EUSEBII PAMPHILI

CAESARIENSIS

CHRONICI BIPARTITI

PARS PRIMA HISTORICO-CHRONOGRAPHICA[1].

Բնդ պէսպէս մատեանս առաջնոց պատմութեանց անցի. զոր քաղդէացիք և ասորեստանեայք յիշատակեն. զոր գրեն միըստ միոջէ և է-

Varia [2] antiquarum historiarum evolvi volumina [3], tum, quae [4] Chaldaei et Assyrii memorant, tum etiam, quae singillatim vel Aegyptii conscri-

1 Quùm in ipso totius operis aditu nulla occurreret Inscriptio in Codice nostro, ut pote qui sinceram perantiqui Exemplaris fidem prae se ferebat, necesse nobis fuit hanc concinnare inscriptionem, universae hujus Libri rationi congruentem; nempe ut Eusebius ipse Opus suum disposuit. Ceterùm hac de re consule Praefationem nostram. §. 1. Non abs re erit significare, quod Armenus quidam curiosus lector Codicis nostri aliquot ante saeculis, in calce haec notaverat. * Եւսեբեայ Պամփիլացւոյ Եպիսկոպոսի արարեալ զգիրս պատմագրաց հատորս տասն. յորում լինն հատորն պատմէ զքրիստոսի մարդեղութենէն և զառաքելոցն սրբոց, նաև զամենայն եկեղեցական պատմութեանց: Իսկ այս առաջինս յաղամայ և զլինելութենէն աշխարհի ճառէ. որ և կոչի Քրոնիկոն ||: i. e. " Eusebius Pamphilius Episcopus scripsit libros historicos tomis decem; quorum novem narrant de Christi Incarnatione, deque Sanctis Apostolis, necnon de universis historiis Ecclesiasticis. Verum primus iste de Adamo, mundoque condito enarrat; vocatur autem Chronicon ".

2 Merito itaque quidam ex eruditis primam hanc Eusebiani Chronici partem, egregio nomine Παντοδαπῆς Ἱστορίας, scilicet *Omnimodae Historiae* juxta D. Hieronymum in Catalogo virorum illustrium, appellarunt; tum quod vox prima est պէսպէս, quae aeque notat *varium*, ac *omnimodum*, id est παντοδαπόν, maxime apud Interpretem nostrum; tum quod etiam Thomas noster Arzerunius, qui IX. Saeculo vixit, haec Chronica citaverit nunc hoc nomine բազմայեղ *multifariam*, nunc altero, բազում վէպք պատմութեանց, *plurima historiarum dicta*. Nimis ergo ambiguus fuit novissimus Chronicorum Commentator Spittlerus, cum dixit pag. 50. contra auctoritatem Hieronymi: " Disjunxisse enim videtur Hieronymus, quae conjuncta accipi voluit, et *omnimodam historiam epitomenque* vocavit, quae forte apud subtiliorem Scriptorem *Epitome omnimodae historiae* esset appellata ". Lector autem velim reponat: Opus Eusebii fuit tàm Omnimoda Historia quoad I. Partem, et Epitome quoad II. P. quàm integrum opus fuerit tamquam Epitome omnimodae historiae.

3 Առաջնոց պատմութեանց. *antiquarum* sc. *historiarum*, potest etiam intelligi *Majorum*, vel *Priscorum historiarum*. Sicut etiam մատեանս, *volumina*, poteram aequè vertere *scripta*, *litteras*; cùm prae se ferat illud Gr. Γράμματα. Verbum անցի denique ad sensum a nobis accommodatum *evolvi*, sive *perlustravi*, *peragravi*, satis prodit illud Gr. διῆλθον. *transivi*.

4 Lazarus noster Pharpensis satis antiquus Scriptor V. Saec. exeunte, praesentem Eusebii

դիպտացիք. զոր և յոյնք վիպեն հաւասպեաւ. որպէս թէ մարթ իցէ։ Ընդ որովք փակեալ կային ժամանակք թագաւորաց, և ողոմպիադաց, որ թարգմանի ըմբշամարտաց։ և զարուեստիւնս ինչ՝ որ 'ի բարբարոսաց և 'ի յունաց, յարեաց և յանարեաց գործեցան. և զիւրաքանչիւր ուրուք զօրս զարմանալիս, զզօրավարս, զիմաստունս, զքաջս, զբանաստեղծս, զվիպագիրս, զփիլիսոփայս։ Կահաւորութիւն համարեցայ, մինաւանդ թէ օգուտ իսկ և կարևոր պէտս, համառօտիւք զամենեսին 'ի կիր արկանել։ Եւ յԵբրայեցւոց զառ 'ի ՝ի՝ գրոց կրեալք եբրայական նախնեացն պատմութիւն, և զժամանակագրութիւն ընթերակայ հանդէպ ՝ի՝ առեալոցս դնել։ Որպէս զի 'ի վերայ հասանել կարիցեմք, եթէ սրբոյ յա-

bunt, quaeque certo, prout licuerit[1], enarrant Graeci: quibus inclusa erant Regum et Olympiadum, quae Athletarum interpretantur [2], tempora; atque praeclara quaedam acta (comprehendebant) [3], quae a barbaris, et Graecis, fortibus ac ignavis gesta sunt; nec non singulorum miram militarem manum, magistros militiae, sapientes, strenuos, poetas, historicos, philosophosque. Congruum duxi [4], immo utile ac necessarium opus, breviter cuncta digerere, atque ex Hebraeis in Sacris Scripturis comprehensam Hebraicae antiquitatis historiam et chronologiam hisce praedictis proxime apponere; ut consequi valeamus, quantum Moyses, Prophetaeque Hebraeorum, qui post ipsum extitere, salutarem Theophaniam [5]

praefationem imitatur in prooemio suo his verbis. * Ընդ բազում ճառս մատենից առաջնոց ոչ սամագրացն Հայոց անցեալ. յորոց|| և այլն. quo patet Eusebium Armenium praesto ipsi fuisse. Eandem ferme dicendi rationem usurpat et Arzerunius in prooemio Lib.I.cap.1. *'Ի խոյզ և ի՝ ի՝ գիր ելեալ՝ զհաւասարն դատանել չարագրական մատեանս, և 'ի բազում վէպս պատմութեանց անցեալ՝ գրեցի || : Qui sane Arzerunius inter alios scriptores antiquitatis Auctorem maximè nostrum imitandum sibi duxit, cum dixerit loco citato. * Եւ արդ՝ ըստ Եւսեբեայ բազմայեղ յէզանակաց խուզմանց, և ըստ Աֆրիկանոսի հաւատարմաքանութեանն, և ըստ Մովսէսի քերթողի, նախ 'ի մէջ առեալ զորսկիսութիւն ազգացն բաժանմանց գրել || . i. e. » *Itaque juxta Eusebii omnimoda examina accuratissima, Africanique fidem in sermone, nec non ad vestigium Moysis Poetae* (*sc. Chorenensis*) *in primis aggrediar describere statum divisionis gentium* « . Non dissimilis imitatio cernitur etiam in Praefatione Joannis Catholici historici dicentis. * Հէ՛ռաւեալով իմ ընդ համառօտ հաւաստութիւն առաջնոցն գրագիծ մատենից ճշմարտոց, այլև ընդ արտաքնոց ևս ժամանակագրութիւնս, որք վիպեն հաւաստեաւ || , և այլն։

1 Որպէս թէ՝ մարթ իցէ. Apprimè significat, *quasi vero liceat*, vel *ac si fieri poterit*. sed tamen hic Hellenismum redolere videtur, ideoque assignare pro illud, ὡς δύναται.

2 Interpretis Armenii paraphrasin dixeris illud, որ թարգմանի ըմբշամարտաց, ut suis exponeret olympicum ludum *Luctatorum*, *Athletarum*, vel *Gymnicorum*, sive Latino more, *Gladiatorum*; aut potius *Luctationum*.

3 Si non sit Librarii mendum, vel ita haec exponenda, ut posuimus in Lat. vel etiam paulò aliter reddenda. *Congruum duxi digerere praeclara quaedam acta etc.* quamvis tunc redundaret զամենեսեան, *cuncta*, vel *omnes*.

4 Arm. vox կահաւորութիւն eadem est cum Gr. κατασκευή. utraque enim significat *opificium*, *apparatus*, etc. quasi verò velit Auctor parare se ad hoc opus struendum: ita ut pro *Congruum duxi*, poteramus aequè usurpare *Operae pretium duxi*, vel *operam dedi*. sicut etiam pro 'ի կիր արկանել quod est *usurpare*, *uti*, placuit interim dicere *digerere*.

5 Աշխարհայայտնութիւն exprimit Gr. vocem Θεοφανία, unde Theophaniam Latini sunt mutuati, id est *Dei apparitio*, vel *manifestatio*; ideoque denotat Adventum Christi. Altera vox կենդանարար refunditur in Gr. Ζωοποιόν, i. e. *salvificam*; ubi nos diximus *salutarem*.

ուաջ քան զկենարար ճծայայտնու-
թիւնն մովսէս և որ յետ նորա էբ-
բայեցւոց մարգարէքն կային՝ իցեն.
և զոր ինչ ճծէղէն հոգւովն յառա-
ջագոյն բարբառէին. զի դիւրաւ ձա-
նաչել մարթիցեմք՝ էթէ որոց յու-
նաց կամ բարբարոսաց, ոչք յիւրա-
քանչիւր ազգս քաջք երևեցան, դի-
պեցան. և յոր ժամանակս եղէն ան-
դուստ 'ի վերուստ հոյակապքն 'ի
մէջ էբրայեցւոցն մարգարէքն. և ա-
մենեքին՝ որ միբստ միոջէ 'ի նոցանէ
եղեն նոցա առաջնորդք։

praecesserunt, atque ea quaecumque Divino Spiritu praedixerunt; quo facile cognoscere possimus, quibuscum ex Graecis vel barbaris, qui in singulis nationibus viri praeclari extiterunt, simul vixere [1], quave aetate jam inde a primis temporibus praestantiores inter Hebraeos Prophetae extiterint; sicuti etiam omnes, qui ex ipsis eorum Duces fuerunt [2].

1 Pro դիպեցան, *contigerunt*, vel *convenerunt*, ad sensum exprimendum posuimus *simul vixere*.

2 Hinc pronum est intelligere, quid in hac prima Chronicorum parte Auctor spectaverit; ea enim undique colligit, quibus utatur in secunda parte: ut postquam omnia firmaverit antiquorum scriptorum auctoritate, deinde feliciter incipiat legitimam exponere temporum rationem in Canone. Verum huc pertinet *Exordium Libri*, opus incertum Eusebio adscriptum in Codd. Hieronymi, quoad initium: illud, inquam, quod Scaliger primae partis Eusebii prooemium judicavit; Vallarsius contra, secundae (quam solam ipse partem novit,) introductionem autumavit. Nos certi sumus, quod non attinet ad primam partem, nisi quoad sensum, sicut etiam tota secunda pars summa est primae; quare reducimus illud *Exordium* ad principium Canonis post Hieronymi praefationem. Hic solummodo adducam initium illius juxta usitatam lectionem ab Roncallio usurpatam. *Tom. 1.* pag. 23.

» Incipiunt tempora totius saeculi, Regesque gentium omnium, quibus locis, quibusque temporibus in suis Provinciis, et quantum regnaverint, vel si quid memoriae dignum per generationes, nativitates, et regna, et ducatus, per omnem actum Judicum, et omnium regum Juda, et aliorum qui non ex eadem tribu regnaverunt, et per regnum Assyriorum, caeterarumque gentium, et tempora Dictatorum cum consulibus ordinariis. Sed et tempora Imperatorum, et Caesarum, et quibus temporibus historiographos (al. historiographi) fuisse dixerunt: sed et successiones eorundem, quod per ordinem rerum superius declaratum est (quo citare videtur primam Chronicorum partem). Quorum universa tempora, gesta, sive apud Hebraeos, vel apud Graecos, vel apud Romanos, sive apud Barbaros, caeterasque gentes, quae gesserunt, vel constituerunt per historias, in hoc libro plenissime demonstrantur: quod et in libro hoc (Scal. Higini) Historiae singulae conscriptae declarant, deorum generationem, vel singulorum progeniem, sive his temporibus ipsis antelatis, quae gesserunt, et tempora Olympiacorum, ex quo primus agon gymnicus constitutus, quos (Scal. constitutus est, quod) Graeci Olympias appellant. Et quo tempore adventus fuit Salvatoris nostri Jesu Christi, sive passio ejus; simulque et nomina Episcoporum Ecclesiarum numero quatuor, hoc est, Romanorum, Alexandriae, Jerosolymorum, et Antiochiae etc. «

Haec sunt praeludia chronica, si non ad Canonem spectantia, certe verba auctoris Anonymi, si vis Graeci vel Latini, (nos omnino latet) Eusebio nostro adhaerentis; de quo dubio marte inter se concertarunt hucusque eruditissimi critici sub nomine auctoris nostri.

His itaque praetermissis, non abs re fuerit transcribere illum Eusebii genuinum locum ex Praepar. Evang. Lib. x. cap. 10. ubi quaedam recenset similia hic traditis. ita enim pag. 482. D. (in edit. Coloniae. 1688.) οὐ δεῖ δὴ λοιπὸν ἀλογίας ἡμῶν κατηγορεῖν, εἰ δὴ τοὺς τῶν Σοφῶν Ἑλλήνων, καὶ αὐτῶν γε τῶν παρ' αὐτοῖς Φιλοσόφων διδασκάλους, τοὺς Βαρβάρους λέγω, πόθῳ τῆς ἀληθοῦς εὐσεβείας καὶ αὐτοὶ μετήλθομεν, εἴγε Βάρβαροι Ἑβραῖοι. ὧν τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἤκμασαν Μωσῆς τε καὶ οἱ μετὰ Μω-

Այս դուլ և պատուէր տամ ամենայն ումեք աստէն 'ի սկզբանս, մի՛ երբեք սգորել յանդգնել, որպէս թէ ստուգիւ ինչ հասու ժամանակացն կարիցէ ոք լինել։ Այս նախ անտի իսկ շահիցիմք, եթէ ՀՀմարիտ վարդապետ զայն՝ որ ասաց ցիւր ծանօթան, համարիցի ոք, թէ չէ՛ մեր Ճանաչել զժամն և զժամանակս՝ զոր հայր եդ յիւրում իշխանութեան։ այլ նա ՀՀծապէս տիրաբար՝ թուի ինձ՝ թէ ո՛չ միայն վասն կատարածի, այլ վասն ամենայն ժամանակաց եւ զայն վՀՀիոն սակաւ բանիւք. զի զորս լրբել ժտել յայնպիսի դատարկ քննութիւն յօժարեն, արգելուցու։

Interim vero initio monitum, ac commendatum universis vellem, ne quis contendere umquam audeat, quasi de temporibus quisquam omnino certus esse possit. Quod sane vel inde primum obtinebimus, si veracem magistrum quis censeat dicentem suis familiaribus. (*Act.* 1. 7.) » Non est vestrum nosse horas et tempora, quae Pater posuit in sua potestate «[1]. Sed ille velut Deus ac Dominus, non solum de mundi fine, sed etiam, ut mihi videtur, de omnibus temporibus hanc paucis verbis sententiam tulit; ut eos nempe qui in talem vacuam disquisitionem amant audacter praesumere, impediret.

σέα Προφῆται, εὖ ἂν ἔχοι διελθεῖν. id est juxta interp. Francisci Vigeri. » Ac desinant isti porro nos temeritatis arguere, quod verae pietatis studio, Graeciae Sapientum Philosophorumque doctores, Barbaros, inquam, illos, si barbari tamen Hebraei sunt, consulere voluerimus ipsi quoque. Deinceps quibus ipsi temporibus, Moses puta, caeterique post eum Prophetae claruerint, excutiendum erit «. Prosequitur autem sequenti capite ea recitare, quae in Canonis Praefatione verbotenus occurrant lectoribus.

1 Locus sacri textus hujusmodi est in Gr. οὐχ ὑμῶν ἐστι, γνῶναι χρόνους, ἢ καιρούς, οὓς ὁ πατὴρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ. Lat. Vulg. » Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quae Pater posuit in sua potestate «. Arm. verò ibi. * Ո՛չ է մեզ գիտել զժամն և զժամանակս, զոր հայր եդ յիւրում իշխանութեան ||. Ubi clare cernimus Interpretem Eusebii vix observasse Armenam scripturae versionem, sed magis Gr. textui, ab auctore citato, adhaesisse; quae res profecto ostendit apud Armenios nondum iis temporibus late evulgatam fuisse Sacrarum Litterarum translationem: quippe quae translatae fuerint eodem saeculo, quo Eusebii opera quoque translata sunt; alioquin certe juxta Nationis lectionem exacta servaret cuncta versionis sacrae verba; quod efficit Samuel chronologus, saec. XII, cum transcribit hunc Eusebii locum hoc pacto. * Իսկ յօժարութիւն կամաց մարդկութեանս ներ-

հուն լինել սեսանի՝ անցելոցն և ապառնեացն, քան ներկային. որպէս ուսաք 'ի գրոց, հարցաքննեալ զայսոսիկ յարանց ՀՀծայնոց և արտաքնոց։ Որոց իւրոցն ծանօթիցն ասէր կենարարն, եթէ ո՛չ է մեզ գիտել զժամն և զժամանակս, զոր հայր եդ յիւրում իշխանութեան։ Ո՛չ միայն ասէր զայս վասն կատարածի, այլ՝ վասն ամենայն ժամանակաց եդ վՀՀիս, ասէ ՀՀմարտապատուն Եւսեբի. զի զժիտս և զդատարկախոյզս արգելու սակաւ բանիւս, մի՛ սգոցիր հասու լինել ստուգիւ գիտութեան ժամանակաց։ Բայց այս հրամանք ՀՀծայինք և տիրականք տրամագիծ և ՀՀմարիտ տուեալեալ, զի զվայրաքննինս արգելուցուցանօգուտ աշխատութեանց ||։ hoc est. » Verùm propensio voluntatis humani generis curiose indagatrix existere videtur praeteritorum futurorumque potiùs, quàm praesentis; quemadmodum didicimus ex libris, sciscitantes haec de viris divinis externisque. Quibus suis familiaribus dicebat Salvator: Non est vobis scire horas et tempora, quae Pater posuit in sua potestate. Non pro ultimo tantum fine haec proferebat, sed de omni tempore sententiam posuit, ait maxime verax ille historicus EUSEBIUS. Nam animos percuriosos atque inania disquirentes paucis his verbis impedit: Ne contendas certo consequi scientiam temporum. Verum haec mandata divina ac dominica ex diametro et veraciter data sunt ad curiosos coercendos ab inutili labore «.

Այլ մեր իսկ բանս՝ աստուստին սմին վկայեալ հաւատարիմ առնիցէ զվարդապետին բարբառ, թէ ոչ յունացւ և ոչ բարբարոսաց և ոչ այլոց անդաստին իսկ յեբրայեցւոց մարթի հաւաստեաւ ուսանել զամենայն աշխարհի զժամանակագրութիւն։ Բայց զայն ևեթ սիրել, եթէ ամենևին որ 'ի մէնջ յայժմու ՀԱՌԱՍ նպաստ լինիցի՝ երկուս ինչս ՀԱՆԱՀԵԼ։ Մի՝ զի մի այլոցն ոք նմանեալ կարծիցէ ՀԻՇԴԻՒ գոտակաւ հասանել համարոյ ժամանակացն՝ և խաբիցի։ Բայց զայն ևեթ 'ի հանդիսի անցուցեալ գիտիցէ, թէ ուրպէս զիարդ մարթ իցէ գիտել զինդիրս՝ որ առաջի կայ, և չլինել երկմիտ։

Ընդ յունաց չէ՛ ինչ զարմանալ արտաքոյ հասանելոյ իւրաքանչիւր երկայն ժամանակաց լինելոյ, որք ընդ ազգի ազգի եղծագործն ապականութեամբ արկին զանձինս. և ընդ երկար ժամանակս մինչև ցկադմեայ ազգն՝ ամենևին գրով ինչ ոչ վարէին. քանզի կադմոս ասէն նախ եբեր նոցա գիր 'ի փիւնիկեցւոց աշխարհէն։ Եւ յիրաւի՛ իսկ 'ի պղատոնի գիրսն անդոանէ եգիպտացին զսողոն. ՈՎ սողոն ասէ՝ յոյնք միշտ մանչաւք։ Այլ այս այն-

Quinimmo verba quoque nostra impraesentiarum idem testificando, magistri illud dictum testatissimum reddent: nempe, quod neque a Graecis, nec a barbaris, nec ab aliis, nec ab ipsis quidem Hebraeis integram mundi Chronologiam accurate quis discere possit [1]. Illud tamen solummodo exoptandum, ut omnino quod in rem nostram faciat, duae res cognoscantur. Primo ne forte quisquam arbitretur aliorum more accuratissime consequi posse rationem temporum, et decipietur: Sed (quod praeterea velim, ut advertat lector) illud tantum in lucem (a nobis) editum fuisse agnoscat, ut quomodo, quove pacto quis scire queat praesentem quaestionem, nec vero ambiguus maneat.

Quod (autem) Graeci remotioribus temporibus omnino excludantur, ne mirum id videatur: quippe qui variis nefandis corruptelis semetipsos implicaverint, et longo tempore usque ad Cadmi generationem litteris prorsus caruerint. Cadmum enim primo, ajunt, ipsis ex regione Phoenicum [2] characteres adduxisse. Et quidem jure Aegyptius quidam in Platonis libro dicteriis incessit Solonem. » O Solon, inquit, Graeci semper pueri estis:

1 Si verba ipsa servanda erint Armenicae lectionis, in Genitivo vel etiam in Dativo videntur sonare haec: » Neque Graecorum, neque Barbarorum, neque aliorum, vel, Neque Graecis, neque Barbaris, neque aliis, jam inde ipsis Hebraeis possibile erit certè ediscere totam mundi Chronographiam... quod sane valde incertum prodit sensum. Paulo post necessarium duximus pauca addere parenthesi clausa; alioquin fatendum erit, omnino obscurum esse hunc locum; quem ex parte sibi conciliavit Joannes Catholicus dicens in sua Praefatione. * Այլ այս այն-չափ առ յինէն քեզ տեսցի, զի առ 'ի յայժմու ՀԱՌԱՍ նպաստ լեալ, ոչ ասացէ կարդի բանին հատակուր սեթևեթել ||։

2 Haicanae, sc. Armenicae, linguae usus plerumque solet nomina regionum, ut magis venustè, exprimere աշխարհ, կամ երկիր փիւնիկեցւոց, յունաց, հայոց, և այլն, regio vel terra Phoenicum, Graecorum, Armeniorum, etc. quam փիւնիկէ կամ փիւնիկաստան. յունաստան, հայաստան, Phoenice, Graecia, Armenia. nos tamen posteriori hoc modo passim exposuimus in Lat.

կտի էք. քանզի ծերայոյն այր երբէք
ոչ գտանի, և չիք առ 'ի ձէնջ ու-
սանել ուսումն զհին ժամանակին։
Իսկ Եգիպտացւոց բազում ինչ ա-
ռանցիկ ճառք պատմին. նոյնպէս և
քաղդէացւոց. զի նոքա 'ի քառա-
սուն և յեւս աւելի բիւրս ամաց հա-
մարին զգրեալ իւրեանց ժամանակ-
սին. և Եգիպտացիք դից իւն և այ-
լոց ոմանց դիւցազանց, և առ այնու
ուրուականաց և մահկանացուաց այ-
լոց թագաւորաց բազում ինչ զա-
ռանցելոց առասպելս տողին։

quoniam senex vir Graecus vix reperitur unquam; nec potest quis a vobis discere antiqui temporis documentum "[1]. Aegyptiorum vero multiplicia referuntur monumenta commentitia, haud secus ac Chaldaeorum: etenim isti ad quadraginta et plures etiam annos myriados, sua, literis tradita, tempora computant. Aegyptii vero Deorum, ac quorundam semideorum, et interea manium, atque mortalium aliorum regum, plurimas, delirantium more, fabulas contexunt[2].

(Apud Georgium Syncellum pag. 52. vel 40.)

„ Αἰγύπτιοι δὲ θεῶν καὶ ἡμιθέων, καὶ παρὰ τούτοις νεκύων καὶ θνητῶν ἑτέρων βασιλέων πολλὴν καὶ φλύαρον συνείρουσι μυθολογίαν. "

1 Hunc ipsum Platonis locum iterum recitat ipse Eusebius noster in sua Praepar. Evang. L. x. c. 4. pag. 471. simili modo, quo hic legitur. ὦ Σόλων, Σόλων, Ἕλληνες ἀεὶ παῖδές ἐστε. γέρων δὲ Ἑλλήνων οὐδείς, οὐδέ ἐστι παρ' ὑμῖν χρόνῳ πολιὸν μάθημα. (quod sic redditur à Latino Interprete Francisco Vigero). „ O Solon, Solon, pueri semper Graeci estis, neque senex e vobis quisquam, neque canum apud vos ullum disciplinae genus ". At ipsa Platonis verba in Timaeo, pag. 1043. ita se habent. Καί τίνα εἰπεῖν τῶν ἱερέων εὖ μάλα παλαιῶν. Ὦ Σόλων, Σόλων, Ἕλληνες ἀεὶ παῖδές ἐστε, γέρων δὲ Ἕλλην οὐκ ἔστιν. Ἀκούσας οὖν, πῶς τι τοῦτο λέγεις, φάναι. Νέοι ἐστέ εἰπεῖν, τὰς ψυχὰς πάντες. οὐδεμίαν γὰρ ἐν αὐταῖς ἔχετε, δι' ἀρχαίαν ἀκοὴν, παλαιὰν δόξαν, οὐδέ μάθημα χρόνῳ πολιὸν οὐδέν. (ubi Lat. Interp.) „ Tunc a Sacerdotibus Aegyptiis quendam grandem natu dixisse: O Solon, Solon, Graeci pueri semper estis, nec quisquam a Graecia senex. Cur istud diceret, percontante Solone? respondisse Sacerdotem: quia juvenis semper vobis est animus, in quo nulla est ex vetustatis commemoratione prisca opinio, nulla cana scientia ". Ubi advertas velim πολιόν, sc. *canum* apud alios lectum, in codice nostro procul dubio παλαιόν, sc. *vetustum* vel *antiquum* lectum fuisse; ac consequenter ab Interp. Arm. subsitutum հին. quod forsan rectius judicetur respectu vocis adjunctae χρόνῳ, hoc est, *tempore*. id quod alii minime advertentes, Latini, inquam, Interpretes, ultro omiserunt mentionem *temporis*, tam in Praep. Eusebii, quàm in Timaeo Platonis; sicut etiam in Strom. Clementis Alex. Lib. I. p. 356. verum in praesenti loco omnino conservandum fuit, cum Eusebius de Chronologia verbum instituens disserit, minime reperiri posse apud Graecos priscam ullam traditionem *de antiquo tempore*, παλαιῷ χρόνῳ; nisi χρόνῳ πολιόν metaphoricè eodem accipias sensu.

2 Locus citatus a Georgio Syncello primum tenet locum inter Fragmenta Graeca, eaque vera Eusebiana, auctoris nomine expressius designata. Sic enim loquitur hic Syncellus. ὧν καὶ Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου μνησθεὶς ἐν τοῖς χρονικοῖς αὐτοῦ φησὶν οὕτω. Αἰγύπτιοι δὲ etc. sc. ad verb. „ Quorum, et Eusebius Pamphili, mentione facta in Chronicis suis, ita dicit, Aegyptii vero "; et reliqua, quae in textu Graeco posita sunt, valde congruentia cum Armena nostra lectione. Quod sane magis pateret etiam in Latina translatione Goari, si non paulo aliter vertisset Syncelli verba hoc pacto. " Quos et memorat in Chronicis Eusebius Pamphili, dicens: Deorum et Semideorum, nec non apud eos Heroum, atque mortalium aliorum regum plurimas et nugaces congerunt et nectunt ad

Այս արդ՝ զինչ հարկ իցէ ինձ, որ քան զամենայն ինչ զՀշմարտութիւն պատուեմ, զայնպիսի իրս մանր կրկտել. ուր և յեբրայեցիս յիմ սիրելիսն երկբայութիւնս գտանի. զոր 'ի դէպ ժամանակի յանդիման կացուցից։ Այդ այս ընդունայնակարծ հպարտութեան ժամանակագրացն առասցի 'ի կշտամբութիւն։

Այլ ես վասն իրացն՝ որ առաջի կան, զՀնոցն գրովք եկեալ, նախ ի դիցս զքաղդէացւոցն ժամանակագրութիւնն. ապա զասորեստանեայցն. ապա զմարաց թագաւորս. ապա զլիդացւոց. և առ նոսին զպարսից։ Այս անտի 'ի միւս տեղի փոխեալ՝ զամենայն զեբրայեցւոց ժամանակագրութիւնն եդից կարգ ըստ կարգի։ Այս յետ նորին դարձեալ յերրորդ կարգի զեգիպտացւոց հարստութիւն ժամանակն։ Ի նոյն յարեցից և

Quae me igitur urget necessitas, ut ipse qui prae omnia veritatem colo, ejusmodi res minute inquiram? cum quidem apud dilectos quoque meos Hebraeos dubia quaedam (de computatione temporum) occurrant: quod tempore opportuno exponam. Hoc autem ad confutandam Chronographorum superbiam ex vana opinione conceptam, sit dictum.

Ego vero propter res, quae praesentes versantur, in priscorum libris versatus, ponam in primis Chaldaeorum chronographiam [1]: deinde Assyriorum; postea Medorum reges; deinde Lydorum; et juxta eos Persarum. Et inde ad alia gradum faciens, integram Hebraeorum chronologiam ex ordine digeram; atque post eam, iterum tertio loco Aegyptiorum dynastiae tempora. Illis addam etiam Ptolemaeorum (tempora) [2], qui post Ale-

invicem confabulationes ::. Ubi tria fecit doctissimus Goar vix laudabilia: Hoc dictum Αἰγύπτιοι δὲ, a quo textus Eusebianus exordium ducit, plane omisit. Alterum παρὰ τούτοις expressit *apud eos*, ubi oportuit magis cum nostro Interprete reddere առ այնու, *ad haec*, vel *interea*. Ac demum pro νεκύων reposuit *Heroum*, cum debuisset vertere *Manium*, ut alibi observavit. p. 43. et in annot. p. 13. ad p. 32. *Manes*, vel *Deos Manes*. juxta Arm. ուրուականք։

His praemissis de vera lectione Eusebiana, restat praeterea advertere, quod Syncellus cum citasset Eusebii verba antelata, continuata illico serie, adjungit alia quoque ejusdem auctoris dicta, aliunde nempe desumpta; ita ut duplicem Chronicorum locum in unum redegerit. verum secundam illam orationis partem videbis paulo inferius inter Eusebii dicta post verba Polyhistoris de Chaldaeis; ubi iterum haec addit Syncellus. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ Εὐσέβιος μεμφόμενος αὐτοῖς τῆς φλυαρίας συνέγραψεν. i. e. "Et haec quidem Eusebius, ut nugacitatem eorum (Aegyptiorum videlicet) sugillaret, conscripsit". Quum ergo adeo firmiter citaverit Sync. Eusebii haec verba sub claro nomine tum auctoris, tum operis Chronici, feliciter ea sibi conciliavit Jos. Scaliger, ac inter sua fragmenta accommodavit; sed tamen cum nesciret nec genuinum locum, neque diversitatem locorum, simpliciter totum simul transcripsit in pag. 6. sub initio rerum Aegyptiacarum. De Vallarsio quid dicam, dubius sum; cum vel ipse dubitare debuerit de praesenti fragmento. Primam enim Eusebianae Chronologiae partem funditus evertendam cogitavit; in secunda vero, eaque a D. Hieronymo Latio donata nullum reperit vestigium nuper memorati fragmenti: sed multa praeterea dehinc eum urgebant.

1 Ժամանակագրութիւն ad syllabam est χρονογραφία, passim vero ponitur etiam pro χρονολογία. quare et nos sine discrimine utimur in Lat. versione utraque voce, *Chronographia*, sc. scriptio temporum, et *Chronologia*, i. e. sermocinatio de tempore: eodem sensu dicitur *ratio* vel *doctrina* temporum.

2 Պտղոմեականցն refunditur in Gr. τὰ Πτολεμαίων. etenim mire inter se conveniunt articuli, quibus caret lingua Latina. quamobrem ne-

զպատղամեանցն, որ յետ աղեքսանդրի մակեդոնացւոյ թագաւորեցին Եգիպտոսի և աղեքսանդրեայ։ Որոյ զկնի մի ըստ միոջէ յայլմէ սկզբանէ, եթէ զիարդ յոյնք զիւրեանց պատմութիւնս պատմեն, ածից 'ի յայտ։ Նախ զնոսա՝ որք 'ի սիկիովնին թագաւորեցին. և որք յարգիացւոց աշխարհին. և որք անդ իսկ յաթենացւոց քաղաքին, յառաջնմէն մինչև ցհուսկ յետինն. որք 'ի ղակեդմոնիա, և որք 'ի կորնթոս. և որք 'ի մի կողմն ուրեք ծովակալք տիրեցին։

Յաւելից 'ի սոյնս և զդիր ողոմպիադացն՝ որք 'ի յունաց գրեցան։ Այլ յետ դնելոյ զսոսա ամենեսին առընթեր միմեանց, ապա և զառաջին թագաւորսն մակեդոնացւոց, և զթեսաղացւոց. ապա և զասորեստանեաց, և զասիացւոց, որք յետ աղեքսանդրի եղեն վարիչք, մի ըստ

xandrum Macedonem in Aegypto, atque Alexandriae regnarunt. Post haec vero ex diverso capite [1], quomodo nimirum suas Graeci narrent historias, singillatim indicabo. Primum eos, qui Sicyone regnaverunt; quive Argiae [2]; quique in ipsa Atheniensium urbe, a primo usque ad postremum: nec non qui Lacedaemone, et qui Corinthi: qui demum in aliqua regione, mare obtinentes [3], dominati sunt, (recenseam).

His addam descriptionem olympiadum, quae a Graecis scriptae fuerunt. Postquam autem omnia haec apposite inter se invicem collocavero, tum et primos reges Macedonum, Thessalorumque [4]; deinde etiam Assyriorum atque Asianorum, qui post Alexandrum duces extiterunt singillatim con-

cesse fuit, pro Arm. զ. ն. praepositivo postpositivoque articulis, addere in Lat. nunc *tempora*, nunc *reges*, etc. nisi subaudiatur ex serie sermonis nomen ipsum.

1 Ad verb. յայլմէ սկզբանէ, *ex alio principio*. quo vult auctor assignare vel novam sectionem, capitulum nempe, ubi seorsum acturus est de Graecorum origine, vel fontes, ex quibus Graecam hauserit historiam.

2 Juxta Arm. արգիացիք, արգիացւոց, et Gr. Ἀργεῖοι, Ἀργείων, debuit exprimi in Lat. *Argii*, *Argiorum*, vel *Argaei*, *Argaeorum*. verum apud Latinos ipsos passim legimus *Argivi*, *Argivorum*; aliquando vero *Argi*, *Argorum*, unde terra ipsa *Argia*.

3 Ծովակալ optimè resolvitur in Gr. nomen Θαλασσοκράτωρ, sicut etiam ծովակալեմ in verbum Θαλασσοκρατέω, quod non semel in Canone occurrit. Verum cum apud Latinos desideretur talis compositio, vel invitus dicam, *mare obtinere*, *maris imperium tenere*. etc.

4 Quamvis nos Latinorum more ubique expressimus *Thessalia*, *Thessali*, verum in Arm. nunc scribitur թեսալիա կամ թեսսալիա, թեսալացիք կամ թեսսալացիք, nunc թեսաղիա, թեսաղացիք, ob variantem Hellenismi lectionem Θετταλία, Θεττα λοί, vel Θεσσαλία, Θεσσαλοί. Eusebius lectionem magis retinere anteriorem visus est. Ubi obiter notabis, quod hunc usum vocis *Thettalia* pro *Thessalia*, non advertentes eruditissimi Whistonii in translatione Chorenensis nostri, haesitant, atque vocem occurrentem Lib. I. cap. 7. p. 21. զթիտալիա, ad Syllabas reddentes *Thitaliam*, in subjunctis notis ita haec divinant: » Nomen (inquiunt) ut arbitramur, corruptum. An ullo modo ad Graecam vocem Θάλατταν referri potest, ut adeo *oram maritimam* interpretemur. Namque id verborum series et continuatio postulare videtur «. Gratis tamen; namque reipsa locus citatus postulat vocem *Thettaliam*, *Thessaliam* nimirum, ut vulgò Latini dicunt: sicut etiam vel ipsi Whistonii alibi feliciter id assequuti sunt, cum L. II. c. 12. p. 107. τὸ Θεσσαλικόν rectè reddiderunt *Thessalis*.

միջէ գրեցից։ Զորս հետ՝ զամենեսին իսկ ուրոյն ուրոյն զատ 'ի միմեանց կարգեցից՝ որք 'յԵնեայ. որք յետ առնլոյն Իղլիոնի՝ զատինացւոց Թագաւորեցին, և յետոյ Հռոմայեցիք կոչեցան։ Եւ յետ նոցա կարգաւ զյունոսիկ՝ որք 'յՌոմիղայ, որք զՀռովմ քաղաքն շինեցին։ Եւ որք 'ի յուլիոս կայսերէ և յաւգոստեայ կարգ ըստ կարգէ եղեն ինքնակալք. և զՀիպատոսն՝ որք 'ի միջի նոցա կացին տարեւորք։

Եւ նիւթս 'ի նոցանէ ամենեցունց ժողովեալ անձին՝ 'ի քրոնիկոն ժամանակական կանոնսն փոխեցայց. և առեալ անդուստ 'ի սկզբանէ 'ի նոցանէ՝ որք յիւրաքանչիւր ազգի Թագաւորեցին, զժամանակսն յանցնիւր ուրոյն ուրոյն բաժինս բաժանեցից. և հանդէպ միմեանց կարգեցից ըզթիւս ամաց իւրաքանչիւր ուրուք 'ի նոցանէ. զի դիւրաւ և պատրաստագոյնս 'ի վերայ հասանիցեմք, թէ ո՞ որք յո՞ր ժամանակս եղեն. և զքաջութիւնս իւրաքանչիւր Թագաւորութեան՝ որք յամենայն ազգաց պատմին, համառօտիւք 'ի մէջ Թագաւորութեանն կարգեցից։

Այլ այնմ երկրորդումն առ յապայ գործ լեցի։ Այլ առ այժմ 'ի մօտաւոր Քառիս օն առ այսր՝ տեսցուք զառ 'ի քաղդէացւոց զիւրեանց նախնեաց պատմեալ զժամանակագրութիւն։

scribam. Deinde omnes quoque, qui ab Aenea, post captum Ilium, Latinis imperarunt, et postea Romani sunt appellati, singillatim ac distincte ad invicem in ordinem redigam. Post ea vero ex ordine illos, qui a Romulo (originem habuerunt) [1], quique Romanorum urbem condiderunt. Et qui a Julio Caesare, et Augusto ordine succedentes Imperatores fuerunt [2]; nec non Consules, qui annui interea creati sunt.

Atque (demum) materias de his cunctis mihi recolligens, ad Chronicum temporum Canonem [3] me convertam. Ac resumens jam inde ab origine ex iis, qui in qualibet gente regnaverunt, tempora, singulas in partes seorsum dividam; numerum quoque annorum uniuscujusque ipsorum comparate inter se invicem apponam: ut facile ac expedite assequamur, quo quisque tempore fuerit. Atque singulorum regnorum praeclara gesta, quae apud omnes gentes narrantur, inter ea regna breviter exponam.

Sed illius secundi postea elaboratio accedat [4]. Interim vero in proximo sermone, agedum quam Chaldaei de suis majoribus referunt, chronographiam perspiciamus.

1 Pro *Romulo* ubique Interp. Arm. habet Graeco more *Romylum*, vel potius *Romilum*.

2 Cuncta haec integra appositeque digesta occurrent studiosis Lectoribus in praesentis Chronographiae progressu, in Prima scilicet hac Parte, secundum ordinem ab Auctore praescriptum; nisi solummodo ultima sectio, ea videlicet, quae ad successores Julii Caesaris, Consulesque spectat, injuria temporum exciderit: quod dolendum maxime esset, nisi aliunde facile suppleretur.

3 Քրոնիկոն ժամանակական (vel, ut alibi legimus, ժամանակաւոր). Ex his duabus vocibus, secunda Armena videtur accommodata ab Interprete nostro, ut primam vocem Gr. Χρονικὸν explicet. utraque enim est *temporalis*.

4 *Secundum* vocat *Opus*, Chronicon Canonem, respectu, ut patet, Primi hujus Chrono-

(ԽԱԼԴԵԱՑԻՍՑ։)

Որպէս խաղդեայ ժամանակագրէն, 'ի Բաղմավէպն աղեքսանդրէայ. և վասն գրոց խաղդեացւոց, և վասն առաջին թագաւորութեանն նոցա։

(CHALDAEORUM[1].)

Quomodo Chaldaei Chronographiam prodant, ex Polyhistore Alexandro; nec non de scriptis Chaldaeorum, primoque ipsorum regno.

Այս՝ բերոսոս յառաջնումն մատենին պատմեաց, և յերկրորդումն զթագաւորսն ի ըստ միոջէ յօրինեալ գրեաց։ Որպէս նա ասէ, թէ նաբոնասսարոս կայր 'ի ժամանակին թագաւոր։ Թագաւորացն անուանս գումարէլ գումարէ լոկ, բայց զգործս ինչ նոցա ոչինչ ճշդիւ պատմէ, կամ թէ չառնէ իսկ արժանի յիշելոյ, եթէ անտի թիւ թագա-

„Haec Berosus primo volumine enarravit[2], et secundo singulos reges disponens conscripsit. Prout ille dicit, quod Nabonassarus eo tempore rex erat[3]. Nomina regum colligens, utique colligit tantum, gesta vero nulla accurate refert; vel nec memoratu dignum reputat, ut exinde numerus regum exponeretur: incipitque in hunc modum scribere[4]. Apollo-

(Syncell. apud Scalig.)

Ταῦτα Βηρωσσὸς ἐν τῇ πρώτῃ φάσκει. ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ τοὺς βασιλεῖς....

logici Sermonis; qua ratione et nos plerumque denominavimus *Primam*, et *Secundam* partem: sicut et alii ante nos fecerant cum Scaligero, quamvis ipsi caruerint prima hac parte. Hic ergo obiter animadverte, hoc ipso Eusebii dicto funditus everti eorum sententiam, qui hoc Chronicon in duas esse partes divisum negabant. ut diximus in Praefat. §. V.

1 Primum hoc caput praesentis operis est, ut et infra nominatur etiam ab auctore. Sed quum nullam habuerit Codex capitulorum divisionem, non sumus ausi, vel in textu, vel in margine designare numeros singulis capitibus congruentes.

2 Initium hujus periochae quodam modo cernitur in fragmentis Graecis paulo post adducendis: ut in illo Ταῦτα μὲν ὁ Βηρωσσὸς ἱστόρισε. et in altero Ταῦτα . . . ἐν τῇ πρώτῃ φάσκει. ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ τοὺς δέκα βασιλεῖς. etc. Interim vero diligenter attendendum, citari hic ab Eusebio Alexandrum Polyhistorem, qui scilicet Polyhistor utitur testimonio Berosi Chaldaei; idque, ut videtur, duplici modo: nunc Berosi ipsius verba laudans, nunc vero Apollodorum adducens testem: ita tamen, ut clare minime pateat, quae sermonis pars ad illum, quaeque ad hunc pertineat.

3 Cur hoc loco fiat Nabonassari mentio, aut hoc dictum *eo tempore* ad cujus scriptoris aetatem pertineat, haud facile videtur discerni posse. Nescio an de Nabonassari epocha aliquid hic innuere auctor voluerit, de qua quodammodo agit Scaliger in adnot. Gr. Euseb. p. 407. ubi de Berosi aetate disserit.

4 Eusebiusne de Polyhistore, an ipse Polyhistor de Beroso haec dixerit, *Incipitque*, aliunde probandum est. Audiamus Syncellum, qui haec omnia transcribit ab Eusebio, quamquam sermonis exordium mutaverit, hoc pacto: Πρὸς τούτοις καὶ Ἀπολλόδωρος ὁμοίως τούτοις τεραπευόμενος, οὕτω λέγει. Ταῦτα μὲν ὁ Βηρωσσὸς ἱστόρησε. πρῶτον γενέσθαι βασιλέα Ἀλωρόν etc. i. e. ad verb. « Ad haec et Apollodorus pariter

ւորացն կարգիցի. և սկսանի գրել զայս ձև օրինակի. Պ.ապողոդորոս ասէ՝ նախ Թագաւոր կացեալ զաղուվրոս, որ 'ի բաբելոնէ իսկ էր քաղդէացի, Թագաւորել նմա շարս. Ճ։ բաժանեալ զշար մի 'ի Թիւ երից հազարաց և վեցհարիւր ամաց, զբրեալ 'ի նորին վերայ և նեռս իմն, և սոսս։ Այեր մի ասէ 'ի նեռիցն՝ է վեց հարիւր ամ. և սոս մի 'ի սոսիցն՝ է. ամ։ Թուեալ զտարիսն զայնպիսիս ըստ առաջնոյ իմն նախնեաց պայմանի։ Այս ասէ, և ևս յառաջ մատուցեալ՝ մի ըստ միոջէ կարգաւ Թուէ զԹագաւորս ասորեստանեայց. Ճ. Թագաւոր՝ յաղուվրայ յառաջին Թագաւորէն մինչև ցքսիսուԹրոն. առ որով ասէ լեալ զմեծ և զառաջին ջրհեղեղէն, զորմէ և մովսէս յիշատակէ։ Այս զժամանակս իշխանութեան Թագաւորացն այնոցիկ ասէ շարս Ճ. և ի։ որ լինին բովանդակ. սԽգ. բիւրք ամաց։ Այս գրէ մի ըստ միոջէ այսպէս։

dorus ait primum extitisse regem Alorum, qui (oriundus) ex Babylone erat quidem Chaldaeus [1]. Regnasse vero ipsum saros x. dividens unum Sarum in numerum trium millium et sexcentorum annorum: scribens praeterea et aliquas Neros, Sossosque. Nerus una, inquit, ex neris, sexcentorum annorum est spatium; Sossusque una ex sossis. LX. annorum: hosce annos secundum pristinam quandam antiquorum rationem recensens «. Haec dicens, et ulterius progrediens, singulatim ex ordine recenset reges Assyriorum, Reges x. ab Aloro primo rege usque ad Xisuthrum, sub quo magnum et primum diluvium fuisse ait; de quo et Moyses mentionem facit. Tempora vero imperii Regum illorum saros dicit (fuisse) c, et xx. qui efficiunt MMXLIII. myriadas annorum. Scribit autem singillatim hoc pacto.

(*Syncell. pag.* 51.)

πρῶτον γενέσθαι βασιλέα Ἀλῶρον ἐκ Βαβυλῶνος Χαλδαῖον. βασιλεῦσαι δὲ σάρους ι'.

istis (prodigiis) fidem facturus, sic ait: Haec quidem Berosus narravit, primum fuisse regem Alorum etc «. Quod si constet, tum forte legendum erit etiam in Eusebio nostro. Եւ սկսանի գրել զայս ձև օրինակի ապողոդորոս. Բերոսոս ասէ՝ նախ Թագաւոր կացեալ. և այլն. Verum ut huic conjecturae, quae supplet Berosi nomen, assentiamur, non adeo urget nos hic Syncellus, cum non ad amussim, sed perfunctorie Eusebium describat.

1 Mendum librarii hac in linea satis perspicuum est; nec licebat, neque fieri poterat, ut in Latinum sermonem refunderetur. patet enim pro զաղուվրեալ legendum esse զաղուվրոս, ut infra. sicut etiam pro 'ի բաբելոնի՝ expedit legi 'ի բաբելոնէ. et pro Թագաւոր, necesse fuit restitui Թագաւորել, vel Թագաւորեալ, ope Gr. fragmenti. Auctoritas vero codicis nostri probat in Gr. lectionem Scaligeri Βασιλέα, et Χαλδαῖον, et contra improbat alteram Goari βασιλέων et Χαλδαίων, cum sua accusatione adversus Scal. in adnot. p. 425. Item militat argumentum contra Goarum, cum in Lat. sua versione omittit nomen *Chaldaeorum*, » Regum (inquiens) quidem Babylone natorum Alorum primum fuisse narravit Berosus «. ubi debueret juxta suam lectionem dicere: » Haec quidem Berosus narravit, primum fuisse regum, Alorum ex Babylone Chaldaeorum «.

Յ վախճանել ասէ աղովրայ՝ թա-
գաւորեաց որդի նորա աղապարոս
շարս. Գ։ և յետ աղապարայ՝ աղմե-
ղոն 'ի քաղդէացւոց 'ի պաւտիբիբղոն
քաղաքէ թագաւորեաց շարս. ԺԲ։
և յետ աղմեղոնայ՝ ամմէնոնն 'ի քաղ-
դէացւոց 'ի պարմիբիբղոն ('է պաւտի-
բիբղոն ասաղէ), թագաւորեալ շարս.
ԺԲ։ Յ նորա աւուրս երևեալ գա-
զան մի՝ զոր կոչեն իրոնոնն. 'ի
կարմիր ծովէ. որոյ մարդկան և ձկ-
ան կերպարանք կային։ Յ ըստ նը-
մանէ ամեղաղարեայ 'ի պաւտիբիբ-
ղոն քաղաքէ թագաւորեալ շարս.
ԸԺ։ Յ յետ սորա դաւոնեայ լինել
հովուի 'ի պաւտիբիբղոն քաղաքէ.
թագաւորեալ և նմա շարս. Ժ։ Յ ո-

» Quum, inquit, obiisset Alorus [1], regnavit filius ejus Alaparus saros III. et post Alaparum, Almelon ex Chaldaeis e civitate Pautibiblon regnavit saros XIII. Post Almelonem autem Ammenonem ex Chaldaeis de Pautibiblon [2] civitate (ait) regnasse saros XII. In diebus ejus apparuit quaedam bestia e mari rubro (egressa), quam Idotion vocant, quae hominis et piscis speciem habebat. Atque post eum Amegalarum [3] ex Pautibiblon urbe regnasse (tradit) saros XVIII. Post hunc vero, Daonum Pastorem fuisse ex urbe Pautibiblon; eum quoque regnasse saros X. Sub eo iterum e mari rubro (egressas), quatuor [4] belluas

(Syncell. ibid.)

(...) καὶ καθεξῆς Ἀλάπαρον, καὶ Ἀμήλωνα τὸν ἐκ Παυτιβίβλων. εἶτα Ἀμμένωνα τὸν Χαλδαῖον, ἐφ' οὗ φησὶ φανῆναι (τὸν μυσαρὸν Ὠάννην) τὸν Ἀννήδοτον ἐκ τῆς Ἐρυθρᾶς. (ὅπερ Ἀλέξανδρος προλαβὼν εἴρηκε φανῆναι τῷ πρώτῳ ἔτει. οὗτος δὲ μετὰ σάρους μ'. ὁ δὲ Ἀβιδινὸς τὸν δεύτερον Ἀννήδοτον μετὰ σάρους κϛ'.) εἶτα Μεγάλαρον ἐκ Παυτιβίβλων πόλεως. βασιλεῦσαι δὲ αὐτὸν σάρους ιή. καὶ μετὰ τοῦτον Δάωνον ποιμένα ἐκ Παυτιβίβλων βασιλεῦσαι σάρους ί. κατὰ τοῦτον πάλιν φησὶ φανῆναι ἐκ τῆς Ἐρυθρᾶς Ἀννήδο-

1 Cum Syncellus quaedam de suo addat, quaedam vero praetermittat, propterea in Graeco parenthesis nota clausimus, aut puncta lacunae indicia, aut verba quae nobis Syncelli visa sunt; quamquam Scal. p. 5. cuncta transcripserit ut Eusebiana, sub illa inscriptione per se excogitata, ἐκ τῶν Ἀπολλοδώρου. Verum cuncta haec conferenda sunt cum Abydeno, quem infra auctor noster citabit.

2 Eusebius noster ubique firmiter habet hoc nomen Παυτιβίβλον, vel ἐκ Παυτιβίβλων; (praeter librarii errorem in uno loco պարմիբիբղոն pro պաւտիբիբղոն.) Syncelli vero editores et excerptores passim legerunt ἐκ Παυτιβίβλων; atque in Lat. expresserunt *ex Pantibibliis.*

3 Certe hic legebat Interp. noster in Gr. εἶτ' Ἀμεγάλαρον; ut etiam paulo infra, atque in textu Abydeni repetitur integra vox Ἀμεγάλαρος. verum apud Syncellum nunc εἶτα Μεγάλαρον, nunc Μετάλαρος, vel Μεγάλαρος. mendum satis probat variata lectio. Ἀννήδωτον autem, quod paulo ante de suo intrudit Sync. nescimus an idem sit cum Idiotone in nostra lectione habito: hoc patet, quod Sync. Abydeni verba, quae postea prolaturus est Eusebius, hoc loco intermiscuit.

4 Pro *quatuor* bestiis, *quarta* apud Sync. bestia corruptè legitur. Scaliger enim habet. φανῆναι ... Ἀννήδοτον δ'. τὴν αὐτὴν τοῖς ἄνω ἔχων διάθεσιν. Goar autem, φανῆναι ... Ἀννήδωτον τέταρτον τὴν αὐτὴν τοῖς ἄνω ἔχοντα διάθεσιν. qui

նովաւ երևեալ միւսանգամ 'ի կարմիր ծովէ զնոյն օրինակ մարդկան և ձկան կերպարանս ունել չորից յուշկապարիկ գազանաց։ Եւ ապա իշխել և եդովքանքայ 'ի պաւտիբիբղան քաղաքէ շարս. ԺԸ։ և առ նովաւ երևեալ դարձեալ 'ի կարմիր ծովէ այլում ունեին նման ձկան և մարդկան, որում անուն կոչէր ովդակոն։ Օսսաս ամենեսեան ասէ

centauros [1] eadem forma, hominis et piscis speciem habentes, apparuisse. Ac deinde Edovranchum ex Pautibiblon civitate imperium habuisse [2] saros XVIII. Sub eoque rursum e mari rubro comparuisse alterum monstrum, pisci et homini persimile, cui nomen Odacon. Istos omnes (centavros) ait, ab Oane brevi verbo (dicta) [3] singillatim enarrasse. Et postea

τον δ'. τὴν αὐτὴν τοῖς ἄνω ἔχων διάθεσιν, καὶ τὴν ἰχθύος πρὸς ἀνθρώπους μίξιν. εἶτα ἄρξαι Ἀεδώραχον ἐκ Παυτιβίβλων, καὶ βασιλεῦσαι σάρους ιή. ἐπὶ τούτου φησὶν ἄλλο φανῆναι ἐκ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης ὅμοιον κατὰ τὴν ἰχθύος πρὸς ἄνθρωπον μίξιν, ᾧ ὄνομα Ὠδάκων. Τούτους οὖν φησὶ πάντας τὰ ὑπὸ Ὠάννου κεφαλαιωδῶς ῥηθέντα κατὰ μέρος ἐξηγήσασθαι. (περὶ τούτων Ἀβυδι-

etiam ita in Lat. » Quartus Annedotus eadem cum prioribus forma ... prodiit «. quae omnia corrigenda juxta lectionem nostram, quam aliis sane verbis probavit et ipse Sync; cum paulo ante p. 30. D. nominaverint quatuor haec animantia, his verbis Abydeni. δ'. διφυεῖς γῆν ἐκ θαλάσσης ἀνέδησαν. ὧν τὰ ὀνόματα ταῦτα. Εὐέδωχος, Ἐνεύγαμος, Ἐνεύβουλος, Ἀνήμεντος. ubi in Lat. Goari. » Quatuor animantia ... terram è mari proruperunt «. Haec satis animadverterat Scal. gratis tamen Auctori, sc. Eusebio vel Apollodoro mendum adscripsit, dicens in adnot. Gr. Euseb. p. 407. ad 28. « Est hallucinatio. Ait quartum Annedotum, sive Oannem ex mari extitisse sub Daone Pastore: quum Berosus, ex quo haec accepit, non quartum, sed quatuor Annedotos apparuisse dicat, quorum etiam nomina ex Beroso prodit «. Viderint eruditissimi lectores, cui magis conveniat talis hallucinatio praeter Eusebium.

1 Apud Armenios *յուշկապարիկ*, (cujus etymologia erit *memoriae* aut *ingenii circumvasor*,) ut substantivum nomen, accipitur pro Sirene, Centauro, similibusque monstris. hic vero ut adjectivum sumptum, *monstruosum* potius dixeris. Verum hùc pertinet locus Gregorii nostri, cui nomen *Magister* militiae, in epist. ad Principem Armenium Thornicen Mamiconium Saec. XI. Զի մի կարծեսցես, թէ 'ի մէնջ մոռացի բնաւին մատեանք ածելոյնք, կամ անվաւերա-

կանք, յիշեմ և որ յաւուրսն դաւանոսի, այս ինքն յարեդի, չորից յուշկապարկացն՝ ունել զնմանութիւն ձկանն. և դարձեալ՝ այլ ումեն ձկան՝ զմարդկան և զձկան ունել կերպարանս, ահագին գազանի՝ որում անուն էր ովդակոն. որպէս պատմէ ապողդորոս. i. e. » Ne autem putes oblitos nos unquam Divinarum, vel profanarum literarum, memorabo (tibi) et monstra, quae in diebus Daoni, scilicet Jared, feruntur; quatuor Sirenes similitudinem piscis habentes: atque item alium piscem, hominis et piscis habuisse formam, bestiam sane horribilem; cui nomen erat Odacon, ut Apollodorus refert «.

2 Accuratius habet lectio Goari ἄρξαι, *imperasse*; id enim sonat etiam Arm. *իշխել*, cum sequenti nomine in accusativo, quàm Scaligeri habentis ἦρξεν, *imperavit*, cum nomine in nominativo. Nunc de nomine ipso agendum, quod apud omnes diverse profertur: Εὐεδώρεσχος Goaro est, tàm hic quàm in Abydeni textu. et in serie regum Εὐεδώραχος. Scaligero verò hic Ἀεδώραχος, haud secus ac in serie regum apud ipsum. in textu tamen Abydeni legit ipse Ἀεδώρεσχος. Noster hic fert Ἐδώραγχος, in serie regum Ἐδώαγχος. in Abydeno Ἐδώρεσχος. His adde Samuelem, qui habet Εὐενδώραχος, vel Ἐνδώραχος. potest et hic legi *եւեդովքանքայ*.

3 Supplevimus vocem *dicta* ad normam Gr. textus apud Sync. cujus verba simpliciter haec sonant. » Istos verò ait omnes, cuncta ab Oanne

'ի յովանայ համառօտիւք՝ միւսամիւ
ջէ պատմեալ։ Եւ ապա իշխել ա-
մենփսինայ քաղդէացւոյ 'ի ղանքա-
րաց. թագաւորել և նմա շարս. Ը։
Եւ ապա իշխել ոտիարտեայ քաղ-
դէացւոյ՝ 'ի ղանքարաց. թագաւո-
րել և նմա շարս. Ը։ Եւ 'ի վախճա-
նել ոտիարտեայ՝ որդւոյ նորա քսի-
սութրոսի թագաւորել շարս. ԸԺ։
Եւ նովաւ լինել մեծի ջրհեղեղին։
Միանգամայն ամենեքին լինին. Ժ.
թագաւորք. Ճարք. Ճ և Ի։ Եւ
համարին այսպէս.

principem extitisse Amenpsinum [1], Chaldaeum ex Lancharis, ipsumque regnasse saros x. Deinde vero principatum gessisse Otiartem Chaldaeum e Lancharis; et ipsum quoque regnasse saros VIII. Otiarte vero defuncto, filium ejus Xisuthrum regnasse saros XVIII [2]. Sub eo magnum diluvium factum fuisse «. Simul omnes sunt reges x. sari CXX. Computantur autem hac ratione. [3]

νὸς οὐδὲν εἶπεν.) εἶτα ἄρξαι Ἀμέμψινον Χαλδαῖον ἐκ Λαράχων. βασιλεῦσαι δὲ σάρους ιή. ἐπὶ τούτου τὸν μέγαν κατακλυσμὸν φησὶ γεγενῆσθαι. ὡς γίνεσθαι ὁμοῦ πάντας βασιλεῖς ί. σάρους ρκ'...

summatim dicta, singillatim exposuisse «. quasi animantia marina, post primum illud monstrum Oannen dictum, è mari producta, cuncta ab Oanne breviter hominibus tradita, singillatim exposuerint. Atque ita supplenda erit Arm. lectio decurtata. Զսոսա ամենեսին ասէ՝ զառ 'ի յովանայ համառօտիւք ասացեալս՝ միւսամիւջէ պատմեալ. quod sane Hellenismum redolet. ac Armeniaco stylo sic explicari potest. Սոքա ամենեքին (այսինքն դազանքն երևեալք 'ի ծովէ) ասէ, զառ 'ի յովանայ (առաջնոյ գազանէ) զասացեալսն համառօտիւք, միւսամիջէ պատմեալ լցէն. Alioquin si retineamus lectionem codicis nostri, vel nulla exurgit certa sententia, vel novus prodit sensus; quasi quidam scriptor Jovanus, vel Oan dictus, haec omnia a Chaldaeis tradita, summatim et accuratius enarraverit. Illud verò dictum in Gr. περὶ τούτου vel τούτων Ἀβυδηνὸς οὐδὲν εἶπεν, sc. *de isto* vel *de his Abydenus nihil dixit*, Syncelli est additamentum. sed Abydeni verba suo loco audiantur.

1 Nescio quomodo Codex noster tam hic, quam in subsequenti serie regum habet ամենփսինոս, quum vel Samuel noster cum Gr. legerit in Eusebio-Armeniaco ամեմփսինոս. Item de sequenti nomine variant lectiones; Scal. ἐκ Λαράχων; Goar. ἐκ Λαράγχων: noster habuit ἐκ Λαγχάρων. Illud vero քաղդէացւոց, bis in nostro codice inventum, sc. *Chaldaeorum*, lego secundum marginem codicis cum Gr. unius elementi quam similis mutatione. քաղդէացւոյ. *Chaldaeum*. verum enim vero etiam apud Gr. unico charactere differunt haec Χαλδαῖον, et Χαλδαίων; prior tamen lectio hic videtur praeferenda.

2 Mancum hic comperitur Scaligeri exemplar, ubi Goar integrum fert. namque apud Scal. mendosè post Amempsinum illico occurrit diluvii mentio, ac si sub Amempsino fuerit, praetermissis nominibus Otiartis et Xisuthri. ita ut, vel typographi oscitatio sit, vel Scaligeri negligentia. Goar ita eum perstringit p. 425. » Hinc lineas quatuor totas, quibus nonus et decimus reges exprimuntur, expungit «. Ubi si ultro expunxisse credat, rem dicit incredibilem.

3 Sequentem regum seriem seu laterculum exponit Sync. non juxta Eusebium post praemissa Apollodori, vel Polyhistoris verba, sed multo antea seorsum ponens p. 14. C. ubi addit de suo, vel potius ex Africano, pro unoquoque rege, hoc dictum: Χαλδαίων ἐβασίλευσεν. *Chaldaeis regnavit*. Eadem eodem modo transcripsit Scaliger, appositè tamen praesenti loco mandavit, interjecta tantum de suo hac inscriptione. Κανόνιον τῶν πρώτων Χαλδαίων βασιλέων. sc. » formula, vel laterculum priscorum Chaldaeorum regum «. Numeri annorum in edit. Goari expresse notantur, δέκα, τρεῖς, etc. Scal. verò habet per characteres ί. γ'. etc. quo etiam scribendi modo magis ad Eusebium nostrum accedit.

Ա.	Ալորոս	շարս.	Ճ։	I.	Alorus.	saros	X.
Բ.	Ալապարոս	շարս.	Գ։	II.	Alaparus [1].	saros	III.
Գ.	Ամելոն	շարս.	ԺԳ։	III.	Almelon [2].	saros	XIII.
Դ.	Ամենոն	շարս.	ԺԲ։	IV.	Ammenon [3].	saros	XII.
Ե.	Մեգաղարոս	շարս.	ԺԸ։	V.	Amegalarus [4].	saros	XVIII.
Զ.	Դաւոնոս	շարս.	Ճ։	VI.	Daonus.	saros	X [5].
Է.	Եդուվանքոս	շարս.	ԺԸ։	VII.	Edovanchus [6].	saros	XVIII.
Ը.	Ամենփսինոս	շարս.	Ճ։	VIII.	Amempsinus [7].	saros	X.
Թ.	Ոտիարտէս	շարս.	Ը։	IX.	Otiartes.	saros	VIII.
Ժ.	ԽսիսուԹրոս	շարս.	ԺԸ։	X.	Xisuthrus.	saros	XVIII [8].

Միանգամայն Թագաւորք. Ճ։ Insimul Reges X. Sari CXX. Et CXX.

α'.	Ἀλῶρος	σάρους	ι'.
β'.	Ἀλάπαρος	σάρους	γ'.
γ'.	Ἀμηλὼν	σάρους	ιγ'.
δ'.	Ἀμμενὼν	σάρους	ιβ'.
ε'.	Μετάλαρος	σάρους	ιη'.
ϛ'.	Δάωνος	σάρους	ι'.
ζ'.	Ἀεδώραχος	σάρους	ιη'.
η'.	Ἀμφὶς	σάρους	ι'.
θ'.	Ὀτιάρτης	σάρους	η'.
ι'.	Ξίξουθρος	σάρους	ιη'.

1 Tam Scal. quàm Goar legunt hic Ἀλάσπαρος. cum antea ad normam auctoris nostri habuerint Ἀλάπαρος. quae certa est lectio.

2 Ambo cum supra, tum hic ferunt Ἀμηλὼν. noster utrobique habuit Ἀλμηλὼν.

3 Hic illi Ἀμενὼν, sed antea correctius habuerant Ἀμμενὼν.

4 De corrupta lectione Μετάλαρος jam egimus.

5 Goar rectè Δάωνος, ubi Scal. mendosè Δάωρος. cum antea vel ipse habuerit cum ν. At de numero annorum regni nimis absurdè habet Sync. apud Goarum ἔτη ἐνενήκοντα ἐννέα. *annos nonaginta novem.* quo loco Scal. accuratè legit σάρους ι'. juxta nempe Eusebium nostrum շարս Ճ. quo patet meliorem codicem prae oculis habuisse eum. Nihilo tamen minus audiatur Goar, qui audet invehi contra Scaligerum in collatione lectionum pag. 425. ad p. 14. dicens. " Annos ejus (Daoni scilicet) ἐνενήκοντα ἐννέα fideliter scripta, in σάρας ι'. cur mutaverit (Scaliger), non exponit ". Cui respondendum erat, ideo non exponit, quia non mutavit, sed ita reperit. aliàs dicendum erit, Abydeni auctoritate corrigi voluisse tam apertum mendum. quo posito, quamvis infidelitatis arguatur Scal. nec tamen erroris. at contra, exemplar Goari etsi fideliter dicatur descriptum, corruptissimum tamen reipsa comprobatur; cum nulli regum Chaldaeorum, qui praecesserunt vel secuti fuerunt Daonum, per ἔτη, sed omnino per σάρας tempus regni assignari soleat ab omnibus auctoribus.

6 De varietate hujus nominis jam antea diximus.

7 Ambo editores Syncelli, Goar et Scal. mendose legunt hic Ἀμφὶς, cum supra rectè legerint Ἀμέμψινος.

8 Hunc regum catalogum transcribit ab Eusebio Samuel noster chronographus Armenus, additis e regione pro unoquoque rege nominibus Patriarcharum ab Adam usque ad Noe, eo animo, ut ostendat ipsos Patriarchas a Moyse descriptos, barbaris apud profanos auctores nominibus appellari. quàm verò probabilis sit haec sententia, pluribus verbis dicturi sumus paulo post juxta auctoritatem Eusebii: ubi et Samuelis textus de integro citetur.

Շարք. ՍՀ։ Եւ ՍՀ. շարիցն ասէն առնել՝ սխգ. բիւրս ամաց. Եթէ շարն՝ Ֆ հազար և վեց հարիւր ամ նշանակիցէ։

Այս բազմավէպն աղէքսանդրի գիրք պատմեն. և Եթէ արդար պատմութիւն ինչ ոք զմատենէն կարծիցէ, և արդարև այնչափ բիւրք ամաց լեալ իցեն, ապա պարտ է այն պիսուն և այլոցն ևս որ հանգոյն նոցին յայտնի չաւատալիք 'ի նոյն գիրս կան՝ հաւատալ։ Եւ զի՞նչ այն ինչ իցէ, զոր գրիցէ նոյն բերոսոս անդէն յառաջնումն 'ի վիպապատումն մատենին՝ պատմեցից, և յառաջինսն՝ որ ասացան, յարեցից. զոր 'ի նմին իսկ մատենի եհար բազմավէպն։ Եւ թուէ մի ըստ միոջէ այսպէս զսոյն ձև բանից։

saros efficere ajunt MMXLIII. myriadas[1] annorum, si sarus III. milie et sexcentos annos conficiat.

Haec Polyhistoris Alexandri liber narrat. Si quis autem veram esse illius codicis historiam arbitretur, acsi profecto tot annorum myriades transierint, consequenter itaque oporteret, ut ille aliis quoque similibus rebus, quas pariter manifeste incredibiles idem liber continet, fidem adjungeret. Quid autem illud sit, quod scripserit Berosus ibidem in primo historico volumine, enarrabo[2]; et primis quae jam supra dixi, adjungam, id quod eodem quippe volumine inseruit Polyhistor: singillatim enim hac verborum forma digerit.

1 Si semel, aut bis tantum occurreret calculus fabulosus սխգ. 2043. myriadum, poterat dici mendum esse librariorum, atque legendum ղ'խգ, 43. myriadas. ut aliunde videtur exigere summa ipsa passim memorata.

2 Recolit hic Eusebius Polyhistoris dictum superius a se citatum, illud scilicet: » Haec Berosus primo volumine enarravit, et secundo reges ... conscripsit «. Quùm itaque inibi solum laudaverit Berosi auctoritatem penes Polyhistorem existentem, quoad ea quae scripsit de regibus in secundo libro, atque Lectorum animos curiositate laborantes (quidnam sit, quod scripserit Berosus priori in libro), reliquerit, nunc aggreditur opus perficere, adjungens supradictis et ipsa Berosi anteriora verba: quae reipsa primum locum habebant in textu Polyhistoris, ut patebit ex calce sermonis. Hoc sane consilio Syncellus anticipavit istud fragmentum p. 22. postea verò p. 31. id, quod supra vidimus, collocavit. omitto catalogum seorsum ab eo praemissum p. 14. At Scaliger, qui alibi promiscue disponit, quicquid Eusebiani apud Syncellum reputat fragmenti, impraesentiarum commodè juxta Eusebii nostri digestionem collocat p. 5. et 6. testimonia nempe Apollodori et Berosi ex Alexandro Polyhistore.

Պատմութիւն քաղդէական անվաւերական պատմութեանն, անդրադարձն 'ի Բաղմավէպն աղեքսանդրի ընոյն քաղդէացւոց մատենէն։

De Chaldaica profana [1] *Historia, jaminde ex iis quae Polyhistor Alexander dixit de ipso Chaldaeorum volumine.*

Բերոսոս բայ ասէ յառաջնումն բաբեղոնական մատենին՝ լինել նմա 'ի տիս աղեքսանդրի փիղիպէայ, և գրել զբազմաց մատեանս, որ և 'ի բաբեղոնի բազում զգուշութեամբ պահէին յերկերիւր և 'ի հինգետասան

» Berosus quidem [2] in primo rerum Babylonicarum volumine, aetate se Alexandri Philippi (filii) esse ait, atque transcripsisse plurimorum volumina, quae etiam Babylone summa cura a ducentis et quindecim an-

(*Syncell. pag.* 22. 23.)

Βηρωσσὸς ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Βαβυλωνιακῶν φησὶ γεγέσθαι αὐτὸν κατ' Αλέξανδρον τὸν Φιλίππου τὴν ἡλικίαν, ἀναγραφὰς δὲ πολλῶν ἐν Βαβυλῶνι φυλάσσεσθαι μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας ἀπὸ ἐτῶν

1 Անվաւերական, quamvis apprime sonare videtur *invalidum*, sive *auctoritate carens*, at supponit ferè respectu historiarum extranearum pro profano. Ignoramus an Eusebius, ut alibi, παραλειπτέον hic dixerit, vel (quod quodammodo accedit ad vocem Armenam *anvaver*) ἀβέβαιον. id est *instabile*, *inconstans*, *incertum*, *infirmum*. Eadem sanè utitur Arm. voce Samuel noster, dum citat Eusebium in sua Praefatione Chronologica. * Արդ աւելորդ վարկաք ասել զանվաւեր պատմութիւնս քաղդէացոց և զդժական անուանակոչութիւնսն. յորս եթէ ոք կարօտացի, առ ձեռն պատրաստ ունի զէիրս զարմանալւոյն Եւսեբեայ, առանց որոյ և ոչ մեք կարացուք գրել ||. » Itaque supervacaneum arbitrati sumus proferre invalidas Chaldaeorum historias barbarissimasque nomenclaturas: quibus si quis indigeat, in promptu ad manus habet librum mirabilis illius (viri) Eusebii, sine quo neque nos poterimus scribere «. Ad haec spectare perspicuum est et illud Gregorii nostri cognomento Magistri dictum in Epist. ad Abrehim. « Nos universa totius mundi volumina perlustrantes, non imperiti invenimur tum Chaldaeorum invalidae historiae, tum Hellenicorum, etc «. մեք զամենայն մատեանս՝ որ մինչդամ աշխարհի ընթերցեալ, ոչ անտեղեակ եմք, թէ քաղդէացւոցն անվաւերական պատմութեանն, և եթէ հելլենացւոցն ||, և այլն։ Huc pertinet et illud Thomae Arzerunii: * Քանզի թէպէտև անվաւեր'ի նոցանէ գրեցեալքն ասացան, այլ բազում ինչ և առ Հմմարիան ստուերաբանեն ||. » Quamvis enim invalida eorum scripta vocitata sunt, multa tamen verosimilia umbraticè protulerunt «.

2 Praesens fragmentum Gr. a Syncello laudatum quamvis majori ex parte iisdem verbis cohaereat cum lectione nostra, nihilominus sive ex librariorum incuria, sive ex diversa ratione eclogarii, interpretisve, accidit aliquantum aliter haberi vel obscurè in una, alteraque lectione Gr. et Arm. ut patet iis qui inter se conferunt. Verum tamen qui adeat solam Latinam Goari interpretationem, ne facile credat ita omnino haberi in Gr. Syncelli textu: quoniam plerumque Goar magis sensui, quàm verbo adhaeret. aliàs verba ipsa Gr. saepe saepius magis accedunt ad Armeniacam versionem, quàm ad latinam Goari: qui etiam videtur ita sentire, ac si Syncellus ex ipso Alexandri Polyhistoris libro hoc fragmentum sumserit, atque vellet etiam Berosum ipsum ab eo lectum fuisse, vix tamen id dicere ausus est: ait enim in annot. pag. 10. ad 22. » Alexandri, non Berosi scripta, Auctoris (sc. Syncelli) tempore, quod non hujus, sed illius auctoritate utatur, extitisse suspicor «.

Sed alteram quoque suspicionem debuit subire doctissimus Goar, quod nempe nec Berosi,

բիւրուց ամաց. յորում թիւք ժամանակաց, և զիր պատմութեանց զերկնից և զերկրի և զծովէ և զնախաստեղծն արարչութենէ, և զթագաւորաց և զնոցուն իրաց և զգործոց պատմէ։ Այս նախ դէպ ասէ զբաբիլացւոց երկիրն հաստատել 'ի վերայ դկղաթ գետոյ, և արածանւոյ ընդ մէջ անցանել. և յինքն կէայ վայրենի ցորեան և գարի և ոսպն և ոլոռն և կնձիթ երկրին բերել. և 'ի խաղա-

norum myriadibus [1] asservabantur: in quibus temporum ratio (continebatur) [2], et liber historiarum de caelo, et terra, marique, ac pristina creatione, de Regibus, ac eorum rebus, et gestis referebat. Et primo quidem (affirmat), inquit, Babyloniorum terram jacere super Tigrim fluvium, ac Euphratem interfluere [3], ibi autem frumentum agreste, et hordeum et lentem [4], et ochron, et

που ὑπὲρ μυριάδων ιέ. περιεχούσας χρόνον. περιέχειν δὲ τὰς ἀναγραφὰς ἱστορίας περὶ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ θαλάσσης, καὶ πρωτογονίας, καὶ βασιλέων καὶ τῶν κατ' αὐτοὺς πράξεων. Καὶ πρῶτον μὲν τὴν Βαβυλωνίων γῆν φησὶ κεῖσθαι ἐπὶ τοῦ Τίγριδος καὶ Ευφράτου ποταμοῦ μέσην. φύειν δὲ αὐτὴν πυροὺς ἀγρίους καὶ κριθὰς, καὶ

neque Alexandri scripta per se legerit suus auctor Syncellus, vel umquam viderit, sed potius ex nostro Eusebio omnia transcripsit; nil enim amplius refert Sync. ex Alexandro, praeter illa a nostro auctore relata, ut verissime Scal. conjecit.

1 Sync. tantum habet myriadas xv. sed tamen corrupta videtur lectio numerica. ità ut videatur vel pro Syllaba *που* legendum *σ'*. sc. *ducenti*, vel pro *ιέ*. legendum *σιέ*. sc. ccxv. neque de hoc mirentur lectores, cum Chaldaeorum more immensa annorum millia numerentur. Si enim juxta eos decem soli reges annos tenuerunt tot et tot myriadum, quid mirum si dicitur libros historiarum apud eos servari, ultra myriadas annorum ccxv.

2 Obscurior videtur sensus praesentis loci in Arm. ideo praemisimus verbum parenthesis nota interclusum *continebatur*, et pro *պատմէ*, *refert*, *narrat*, diximus *referebat*; sicut etiam paulo ante loco verbi *գրել*, *scribere*, posuimus *transcripsisse*. alioquin vix certa eliceretur sententia. Audire expediat Gr. textum sic ad verbum sonantem. » Scripta multorum in Babylone asservari cum multa diligentia ab annis supra xv myriadas continentia tempus. Contineri autem in scriptis illis historias de caelo et mari primaque natali et regibus, atque de rebus sub iis actis «. Quinam textus sit magis corruptus, non facile dixeris.

3 Apud Armenios plerumque Tigris, *դկղաթ* *Teclathes*, et Euphrates, *արածանի*, *Arazani* vocitantur. quibus hic nominibus utitur Interp. Arm. juxta antiquum usum. idem facit et alter Interpres Philonis Armeniacus. adeo ut etiam in verbis sacrae scripturae. Genes. II. 14. nunc Tigris, nunc Teclathes, modo Euphrates, potissimum verò Arazani ab ipso usurpetur. Porro praesentem Eusebii locum nos ita legimus in Arm. ac si in duas una periocha divisa sit partes. primam, *ասէ զբաբիլացւոց երկիրն հաստատել 'ի վերայ դկղաթ գետոյ*. secundam vero, *և արածանւոյ ընդ մէջ անցանել* (*երկրին բաբիլացւոց*). atque hunc sensum in Lat. refudimus. Attamen juxta Sync. legendum esset, *ասէ զբաբիլացւոց երկրին հաստատել ընդ մէջ դկղաթ գետոյ և արածանւոյ*, omisso sequenti verbo *անցանել*. Quod tamen excidisse magis ex Gr. textu dixeris. Siquidem Gr. lectio hodierna ita fert ad verbum. » Babyloniorum terram ait jacere supra Tigridis et Euphratis fluvii medium «. vel juxta Goari interpretationem, » Babyloniam terram inter Tigrin et Euphratem fluvios mediam jacere describit. «

4 Apud Sync. deest *ոսպն*. i. e. *φακὸς* vel *φακή*, *lens* vel *lenticula*. suspicamur et alia interim verba excidisse. aliter redundaret in Arm. unum vel alterum ex his *յինքն կէայ*, et *երկրին բերել*. pro queis sub initio modo habetur in Gr. *φύειν δὲ αὐτὴν*. Caetera leguminum nomina

և 'ի շամբս գետոյն արմատոց ինչ ուտելեաց գտանել, որոց անուն կոչիցին գոնգք, ունել արմատոցն զորութիւն գարւոյ հացի։ | Լինել անդ և արմաւ և խնձոր, և այլոց ևս ազգի ազգի մրգոց. և ձկանց՝ և հաւուց վայրենեաց և մօրականաց։ | Լինել և արաբացւոց կողմանցն նորա անջրդիս և անպտուղս։ | Եւ դեմյանդիմանն արաբացւոց աշխարհին՝ լեռնայինս և պտղաբերս։ | Եւ 'ի բաբելոնի բազմամբոխ այլազգեաց մարդկան բնակեալ 'ի քաղդէացւոց աշ-

sesamum terram gignere; et in paludibus atque arundinetis fluvii radices ad escam utiles [1] reperiri, quorum nomen Gonga; easque radices hordeacei panis vim habere. Extare item inibi palmas ac poma, et reliquos quoque diversi generis fructus; nec non pisces, et aves sylvestres, ac palustres: fuisse autem ejus sane partes Arabiam versus sitas, aridas et steriles; oppositas verò Arabiae, montuosas et feraces [2]. Et Babylone maximam multitudinem hominum

ὄχρον, καὶ σήσαμον, καὶ τὰς ἐν τοῖς ἕλεσι φυομένας ῥίζας ἐσθίεσθαι. ὀνομάζεσθαι αὐτὰς γόγγους. ἰσοδυναμεῖν δὲ τὰς ῥίζας ταύτας κριθαῖς. γίνεσθαι δὲ φοίνικας, καὶ μῆλα, καὶ τὰ λοιπὰ ἀκρόδρυα, καὶ ἰχθύας, καὶ ὄρνεα χερσαῖά τε καὶ λιμναῖα. εἶναι δὲ αὐτῆς τὰ μὲν κατὰ τὴν Αραβίαν μέρη ἄνυδρα τε καὶ ἄκαρπα. τὰ δὲ ἀντικείμενα τῇ Αραβίᾳ ὀρεινὰ καὶ ἄφορα. ἐν δὲ τῇ Βαβυλῶνι πολὺ

accurate conveniunt inter se. nam վայրենի ցորեան indicat ἀγρίους πυροὺς, և գարի καὶ κριθὰς, (quamvis Gr. in plur. Arm. in sing.) և ոսպն. (ubi supplendum in Gr. καὶ φακόν). և ոլորն. καὶ ὄχρον, vel potius ὤχρον. de cujus certa significatione haesitant Glossarii, speciem dicentes esse leguminis, quod genus, cicera, vel potius ervilia, aut phaselos. etc. unde et nos Graecam vocem retinuimus cum Goaro in Lat. և կնդիթ, καὶ σήσαμον. ubi adverte Latinos ex Graecis mutuatos esse illam vocem *sesamus* vel *sesamum*. quam et plures in Oriente usurpant, maxime verò Turcae Սեսամ, *Susam*, vocitantes. id quod ab Armeniis litterali dialecto կնդիթ, կնդիթն. vel կնդիւթ (ut in Philonis versione occurrit) nuncupatur, vulgò autem կունդիթ vel կունդի. quo nomine sc. *Gungi* utuntur etiam nonnulli alienigenarum; ita ut dixeris saltem quoad sonum externum accedere ad eas radices, quas γόγγους Berosus mox nominabit. Item notabis in sacris litteris, ubi occurrunt haec nomina leguminum κύαμος καὶ φακός, in Lat. poni *fabam* et *lentem*. in Arm. verò ոլորն և ոսպն. ut cernitur II. Reg. XVII. 28. et Ezech. IV. 9. Quamvis ergo *faba* certum leguminum genus indicet, sed tamen tam Gr. κύαμος, quàm Arm. ոլորն, sunt nomina magis generalia. sicut etiam ὤχρος. de quo jam dictum. Cavendum denique, ne Armeniaca haec vocabula *olorn*, et *osbn*, pro familiaritate vocum eadem existimentur cum Gr. ὀλύρα, et ὄσπριον. nam ὀλύρα, i. e. *siligo*, Armeniis est հաճար. et ὄσπριον, i. e. *legumen*, ունդ, vel ընդեղէն. datur etiam ὄσπρος, sive ὄσπρον, quod *pisum*, vel *legumen* exprimitur.

1 Satis accurate legit Scal. in Gr. φυομένας ῥίζας ἐσθίεσθαι. id est iisdem verbis, *enascentes radices comedi*, vel *comedendas esse*. quod propius accedit ad nostram lectionem. At Goar nimis corruptè legit ἐσθίεσθον, adeoque haesitans de incerta utique voce, ita vertit » *ac in paludibus esthiesthon radices enasci* «. quasi vero vox ea, si non paludem, certum radicis genus significarit sibi ignotum, seu proprium ejusdem radicis nomen fuerit *esthiesthon*. sed frustra. cum id nomen mox occurrat, ipso Goaro interpretante, » *hasque gongas vocari* «.

2 Պտղաբեր id sonat, quod Lat. *fructifer*, vel *ferax*. et Gr. εὔφορος. feliciter ergo legit Goar εὔφορα. ubi Scal. male legit ἄφορα, id est ex adversò *sterilis*, *non ferax*.

խարհին. և կեալ նոցա անառակու թեամբ իբրև զանասունս և զգաւ զանս։

Եւ յառաջնումն ամին յայտնել 'ի կարմիր ծովէ անդէն իսկ 'ի մէջ սահմանացն բաբելացւոց ահագին ինչ գազանի, որոյ անուն կոչիցի ովան. որպէս և ապողոդորոս պատմէ 'ի մատենին, թէ ամենայն մարմինն ձկան էր, և ընդ գլխով ձկանն այլ գլուխ առ նմին պատշաճեալ. և 'ի տտուանն ոտք իբրև զմարդոյ. և բարբառ ըստ մարդկան բարբառոյ.

alienigenarum (degere) Chaldaeam regionem incolentium, eosque brutorum ac ferarum more turpiter vitam ducere.

Primo autem anno e mari rubro inibi quidem intra fines Babyloniae terribilem quandam apparuisse feram [1], cui nomen Oan; quemadmodum et Apollodorus in volumine enarrat: (quippe) quod totum corpus piscis erat, et infra piscis caput, aliud caput juxta illud accommodatum [2], et in cauda pedes tamquam hominis, et vox secundum vo-

πλῆθος ἀνθρώπων γενέσθαι ἀλλοεθνῶν κατοικησάντων τὴν Χαλδαίαν. ζῆν δὲ αὐτοὺς ἀτάκτως, ὥσπερ τὰ θηρία.

Ἐν δὲ τῷ πρώτῳ ἐνιαυτῷ φανῆναι ἐκ τῆς Ερυθρᾶς θαλάσσης κατὰ τὸν ὁμοροῦντα τόπον τῇ Βαβυλωνίᾳ ζῶον ἄφρενον ὀνόματι Ωάννην, καθὼς καὶ Απολλόδωρος ἱστόρησεν, τὸ μὲν ἄλλο σῶμα ἔχων ἰχθύος. ὑπὸ δὲ τὴν κεφαλὴν παραπεφυκυῖαν ἄλλην κεφαλὴν ὑποκάτω τῆς τοῦ ἰχθύος κεφαλῆς, καὶ πόδας ὁμοίως ἀνθρώπου, πα-

1 Τὸ Ζῶον Interp. noster reddit passim գազան. i. e. *fera*, *bestia*, *bellua*. quamvis enim Gr. sonat կենդանի, sc. *animans*, vel *animal*. quoniam verò animantia hìc memorata ad ferarum vel majorum bestiarum speciem accedant, ita placuit Interpreti exprimere: quod et nos fideliter servavimus.

2 Photius Biblioth. CCLXXIX. p. 1594. haec ex Helladio Grammatico excerpit. (ubi Ωη, pro 'Ωάνη legitur). Οτι μυθολογεῖ ἄνδρα τινά, ὠνομασμένον Ωην, τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης ἀνελθεῖν, τἆλλα μὲν τῶν μελῶν, ἰχθύος ἔχοντα, κεφαλὴν δὲ καὶ πόδας καὶ χεῖρας ἀνδρός, καὶ καταδεῖξαι τήν τε ἀστρονομίαν, καὶ τὰ γράμματα. οἱ δὲ αὐτὸν ἐκ τοῦ πρωτογόνου πεφηκέναι λέγουσιν Ωου, καὶ μαρτυρεῖν τοὔνομα. ἄνθρωπον δὲ ὄντα τὰ πάντα, ἰχθὺν δόξαι, διότιπερ ἠμφίεστο χιτώδη δοράν. ubi Lat. interp. Schotti sic fert. „ Narrat virum quendam nomine Oen in rubro mari visum, habentem caetera membra piscis, caput et pedes et manus hominis, et ostendisse Astronomiam, et literas. Quidam dicunt illum natum esse è primo parente Ωου, et testari nomen, hominem autem omnino esse, piscem vero videri, quod piscis pelle indueretur “. Recolit locum Photii Scaliger quoque. p. 407. et subdit. „ Ευάνην vocat Hygenus fabula CCLXXIV. Daedalus Eupalami filius Deorum simulacra primus fecit. Euahanes, qui in Chaldaea de mari exiisse dicitur, astrologiam interpretatus est. Idem dicit, quod Helladius, de mari in Chaldaea extitisse, et Astrologiam docuisse, sed apud Hygenum male editum est Euahdnes “. Huic attinet Gregorii Magistri Armeniaci dictum in epist. ad Abrehim. * ԵՒ ոչ յովանայն ձկան, որ ուրուս բիւրառոսին (հաւատալի լիցին մեզ առասպելքդ)։ „ Neque Joanis piscis, ut apud Berosum (valeat apud nos fabula)“. Atque in Epist. III. ad Thornicium Mamiconium. * ԵՒ կամ զովմայն (այսինքն զովանայն), որ 'ի կարմիր ծովէ արտաքս ելեալ մատենագրեր պոտ (թուի՝ մտ) առ բաբելոնն։„. Sive ut Oane, qui è mari rubro prodiens literas exercebat juxta Babylonem “. Apollodori verò locum consule paulo supra apud Eusebium nostrum.

որոյ պատկերն և ցայժմ գրեալ պահի։ Եւ գազանին այնմիկ ասէ ցերեկ ընդ մարդկան շրջել, և 'ի կերակուր ինչ ամենևին չհպել. և ուսուցանել մարդկան դպրութիւնս, և զպէտսպէս հանգամանս արուեստից. զձևս քաղաքաց, և զմեհենաց պատշաճութիւնս, և զօրինաց խելամտութիւնս. և սահմանաց և բաժնից պայմանս ուսուցանել. և զսերմանց և զպտղոյ ժողովս ցուցանել. և ամենևին իսկ՝ որ ինչ 'ի դէպ ընտանութեան կենաց իցէ աշխարհի, աւանդել մարդկան. և յայնմ ժամանակէ հետէ այլ ումեք ինչ աւելի չգտանել։ Եւ 'ի մտանել արեգական՝ ովանն գազանի միւսանգամ անդրէն 'ի ծով մտել, և զցայգ 'ի համատարած ծովուն զբաղել. և այնպէս երկեկից իմն կեանս կեալ։

cem hominum; cujus etiamnum hodie depicta imago servatur. Et feram illam, ait, interdiu cum hominibus versari, nullum tamen prorsus cibum sumere; atque homines edocere litteraturam, ac diversa artium experimenta, urbium formas, templorumque dispositiones, et legum peritiam, ac finium portionumque conditiones edocere, seminum fructuumque collectionem indicare; et summatim, quidquid familiaritati vitae conveniens in mundo est, hominibus tradidisse. Et ab eo tempore nihil amplius ab aliquo quid inventum [1]. At sole occidente Oannem feram retro se in mari mergere, nocteque in pelago commorari [2], atque ita amphibii more vitam ducere. Postea verò alias quoque feras ei [3] simi-

ραπεφυκότας δὲ ἐκ τῆς οὐρᾶς τοῦ ἰχθύος, εἶναι δὲ αὐτῷ φωνὴ ἀνθρώπου. τὴν δὲ εἰκόνα αὐτοῦ ἔτι καὶ νῦν διαφυλάσσεσθαι. τοῦτο δέ φησι τὸ ζῶον τὴν μὲν ἡμέραν διατρίβειν μετὰ τῶν ἀνθρώπων οὐδεμίαν τροφὴν προσφερόμενον, παραδιδόναι τε τοῖς ἀνθρώποις γραμμάτων καὶ μαθημάτων καὶ τεχνῶν παντοδαπῶν ἐμπειρίαν. Καὶ πόλεων συνοικισμούς, καὶ ἱερῶν ἱδρύσεις, καὶ νόμων εἰσηγήσεις, καὶ γεωμετρίαν διδάσκειν, καὶ σπέρματα, καὶ καρπῶν συναγωγὰς ὑποδεικνῦναι. Καὶ συνόλως πάντα τὰ πρὸς ἡμέρωσιν ἀνήκοντα τοῦ βίου παραδιδόναι τοῖς ἀνθρώποις. ἀπὸ δὲ τοῦ χρόνου ἐκείνου οὐδὲν ἄλλο περισσὸν εὑρεθῆναι. τοῦ δὲ ἡλίου δύναντος, τὸ ζῶον τουτονὶ (Ὠάννην) δῦναι πάλιν εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ τὰς νύκτας ἐν τῷ πελάγει διαι-

1 Egregiè edidit Arm. Interp. illud Gr. ἀπὸ δὲ τοῦ χρόνου ἐκείνου οὐδὲν ἄλλο περισσὸν εὑρεθῆναι: quod iisdem verbis sic est. » Ex hoc autem tempore nihil aliud amplius inventum fuisse ». Quo assignatur secundum Chaldaeorum sententiam, omnium artium Oannem ipsum auctorem extitisse, quasi post ejus aetatem nihil novi ulterius a quopiam repertum sit. At Goar omnino aliter sensit de Gr. textu, quasi dictum fuerit, de hinc non ulterius inventus est ipse Oannes: vertit enim in Lat. » Ab eo tempore nihil praeter haec de illo auditum ». Sed quis cernat hanc sententiam in Gr. ubi nec *de illo*, nec *auditum* ullo modo concipitur: adde quod sequens iterum periocha hunc sensum destruit.

2 Interpres noster ut pro θάλασσα adhibet ծով, sc. *mare*, ita pro πελάγει inserit համատարած ծով, i. e. *vastissimum mare*: quam differentiam diligenter observat in toto cursu suae interpretationis; et quidem optimè: nam Πέλαγος proprie indicat profundum maris locum. Goar nunc *sub aquis* dixit, nunc alio modo explicat.

3 Correctius legit Scal. τούτῳ in singulari, ita enim habet et codex noster, նմին: Goar me-

Յ՝ յետոյ և այլոց գազանաց նմանեաց նմին յայտնել. զորոց 'ի թագաւորաց մատեանին ասէ յայտ առնել. և զյովհանայն ասէ՝ զսրարածոց և զառաքինութեանց գրել, և տալ խօսս և Ձարտարութիւն մարդկան։

Յ՝ ասէ երբեմն, մինչ ընդ բնաւ խաւար և ջուր էր. և էին անդ այլ ինչ գազանք, յորոց կէսքն ինքնածինք էին, և կերպարանս կենդանաձինս ունել, և մարդիկ երկթևեանս ծնանել. և զայլս չորեքթևեան և երկդիմիս. և մարմին մի, և գլուխ երկուս, կանացիս և առնիս. և երկուս բնութիւնս՝ արուականս և իգականս։ Յ՝ այլ մարդիկ՝ որոց քարձք այծից, և եղջիւրք 'ի գլուխ. և այլս ձիոտունս. և այլոց՝ յետոյ կուսէ ձիոց կերպարանք, և առաջոյ՝ մարդկան։ որ զձիացլուց յուշկապարիկ կերպարանս ունիցին։ Ոչնանել

les apparuisse, de quibus in volumine regum ait declaratum fuisse. Oannem autem dicit de rebus creatis et virtutibus scripsisse, hominibusque sermonem atque artes dedisse «.

» (Tempus) olim fuisse, inquit, quo cuncta tenebrae et aqua erant; et ibidem alieni generis erant ferae, quarum aliquae per sese natae erant [1], et formam viviparam praeseferebant: homines vero binis alis nasci; alios autem quatuor alis, ac gemino vultu; et corpus unum (habuisse), duo vero capita, femineum et virile; duas quoque naturas [2], masculinam ac muliebrem. Alios etiam homines caprina habentes crura, et in capite cornua; alios autem equinis pedibus; quibusdam autem parte posteriori equorum figura, anteriori vero hominum; quos-

τᾶσθαι. εἶναι γὰρ αὐτὸν ἀμφίβιον. ὕστερον δὲ φανῆναι καὶ ἕτερα ζῶα ὅμοια τούτῳ, περὶ ὧν ἐν τῇ τῶν Βασιλέων ἀναγραφῇ φησὶ δηλώσειν. τὸν δὲ Ωάννην περὶ γενεᾶς καὶ πολιτείας γράψαι, καὶ παραδοῦναι τόν δε τὸν λόγον τοῖς ἀνθρώποις.

Γενέσθαί φησι χρόνον, ἐν ᾧ τὸ πᾶν σκότος καὶ ὕδωρ εἶναι, καὶ ἐν τούτοις ζῶα τερατώδη, καὶ διφυεῖς τὰς ἰδέας ἔχοντα ζωογονεῖσθαι. ἀνθρώπους γὰρ διπτέρους γεννηθῆναι, ἐνίους δὲ καὶ τετραπτέρους, καὶ διπροσώπους, καὶ σῶμα μὲν ἔχοντας ἕν, κεφαλὰς δὲ δύο, ἀνδρείαν τε καὶ γυναικεῖαν. καὶ αἰδοῖα τε δισσὰ, ἄῤῥεν καὶ θῆλυ, καὶ ἑτέρους ἀνθρώπους τοὺς μὲν αἰγῶν σκέλη καὶ κέρατα ἔχοντας, τοὺς δὲ ἱππόποδας. τοὺς δὲ τὰ ὀπίσω μὲν μέρη

dosè τούτων. in plur. sed in Lat. optime expressit, reddens *huic*.

1 Scal. legit. διφυεῖς, id est *ancipitis naturae*, vel *duplicem habentes naturam*. quod vix cohaeret. Goar, εἰδιφυεῖς, tamquam compositum ex εἶδος, sc. *species*, *forma*. quo admisso talem aggressus est exornare translationem. « Et sub variis naturae speciebus et formis visu mirandis vitam ac lucem accepisse «. At noster Interp. videtur legisse ἰδιοφυεῖς, quasi *ex propria natura habens vim se ipsum generandi*. vel saltem εἰδιφυεῖς eo sensu accepisse. Ut ut sit, valde aliena cernitur Goari lata paraphrasis quoad Gr. textum, qui rem paucis verbis complectitur, haud secus ac Arm.

2 Summa industria ob verecundiam, ac magis ob proprietatem linguae Interp. noster, բնութիւնս, sc. *naturas* reddidit, ubi Gr. habet αἰδοῖα, *pudenda*.

և ցուլս մարդագլուխս, և շունս չո-
րեքմարմինս, որոց ձեռքն իբրև ըզ-
ձկանց տտունս յետոյ կուսէ 'ի գա-
ւակացն արձակիցին. և ձիս շնա-
գլուխս. և մարդիկ, և այլ ևս գա-
զանս ձիսագլուխս և մարդապոկերս,
և տանաւորս իբրև զձկունս. և այլ
ևս ազգի ազգի գազանս վիշապա-
կերպս. և ձկունս յուշկապարիկս, և
սողունս և օձս, և պէսպէս երկս
քաղումն զարմանալիս՝ այլակերպս 'ի
միմեանց. որոց զպատկերս 'ի մեհե-
նին քէղայ մի ըստ միոջէ նկարեալ
պահէին։ Այս իշխեալ սմենեցուն նո-
ցա կնոջ միում, որում անուն կոչիցի
մարկայէ՝, որ քաղդէացերէն թա-
գաւորթայ անուանի. և յունարէն
թարգմանի թալադդայ, որ է ծով։

que Hippocentaurorum (Sirenum)[1] formam habuisse. Tauros etiam humano capite nasci, canesque quatuor habentes corpora, quorum caudae, caudarum ad instar piscium[2], posteriore parte e femine prodirent. Item equos canino capite; hominesque, et alias belluas equino capite, et ad hominis imaginem[3], et more piscium cauda preditas; et alias quoque diverso genere belluas draconum specie; pisces etiam Sirenes, et reptilia serpentesque, ac varias bestias mirabiles plurimas, forma inter se dissimiles; quorum imagines in Beli templo singulatim pictas servabant. Illis autem omnibus mulierem quamdam, cui nomen Marcaja[4], imperitavisse; quae

ἵππων, τὰ δὲ ἔμπροσθεν ἀνθρώπων, ὡς ἱπποκενταύρους τὴν ἰδέαν εἶναι. ζωογονηθῆναι δὲ καὶ ταύρους ἀνθρώπων κεφαλὰς ἔχοντας, καὶ κύνας τετρασωμάτους, οὐρὰς ἰχθύος ἐκ τῶν ὄπισθε μερῶν ἔχοντας, καὶ ἵππους κυνοκεφάλους, καὶ ἀνθρώπους καὶ ἕτερα ζῶα κεφαλὰς μὲν καὶ σώματα ἵππων ἔχοντα, οὐρὰς δὲ ἰχθύων, καὶ ἄλλα ζῶα παντοδαπῶν θηριῶν μορφὴν ἔχοντα. πρὸς δὲ τούτοις ἰχθύας καὶ ἑρπετὰ, καὶ ὄφεις καὶ ἄλλα ζῶα πλείονα θαυμαστὰ, καὶ παρηλλαγμένα τὰς ὄψεις ἀλλήλων ἔχοντα. ὧν καὶ τὰς εἰκόνας ἐν τῷ τοῦ Βήλου ναῷ ἀνακεῖσθαι. ἄρχειν δὲ τούτων πάντων γυναῖκα, ᾗ ὄνομα Ομόρκα. εἶναι δὲ τοῦτο χαλδαϊστὶ μὲν Θαλάτθ, ἑλληνιστὶ δὲ μεθερμηνεύεσθαι θάλασσα, (κατὰ δὲ ἰσό-

1 Jam supra monuimus vocem յուշկապարիկ pro Centauro et Sirene aeque sumi, quae fere adjectivo modo sumitur in his locis. ita ut pro *Sirene*, *formam Sirenicam*, vel *portentosam* legere possis. Quod si Gr. textum consulas, nil reperias praeter hippocentauros. Sicut etiam paulo inferius, ubi Arm. habet ձկունս յուշկապարիկս, *pisces sirenicos*, vel *portentosos*, Gr. tantum fert ἰχθύας, *pisces*.

2 Scal. nobiscum inserit punctum ante οὐρὰς. Goar autem male, postposito puncto. quo ductus sic reddit. „ canes caudis quadricorpores “. quod absurdum. Pariter pro ἰχθύος in genit. sing. ut Scal. legit, Goar vitiose fert ἰχθύας, in accus. plur. quod omnino discrepat ab Eusebio nostro.

3 Syncellus juxta geminos sui editores sic habet. κεφαλὰς μὲν καὶ σώματα ἵππων ἔχοντα. sc. *capita quidem et corpora equorum habentia*. quod in Arm. reddendum esset, ձիագլուխս և ձիամարմինս. Verum tamen cum verterit noster Interp. ձիագլուխս և մարդապատկերս, illico patet eum legisse in autographo, κεφαλὰς μὲν ἵππων, καὶ σώματα (vel potius εἰκόνα) τῶν ἀνθρώπων ἔχοντα. correctius nempe. namque satis apparet ex serie verborum aliquid humanae figurae iis monstris inesse.

4 Scal. Ομόρκα. Goar, Ομορῶκα legunt. No-

Եւ մինչդեռ այն ամենայն յարուցեալ կայցէ միախուռն, յարձակեալ 'ի վերայ՝ բեղայ, հերձու զկինն ընդ մէջ, զկէսն առնել երկիր, և զկէսն երկինս. և զայլ ևս գազանսն որ 'ի նմա էին՝ սատակեալ։ Եւ առակաւ ինն ասէ այլ ընդ այլոց բարոյախօսեալ զայնպիսի բնութեանց, թէ մինչդեռ խոնաւ և ջուր էր ընդ բնաւ, և գազանք միայն էին 'ի նմա, դիցն այնմիկ հատանել զիւր գլուխ. և զարիւնն՝ որ ի ջանիցէ 'ի նմանէ, առնուլ այլոց դից, զանգանել ընդ հող, և ստեղծանել մարդիկ. վասն որոյ իմաստունս իսկ լինին, և դիւցազանց մտացն հաղորդել։

Chaldaice Thaladtha vocatur, Graece autem dicitur Thalatta, quae vox mare significat [1]. His autem omnibus gregatim stantibus, interim invadens Belus [2], mediam mulierem dissecat: dimidiam ejus partem effecisse terram, et dimidiam caelum; atque reliquas feras, quae in ipsa erant, perdidisse. Porro allegorice ac diverso modo physiologiam ait prolatam de ejusmodi naturis, quod dum adhuc per universum humor et aqua esset, ac belluae tantummodo in eo essent, Deum illum (scilicet Belum) suum sibi caput amputasse [3], et sanguinem ab eo defluentem alios Deos accepisse, atque humo coagmentasse [4], hominesque creasse: proindeque sapientes fieri, ac divinae mentis participes.

ψηφον σελήνη). οὕτω δὲ τῶν ὅλων συνεστηκότων, ἐπανελθόντα Βῆλον σχίσαι τὴν γυναῖκα μέσην, καὶ τὸ μὲν ἥμισυ αὐτῆς ποιῆσαι γῆν, τὸ δὲ ἄλλο ἥμισυ οὐρανόν, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ζῶα ἀφανίσαι. ἀλληγορικῶς δέ φησι τοῦτο πεφυσιολογῆσθαι. ὑγροῦ γὰρ ὄντος τοῦ παντὸς, καὶ ζώων ἐν αὐτῷ γεγενημένων, τούτον τὸν θεὸν ἀφελεῖν τὴν ἑαυτοῦ κεφαλὴν, καὶ τὸ ῥυὲν αἷμα τοὺς ἄλλους θεοὺς φυράσαι τῇ γῇ, καὶ διαπλάσαι τοὺς ἀνθρώπους. διὸ νοερούς τε εἶναι, καὶ φρονήσεως θείας μετέχειν.

ster Interp. habuit Μαρκαῖα, quod aliquo modo pertinet ad vocem Lat. *Mare*.

1 Թալադդայ, *Thalatta*, probat Atticam prolationem θάλαττα. cujus loco Syncellus vulgari loquendi usu reposuit θάλασσα. Illud verò որ է ծով, sc. *quod est mare*, Interpretis est declaratio. Ubi apud Sync. redundat haec periocha, κατὰ δὲ ἰσόψηφον σελήνη. quod videtur a Syncello insertum; de quo diverse altercantur Scal. et Goar in suis annotationibus.

2 Non ita feliciter τὸν ἐπανελθόντα reddit Goar. *redeuntem*, ut noster Interp. appositè յարձակեալ 'ի վերայ. *invadens, supervadens*, quod ad rem facit. Nec aptius sunt anteriora a Goaro reddita sic. *His ista constituis*: neque sequentia illa, *ac inde necem animalibus illatam*, etc.

3 Emendatius legit Goar τοῦτον τὸν Θεόν. ubi Scal. mendose τούτων. Ceterum ut vides, Arm. lectio omnino cohaeret cum Gr. ἀφελεῖν τὴν ἑαυτοῦ κεφαλὴν, quod ad verbum sonat, *sustulisse suimetipsius caput*. ac Goar, industria, nescio qua, maluit novam hanc inde elicere sententiam, *caput mulieris sustulit*: forte indignum putavit Belo, imo fieri nullo modo posse putavit, sponte Belum sibi amputare caput, ac reviviscere. Sed tamen velit nolit, id somniarunt Chaldaei, quod iterum occurrit paulo inferius. aliter, nulla in Gr. mulieris mentio sub voce ἑαυτοῦ, cum id nunquam ad tertiam spectet personam, sed ad primam. id satis noverat Goar, sed ipse vult legi αὐτῆς, quod in margine adnotavit.

4 Pro τὸ ῥυὲν αἷμα, Goar legit τὸ ῥυὲν σῶμα, crasso librarii errore, quo caret Scal. Sed

Եւ զբելղայն ասեն՝ որ յունարէն դիոս թարգմանի, և հայերէն արամազդ, թէ ընդ մէջ կտրեաց զխաւարն, և զաստանիլ՝ի միմեանց զերկինս և զերկիր, և յարդարել յօրինել զաշխարհ. և դազանաց ոչ ժուժել լուսոյ զօրութեան, և սատակել։ Տեսանել բելղայ աշխարհ ինչ անապատ և պտղաբեր. հրաման տալ միւմ՝ի դիցն՝ յարեւնէն որ՝ի հատեալ գլխոյն իւրմէ իջանիցէ, զանգանել ընդ հող, և ստեղծանել մարդիկ, և այլ անասունս և գազանս, որ կարիցեն այսմ օդոյ ժոյժ ունել. հաստատել բելղայ զաստեղս

De Belo autem, quem Graeci Δεὺς interpretantur[1], Armenii vero Aramazd, (illum) dicunt tenebras per medium divisisse, atque adeo caelum et terram invicem secrevisse, ac mundum ordine composuisse; belluas vero lucis vim haud sustinentes, periisse. Belum autem, cum desertam quamdam regionem ac feracem vidisset, deorum cuipiam praecepisse, ut sanguine, qui stillabat ex praesecto suo capite, humum inficeret, hominesque crearet, alias quoque bestias ac feras, quae hunc aerem sustinere possent. Belum quoque astra et solem lunamque, ac

Τὸν δὲ Βῆλον, ὃν Δία μεθερμηνεύουσι, μέσον τεμόντα τὸ σκότος, χωρίσαι γῆν καὶ οὐρανὸν ἀπ' ἀλλήλων, καὶ διατάξαι τὸν κόσμον. Τὰ δὲ ζῶα οὐκ ἐνεγκόντα τὴν τοῦ φωτὸς δύναμιν φθαρῆναι. ἰδόντα δὲ τὸν Βῆλον χώραν ἔρημον καὶ καρποφόρον, κελεῦσαι ἐν τῶν θεῶν τὴν κεφαλὴν ἀφελόντι ἑαυτῷ τῷ ἀπορρύεντι αἵματι φυράσαι τὴν γῆν, καὶ διαπλάσαι ἀνθρώπους καὶ θηρία τὰ δυνάμενα τὸν ἀέρα φέρειν. ἀποτελέσαι δὲ τὸν Βῆλον καὶ ἄστρα καὶ

quum satis nosset Goar vocem ῥυὲν magis fluidis rebus convenire, mutat significationem, ac ita reddit. » corpus in terram delapsum «. Debebat tamen considerare sequentia, » alii Dii terrae commiscuerunt «. id enim sanguinis est, non corporis. ut infra repetitur, et ab ipso Goaro feliciter redditur. » stillanti ex se sanguini terram admiscere «. Miror quod omiserit Goar assignare aut in marg. aut in not. veram Scaligeri lectionem; cum alibi alia vel minutissima vix praetermittat.

1 Voluit hic Interp. Arm. primùm Armeniacis characteribus exprimere nomen Jovis apud Graecos usitatum, hoc pacto դիոս. *Dios.* quod ipsis in nominat. est Ζεὺς, vel Δεὺς, Ζὴς, vel Δὶς, etc. in genit. verò Διὸς, vel Ζηνὸς. postea adjecit et alterum nomen *Aramazd*, Jovi a Majoribus Armeniorum attributum; quod Latinis est Juppiter. Quod autem Belus ipse hic sit numen profanum ab omnibus nationibus diverse vocitatum, asserit cum Eusebio et Joannes noster Patriarcha cognomento Philosophus, ita disserens in sermone contra Paulicianos.* Ըստ այսմ օրինակի (ասէ) քաղդէացւոցն տեսեալ զտիտանէանն զայն վիթխարի և աշխոյժ ... զգերամբարձեալն մարմնոյն սրամագրութեամբ՝ ճոխութեն իմն պատուով պատուեցին. և սորա խաւար չարաղաշտութեանն զբոլոր տիեզերս ընդ իւրև կալեալ կուրացոյց, ըստ իւրաքանչիւր լեզուաց այլաձևելով զնորա զանուն. քուշայիք նեբրովթ կոչելով, բաբէղայիք՝ բէլ, փղշտացիք՝ բաղ, եղիպտացիք՝ դիոս, պարսիկք՝ որմզդ, հայք՝ արամազդ ||։ hoc est. » Eodem modo Chaldaei videntes Titanium illum gigantem et procerum .... ob excellentem corporis formam eum affecerunt. Istius autem tenebrae nefandi cultus universum orbem terrarum subactum obcaecarunt, juxta unamquamque linguam nomine ejus diverse usurpato. Chusenses Nebrothen (id est Nemrod) appellantes, Babylonii Belum, Philistaei Baal, Elleni (sc. Graeci) Zeus, Persae Ormizd, Armenii Aramazd «. adde Latinos, Jovem nuncupantes.

և զարեգակն և զլուսին, և զհինգ աստեղսն պատրանաց։ Զայս՝ ըստ բաղմավիպին, բերոսոս յառաջնում մատենին պատմէ։ Այլ յերկրորդումն զթագաւորսն մի ըստ միոջէ նոյն գրէ, և զժամանակ զտասն թագաւորացն՝ զորմէ յառաջագոյն ասացաք, աւելի քան 'ի խ. բիւրս ամաց ձգէ։

quinque stellas errantes [1] condidisse «. Haec, teste Polyhistore, Berosus in primo libro prodit [2]. Secundo vero (libro) Reges singulatim ipse describit; et tempus decem regum, de quo supra diximus, supra XL. myriadas annorum protrahit.

Իսկ արդ՝ եթէ արդար խօսիլ ինչ ոք զքաղդէացւոցն կարծիցէ, որ զայնչափ թիւ ամաց գրեցին, ապա յիրաւի իցէ՝ նոցա և այլոց պատիր պատմութեանցն հաւատալ։ Այս թէ այս անցանէ զանցանէ ըստ բընութիւն, և ամենևին իսկ անվաւերական է. թէպէտև այլազգ ինչ և մանայցի։ Իսկ եթէ զայս այսպէս ոք համարիցի, զսորին հետ գայ՝ և

Porro si quis verum quid loquutos putet Chaldaeos, qui tot annorum numerum conscripserunt, jure quidem et aliis ipsorum fallacibus historiis credere debeat [3]. Si vero naturam ipsam haec excedunt superantque, prorsus quidem profana erunt, quamquam altero etiam sensu accipiantur. Quod si quis haec ita esse censeat, consequens erit, ut temporum quoque enar-

ἥλιον καὶ σελήνην, καὶ τοὺς πέντε πλανήτας. Ταῦτα Βηρωσσὸς ἐν τῇ πρώτῃ φάσκει. ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ τοὺς ἱ. βασιλεῖς (τῶν Χαλδαίων), καὶ τὸν χρόνον τῆς βασιλείας αὐτῶν σάρους ρκ'. ἤτοι ἐτῶν μυριάδας μγ'. καὶ β. (*ut supra in Arm.* ՍԽԲ. 2043.)

1 Աստեղք պատրանաց. alio nomine usitato dicuntur աստեղք մոլորք, vulgò մոլորակք, sc. *errantes*, quod desumptum ex significatione Gr. vocis πλανήτης. unde et Latinis *Planeta*. nam πλανάω sonat, *in errorem induco*, *fallo*. πλανάομαι, *erro*, *vagor*, etc.

2 Arm. codex habet ըստ բաղմավիպին բերոսայ, quasi *juxta Polyhistorem Berosum*. ubi quamvis poterat dici *Polyhistorem* accipi posse adjectivè sicut epithetum Beroso adaptatum, (quemadmodum senserunt Whistonii in Choren. I. 3.) verum tamen certo certius mendum est Librariorum, ultimam syllabam nominis բերոսայ vitiose cum initio sequentis vocabuli յառաջնում confundentium. itaque omnino legendum: Զայս՝ ըստ բաղմավիպին, բերոսոս յառաջնում մատենին պատմէ. sensus vero sic explicandus, ըստ որում յառաջ բերէ բաղմավիպն, կամ ըստ վկայելոյ բաղմավիպին ասէ՝ քանզի: ut expresse reddidimus in Lat. Namque haec periodus ea ipsa est, quam supra vidimus in primo testimonio Alexandri Polyhistoris. Զայս բերոսոս յառաջնում մատենին պատմեաց, և յերկրորդումն զթագաւորսն միըստ միոջէ յընդինեալ գրեաց. Idem probat lectio Syncelii apud Scaligerum, quamvis manca. Ταῦτα Βηρωσσὸς ἐν τῇ πρώτῃ φάσκει. » Haec Berosus in prima (historia) dicit «. Apud Goarum verò integra videtur lectio, sed depravata, Ταῦτα ὁ Πολυΐστωρ Ἀλέξανδρος (κατὰ) τὸν Βηρωσσὸν ἐν τῇ πρώτῃ φάσκει. » Haec Polyhistor Alexander Berosum sequutus (vel juxta Berosum) primo libro refert «. quod minime probandum erit. etenim non ipse Polyhistor in libro primo haec refert, sed testatur Berosum in suo libro primo haec scripsisse. Legendus itaque Gr. textus hoc pacto, ex utraque lectione concinnatus. Ταῦτα ὡς Πολυΐστωρ Ἀλέξανδρος, ὁ Βηρωσσὸς ἐν τῇ πρώτῃ φάσκει. » Haec, ut (ait) Polyhistor Alexander, Berosus in prima narrat «.

3 Vel ita. *justum ergo erit credi, etc.* In sequenti vero loco habente, և ամենևին իսկ ան-

զԺամանակացն Ճառս՝ չառնուլ յանձին առանց քննութեան։ Այլ եթէ այնչափ հաղարաց ամաց՝ որ ըստ նոցա Ժամանակագրութեան Ժողովին, պայազատս ազգաց հանգոյն բազմութեան Ժամանակին յառաջ քերէին, և իրս ինչ և գործս՝ որ 'ի միջի գործեցան՝ միաբան ըստ երկայնութեան Ժամանակացն, թերևս յիրաւի ոք այսր անդր հարկանէր, թէ գուցէ արդեօք կայցէ 'ի նոսա Ճշմարտութիւն։ Իսկ եթէ տասն միայն առն կալուածոց այնչափ բիւրս ամաց համարեցան, ո՞ ոք ո՛չ զառանցութիւն զայնպիսի բանսն և առասպել համարիցի։ Գուցէ ուրեք անուանեալ շարքն՝ ո՛չ զառ 'ի մէնջ կարծեալ ամն նշանակիցեն, այլ՝ այլ ինչ սակաւաւոր Ժամանակի անջրպետութիւն։ Գանդի և առ եգիպտացւոց նախնեօքն լուսնականս ինն ասէին. այսինքն է զամսաւոր աւուրքն, Հ, աւուրս քառանդակեալ

rationes quin illas perpendas, non admittantur. Etenim si tot annorum millibus, qui juxta eorum Chronographiam colliguntur, successores etiam principatus gentium adducerent, temporis prolixitati congruentes, item aliquas etiam res ac facinora interim facta, tam longo tempori aequalia, fortasse quis profecto suspicari poterit [1], quod nempe aliqua illis veritas insit. Porro quum tantorum annorum myriadas, decem solummodo virorum successioni concedendas existimaverint, quis nam deliramenta fabulasque ejusmodi narrationes non reputet? Nisi forte vocitati olim Sari annos haud a nobis recensitos significent, sed aliud quoddam exigui temporis intervallum. Etenim apud antiquos Aegyptiorum [2] lunares quidem dictitabant, hoc est menstruos dies: dies (enim) XXX. completos, annos vocabant: et alii, horas [3], trium mensium tempo-

(*Syncell. pag*, 32.)

οἱ γὰρ παρ' αὐτοῖς παλαιότατοι σεληναίους ἔφασκον εἶναι (τοὺς, τ΄. pro quo lege ἤγουν) μηνιαίους τοὺς ἐνιαυτοὺς ἐξ ἡμερῶν τριάκοντα συνεστῶτας. οἱ δὲ (μετὰ τούτους ἡμίθεοι) ὥρους ἐκάλουν τοὺς ἐνιαυτοὺς τοὺς (΄. ΄.) τριμηναίους.

վաւերական է, ly և aut redundat, aut asserentis conjunctionis locum habet. alioquin incerta redditur sententia.

1 Այսր անդր հարկանէր. strictius redditur, *huc illuc se ferret*, seu *vacillaret*. ut autem sensus sit, dicendum *haesitaret*, vel *suspicari* sive *divinare poterit*.

2 En tibi secunda pars illius fragmenti, quod dedimus in prooemio ex Syncello p. 32. B. nominatim Eusebium nostrum laudante. consule praemissum locum: ubi videbis bis nominari Eusebium, sub initio et in calce utriusque loci insimul descripti a Syncello. quin etiam prosequitur ibidem vindicare Eusebii dicta a calumniis Panodori. ac idem facit p. 13. E. et 28. B. Porro de diversa lectione hujus fragmenti apud Scal. et Goarum, legas velim annotationes Goari ipsius pag. 13. ad 32.

3 Interp. noster vel legit ὥρας, vel eo sensu accepit ὥρους. et consequenter vertit ժամս. *horas*. Et quidem potuit ita accipere. quod ut pateat, audiendus est Pierius Valerianus his disserens verbis in limine Commentariorum ad Horum Apollinem. „ Qui (ait) Apollinem dicit, dicit Horum: et qui Horum, Apollinem. Nam Horus apud Aegyptios gloriosum nomen, idem erat quod Apollo apud Graecos: et Horus et Apollo idem quod Sol. Ab Horo, hoc est Sole, Ho-

տարիս կոչէին, և այլք ժամն՝ զերեքամսեայ ժամանակսն անուանէին. զժամանակսն ասեմ, և ըստ իւրաքանչիւր տարեայ զերեքամսեայ փոփոխմունս՝ 'ի տարի համարէին։ Որ մեր ոն և 'ի դէպ է, թէ և քաղդէացւոց անուանեալ շարն՝ կամի նոյնպիսի ինչ յայտ առնել։

Եւ արդ՝ տասն միայն աղգս յա-

rae viginti quatuor. etc «. Idem Pierius ad Hieroglyph. lib. 33. calcem ultimam haec habet. » Horas etiam hic intelligendum tres eas anni partitiones, quae suo quaeque tempore singula maturant, ver quippe aestatem autumnumque, quae tempora Aegyptii, quatuor unumquodque mensibus nostris complexi sunt, ex Hori regis partitione, a quo his etiamnum Horis nomen inditum, ut quadrimestris esset eorum annus unusquisque, etc «. Adde, quod ista vox *or*, Armeniis est *dies*, Hebraeis *lux*. utrumque parens horarum, vel mensurae solaris.

1 Similia ferè tractans Chorenensis noster de Saris Chaldaeorum fabulosis, haec subjunxit. Lib. I. c. 3. p. 7. * որ ոչ միայն ըստ բոլորման առ 'ի յարեգանէ՝ չորեքժամանակեան ըստ մեզ լինելոյ տարւոյն հեռանալ յամաց մերայնոցն, մանաւանդ թէ և յասատուածայնոցն. այլև ոչ որպէս եգիպտացիքն զլուսնականսն հաշուին ծագմունս. նաև ոչ զառ 'ի դիցն ոմանց (non ոմանս) ասացեալս, եթէ տարիս ոք վարկցի, զուգեալ համեմատեն հուն (al. mendose յոյն) թուոց առարկութեանցս՝ առ 'ի հաւասարել հնմարտութեանն, երբեմն նուազ և երբեմն աստիկ զհաւաքումն գումարելով ||։ quem locum sic expresserunt Interpretes ejus Whistonii. „ Atqui eorum anni non tantùm à solaribus nostris, qui quatuor tempestatibus sunt conclusi, longè discrepant, atque adeò a Divinis; verùm neque cum Aegyptiis lunares computant ortus; neque verò eos, qui ex diis nomen invenere; adeo ut qui reverà annos designari putant, ii, ad veri confirmationem, Graecorum numeris addent et connectant, aliàs collectionem minuentes, aliàs augentes «. Ubi posteriora aliter omnino vertenda ita erant. » Verum neque ut Aegyptii lunares computant ortus; neque eos, qui ex diis nomen invenere, (vel nominati sunt) siquis umquam annos computet, aptè comparari possunt mensurae nu-

ra appellabant [1]: tempora, inquam, (scil. tempestates anni) et mutationes [2] trium mensium juxta singulos annos pro anno reputabant. Conveniens ac congruum est (ut dicamus), quod Chaldaeorum quoque Sarus appellatus, tale quidpiam indicare voluerit.

Igitur ab Aloro qui primus eorum

merorum objectorum ad veri confirmationem, aliàs minus, aliàs plùs collectione congesta «. Omitto annotationem ab illis inibi subjunctam, quasi Chorenensis per annos զառ 'ի դիցն ասացեալս, indicarit ἐνιαυτὸν τοῦ Θεοῦ, sc. Solis. Possumus item dicere eum assignasse Horos jam memoratos, quibus nomen dederunt ἡμίθεοι, sc. *Semidei*, ut legitur apud Sync. quod forte Eusebii sit dictum; sed cum desit in nostra lectione, parenthesis nota includi placuit in Gr.

2 Փոփոխմունս. Si verbum audias, *mutationes* sonat; si sensum quaeras, *tempestates anni* indicat, Graecorum ferè more: ita ut minime dubitamus ab Eusebio τροπούς hic usurpatum fuisse, cujus nominativum (ad secernendum a τρόπος) τροπή. quod quidem propriè *mutationem* sonat, sed adjunctum nominibus aestatis vel hiemis etc, *solstitium ipsum* vel *tempestatem* Armeniis vulgò արևադարձ, և եղանակ տարւոյ dictum assignat. quo sensu etiam Interpres noster usurpat vocem Arm. փոփոխմունք non semel. ut videsis ad calcem primi hujus libri in sermone Dionysii Halicarn. Eadem voce usus est Thomas Arzerunius, cùm Lib. I. cap. 1. praemissa ferè Eusebiana recensuerit. * Նոյնպէս և զպայման ժամանակացն յանբաւ բիւրս ամաց ձգեն (քաղդէացւոցն մատենագրութիւնք). որ և ոչ ըստ միոյ յեղանակի հաւասարանայ առ 'ի ցուցումն. ոչ արեգական բերմամբ 'ի նոյն կէտ ամանց և աւուրց, և ոչ ըստ չորից փոխմանց (seu փոփոխմանց) առ 'ի յեղուն ժամանակի տարւոյն, այլև ոչ ըստ լուսնական լրութեան և սուզականութեան ||. » Itidem et conditionem temporum in immensas annorum myriadas protrahunt (commentaria Chaldaeorum). Quod nullo quopiam modo demonstrat verum, nec Solis reditu in eundem punctum mensium ac dierum, neque secundum quatuor *mutationes* ad renovationem tempestatis anni, nec etiam juxta Lunare plenilunium interluniumve «.

ղովրայ յառաջին անուանեալ թագաւորէն նոցա մինչև ցքսիսուԹրոն համարին. առ որով զլինել մեծի ջրհեղեղին վիպագրեն։ Եւ յԵբրայեցւոց գիրս՝ Ժ. ազգս ասէ յառաջ քան զջրհեղեղն Մովսէս. քանզի և առ'ի յԵբրայեցւոց այնչափ պայազատուԹիւնք արանց մի ըստ միոջէ գրին, յառաջին մարդոյն՝ որ պատմի 'ի նոցանէն, մինչև ցջրհեղեղն։ Եւ յԵբրայեցւոց պատմուԹիւնն զ'Ժ. ազգացն ամն՝ յերկուց հազարաց ուրեմն Թիւ ժողովէ։ Իսկ ասորեստանեացն՝ մանրահետեալ մանր զազգսն, հասարակ Թուոց հանգոյն Մովսէսի գրոցն ունի. բայց զժամանակսն ոչ նոյնդունակ։ քանզի՝ Ռ՚Ի. շարս ասեն ունել տասն ազգացն. զորմէ համբաւեն առնել ժամանակս ամաց, սիպ. բիւրուց։

Եւ արդ՝ մերձէ և քեզ անդստին յայսցանէ, որ զՃշմարտուԹեան բա-

rex nominatus est, usque ad Xisuthrum decem generationes tantum enumerant, sub quo factum fuisse magnum diluvium narrant. In Hebraeorum quoque libris, x. tantum generationes (fuisse) ante diluvium Moyses ipse affirmat: etenim ab Hebraeis etiam tot hominum successiones, a primo homine quem ipsi referunt, usque ad diluvium singulatim describuntur. Verumtamen Hebraeorum historia, x generationum annos numero fere duorum millium comprehendit. Assyriorum vero (historia) [1] cum minute investigantur generationes, earum numerum Moysis libro aequalem [2] exhibet, non item tempus. Etenim decem (illi) generationibus Saros adscribunt cxx: quos annorum conficere tempora, MMXLIII. myriados perhibent.

Porro tibi quoque, si tamen (quisquis es) verba [3] veritatis perlustrave-

1 Jam diximus articulum ն, positum in calce vocum genitivi casus, exhibere nomen reconditum; qua ratione et in praesenti loco sub voce *ասորեստանեայցն* subintelligitur vocabulum *historia*, vel quid simile. Observabis iterum legi posse hic in Arm. absque puncto: *իսկ ասորեստանեայցն մանրահետեալ մանր զազգսն.* quasi diceretur, *Assyrii verò minutatim investigantes generationes.* id tamen abs re videtur, nec sequentibus conveniens.

2 *Հասարակ.* ad verbum *communis.* hic tamen pro *հաւասար*, *aequalis*, videtur sumptum. ut non semel assumitur et alibi a nostro interprete.

3 Feliciter Eusebius praesenti loco se se vindicat a Syncelli criminationibus, et consequenter Scaligeri atque Goari altercationes extirpat undique. Siquidem luce clarius cernitur in his ac similibus dictis Eusebii, eum constanter ratum habuisse, futilia omnino existimanda Chaldaeorum deliramenta de suis antiquis regibus, nec eos tot immensis annis regnasse, neque tales homines ante diluvium fuisse, sed profanos auctores mendaciter iis nominibus appellasse posteros Adami usque ad Noachum. Haec per se patent. Unde constat Armenios Scriptores prae Syncello felicius assequutos fuisse Eusebii mentem, quinimmo historiae veritatem: quippe qui sine ulla haesitatione affirmant eos reges Chaldaeorum nominatos reipsa non dividendos a Patriarchis ante Diluvium memoratis in sacris literis, sed tantum quoad nomina et annorum spatia externos historicos dissentire. Ita Moyses noster Chorenensis Lib. 1. c. 3. ubi sub illo titulo, * *Յաղագս՝ զի ոչ սակս ազգամոյ և այլոց նահապետացն միաբանեցան այլք 'ի պատմագրաց.* » De Adamo (ut interpretantur Whistonii) caeterisque familiarum Principibus, alios Historicos non consentire «. haec prosequitur. * *Յաղագս արմատոյն հանուրց մարդկուԹեանց, կամ Թէ հանոյ ուժէք Թուեսցի ասել՝ ծայրին, պարտ է մեզ սակաւինչ անցանել բանիւ, Թէ ընդէր հակառակ հոգւոյն խորհել անմիաբանեցան այլքն 'ի պատմագրաց, զբիւրոս ասեմ, զբազմամիկն, և զաբիւդենայ, կամ զնոյն ինքն զնաւակառուցէն և զայլոց նահապետացն, ոչ միայն վասն անուանց և ժամանակաց, այլ վասն ոչ սիրելն զուս-*

նիւն գայցես, յանձնէ իմանալ՝ եթէ քսիսուԹրոն նոյն է, որ 'ի յեբրայեցւոցն նոյ կոչի. առ որով եղև մեծ

ris, facile est ex his quidem quae diximus, per te intelligere, Xisuthrum eundem esse, qui ab Hebraeis Noe

'ի մէնջն հաւացն կարգեալոյ ազգի մարդկան... Նոյնպէս և յաղագս նոյի՝ այլով անուամբ վարին, և ժամանակաւք անբաւիւք. Թէպէտև վասն ջրոյն սաստկութեան և ապականութեան երկրի՝ զայդ հոգևորացն բարբառին բանից. նոյնգունակ և զԹիւ նահապետացն՝ տասն քսիսուԹրեաւ հանդերձ Թուէն ||. » De totius generis humani radice, seu, si quis ita potius appellare velit, vertice, paucis oportet indicari, quamobrem à sacris literis alii Scriptores dissentiunt: Berosum dico Historicum literatissimum, (vel potius, et *Polyhistorem*) atque Abydenum; aut cur ipse Abydenus de Navigii aedificatione (vel potius, *aut cur illi scriptores de ipso Navigii aedificatore*), caeterisque familiarum Principibus, non modò quod ad nomina attinet ac tempora, sed etiam in eo quòd genus hominum ab eadem stirpe non repetant..... (ubi postquam dixisset ab Abydeno pro Adam Alorum introduci, subjungit). Similiter ad Noam diversum adhibent nomen, ac tempus immensum: quanquam de aquarum violentia et terrae corruptione cum sacris literis consentanea tradunt; atque itidem decem familiarum Principes simul cum Xisuthro numerant «. Ubi vides posteriora iisdem fere verbis accedere ad hunc Eusebii locum, anteriora vero sensum ejusdem Eusebii constanter declarare. Similia repetit ipse Chorenensis cap. 5. ejusdem Libri I. consule, si cupis. Ita quoque breviter haec attigit Gregorius noster, Magister dictus, in epist. ad Abrehim, totidem verbis. * Ադամ՝ քանզի բազումք 'ի սոցանէ ոչ հանդուցեալ միմեանց ասացեալ յաղագս առաջին մարդոյն, ոչ զանուն և ոչ ժամանակ. այսպէս ապիդիանոս (աբիւդենոս) քալդեայ, և պիւռոս (բերոսոս) այլանդակ լեմն պատմեն զվնեբրութիւն երկնի և երկրի՝ օտարոտի, և ասեն անուն ադամայ աղտվրոս, և կացեալ նորա շարս տասն. և ամս յանդեն Ը հազար. Թէպէտ և լուսանկանաքն Թուէն ||. » Plures itaque istorum (scriptorum) non consimiliter dixerunt de primo homine, neque quoad nomen, nec quoad tempus; ut Abydenus Chaldaeus, et Berosus absurdè nimis enarrant creationem caeli, et terrae aliena plane ratione: atque nomen dant Adamo Alorum, eumque perseverasse Saris decem. quos in annos XXX millia congerunt, etsi per lunares (annos) di-

numerent«. Ac idem Greg. Magister in altera epistola ad Principem Mamiconium, quatuor illas belluas e mari prodeuntes memorans Apollodori verbis, in diebus Daoni, subdit: *id est*, inquiens, *Jared*. ut vidisti supra in notis. Sed prae aliis magis disertè ac commodè rem explicat Samuel noster Eusebii sectator in omnibus: is ergo singulis regibus Chaldaeorum nominatis singulorum Patriarcharum nomina aptat in margine hoc pacto. * Ադամայ սկսեալ այլանման անուանս նահապետացն և անհուն Թիւս ամաց նոցա միբստմիջէ համարին այսպիսի ձևով. (ա. Ադամ). Ալաւրոս շարս Ժ. և բաժանեն զշար մի 'ի վ ո Թիւս ամաց, գրեալ 'ի նորին վերայ ներս ինն և սոսս։ Ներ մի 'ի ներիցն է. ո. ամ. սոսս մի 'ի սոսիցն է. կ. ամ։ (բ. Սէթ). Ալապարոս շարս երեք։ (գ. Էնովս). Ալմեղոնն՝ շարս, Ժ. և գ։ (դ. Կայինան). Ամմենոնն՝ շարս, ժբ։ (Ե. Մաղալայել). Ամեգալարոս՝ շարս տասնևուԹ։ (զ. Յարեդ). Դաւնոս՝ շարս տասն։ (է. Էնովք). Եւենդովրաքոս (կամ ենդովրաքոս) շարս տասն և ուԹ։ (ը. ՄաԹուսալայ). Ամեմփսինոս՝ շարս տասն։ (Թ. Ղամեք). Ոսիարտէս՝ շարս ուԹ։ (Ժ. Նոյ). ՔսիսուԹրոս՝ շարս տասնևուԹ։ միանգամայն Ժ. Թագաւորացս՝ շարս ՀԷ. ասեն լեալ. որք աւնին սնգբիւրս ամաց։ Զայսոսիկ քաղդէացոցն վիպագիրք ||. » Exteri..... jam ab Adam incohantes alienae rationis nomina Patriarchis, immensosque annorum numeros singulis eorum adscribunt hoc modo. *I. Adam.* Alorus, saris X. atque dividunt unum Sarum in MMMDC. annorum numerum, superaddentes in eum quas nescio Neros et Sossos. Nerus una constat DC. annis, et Sossus una LX annis. *II. Sethus.* Alabarus, saris tribus. *III. Enos.* Almelon, saris X, et III. *IV. Cainan.* Ammenon, saris XII. *V. Malalael.* Amegalarus, saris decem et octo. *IV. Jared.* Davonus, saris decem. *VII. Enoch.* Evendorachus (al. Endorachus), saris decem et octo. *VIII. Mathusala.* Amempsinus, saris decem. *IX. Lamech.* Odiardes, saris octo. *X. Noe.* Xisuthrus, saris decem et octo. In simul X. regibus saros dicunt CXX. fuisse, qui efficiunt MMXLIII. myriadas annorum. Haec Chaldaeorum historici «. Eadem paucis complectitur etiam Arzerunius, alter Eusebii pedissequus, L. I. c. 1. * Պարտ է

ջրհեղեղն. զորմէ և բազմավիպին գիրքն տան ծանօթս. քանզի գրէ ըզնմանէ այսպիսի ինչ։

nuncupatur, sub quo magnum illud diluvium factum est; de quo etiam Polyhistoris ipsius liber praebet notitiam: de eo enim hoc modo scribit.

Ալեքսանդրի Բազմավիպի վասն ջրհեղեղին, 'ի նմին գրոց՝ զորմէ ասացաւն։

Alexandri Polyhistoris de Diluvio, ex eodem libro, de quo dictum est[1].

'Ի վախճանել ասէ ոտիարտեայ՝ նորին որդւոյ քսիսուԹրայ Թագաւորել շարս. ԺԸ. և առ նովաւ լինել մեծի ջրհեղեղին։ Այս 'ի գրի հարեալ մի ըստ միոջէ այսպէս պատմէ։

Կրոնն ասէ նմա 'ի քուն յայտնել, զոր հայրն անուանեն արամազդայ, և այլք՝ ժամանակ, 'ի հնգետասան

„Otiarte[2] defuncto, inquit, ejusdem filium Xisuthrum regnasse Saros XVIII. atque sub eo factum fuisse magnum diluvium«. Litteris autem mandans singillatim ita narrat.

„Κρόνον (Saturnum)[3], inquit, quem Patrem nuncupant Jovis; alii vero Χρόνον (Tempus), ei (sc. Xisuthro)

(*Syncell. pag.* 24.)

Αλεξάνδρου τοῦ Πολυΐστορος. . . .

Αρδάτου δὲ τελευτήσαντος, τὸν υἱὸν αὐτοῦ Σείσουθρον βασιλεῦσαι σάρους ιή. ἐπὶ τούτου μέγαν κατακλυσμὸν γενέσθαι. ἀναγεγράφθαι δὲ τὸν λόγον οὕτως.

Τὸν Κρόνον αὐτῷ κατὰ τὸν ὕπνον ἐπιστάντα φάναι, (....) μηνὸς

նախ գիտել, թէ որպէս օրինակաւ քաղդէացւոցն մատենագրութիւնք զԹիւ նահապետացն տա սամիք համարին Թուով՝ ըստ աստուածահրաման գրոցս. իսկ զանուանս նոցա այլափոխ ասելով՝ զատանին. նոյնպէս և զպայման ժամանակացն, յանբաւ բիւրս ամացն ձգեն || : i. e. „Praestat in primis scire, quomodo Chaldaeorum commentaria recensionem Patriarcharum decem computent numero secundum Divinae legis scripta; nomina vero eorum variatim proferentes, disjunguntur: item temporum rationem in immensas annorum myriadas protrahunt«.

1 Occurrit et praesens Polyhistoris locus apud Sync. statim ferè post praemissum fragmentum. idem ex eodem mutuatur Scaliger in excerptis suis Eusebianis, adjecta abs se hac inscriptione Αλεξάνδρου τοῦ Πολυΐστορος ἐκ τῆς δευτέρας τῶν Βηρωσσοῦ Χαλδαϊκῶν.

2 Mendosa comperitur lectio Syncellana tam apud Goarum, quam apud Scal. in nomine Αρδάτου. quod mendum non solus auctor noster, sed ipse quoque Syncellus facile corrigere potuit, cum alibi correctius habuerit in nominat. Οτιάρτης. ut pag. 14. D. et in genit. Οτιάρτου. ut pag. 31. C. ubi repetitur ex Polyhistore initium hujus periochae.

3 Saturnus apud Armenios Graecorum more Կրոնն vel Կռոնոս, Κρόνος, nominatur. Juppiter verò, (ut supra diximus), nunc juxta Gr. զԱս, կամ զԴիոս, Ζεύς, vel Δεύς appellatur, nunc (ut impraesentiarum) *Aramazd*. At nomen Jovis et χρόνου sc. Temporis, desideratur apud Sync. nescio an sponte ille omiserit, an libra-

ներորդում դէսիոս ամսեան, որ է մարերի, մարդկան 'ի ջրհեղեղէն սատակել. հրաման տալ՝ զամենայն զառաջինս և զմիջինս և զվերջինս մասենից փորել և դնել յարեգ քաղաքին սիպարացւոց։ Եւ գործել և 'ի ներքս մտանել՝ հանդերձ աղգա-

per somnum revelasse, die mensis Daesii, scilicet Mareri [1] (juxta Arm.) decimoquinto, homines per diluvium extinctum iri [2]. Atque (eidem) praeceptum dedisse, ut omnia, tam prima, quam media, nec non extrema libris comprehensa, tellure effossa, Helio-

Δαισίου ιέ. τοὺς ἀνθρώπους ὑπὸ κατακλυσμοῦ φθαρήσεσθαι. κελεῦσαι οὖν διὰ γραμμάτων πάντων ἀρχὰς καὶ μέσα καὶ τελευτὰς ὀρύξαντα θεῖναι ἐν πόλει Ἡλίου Σιππάροις, καὶ ναυτηγησάμενον

riorum incuria exciderit. Verum congruenter praesenti loco habet Cicero haec in II. Lib. de Nat. Deor. cap. 25. „ Saturnum autem eum esse voluerunt, qui cursum et conversionem spatiorum ac temporum contineret, qui deus Graece id ipsum nomen habet: Κρόνος enim dicitur; qui est idem χρόνος, id est, spatium temporis. Saturnus autem est appellatus, quod saturetur annis. Ex se enim natos comesse fingitur solitus, quia consumit aetas temporum spatia, annisque praeteritis insaturabiliter expletur “.

1 Codex Arm. vitio unius litterae fert hic դէնիոս, quod infra emendatius habetur դեսիոս. Placuit observari additamentum Interpretis Arm. Armeniacum Mensem *Mareri* cum Daesio conferentis. Porro juxta immobilem calculum, Mareri cohaeret cum Romanorum mense Majo; sive prima dies τοῦ Mareri est octava mensis Maji. Immobilem inquam, qui servatur in Ecclesiasticis epochis: aliter propria Armenorum dinumeratio jam antiquitus mobilis fuit, cum dies anni perpetuo (sine bissextili) numerarint 365, pro singulis duodecim mensibus triginta dies firmiter adscribentes, et quinqne dies pro appendice addentes. Sed quum aureo, ut ita dicam, Saeculo nostrorum Interpretum, sc. quinto, post J. C. D. initium anni Armeniaci inciderit in XI. diem mensis Augusti, usus obtinuit in Martyrologio ea die assignare initium mensis Navasart, qui est caput Anni Armeniaci; quo pacto et *Mareri* eo saeculo Majum assignare potuit: ita ut vel hinc certe probetur Interpretis nostri aetas certa, id est saeculum quintum.

2 Haec omnia cum antecedentibus subsequentibusque sic in compendium redigit Arzerunius noster L. I. c. 2. * Թէպէտև ոչինչ նպաստաւորութիւն առաջիկայ տեսութեանս ունին հետագայիցս ցոյցք, որ վասն բէլայ և նոցունց իսկ քաղդէացւոց դիւցազնական զառանցութեանցն ... քանզի ասեն սկիզբն աստուածոց զչին ոմն բէլ՝ հայր դիւց, որ կոչի հայերէն արամազդ, մՃԵ բիւր ամաց աւուրս ունել. և ևս յառաջ ըստ այսմիկ և այլ առասպելականք. և գիր մատենական 'ի նմանէ գրեալ և պահեալ 'ի բաբելոնի բազում զգուշութիւն ... իսկ այլք զկրոնոս ոմն անուն լինել հայր արամազդայ՝ և ևս մնատաւոր ժամանակով, որ զՋրհեղեղն իրս գուշակեաց քսիսուԹրեայ, և զառաջինս իւր գործոց բնաբանական գրել և դնել յամանս պղնձի մածեալ կապարով 'ի պահեստի 'ի սիպարացւոց քաղաքին ... որպէս և արասնցն՝ որ յառաջ քան զՋրհեղեղն, քառասուն ևս աւելի բիւրս ամաց և դարս խոխապրական՝ այլաձևս և խժական, չարս և ներս և սոսս, նոյնպէս և զանուանս նահապետացն կեղակարծուԹեամբք այլաբանել || . i. e. „ Quamquam nullam adstipulationem praesenti argumento habuerint sequentia indicia relata de Belo, deque ipsis fabulis divinis Chaldaeorum ... Quandoquidem principem dicunt Deorum antiquum quendam Belum Jovis Patrem, qui Armeniis Aramazd dictus, eumque habuisse dies annorum myriadum CCXV. et consequenter reliqua fabulosa dicta huic similia. atque librum codicis instar ab eodem scriptum, conservatumque (fuisse) in Babylone summa cura ... Alii verò Cronùm quendam nomine (tradunt) Patrem esse Jovis, proximi temporis, qui res Diluvii praedixit Xisuthro, et prisca sui acta physiologicè scripsisse atque deposuisse in vas aeneum plumbo obsignatum, ut servaretur in civitate Siparenorum ... Sicut etiam viris ante Diluvium (existentibus assignasse) quadraginta et amplius myriadas annorum, et saecula ficta, variata, barbaraque, saros, neros, et sossos; similiter et nomina Patriarcharum dubie variant “.

կանոք և կարևոր բարեկամք. Համ բարեալ՝ ինեբքս ռոՀիկս և ըմպելիս. մուծանել և գաղանս և թռչունս և լորքոտանիս. և ամենայն կազմածովք պատրաստ լինել՝ ինաւարկել։ Հարցեալ՝ թէ յո՞ ուրեք արդեօք նաւարկիցէ. պատասխանի արարեալ, թէ առ դիւն, աղօթս առնել, զի բարիք մարդկան լինիցին։ Եւ ընտունգանէր գործել զգործ նաւագործութեանն. որոյ երկայնութիւնն էր հինգետասան վտաւան, և լայնութիւնն երկու վտաւանք։

poli [1] Sipparenorum [2] conderet; ut navim fabricaret, et cum consanguineis ac necessariis amicis [3] ingrederetur; ut congereret intus esculenta et poculenta; feras quoque ac volucres [4], quadrupedesque introduceret; atque omni cum apparatu ad navigandum expeditus fieret. Roganti autem quo navigandum? Responsum; ad Deos, orandi causa, ut bona hominibus eveniant [5]. Nec praetermisit conficere opus fabricationis navis; cujus longitudo quindecim stadiorum erat, latitudo autem stadiorum duorum.

σκάφος ἐμβῆναι μετὰ τῶν συγγενῶν καὶ ἀναγκαίων φίλων. ἐνδέσθαι δὲ βρώματα καὶ πόμα. ἐμβαλεῖν δὲ καὶ ζῶα πτηνὰ, καὶ τετράποδα, καὶ πάντα εὐτρεπισάμενον πλεῖν. ἐρωτώμενον δὲ ποῦ πλεῖ; φάναι πρὸς τοὺς θεοὺς εὐξόμενον ἀνθρώποις ἀγαθὰ γενέσθαι. Τὸν δὲ οὐ παρακούσαντα ναυπηγήσαντα σκάφος τὸ μὲν μῆκος σταδίων πέντε, τὸ δὲ πλάτος σταδίων δύω.

1 Արեգ քաղաք, est interpretatio vocis Gr. πόλις ἡλίου, sc. *Urbs Solis*, ut Goar usurpat in sua interpretatione. Nobis placuit vox juncta *Heliopolis*, desumpta a Gr. Ηλιόπολις: quo nomine diversae occurrunt civitates, non solum apud profanos, sed etiam in sacris literis; ut Genes. XLI. 45. et Ezech. XXX. 17. ubi in Vulg. Lat. legitur *Heliopolis*. Jerem. XLIII. 13. V. L. *domus Solis*, ad rationem nempe Hebraici nominis *Bethsames*, quod *domum solis* assignat: idque nomen servatum in Jos. XV. 10. apud Vulg. Lat. quamvis Septuaginta ubique Heliopolin habeant, sicut etiam Arm. versio, արեգ քաղաք, quasi արեգական քաղաք:

2 Scal. optime hic et infra, Σιππάροις, Σιππάρων. Goar utrobique mendose Σισπάροις, Σισπάρων.

3 Goar saepe nominatus nominandusque suppressit in Lat. significationem vocis ἀναγκαίων adjunctae cum φίλων, habens solum *cum amicis*; quod oportuit notare, ne quis Latinam tantum legens ejus interpretationem, discrepare putet Arm. lectionem a Gr. Quod autem addit ipse Goarus, » alto mari se se credere «, superfluum est: nec enim Gr. textus amplius quid habet, quàm codex noster. Idem velim intelligas de sequentibus gratis a Goaro additis, » obsequitur ille, commeatum omnem parat «: nam tam in Gr. quam in Arm. id solum habetur, quod et ipse Goar prosequitur inibi, » cibos et poculenta congerit «.

4 Ubi Sync. continuata serie fert ut adjectivum cum suo substantivo ζῶα πτηνὰ, noster legit separatim cum conjunctione ζῶα καὶ πτηνὰ, utrumque ut substantivum.

5 Certam, ni fallor, sententiam reddit ea punctorum dispositio, quam digessimus in Arm. et Lat. aliter variata punctorum ratione, alia haec elicitur sententia: » Responsum, Ad deos precandum, ut hominibus bona fiant «. Ubi Goar plane aliter sensit, vertens: » Ad deos, inquit: Atque ita prospera hominibus precatus est «: quod abs re videtur. In sequentibus mira affinitas cernitur inter verba Gr. παρακούω, et Arm. ընտունգանել, id est, *non auscultare*, vel *negligenter audire*. Nos uno verbo rem volentes explicare cum auctore in negativo substituimus ad sensum, *nec praetermisit*; ubi Goar longiora haec habet in assertivo: » Divinis monitis obsequutus «.

Հանդերձեալ կազմեալ ըստ ա-
մենայնի՝ որպէս և առ հրաման, ըզ-
կին և զորդիս և զկարևոր բարե-
կամս 'ի ներքս մուծանել։ Լ՝ հասա-
նել ջրհեղեղին, և վաղվաղակի ցած-
նուլ, թռչունս ինչ արձակել քսի-
սուԹրայ, և չգտանել ուստեւ ինչ՝
և ոչ տեղի և դադար ի ջանելոյ.
դարձեալ միւսանգամ առնուլ զնո-
սա 'ի նաւն. և յետ սակաւ ինչ ա-
ւուրց դարձեալ արձակել այլ հաւս.
և նոցա ևս միւսանգամ անդրէն 'ի
նաւն գալ՝ կաւով Թաթախ զմա-
դիլսն բերեալ։ Լ՝ապա երրորդ ան-
գամ արձակել, և անդրէն միւսան-
գամ չգալ 'ի նաւն։ Յայնժամ իմա-
նալ քսիսուԹրայ՝ եԹէ յայտնեալ
բացեալ է երկիր, քակել զկողմ մի
ձեղուան նաւին. և տեսանել եր-
Թեալ յեցեալ զնաւն 'ի լեառն ինչ։
Լ՝ելանել կնաւ և դստերբ միով հան-

Cunctis itaque rebus apposite comparatis, uti ipsi praeceptum fuerat [1], (eum) uxorem et liberos, necessariosque amicos introduxisse. Ingruente vero diluvio, et confestim cessante, volucres quasdam [2] Xisuthrum emisisse; easque cum nihil invenissent pabuli, nec locum stationemve consedendi, rursum in navim recepisse. Transactis autem paucis diebus, iterum alias dimisisse aves, et eas quoque rursum in navim reversas, pedes coeno oblitos gerentes [3]. Tertio demum emisisse, nec ulterius navim repetiisse. Animadvertisse tunc Xisuthrum, terram detectam patere; dissolvisse aliquam tecti navis partem, ac vidisse navim delatam adhaesisse ad quemdam montem. Egressum itaque cum uxore ac filia una, et gubernatore [4], terram adorasse, atque

Τὰ δὲ συνταχθέντα πάντα συνθέσθαι, καὶ γυναῖκα, καὶ τέκνα, καὶ τοὺς ἀναγκαίους φίλους ἐμβιβάσαι. γενομένου δὲ τοῦ κατακλυσμοῦ, καὶ εὐθέως λήξαντος, τῶν ὀρνέων τινὰ τὸν Ξείσουθρον ἀφιέναι. τὰ δὲ οὐ τροφὴν εὑρόντα, οὔτε τόπον ὅπου καθίσαι, πάλιν ἐλθεῖν εἰς τὸ πλοῖον. τὸν δὲ Ξίσουθρον πάλιν μετά τινας ἡμέρας ἀφιέναι τὰ ὄρνεα. Τὰ δὲ πάλιν εἰς τὴν ναῦν ἐλθεῖν τοὺς πόδας πεπηλωμένους ἔχοντα. τὸ δὲ τρίτον ἀφεθέντα οὐκέτι ἐλθεῖν εἰς τὸ πλοῖον. Τὸν δὲ Ξείσουθρον ἐννοηθῆναι γῆν ἀναπεφηνέναι. διελόντα τε τῶν τοῦ πλοίου ῥαφῶν μέρος τι, καὶ ἰδόντα προσοκείλαν

1 Goar minime expressit illud, որպէս և առ հրաման: quod in activo sonat, *ut accepit praeceptum* vel *ordinem*; sive in passivo, *ut praeceptum* vel *ordinatum ei fuit*: et quidem id apprime indicat Gr. verbum συντάττω, sc. *coordino*, *praecipio*. Sed quia praeterea significat etiam *comparo*, *compono*, *conjungo*, etc. hoc secundo sensu videtur accepisse Goar, cum vertit: „ cuncta verò comparata imposuit ". Propius accederet ad textum, si contra dixisset: „ cuncta verò (sibi) imposita comparavit (sc. explevit) "; nam Gr. textus ad verbum haec refert: „ Omnia verò (sibi) ordinata (sc. praecepta vel mandata) composuisse ".

2 Scal. vitiose legit in sing. τὸν ὀρνέων τινα, cum sequens correlativum sit in plur. τὰ δέ, etc.; atque vel ipse infra habeat in plur. πάλιν . . . . ἀφιέναι τὰ ὄρνεα: feliciter ergo nobiscum habet lectio Goari τῶν ὀρνέων τινα in plur.

3 Մատիլք vox propria apud Armenios pro avium pedibus, qua voce carentes Gr. et Lat. reponunt πόδας, *pedes*, quod generaliter Armeniis est ոտք:

4 Ճանապարհակալ quamvis absolute sumptum

դերձ, և Ճարտարապետաւ նաւին, և երկիրպագանել յերկրի. բագին կանգնել, և զոհ դից մատուցանել. և այնուհետև չիք յաչաց լինել՝ նոքաք հանդերձ, որք ընդ նմա 'ի նաւէն ելանէին։ Այլ որք անդէն 'ի նաւին մնային՝ և չելանէին ընդ քսիսուԹրեանց, ելեալ յետոյ խնդրէին զնա, և յանուանէ չրջէին գոչէին կոչէին։ ԱյսիսուԹրայ ելելեալ այնուհետև նոցա. բայց ձայն բարբառոյ յօդոցն եկեալ՝ պատուէր տայր,

ara exstructa, Diis immolavisse: ac deinceps cum iis, qui secum e navi egressi erant, a nemine amplius visum fuisse. Qui vero in navi remanserant, nec cum sociis Xisuthri egressi erant [1], deinde descendentes eum quaerebant, atque errantes, nomine inclamabant, vocabantque. Xisuthrus (autem) eis deinceps non comparuit, sonus tamen vocis ex aere veniens, illis imperabat, oportere eos Deorum cultores esse [2]. Se autem [3] ob Deorum

τὸ πλοῖον ὄρει τινὶ, ἐκβῆναι μετὰ τῆς γυναικὸς, καὶ τῆς θυγατρὸς καὶ τοῦ κυβερνήτου, προσκυνήσαντα τὴν γῆν, καὶ βωμὸν ἱδρυσάμενον, καὶ θυσιάσαντα τοῖς θεοῖς, γενέσθαι μετὰ τῶν ἐκβάντων τοῦ πλοίου ἀφανῆ. τοὺς δὲ ὑπομείναντας ἐν τῷ πλοίῳ, μὴ εἰσπορευομένων τῶν περὶ τὸν Ξίσουθρον, ἐκβάντας ζητεῖν αὐτὸν ἐπὶ ὀνόματος βοῶντας. τὸν δὲ Ξίσουθρον αὐτὸν μὲν αὐτοῖς οὐκέτι ὀφθῆναι, φωνὴν δὲ ἐκ τοῦ ἀέρος γενέσθαι κελεύουσαν, ὡς δέον αὐτοὺς εἶναι

indicat *Architectum* vel *Artificem* cujuslibet artis, una vero cum nomine navigii, Ճարտարապետ նաւի, ex ipsa rerum sententia notat *Rectorem* seu *Gubernatorem*: idque probat non solum Gr. illud κυβερνήτης, sed etiam Arm. textus, qui paulo post eo sensu dicet Նաւապետ, i. e. *Navarchus*, vel *Rector navis*; ubi iterum Gr. est κυβερνήτης; a quo Latini *Gubernatorem* dixerunt. Pro Armenis Lectoribus juvat ex parte locus Hymnorum, ubi canitur: Ղեկավար Ճարտարապետ, անցեր ընդ ծով կենցաղս անհետ. Praesentem locum una cum alibi traditis ab Eusebio, attingit Thomas Arzerunius Lib. 1. hist. Arm. cap. 1. * Եմուտ 'ի տապանն նոյ և որդիք իւր, կին նոյի, և կանայք որդւոց նորա ընդ նմա։ Իսկ ոմանք 'ի պատմագրաց ասեն, թէ՝ և դուստր նոյի և Ճարտարապետ նաւին կնաւ և որդւովք և կարևոր բարեկամք... քանզի յետ ջրհեղեղին ոչ երևի լինել դարձեալ որդիս նահապետին. իսկ աշխարհն վերին հնդկաց ասի լինել դստեր նորա. զոր եւսեբէս կեսարացի ասէ (այլուր), 'ի սոլորութենէ մինչև ցայսոր կին մարդ թագաւորէ 'ի վերայ աշխարհին հնդկաց ։: i. e. » Ingressus est arcam Noe et filii ejus, uxor Noe, et uxores filiorum ejus cum eo. Nonnulli verò historicorum dicunt, quod etiam filia Noe, et Navarchus ipse unà cum uxore et filiis necessariisque amicis .... nam post diluvium non videtur, quod denuo filii fuerint Patriarchae: verum regio superioris Indiae dicitur esse ejusdem filiae; quod vel ipse Eusebius Caesariensis (alibi) dicit, hodiernam usque diem mulierem regnare consuevisse supra Indiam«.

1 Constans lectio Eusebii nostri չելանէին, certe in Gr. μὴ ἐκπορευομένων fuit, adeoque jure castigat emendatque depravatam lectionem Syncellani exemplaris tam apud Goarum, quam apud Scal. μὴ εἰσπορευομένων: id enim sonat non *ingredientibus*, quod res non admittit; alterum verò non *egredientibus*, quod res ipsa omnino postulat; ita ut Goar quoque anxius aliò rem deflexit, reddens: *non redeuntibus*.

2 Egregiè pro θεοσεβής, գիւցապաշտ hic inseruit Interp. noster, ut decebat in profanis historiis; nam pro cultoribus veri Dei աստուածապաշտ nomen usurpant nostrates; alterum vero sonat falsorum numinum cultores.

3 Lectio Scal. παρ' αὐτόν in sing. firmatur ab Eusebio nostro; altera Goari in plur. παρ' αὐτῶν, rejicitur.

եթէ պարտ է նոցա դիւցապաշտս լինել, և եթէ լինքն վասն դիւցապաշտութեանն երթեալ բնակիցէ 'ի բնակութիւն դիցն. և կնոջն նորա և դստերն և նաւապետին 'ի նոյն պատիւ վայելել։ Այլ դուլ և պատուէր տալ նոցա՝ երթալ միւսանգամ 'ի բաբիղոն. և թէ այնպէս լինի հրամանք դիցն լցեն, նոցա երթալ 'ի սիսարացւոց քաղաքէն փորել հանել զմատեանսն՝ որ ծածկեալ կայցեն անդ, և տալ մարդկան. և եթէ տեղին՝ յորում վայրի ելեալ կային, հայոց աշխարհն է։

Այլ նոցա լուեալ զայն ամենայն՝ զոհս դից մատուցանեն. և 'ի հեսիոտս 'ի բաբիղոն գնալ։ Այլ 'ի նաւէն՝ ուր (կամ որ) չոգաւ դաղարեաց 'ի հայս, և ցայժմ սակաւ լինչ

cultum profectum inhabitare habitationem Deorum; nec non uxorem et filiam et gubernatorem eodem honore frui. Atque jussisse, ut rursum Babylonem (ipsi) proficiscerentur; hoc enim Deorum praeceptum [1], ut irent, atque ex Sipparenorum urbe, effossa terra, volumina jam inibi recondita tollerent, hominibusque traderent. Locum illum, in quo egressi consistebant, Armeniorum esse regionem.

Eos autem haec omnia audientes victimas Diis immolasse, et pedibus [2] (ait) Babylonem profectos esse. Navis autem, quae [3] conscedit in Armenia, partem etiamnum aliquam [4] in Cor-

θεοσεβεῖς, καὶ παρ' αὐτὸν διὰ τὴν εὐσέβειαν πορεύεσθαι μετὰ τῶν θεῶν οἰκήσοντας. τῆς δὲ αὐτῆς τιμῆς καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ τὴν θυγατέρα, καὶ τὸν κυβερνήτην μετεσχηκέναι. εἰπέ τε αὐτοῖς, ὅτι πάλιν ἐλεύσονται εἰς Βαβυλῶνα, καὶ ὡς εἵμαρται αὐτοῖς ἐκ Σιππάρων ἀνελομένοις τὰ γράμματα διαδοῦναι τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ὅτι ὅπου εἰσὶν, ἡ χώρα Αρμενίας ἐστίν.

Τοὺς δὲ ἀκούσαντας ταῦτα θῦσαί τε τοῖς θεοῖς, καὶ πέριξ πορευθῆναι εἰς Βαβυλῶνα. Τοῦ δὲ πλοίου τούτου καταχλιθέντος ἐν τῇ Αρμενίᾳ ἔτι μέρος τί (αὐτοῦ) ἐν τοῖς Κορκυραίοις ὄρεσι τῆς Αρ-

1 Εἵμαρται, sonat, *destinatum est a numine*, vel *in fatis*: itaque Interpres Arm. sensum explicavit dicens, հրամանք դիցն լցեն. quod et nos in Lat. refudimus. Illud verò ὡς, *sicut*, videtur noster legisse οὕτως, *sic*, *ita*; nisi dixeris declarationis gratia ita reddidisse.

2 Hinc patet Eusebium nostrum habuisse πεζῇ, vel πεζοὺς, vel πεζηκῶς; pro quo hodierna lectio Syncelli habet πέριξ, ut apud Scal. vel περιξί, ut penes Goarum; quod sonat quidem *undique*, *circumcirca*, etc. ideoque sic redditur a Goaro: » ac undequaque congregati confluxerunt Babylonem «: omnino abs re, ni decipiat nos nostra lectio.

3 Pro որ, *ubi*, legendum videtur որ, *quae*, ut facilis sensus eliciatur, nec aliter potuimus reddere in Lat.

4 Scal. lacunam hic novit in suo Gr. ubi nescio an jure de eo dixerit Goar p. 425. » lacunam, ubi integer sensus est, interjicit «. Nos vidimus apud Scal. deesse ly ἔτι, et αὐτοῦ, quae occurrunt apud Goarum: sicut etiam apud unum et alterum deficit illud vocabulum ἀφκιροῦντας, quod reperitur in lectione Josephi Antiq. Lib. 1. c. 4. quem locum recitat vel ipse auctor noster in Praep. Evang. L. IX. c. 11. p. 414. verba nempe Berosi a Josepho recensita hoc pacto: » λέγεται δὲ καὶ τοῦ πλοίου, ἐν τῇ Αρμενίᾳ πρὸς τῷ ὄρει τῶν Κορδυαίων, ἔτι μέρος τι εἶναι, καὶ κομίζειν τινὰς τῆς ἀσφάλτου ἀφκιροῦν-

մասն 'ի կորդուացւոց լերինն 'ի Հայոց աշխարհին մնալ նշխար ասեն. և ոմանց քերել բերել 'ի ծեփածոյնաւին նաւթոյ՝ 'ի բժշկութիւն և 'ի ջնջոց ցաւոց ինչ բժժանայ։ Եւ նոցա երթալ հասանել 'ի բաբէղոն. փորել 'ի սիպարացւոց քաղաքին, և զմատեանն հանել. և բազում քաղաքս շինել, և մեհեանս դից կանգնել, և միւսանգամ զբաբէղոն նորոգել։ Եւ հանդերձ այսու ամենայնիւ՝ և զաշտարակագործութենէն ևս բազմավէպն միաբան ըստ մովսիսի գրոցն յիշէ, զայս ձև օրինակ՝ մինչև ց'սիզրբայս անգամ։

duarum [1] montibus Armeniae remansisse, tamquam reliquias, dicunt; et quosdam bitumen quo navis oblita erat, avellentes deportare in sanationem, atque ad expianda mala amuleti ratione [2]. Illos vero profectos Babylonem pervenisse, ac in Sipparenorum urbe fodisse, et extraxisse volumen [3]; plurimas urbes condidisse, et templa Diis posuisse, iterumque Babylonem reparasse «. Ad haec, etiam de turris fabricatione Polyhistor consentiens cum Moysis libris, hoc modo ad syllabas usque commemorat.

μενίας διαμένον, καί τινας ἀπὸ τοῦ πλοίου κομίζειν ἀποξύοντας ἄσφαλτον. χρᾶσθαι δὲ αὐτὴν πρὸς τοὺς ἀποτροπιασμούς. ἐλθόντας οὖν τούτους εἰς Βαβυλῶνα, τά τε ἐκ Σιππάρων γράμματα ἀνορύξαι, καὶ πόλεις πολλὰς κτίζοντας, καὶ ἱερὰ ἀνιδρυσαμένους πάλιν ἐπικτίσαι τὴν Βαβυλῶνα...

τας. Χρῶνται δὲ μάλιστα οἱ ἄνθρωποι τῷ κομιζομένῳ, πρὸς τοὺς ἀποτροπιασμούς. Quod iterum adducit Eusebius in Lib. de locis Hebraicis, Tom. III. inter opera S. Hier. p. 126. Confer utrumque locum cum praesenti loco, ac editione Josephi.

1 Corrupte legit Syncellus, vel ejus editores ἐν τοῖς Κορκυραίοις ὄρεσι, *in montibus Corcyraeis*, pro πρὸς vel ἐν τῷ ὄρει τῶν Κορδυαίων, *in monte Cordyaeorum*, ut accurate fert Euseb. in Praep. loco citato ex Josepho. Id fatetur et Goarus ipse in annot. p. 10. ad 24. dicens: „ Τό, Κορκυραίων, mendosum est; cujus vice reponendum ex Josepho Κορδυαίων, ex Epiphanio Καρδυέων, et ex Petavio in Animadv. ad Epiphanium Δορδιαίου; quod Chaldaei pronunciant Cordu «. Atque paulo inferius citat Epiphanii locum, juxta quem arca sedit in monte Lubar dicto, qui unus fuerit montium Ararat inter Armeniam et Cordaeos: unde mutuatus Cedrenus, pro *Lubar*, *Luban* dixit. Nec mirum de his nominibus adeò diverse loquutos fuisse diversos auctores, qui quò longius distabant ab Armenia, eò majori varietate de tota regione judicarunt et scripserunt. Sed de his consule Geographos antiquos et recentiores: ut nihil dicam de verbis Goari inibi subjunctis, ubi agit de traditione Armeniorum, quam ipse aliter comprehendit, inscius sane, quod Armenii S. Jacobum Nisibenum, Mezpinium nominant; ideoque quasi de altero quodam Armeniae Primate disserit, vocans eum *Jacop Mousponoe Catholicum*, *idest*, ipse ait, *Armeniae Primatem*.

2 Gr. vox ἀποτροπιασμός, cum difficile possit unico vocabulo refundi alteram in linguam, varie exponitur apud auctores, ut, *expiatio*, vel *sacrificium*, *quod fit malorum avertendorum causa*, *numinis irae amotio*, *procuratio et lustratio*, etc. nobis satis erit, si potuimus Interpretis nostri expositionem Latinis verbis exprimere; quod tamen non adeo facile credam, cum et Arm. vox բժժանք, multa significet.

3 Զմատեանն in sing. *illud volumen* dixeris, sed potius creditur legendum in pl. զմատեանս, *volumina*, juxta Gr. γράμματα; namque supra et nostra lectio ita habuerat.

Աղեքսանդրի էպոլվիդի վասն աշտարակ հագործութեանն։

Alexandri Polyhistoris de turris opificio [1].

Սիբիլլա ասէ. միաբանեալ ամենայն մարդիկ՝ զբարձրաբերձ աշտա-

„Sibylla dicit: Convenientes [2] cuncti homines, turrim aedificabant altis-

(Euseb. Praep. IX. 15. et Syncell. pag. 35. cum Josepho. Antiq. I. 4.)

Αλεξάνδρου τοῦ Πολυΐστορος, περὶ τῆς πυργοποιΐας.

Σιβύλλα δὲ φησὶ, ὁμοφώνων ὄντων πάντων ἀνθρώπων, τινὰς τούτων πύργον ὑπερμεγέθη οἰκοδομῆσαι, ὅπως εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνα-

1 Mirum, quod Scaliger cum omnia antiquitatis excerpta transcribit a Syncello, hoc prorsus neglexerit. Goar verò aliter autumavit in annot. p. 14. ad 35. asserens de hoc fragmento. „ Eusebius (ait) ex Josepho, et Georgius (sc. Syncellus) ex Alexandro fuderunt ". Sed plane aliter res se habet. Georgius enim suus iisdem verbis Eusebium nostrum descripsit ex praesenti loco chronologico, sincerè servando et ipsam inscriptionem, ut vides e regione; quamquam et Josephum videtur Syncellus consuluisse, minime tamen Alexandrum. Eusebius autem, ut ipse testatur, haec ab Alexandro mutuatus est impraesentiarum; at in altero suo libro, sc. in Praep. Evang. L. IX. c. 15. p. 416. Josephum adduxit haec recolentem Lib. I. Antiq. c. 4. p. 19. sub nomine ejusdem Sibyllae ab Alexandro citatae, aliqua tamen mutatione. Idem fecit iterum Eusebius in Lib. de locis Hebr. ut cernitur in Tom. III. Op. S. Hier. p. 166. Adeant lectores loca citata; quorum unum, sc. Josephi locum in Praep. Evang. Eusebii citatum satis erit hic transcribere. „ Περὶ δὲ τοῦ Πύργου τούτου, καὶ τῆς ἀλλοφωνίας τῶν ἀνθρώπων μέμνηται καὶ Σιβύλλα λέγουσα οὕτως. Πάντων ὁμοφώνων ὄντων τῶν ἀνθρώπων, Πύργον ᾠκοδόμησάν τινες ὑψηλότατον, ὡς ἐπὶ τὸν Οὐρανὸν ἀναβησόμενοι δι' αὐτοῦ. Οἱ δὲ Θεοὶ ἀνέμους ἐπιπέμψαντες ἀνέτρεψαν τὸν Πύργον, καὶ ἰδίαν ἑκάστῳ φωνὴν ἔδωκαν, καὶ διὰ τοῦτο Βαβυλῶνα συνέβη κληθῆναι τὴν πόλιν. Sed expedit adjicere etiam proprium locum Sibyllinorum oraculorum, juxta editionem Servatii Gallaei. Amstelod. 1689. quo et tota praesens lectio illustrari potest, et ista eum illustrabit. Ita ergo ibi habetur. vol. I. p. 331. usque ad 345.

Τοῦν ἐκ ἀρ' αὐτός πρῶτος ἐπέγνωκε κράτος αὐτοῦ.
Αλλ' ὁπόταν μεγάλοιο θεοῦ τελέωνται ἀπειλαί,
Ας ποτ' ἐπιπειλησε βροτοῖς οἳ πύργον ἔτευξον,
Χώρῃ ἐν Ασσυρίῃ, ὁμόφωνοι δ' ἦσαν ἅπαντες,
Καὶ βούλοντ' ἀναβῆν εἰς οὐρανὸν ἀστερόεντα,
Αὐτίκα ἀθάνατος *
Πνεύμασιν. αὐτάρ ἔπειτ' ἄνεμοι μέγαν ὑψόθι πύργον
Ρίψαν, καὶ θνητοῖσιν ἐπ' ἀλλήλοις ἔριν ὦρσαν,
Τοὔνεκά τι Βαβυλῶνα βροτοὶ πόλει οὔνομ' ἔθεντο.
Αὐτάρ ἐπεὶ πύργος τ' ἔπεσε, γλῶσσά τ' ἀνθρώπων.
Παντοδαπαῖς φωναῖσι διέστρεφον, αὐτάρ ἅπασα
Γαῖα βροτῶν πληροῦντο μεριζομένων βασιλήων,
Καὶ τότε δὴ δεκάτη γενεὴ μερόπων ἀνθρώπων
Ἐξ ὅπερ κατακλυσμὸς ἐπὶ προτέρας γένετ' ἄνδρας
Καὶ βασίλευσε Κρόνος, ϗ Τιτᾶν, Ιαπετός τε, ...
Καὶ μαχέσαντο Κρόνος, Τιτᾶν τε πρὸς ἀυτούς.

Haec et sequentia non pauca repetit etiam Chorenensis noster L. I. c. 5. p. 16. 17. ex ipsa Sibylla, quam *Berosianam* appellat, scilicet, ut quidam volunt, Berosi filiam; unde et Interpretes ejus subdunt in not: „ Inter varias Sibyllas, unam Berosi filiam nominant Pausanias in Phocicis c. XII. p. 828. edit. Kuhn. et Suidas in voce Sibylla ". Quamvis poterit quis suspicari, ne Sibyllam, cujus auctoritate forsan usus fuerit Berosus, ob eamque causam Berosianam ab antiquis dictam, alii Berosi filiam interpretati fuerint. Ut ut sit, quamvis multa aliter legantur in Sibyllinis oraculis a Gallaeo nimirum editis, quam a Chorenensi nostro, vel Eusebio aliisve citata, plura tamen iisdem verbis inter se cohaerent.

1 Vox Gr. ὁμοφωνέω aequè sonat concordiam quoad opus aliquid faciendum, ac consonantiam

բակն լինէին, զի յերկինս ելանիցեն. և ամենազօրն այ հողմ շնչեալ՝ զաշտարակն կործանէր, և իւրաքանչիւր ումեք զիւր լեզու բաշխէր. վասն որոյ և անուն քաղաքին բաբիղոն կոչէր։ Իսկ յետ ջրհեղեղին տիտանն և պրոմեթէոս լինէին. ուր և տիտանն ընդ կրոնվի 'ի մարտ պատերազմի գրգռէր։ Յս վասն աշտարակագործութեանն այսչափ ինչ։

Բայց 'ի նոյնս և զայս ևս յաւելեալ գրէ բաղմավէպն, թէ յետ ջրհեղե-

simam, ut in caelum ascenderent. Deus autem omnipotens [1] ventum insufflans, turrim subvertit, et propriam singulis linguam distribuit: ideoque urbis nomen Babylon vocatum. Post diluvium autem Titan et Prometheus extiterunt; ubi quidem [2] Titan adversus Cronum (scil. Saturnum) bellum movebat«. Porro de turris opificio haec tantum.

Verum haec quoque Polyhistor iis adjiciens, scribit [3]: quod nempe post

βῶσι. τοὺς δὲ θεοὺς ἀνέμους ἐμφυσήσαντας ἀνατρέψαι αὐτοὺς, καὶ ἰδίαν ἑκάστῳ φωνὴν δοῦναι, διὸ δὴ Βαβυλῶνα τὴν πόλιν κληθῆναι. μετὰ δὲ τὸν κατακλυσμὸν Τιτᾶνα καὶ Προμηθέα γενέσθαι . . .

seu unitatem linguae. Idem poterat dici et de Arm. verbo միաբանիլ, sed tamen in usu pro prima significatione accipitur, ut vertimus; quamquam non ignoremus alios interpretari hunc locum secundo sensu, ut *uno eloquio*, vel *una lingua uti*: idque satis clare videri in Orac. Sibyll. nihilominus utraque sententia ad rem facere videtur.

1 In omnibus fere lectionibus Gr. tam apud Josephum, quam apud Praep. Eusebii, imo et apud Syncellum praesentis loci descriptorem, in plurali leguntur οἱ δὲ Θεοὶ, vel τοὺς δὲ Θεοὺς, praeter nostram ac Sibyllinam, quae in sing. exprimuntur; quod et in notis Jos. pag. 19. testatum est his verbis: » In Sibyll. Orac. singulari numero Θεός«. Et quidem ita omnino videtur Eusebius impraesentiarum legisse apud Alexandrum quoque, at Syncellus Josepho morem gessisse. Idem dico de voce ամենազօր, quae etsi desit apud Syncellum et Josephum, continetur tamen ad sensum in verbis Sibyllae.

2 Postrema haec omisit Syncellus, nescio an Josephum imitatus: sed ille anteriora quoque praetermiserat. Ut ut res se habeat, integre haec fert et Sibylla ipsa in loco supra citato; similia repetit et Abydenus paulo inferius.

3 Dehinc cùm non tam ad verbum, quàm ad sensum Eusebius Alexandrum interpretetur, omittimus adjicere signacula, seu commata, quamvis commode poterat quibusdam sermonis partibus adjungi. Eadem fere obiter descripsit et Syncellus ex certis auctoris nostri dictis, quoad sensum saltem, nonnullis etiam de suo interjectis hunc in modum. p. 62. 63. Αλέξανδρος Πολυΐστωρ ἐκ τοῦ, βυέ. κοσμικοῦ ἔτους βούλεται πάλιν τὴν μετὰ τὸν κατακλυσμὸν τῶν Χαλδαίων βασιλείαν κατάρξασθαι μυθολογῶν διὰ σάρων, καὶ νήρων, καὶ σώσσων βεβασιλευκέναι Χαλδαίων καὶ Μήδων βασιλεῖς πς'. ἐν τρισμυρίοις ἔτεσι καὶ δύ. (marg. δπ'. juxta tamen Euseb. nostrum, γυά.) τοῦτ' ἔστιν ἐν σάροις θ'. καὶ νήροις β'. καὶ σώσσοις ή . . . . ἀπὸ δὲ τούτου τοῦ χρόνου τῶν πς'. δεύτερον μὲν Χαλδαίων βασιλέων, Εὐήχου οὗ καὶ Χωμασβήλου (marg. Εὐήχοον ὃν καὶ Χομάσβηλον), πδ'. δὲ Μήδων, Ζωρόαστρον καὶ τοὺς μετ' αὐτὸν ζ'. Χαλδαίων βασιλεῖς εἰσάγει, ἔτη κρατήσαντας ἡλιακὰ ρύ. ὁ αὐτὸς Πολυΐστωρ, οὐκ ἔτι διὰ σάρων καὶ νήρων καὶ σώσσων καὶ τῆς λοιπῆς ἀλόγου μυθικῆς ἱστορίας, ἀλλὰ διὰ ἡλιακῶν ἐτῶν καταριθμεῖ. Quae sic Goar in Lat. reddidit juxta suas correctiones in margine exaratas: » Ab anno praesente mundi 2405. Alexander Polyhistor Chaldaeorum regnum post diluvium continuata serie propagatum resumere molitur, octoginta sex Chaldaeorum Medorumque reges per quamdam Sarorum, Nerorum et Sossorum seriem annis millibus triginta quatuor et octoginta, hoc est Saris novem, Neris duobus, et Sossis octo regnasse commentus .... Ab octoginta sex praefatorum tempore Evechoum cui Chosmabelus etiam nomen fuit, Chal-

ղին Թագաւորէր քաղդէացւոց աշխարհին Եւէքսիոս ներբս չորս։ Եւ յետ նորա առնոյր զիշխանութիւնն որդի նորա քոմասբեղոս՝ ներբս չորս, և սոսբս հինգ։ Եւ քսիսուԹրայ և 'ի ջրհեղեղէն՝ մինչև մարք ղբաբէղոն առին, ընդ ամենայն՝ ՃՂ. Թագաւոր համարի բաղմավէպն. և յանուանէ յիշէ զիւրաքանչիւր ոք՝ 'ի բերոսոսայ մատենէն. և ժամանակ ամենեցուն նոցա ժողովէ 'ի Թիւ ամաց երից բիւրուց, և երից հազարաց, և իններսուն և մի։ Եւ յետ նոցին ըստ նոցանէ յայնպիսի հաստատութեան յանկարծակի մարք զօր 'ի վերայ բաբեղոնի գումարէին՝ ունել զնա, և կացուցանել անդ բռնաւորս յինքեանց։

Եպա և զանուանս բռնաւորաց մարացն դնէ՝ Թուով. Ը. և նոցին ամն, մինդ։ և դարձեալ մեռասան Թագաւորս, և ամն...։ Եպա և զքաղդէացւոց. խԹ. Թագաւորս. և ամն. ՆԾԸ։ Եպա և զասրաքացւոց. Թ. Թագաւորս. և ամն. մԽԵ։ Յետ որոց ամաց և շամիրամայ վիպագրէ տիրել ասորեստանեաց։ Եւ դարձեալ մանր Թուէ անուանս,

diluvium Chaldaeorum regionem Evexius tenebat neris quatuor. Ac post eum filius ejus Comosbelus imperium suscepit per neros quatuor, et sossos quinque. A Xisuthro vero, et a diluvii tempore usque ad illud, quo Medi Babylonem ceperunt, reges omnino LXXXVI. Polyhistor recenset, atque unumquemque ex Berosi volumine nominatim memorat: tempus vero omnium eorum numero annorum trium myriadum, et tribus millibus uno et nonaginta comprehendit. Deinde vero post eos, cum ita firmiter stabiliti erant, repente Medi copias adversus Babylonem comparabant, ut caperent eam, atque ex se ipsis Tyrannos ibi constituerent.

Deinde nomina quoque Medorum tyrannorum ponit, VIII. numero: quorum anni CCXXIV. et rursum reges undecim, annosque... [1] Postea Chaldaeorum reges XLIX, et annos CCCCLVIII. Deinde Arabum IX. reges, et annos CCXLV. Post quos annos etiam ipsam Semiramidem in Assyrios dominatam esse tradit. Atque iterum minute enumerat nomina regum XLV. adsignans

daeorum secundum, Zoroastrem vero Medorum quartum supra octogesimum principem, et septem Chaldaeorum reges eum sequutos annis Solaribus 190. imperantes, non ulterius Saris, Neris, et Sossis reliquisve fabulosae historiae absurditatibus, sed legitimo solarium annorum cursu habita numerandi ratione, Polyhistor idem inducit «. Viderint studiosi lectores, an Syncelli hic locus quid lucis afferat Eusebio nostro, vel potius ab eo illuminandus ac corrigendus erit, tam in numeris, quam in nominibus. Et quidem manifesto librarii errore apud Sync. nomen Evechoi confunditur cum suo successore. Id satis corrigitur ab ipso quoque Syncello, qui pag. 72. inducit seriem regum Chaldaeorum (forte ex Africano), hoc modo exordium ducens: Πρῶτος Εὐήχοος, ὁ παρ' ἡμῖν Νεμβρὼδ ἐβασίλευσε Βαβυλῶνος ἔτη ς'. Χαλδαίων β'. ἐβασίλευσε Χοσμάσβολος ἔτη ζ'. etc. sc. „ Primus Evechous, qui nobis Nembrod, regnavit in Babylone annis VI. Chaldaeorum secundus regnavit Chosmasbolus annis VII. « etc. usque ad septimum regem Zinzirum dictum. Quem catalogum putans Scal. ab Eusebio desumptum, gratis inseruit inter Gr. fragmenta sua sub nomine auctoris nostri.

1 Ubi lacuna annorum cernitur, librarius supplendum putavit in marg. խԸ. XLVIII. quod commendare non facile possum pro spatio undecim regum. Sicut etiam pro praemissis annis միՌ. CCXXIV. idem transcriptor substituerat in marg. ԼԴ. XXXIV. cujus ratio nos latet.

թե. Թագաւորաց, և զնոսա նոցա ամն. շիշ։ Յեւ որոց ասէ կացեալ Թագաւոր քաղդէացւոց, որում՝ անուն է փուղոս. զոր դարձեալ և եբրայեցւոց պատմութիւնն յիշէ, և անուանէ փուղոս. զորմէ ասեն՝ թէ եկն 'ի վերայ երկրին հրէաստանի։

Եւ յետ նորա բազմավէպն ասէ զսենեքերիբայ կացեալ Թագաւոր. զոր եբրայեցւոց գիրք յիշեն. Թագաւորեալ սա առ եզեկիայիւ արքայիւ, և առ եսայեաւ մարգարէիւ, ասեն ածեալն գիրք կարգ ըստ կարգի, է թէ եղև 'ի յորեքտասաներորդում՝ ամին եզեկիայ արքայի՝ եկ սինեքերիբ արքայ ասորեստանեաց 'ի վերայ ամուր քաղաքացն հրէաստանի, և առ զնոսա։ Եւ յետ ամենայն պատմութեանն՝ 'ի նոյն յարեալ ասէ. և Թագաւորեաց ասորդան որդի նորա ընդ նորա։ Եւ դարձեալ և՛ս յառաջ մատուցեալ՝ զնովիմբ ածէ, եթէ է. զև 'ի ժամանակին յայնմիկ՝ խօթացաւ եզեկիա. և 'ի կարգ արկեալ

illis annos DXXVI. Post quos, inquit, rex Chaldaeorum fuit, cui nomen Phulus; de quo item Hebraeorum quoque historia meminit [1], Phulum denominans, quem in terram Judaeorum venisse ajunt.

Ac post eum, Senecheribum [2] Polyhistor fuisse regem ait; quem sub Ezecia rege, Prophetaque Isaia Hebraeorum libri regnasse commemorant. Ait (enim) Divina Scriptura ex ordine, quod » factum est in quarto decimo anno Ezeciae regis, ascendit Sinecherib rex Assyriorum super munitas urbes Judaeae, et cepit eas «. Et post totam historiam, illis adjungens, dicit: » et regnavit Asordan filius ejus pro eo «. Atque item ulterius progrediens addit, quod « factum est in tempore illo, aegrotavit Ezecias «. Et ex ordine recenset, quod » tempore illo misit Marodach Baladan rex Babyloniorum legatos [3], et epi-

(Καὶ) ἐγένετο τοῦ τεσσαρεσκαιδεκάτου ἔτους βασιλεύοντος Ἐζεκίου, ἀνέβη Σενναχηρεὶμ βασιλεὺς Ἀσσυρίων ἐπὶ τὰς πόλεις τῆς Ἰουδαίας τὰς ὀχυρὰς, καὶ ἔλαβεν αὐτάς. (*Isai.* XXXVI. 1.) . . . . . καὶ ἐβασίλευσεν Ἀσορδὰν ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἀντ' αὐτοῦ (*Ibid.* XXXVII. 38.) . . . . . Ἐγένετο (δὲ) ἐν τῷ και-

1 Assignat locum. IV. Reg. XV. 19. ubi sic habet Vulgat. Lat. » Veniebat Phula rex Assyriorum in terram «. Versio autem τῶν LXX. ἀνέβη Φουὰ βασιλεὺς Ἀσσυρίων ἐπὶ τὴν γῆν. i. e. » Ascendit Phua rex Assyriorum supra terram «. haud secus ac Arm. lectio inibi. * Եւ փուա արքայ ասորեստանեայց 'ի վերայ երկրին ||։

2 Passim deinceps occurrit hoc nomen varia literarum variatione, sive ob diversam lectionis rationem, sive propter differentem pronuntiationem penes Chaldaeos aliosque: nos fideliter Arm. codicis vocem expressimus juxta regulam dialecti, ut pateat lectio Eusebio propria. Idem velim intelligas de nomine Nabuchodonossori, quod infra diverso modo occurrit. Pariter nomen Ezechiae observavimus juxta Arm. lectionem *Ezekias*, sive *Ezecias*, neque more Lat. *Ezechias*, ut pateat in autographo fuisse Ἐζεκίας, nec verò, ut alii volunt, Ἐζεχίας. Solum nomen Baladan non expressimus Baldan juxta Arm. cum id Armeniis nostris sit proprium, demere aliquando vocalem ex medio vocis.

3 Haec omnia occurrunt etiam apud IV. Reg. XVIII. XIX. et XX. sed quia Isaiae magis verba quadrant lectioni auctoris nostri, ea e regione collocanda putavimus. Confer utrumque locum

Թուէ, թէ 'ի Ժամանակին յայնմիկ առաքեաց Մարովդաք բաղդան արքայ բաբիղացւոց հրեշտակս և հրովարտակս և պատարագս եղեկիայ։ Այս եբրայեցւոց գիրք։

Բայց զսինեքերիբ և զորդի նորա զասորդան և զմարոդաք բաղդան՝ և քաղդէացւոց մատենագիրն յիշատակէ. նոքօք հանդերձ և զնաբուքոդոնոսոր, որպէս այսր յիշատակեալ ձառս է, գրեալ զնոցանէ այսպիսի բանիւք։

Tamen Sinecherib ipsum, et filium ejus Asordanum, ac Marodach Baladanum, Chaldaeus quoque historicus commemorat: cum illis etiam Nabuchodonosorum, ut proximus sermo de his (regibus) ita scribit.

Յորմէ աղէքսանդրի Վասն սենեքերիբայ, և Վասն Նաբուքոդոնոսորայ, և Վասն նոցին գործոց և արուեստից։

Ejusdem Alexandri de Senecherib, et de Nabuchodonosoro, atque de eorum factis ac virtutibus [1].

Յետ թագաւորելոյ եղբօրն սենիքարիբայ, և յետ տիրելոյ ակիսեայ բաբեղացւոց, մինչ չև ևս զերեսուն օր կալեալ էր զիշխանութիւնն՝ սպանաւ 'ի մարուդաք բաղ-

„Postquam regnasset frater Senecharibi, et deinde postquam Acises in Babylonios dominatus esset, et nec dum triginta quidem diebus regnum tenuisset, a Marodach Baladano occi-

ρῷ ἐκείνῳ, ἐμαλακίσθη Ἐζεκίας. (*Ibid.* XXXVIII. 1.) . . . . . Ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἀπέστειλε Μαρωδὰχ Βαλαδὰν (ὁ υἱὸς Βαλαδὰν) ὁ βασιλεὺς τῆς Βαβυλωνίας, ἐπιστολὰς καὶ πρέσβεις καὶ δῶρα Ἐζεκίᾳ. (*Ibid.* XXXIX. 1.)

cum Vulgata lectione: ut nil dicam de Arm. versione scripturae sacrae, quae cohaeret cum LXX. At Interpres Eusebii non illam recitavit, sed de more Eusebium iisdem verbis expressit, ut patet perquirentibus.

1 Hoc Alexandri Polyhistoris fragmentum, ut patet, ex Beroso transcriptum, Josephus ipse certo certius adhibiturum se pollicitus erat ex ipso fonte, Antiq. Jud. Lib. X. cap. 1. p. 513. his verbis: ἀλλὰ καὶ Βήρωσσός, ὁ τὰ Χαλδαϊκὰ συγγραψάμενος, μνημονεύει τοῦ Βασιλέως τοῦ Σεναχηρίβου, καὶ ὅτι τῶν Ασσυρίων ἦρχε, καὶ ὅτι πάσῃ ἐπεστρατεύσατο τῇ Ασίᾳ καὶ τῇ Αἰγύπτῳ, λέγων οὕτως: sc. „Quin et Berosus Chaldaicarum rerum Scriptor regis Senacheribi meminit, et quod apud Assyrios regnaverit, quodque Asiae omni, et Aegypto bellum intulerit, ita dicens". Haec inquam praemittens promiserat Josephus Berosum ipsum adducere, at interim temporum injuria desiderantur in sequentibus: adeoque monetur in adnot. Jos. „Illa λέγων οὕτως non agnoscit *Vat.* et vel delenda sunt, vel dicendum (quod suspicor) *Berosi* verba excidisse. Huds. Grot. et Gocc". Quam suspicionem Criticorum nos omnino pro certo habemus, atque adeo non possumus non dolere de verbis quae desiderantur.

դանայ. և մարուդաք բաղդան բրուն-
նացեալ՝ ունէր զվեց ամիս. և սպա-
նանէր զնա ոմն՝ որում անուն էր Է-
ղիբոս, և թագաւորէր։ Այլ յերրորդ-
ում ամի թագաւորութեան նորա
սենեքերիբոս արքայ ասորեստանեաց
զօրս գումարէր 'ի վերայ բաբէղաց-
ւոցն, ճակատ տուեալ ընդ նոսա՝ և
յաղթէր. և ձերբակալ արարեալ
զնա հանդերձ բարեկամաքն՝ տայր
տանել յերկիրն ասորեստանեաց։
Տիրէր բաբէղացւոց, և կացուցանէր
նոցա թագաւոր զորդի իւր զասոր-
դանիոս. և ինքն չուէր երթայր
յերկիրն ասորեստանեաց։

Որբէ լու եղև նմա, եթէ եկեալ
հասեալ են յոյնք յաշխարհն կիլի-
կեցւոց՝ տալ պատերազմ, 'ի վերայ
դիմէր, ճակատ առ ճակատ յարդա-
րէր. և զբազումն 'ի յիւրոց զօրացն
կոտորեալ՝ թշնամեացն յաղթէր պա-
տերազմին. և յիշատակ յաղթու-
թեան զիւր պատկերն 'ի տեղւոջն
կանգնեալ թողոյր. և քաղդէական
գրով զքաջութիւնն իւր և զզօրու-
թիւն դրոշմել հրամայէր 'ի յիշատակ
առ յապա ժամանակաց։ Այլ զտարբ-
սոն քաղաք ասէ՝ նա շինեաց 'ի նմա-
նութիւն բաբէղանի, և անուն դնէր
քաղաքին թարսին։ Այլ յետ այլ ա-
մենայն գործոց սինեքերիմայ՝ և զայն
ևս 'ի նոյն յարեալ՝ ասէ, թէ ըշ-
ամ եկեաց. և նենգ գործեալ նմա
յիւրմէ որդւոյն արդումուզանեայ՝
վախճանէր։ Զայս բազմավէպն։

Բայց և ժամանակքն իսկ միա-

sus est; et Marodach Baladanus per vim (regnum) tenuit[1] sex mensibus: eum vero interficiens, regnabat quidam, cui nomen Elibus. Verum tertio regni ejus anno, Sennecheribus rex Assyriorum exercitum conflabat adversus Babylonios, praelioque cum iis commisso vicit, et captum una cum amicis, in terram Assyriorum perduci jussit. In Babylonios ergo dominatus, regem eis filium suum Asordanium constituit; ipse vero recedens, terram Assyriorum petiit.

Quum autem ille fama accepisset, Graecos in Ciliciam belli movendi causa pervenisse, ad eos contendit; aciem contra aciem instruit, ac plurimis quidem de suo exercitu caesis, hostes (tamen) debellat, atque in victoriae monumentum imaginem suam eo in loco erectam reliquit, Chaldaicisque litteris fortitudinem ac virtutem suam ad futuri temporis memoriam incidi jussit. Et Tarsum urbem, inquit, ipse ad similitudinem Babylonis condidit, quam appellavit Tharsin«. Et post omnia facta Sinnecherimi illud quoque addens, ait » eum XVIII annis vixisse (in imperio); et per insidias, quas illi paravit filius Ardumusanus, e vita excessisse«. Haec Polyhistor.

Verum et temporis utique ratio

1 Բռնացեալ, *per vim*: vel ita, *tyrannice praevalens, tyrannidem exercens*, aut *violentior evadens*. Ubi et illud notabis, verba majori ex parte *in imperfecto*, ut a Grammaticis dicitur, *tempore* expressa in Arm. aliquando in *perfectum* a nobis deflexa fuisse; id enim postulare videbatur loquendi modus in Lat. ne cogeremur Haicanismum vel Hellenismum plane refundere in Latium.

բան են բանիցն ասացելոց յիշատուրն գրոց. քանզի առ եզեկիաւ թագաւորեաց սինեքերիմ, որպէս բաղմավէպն յայտ առնէ՝ ամն, ըԹ։ և յետ նորա որդին՝ ամն. Ը։ և ապա սամմուգէս՝ ամն իա։ և նորին եղբայրն՝ ամն. իա։ և ապա նաբուսպաղսար՝ ամն. Ի։ և յետ նորա նաբուկոդրոսսորոս՝ ամն. խգ։ Այս միանգամայն ժողովին 'ի սինեքերիմայ մինչև 'ի նաբուկոդրոսսորոս՝ ամք. ճՁ։

Այս ըստ եբրայեցւոց գրոց՝ եԹէ կրկտէ ոք, նմին հանգոյն գտանէ. քանզի յետ եզեկիայ՝ մնացելոց հրէիցն թագաւորէ մանասէ որդի եզեկիայ՝ ամն. ծԵ։ և ապա ամովս՝ ամն, ԺԲ։ և յետ նորա յովսիա՝ ամն լա։ և ապա յովակիմ. յորոյ 'ի սկզբան թագաւորութեանն եկն նաբուքոդոնոսոր, և պաշարեաց զերուսաղէմ, և տարաւ զգերի հրէիցն 'ի բաբէղոն։ Այս լինին յեզեկիայ մինչև ցնաբուքոդոնոսոր՝ ամք. ճՁ. որչափ և բաղմավէպն 'ի քաղդէական մատենագրութենէն համարեցաւ։

Այս յետ այսր ամենայնի դարձեալ բաղմավէպն զերս ինչ և զգործս սենեքերիբայ պատմէ, և զորդւոյ նորա յիշատակէ հանգոյն. եբրայեցւոց գրոցն. և համարի միասամենայն։ Այս զսիթագորայ իմաստնոյ ասէն զայնու ժամանակաւ առ նոքօք լինել։ Այս յետ սամոգեայ սարդանապաղոս թագաւորեաց քաղդէացւոցն ամն. իա։ Այս առաքեայ առ աժդահակ մարայ նահապետ և նախարար՝ զորս յօգնականութիւն, առնուլ կին որդւոյ իւրում նաբու-

convenit cum verbis, quae a Divina Scriptura dicuntur. Etenim sub Ezecia » regnavit Sinecherim, ut Polyhistor exponit, annis XVIII. et post eum ejusdem filius annis VIII. Postea vero Sammuges annis XXI. et frater ejus annis XXI. Ac deinde Nabupalsar annis XX. et post eum Nabucodrossorus annis XLIII «. A Sinecherimo usque ad Nabucodrossorum comprehenduntur anni omnino LXXXVIII.

Juxta vero Hebraeorum quoque libros, si quis diligenter exquirat, similiter comperiet. Si quidem post Ezeciam, qui reliqui fuerant, Judaeis imperat Manasses Ezeciae filius, annis LV. ac deinde Amos annis XII. et post eum Josias annis XXXI. postea vero Joachim: cujus regni initio adveniens Nabuchodonosor, obsedit Jerusalem, captivosque Judaeos Babylonem duxit. Numerantur autem ab Ezecia usque ad Nabuchodonosorum anni LXXXVIII. quos annos nimirum et ipse Polyhistor ex Chaldaicis commentariis computavit.

Et post haec omnia, denuo res quasdam, et facta Senecheribi Polyhistor refert; de que ejus filio, eodem modo quo Hebraeorum libri, meminit, singillatimque cuncta recenset. Atque Pythagoram sapientem etiam eodem tempore sub iis fuisse ajunt. » Post Samugen vero Sardanapallus Chaldaeus regnavit annis XXI. Hic exercitum Astyagi Medo, familiae Principi ac Satrapae, auxilio misit, ut Amuhean Astyagis filiam [1] Nabucodrossoro filio suo uxorem daret. Ac

1 Si quis putet nomen accus. զամուհեան, tamquam nominativum hic positum esse, tunc oportebit, ut in Lat. reddatur *Zamuea*. Sync. 168. Αρωίτην, *Aroitem* dixit.

կոդրոսսորայ զդուստր մի ածդահա-
կայ զսմուհեան։ Եւ ապա թագաւո-
րեաց Նաբուկոդրոսսորոս ամս. խԸ։
Եւ զօրս գումարեալ՝ գայր առնոյր
զերի զՀրէայս և զփիւնիկեցիս և
զասորիս։ Եւ զի այսու ևս եբրայեց-
ւոց գրոցն միաբանէ բաղմավէպն,
չէն ինչ պէտք բազում բանից։

Եւ յետ Նաբուկոդրոսսորայ թա-
գաւորեաց որդի նորա ամիղմարու-
դոքոս՝ ամս. ԺԲ։ զոր եբրայեցւոց
պատմութիւնն իղմարուդոքոս ան-
ուանէ։ Եւ յետ նորա՝ բազմավէպն
ասէ, թէ թագաւորեաց քաղդէացւոց
նէգղիսարոս՝ ամս. Դ։ Եւ ապա
Նաբոդենոս՝ ամս. ԷԺ։ Եւ որով
կիւրոս կամբիւսեայ զօրաժողով է-
ղև 'ի վերայ երկրին բաբելացւոց։
Որում 'ի դիմի հարաւ Նաբոդենոս,
և մատնեալ 'ի պարտութիւն՝ լինէր
փախստական. և թագաւորէր բա-
բելոնի կիւրոս ամս. Թ։ Եւ ապա 'ի
դասս դաշտի յայլ ճակատ մտեալ
վախճանէր։ Յետ որոյ կամբիւսէս
թագաւորէ ամս. Ը։ Եւ ապա դա-
րեհ. ամս ԼԶ։ Յետ որոյ քսերքսէս,
և այլ ևս պարսից թագաւորք։

Եւ արդ՝ զքաղդէացւոց թագա-
ւորութենէն՝ որպէս համառօտիւք
միբան միոջէ բերոսոս աւանդէ, նոյն-
պէս և զնոյն և բազմավէպն վիպա-
գրէ։ Որովք յայտ իսկ է, թէ Նա-
բուքոդոնոսոր գումարեաց զօրս, և
առ զՀրէայս. և 'ի սմանէ մինչև
ցկիւրոս պարսից թագաւոր եօթա-
նասնամեայ ժամանակ ժողովի։ Եւ
եբրայեցւոց պատմութիւնն սոցին
միաբանէ, թէ Հ. ամ էղեն 'ի գե-
րութեանն, յառաջնմէ ամէն Նաբու-
քոդոնոսորայ՝ գերութեանն Հրէից
համարեալ՝ մինչև ցկիւրոս պարսից
թագաւոր։

deinde regnavit Nabucodrossorus annis XLIII. et contractis copiis veniens captivos duxit Judaeos et Phoenices ac Syros «. Quod verò in hac etiam re cum Hebraeorum scriptis consentiat Polyhistor, opus non erit multis verbis (ad probandum).

» Et post Nabucodrossorum regnavit filius ejus Amilmarudochus, annis XII «; quem Hebraeorum historia Ilmarodochum appellat. » Postque illum, inquit Polyhistor, in Chaldaeos regnavit Neglisarus annis IV. et postea Nabodenus, annis XVII. Sub quo Cyrus Cambysis (filius) exercitum duxit in terram Babyloniorum. Cui obviam ivit Nabodenus, atque victus fugae se dedit: et regnavit Babylone Cyrus annis IX. Deinde in campo Daas altero certamine inito mortuus est. Post quem Cambyses regnat annis VIII. ac deinde Darius annis XXXVI. post quem Xerxes, caeteri quoque Persarum reges «.

Porro sicuti Berosus de regno Chaldaeorum breviter singula tradit, item et Polyhistor eodem modo describit. Ex quibus patet Nabuchodonosorum copias comparavisse, et captivos duxisse Judaeos: ab isto verò usque ad Cyrum Persarum regem septuaginta annorum tempus comprehendi. Atque vel ipsa Hebraeorum historia cum his consentit, quod nempe LXX. anni in captivitate transierint, a primo anno Nabuchodonosori, si computes Judaeorum captivitatem, usque ad Cyrum Persarum Regem.

Օ սոյն և աբիդենոս միաբան սոցին 'ի քաղդէացւոց պատմութեանն յայտ առնէ. քանզի և նա հանգոյն բազմավիպին՝ պատմէ զայս։

Id ipsum et Abidenus in historia Chaldaeorum cum his consentiens declarat: quoniam ipse eodem modo quo Polyhistor, haec enarrat. [1]

Աբիդենեայ վասն առաջին թագաւորութեանն քաղդէացւոց։

Abideni de primo Chaldaeorum Regno [2].

Քաղդէացւոց իմաստութեանն աղագաւ այսչափ ինչ։ Բայց թագաւորել աշխարհին նախ զաղուվրայ ասեն. այլ վասն իւրոյ անձինն այսչափ

» De Chaldaeorum quidem sapientia haec tantum [3]. In ea verò regione regnasse primo dicunt [4] Alorum. Sed de eo ipso haec tradita

(*Syncell. pag.* 30.)

Χαλδαίων μὲν τῆς σοφίης πέρι τοσαῦτα. βασιλεῦσαι δὲ τῆς χώρας πρῶτον λέγεται Αλωρον, τὸν δε ὑπὲρ ἑαυτοῦ λόγον διαδοῦναι,

1 Hactenus dedit Eusebius Chaldaica commentaria ex scriptis Alexandri Polyhistoris Berosum ipsum transcribentis; deinceps verò aggreditur ea ipsa repetere ex Abydeno, initio iterum ducto, ut antea, a pristinis Chaldaeorum nominatis regibus usque ad Nabuchodonosorum, in quo antecedens sermo destiterat. Verùm de Abydeni nomine notabis in Arm. cod. plerumque scribi աբիդենոս, *Abidenus*, aliquando verò աբիդենոս, *Abydenus*; quam varietatem et nos fideliter observamus in Lat. Idem cernitur etiam in variata lectione Syncelli apud Goarum et Scaligerum: nam aeqùe comperitur Αβιδηνός, ac Αβυδηνός; de quo et Scal. ipse ita monet in not. in Gr. Euseb. p. 409. ad 2. 10. »Hoc nomen (inquiens) varie scriptum reperio. Αβιδινός, Αβυδηνός, Αβιδυνός. Itaque non mirum, si non admodum curavimus quomodo scribatur «.

2 Syncellus in transcribendo hoc Abydeni loco ex Eusebio nostro, hujusmodi assignavit inscriptionem, ἐκ τῶν Α'βυδήνου περὶ τῆς τῶν Χαλδαίων βασιλείας. omitto Scaligerum seriem verborum mutantem. Porro seriò hic advertendum, quod Eusebius noster in textu Abydeni haud inserit annos imperii pro singulis regibus, primum si excipias: habuerat tamen id integre in textu Polyhistoris supra memorato. Syncellus contra, cùm ibi reticuerit, hic inserit integre: cujus non alia videtur causa differentiae, nisi quod Syncellus prius Abydeni, deinde Polyhistoris exhibet locum; ideoque annos regum anticipat. Satis erit nobis parenthesis nota includere in Gr. quicquid abundat in lectione Syncelli.

3 Goar quaedam hic excidisse putavit, notans in marg. » deest nonnihil «; libere tamen, nam integer habetur sensus. Solummodo constat ex serie verborum, in antecedentibus verbum fecisse Abydenum de litteratura Chaldaica; ac epilogi loco haec subjunxisse, Χαλδαίων μὲν τῆς σοφίης πέρι τοσαῦτα. i. e. ad verb. » De Chaldaeorum quidem sapientia tantum (subintelligo, *dictum est*) «. Ipse tamen Goar pro πέρι, corrupte legit περί; atque lata sententia rem sic declaravit. » Et Chaldaeorum quidem sapientia ad hujusmodi culmen ascendit «: quod nimis distat a textu Graeco.

4 Vitiosè habetur in lectione Goari λέγει, *dicit*, quod ex persona Syncelli vel Eusebii exprimitur quoad Abydenum. Scal. itaque optime legit λέγεται, *dicitur*, quod ab ipso Abydeno enunciatur: id enim probat et lectio nostra in activo, ասեն, *dicunt*; cum usitatum sit Interpreti nostro passivum illud in sing. λέγεται, deflectere, ut Armenii solent, in activum plur. ասեն:

ինչ բանք են պատմելոյ. զի զնա ժո-
ղովրդեանն ամենախնամն ՅԾ եցոյց
հովիւ. որ Թագաւորեաց շարս. Ճ։
և շարն Է՝ ՉԼ. և Ռ. ամ։ և ներն Ռ։
և սոսն. Կ։ Յետ նորա տիրեաց ա-
ղապաւրոս։ Յետ որոյ աղմեղոնն 'ի
քաղաքէ պաւտիբիբղոն. առ որով
երկրորդ անիդոտոս էլ 'ի ծովէն՝
հանգոյն ովանայն, որոյ կերպարանք
կիսադից դիւցազանցն էին։ Յետ
որոյ ամմէնոն։ Յետ որոյ ամեգա-
ղարոս։ Ապա դաւոնոս հովիւ. առ
որով չորքն երկկերպիք 'ի ծովէ 'ի
ցամաք դիմեցին՝ իովդոկոսն, էնևգա-
մոսն, էնեւբողոսն, և անեմենտոսն։

sunt: quod eum populi pastorem providentissimus Deus [1] indicavit; qui regnavit saros x. Sarus autem est ՅՅՅDC annorum spatium, et Nerus DC. Sossus verò LX. Post eum dominatus est Alapaurus [2]: post quem Almelon ex urbe Pautibiblon; sub quo secundus Annidotus, Oanni similis, e mari emersit; cujus Semideorum Heroum more figura erat. Post eum Ammenon: post quem Amegalarus: tum Daonus Pastor; sub quo quatuor (monstra) duplicis formae in terram e mari proruperunt, Jodochus, Eneugamus, Eneubulus [3], et Anementus. Et sub

ὅτι μιν τοῦ λεῶ ποιμένα ὁ θεὸς ἀποδείξαι. βασιλεῦσαι δὲ Σάρους ί. Σάρος δὲ ἐστὶ χ'. καὶ ,γ ἔτεα. Νεῖρος δὲ χ'. Σῶσος δὲ ξ'. μετὰ δὲ τοῦτον Αλάπαρον ἄρξαι (σάρους γ'.) μέθ' ὃν Αμίλλαρος ἐκ πόλεως Παυτιβίβλου (ἐβασίλευσε σάρους ιγ'.) ἐφ' οὗ δεύτερον Αννήδοτον τὴν θάλασσαν ἀναδῦναι παράπλήσιον Ωάννῃ τὴν ἰδέαν ἡμιδαίμονα. μεθ' ὃν Αμμένων (ἐκ Παυτιβίβλων ἦρξε σάρους ιβ'.) μέθ' ὃν Μεγάλαρος (ἐκ Παυτιβίβλων ἦρξε σάρους ιή.)

1 Apud Syncellum desideratur vox adjectiva, quae respondeat nostrae ամենախնամ, *providentissimus*. Illam tamen constanter fert et Chorenensis noster multis saeculis Syncello antiquior; quin etiam addit post vocabulum հովիւ, *pastorem*, alterum quoque և առաջնորդ, *et ducem* vel *rectorem*, ita habens. Lib. I. cap. 3. * Քանզի ասէ վասն նորա աբիւդենոս հանդոյն այլոցն այսպէս. Եւ զնա ամենախնամն ՅԾ եցոյց հովիւ և առաջնորդ ժողովրդեանն. յետ որոյ ասէ, Թագաւորեաց աղօրոս շարս Ճ. որք լինին ամք ՉԼ Ի Ռ ||. Quem locum sic expresserunt Interpretes ejus Whistonii: » De ea enim re (debuit, *de eo*, vel *illo*, sc. *de Primo Parente*) ita Abydenus, pariter atque caeteri; Deus quidem providentissimus pastorem constituit eum ac rectorem populi; deinde dicit, regnavit Alorus saros decem, qui annos conficiunt 36000 ... Ubi intendit, imo contendit Chorenensis Alorum eum dici, qui nobis Adam, ut supra monuimus. Quod et alibi inculcat idem auctor, cap. 5. videlicet ejusdem libri, dicens. * որպէս յաղագս նախասաեղծին՝ ոչ ա-ռաջին մարդ ասելով զնա, այլ՝ Թագաւոր. սոյնպէս անուն խժական և աննշանակ կոչելով, և ամս տալով նմա ՉԼ Ի Ռ ||: ubi Interpp. » Sicut de prima re creata (lege, *de primo parente*, imò *Protoplasto*, id enim sonat նախասաեղծ), quam (*quem*) non hominem, sed regem appellant (exteri, inter quos est et Abydenus); eique nomen indunt barbarum, ac significationis expertem, atque annos 36000 assignant ...

2 Redundat ւ, ս, in nomine աղապաւրոս, ut patet ex Gr. vel potius ex praemissis. In sequentibus Sync. mendosè praeferens Αμίλλαρος, se se corrigere potest ex scriptis in pag. 14. et 31. in quibus habuerat Αμηλών; quae lectio non adeo abhorret a nostra ubique praeferente Αλμελών. Sed ne omnia librariorum vitia in his nominibus apud Syncellum occurrentia repetamus, confer praesentia cum antecedentibus in textu Polyhistoris.

3 Codex Arm. manifesto librarii errore com-

Եւ առ Էդովրէսքաւ, որ յետ նորայն Թագաւորեաց, անոդափոն։ Յետ որոյ այլք տիրեցին, և քսիսուԹրոս։ Եւ քանզի այսոքիւք՝ յի շատակեալ պատմագիրս՝ միաբանս բաղմավիպին գայ. և զՋրհեղեղն սոյնօրինակ գրէ։

Edorescho, qui post eum regnavit, Anodaphus (apparuit)[1]. Post quem alii dominati sunt, et Xisuthrus «. Quum itaque memoratus historicus de his cum Polyhistore conveniat, de diluvio quoque hoc modo scribit.

Աբիդենեայ վասն Ջրհեղեղին։

Յետ որոյ այլք տիրեցին, և քսիսուԹրոս. որում կրոնոս յառաջաւ գոյն գուշակեաց լինել յաձախու-

Abideni de Diluvio.

» Post quem[2] alii dominati sunt, et Xisuthrus ; cui Cronus (sc. Saturnus) pluviarum copiam die quinto

εἶτα Δαὼς ποιμὴν (ἐκ Παυτιβίβλων ἐβασίλευσε σάρους ί.) ἐφ' οὗ δ'. διφυεῖς εἰς γῆν ἐκ θαλάσσης ἀνέδυσαν. (ὧν τὰ ὀνόματα ταῦτα) Ευέδωκος, Ενεύγαμος, Ενάβουλος, Ανήμεντος. ἐπὶ δὲ τοῦ μετὰ ταῦτα Αεδωρέσχου Ανώδαφος. μέθ' ὃν ἄλλοι τε ἦρξαν, καὶ Σίσουθρος . . .

(*Euseb. Praep. Evang.* IX. 12. *et Sync. p.* 30.)

Μεθ' ὃν ἄλλοι τε ἦρξαν, καὶ Σείσιθρος, ᾧ δὴ Κρόνος προσημαίνει μὲν ἔσεσθαι πλῆθος ὄμβρων, Δεσίου πέμπτῃ ἐπὶ δέκα,

mixtas inter se ultimas horum nominum syllabas praeferebat hoc pacto: իովդոկոսանէն Լգաւմանէն Եւբոլոսն, pro: իովդոկոսն, էնԼգաւման, էնԵւբոլոսն. Illud verò առ Էդովրէսքաւ, supplendum quoad ultimum elementum ւ, ac legendum առ Էգովրէսքաւ, ut patet etiam ex Gr.

1 Abydenus vel Eusebius noster hunc aperte praebet sensum: » Et sub Edorescho, qui post Daonum Pastorem regnavit, monstrum aliud visum est, cui nomen erat Anodaphus «. Eadem sententia elicitur etiam ex Gr. lectione Syncelli, si pro μετὰ ταῦτα, *post haec*, legas, μετὰ τοῦτον, *post hunc;* tunc enim iisdem verbis haec sonat Gr. textus: » Atque sub eo, qui post hunc (regnavit) Aedoreschus, (apparuit) Anodaphus «. Verùm id minime animadvertens Goar, propter obscuritatem Graeci textus verbo carentis, alienum prorsus sensum enucleavit, ita ut Anodaphum monstrum marinum, regem crearit Chaldaeorum Evedorescho suffectum; sic enim Latine reddidit: » Evedorescho, qui posterior fuit, Anodaphus successit «.

2 Initium hujus periodi cohaeret cum extremitate superioris sermonis Abydeni: » Post quem (sc. Edoreschum, vel Evodoreschum) alii dominati sunt, et Xisuthrus «. Ubi Syncellus, cum haec ab Eusebio transcripserit, in locum pronominis relativi յետ որոյ μεθ' ὃν, substituit ipsum regis nomen, dicens μετὰ Ευεδώρεσχον: quem sequutus est et Scalig. p. 8. Sed tamen Eusebius ipse in Praep. Evang. IX. 12. praesentem lectionem constanter retinuit μεθ' ὃν: unde restituimus Gr. textum e regione, conferentes cum variata lectione Syncelli, ut patebit ex sequentibus. Caeterum cum hic Scaligerum errare Goar putaverit, magis invenimus ipsum errasse, eo quod dixerit in annotat. p. 12. ad p. 30. » Haec

Թիւն անձրևաց 'ի հինգերորդումն դէսիոս ամսոյ, որ է մարերի։ Հրամայեաց տալ՝ զամենեսեան ամենայն յարեգ քաղաք սիպարացւոց թաքուցանել։ Եւ իբրև սիսիթրոս զայն 'ի գլուխ հանեալ վճարէր, մինչդեռ առագաստ ձգեալ նաւարկէր 'ի հայս կամէին, յանկարծակի հասանէին նաւավարքն յայ։ Յերրորդ աւուր՝ յորժամ անձրևքն ցածնուին, արձակէր հաւս ինչ 'ի հաւուց, դէտակն կալեալ՝ եթէ կարիցէն զերկիր փարատեալ 'ի բազմութենէ ջուրցն տեսանել։ Եւ նոցա յածեալ ընդ ան-

(supple, decimo) mensis[1] Desii, quod est Mareri, fore praenuntiavit. Jussit omnia volumina in Heliopoli Siparenorum abscondi. Et cum Sisithrus[2] imperata fecisset, et jam sublatis velis in Armeniam vehi navigio voluissent[3], repente nautae (eo) pervenerunt à Deo (sc. Deo ducente)[4]. Tertia die cum imbres remitterent, aliquas aves ex avibus emisit, attente expectans, num terram emersam a multitudine aquarum cernere possint. Illae verò se circumagentes per immensum vastissimumque mare fluctuosum, nus-

κελεύει δὲ πᾶν ὅ,τι γραμμάτων ἦν ἐχόμενον, ἐν Ηλίου πόλει τῇ ἐν Σιππάροισιν ἀποκρύψαι. Σείσιθρος δὲ ταῦτα ἐπιτελέα ποιήσας, εὐθέως ἐπ' Αρμενίους ἀνάπλεε, καὶ παραυτίκα μιν κατελάμβανε τὰ ἐκ Θεοῦ. Τρίτῃ δὲ ἡμέρῃ ἔπειτα, ὧν ἐκόπασε, μετήει τῶν ὀρνίθων πείρην ποιεύμενος, εἴπου γῆν ἴδοιεν τοῦ ὕδατος ἐκδῦσαν. αἱ δὲ ἐκδεχομένου σφέας Πελάγεος ἀχανέος, ἀπορέουσαι ὅκη κα-

quidem Eusebius ex Abydeno, at non in Chronico, sed de Praep. Evang. cap. 10. quae nihilo secius Chronicis Eusebianis inserit Scal. p. 8 «. Bene se habet pars affirmans, sed unde affirmare potuit Goar alteram negantem, *non in Chronico?* quod opus nec viderat unquam: felicius itaque ominatus est Scal. haec in Chronico quoque inserta fuisse ab Eusebio, quàm Goar, qui omnino negavit.

1 'Ի հինգերորդումն, mendum librarii manifestum, pro 'Ի հինգեւտասաներորդումն, ut recte legebatur antea in textu Polyhistoris: et item legitur in praesenti lectione Gr. πέμπτῃ ἐπὶ δέκα, *quinta supra decem*, idest, die *decima quinta*. De additione verò Interp. Arm. circa Armeniacum mensem *Mareri*, jam dictum a nobis est.

2 Arm. antea habuit *Xisuthrus*, Ξίσουθρος, haud secus ac Gr. superius in textu Polyhistoris; in sequentibus verò Sisuthrus, Σίσουθρος: at Gr. in tota lectione Abydeni exhibet *Sisithrus*, sive Σείσιθρος apud Euseb. de Praep. Evang. Σίσιθρος apud Syncellum.

3 Quamvis in plurali effertur a nostro Interprete haec periocha, quae singulari numero in Gr. exponitur, nil tamen offenditur sensus, cum comites simul assignentur, vel nautae mox memorandi. Et quidem laxiore stylo usus est hic Interp. Arm. volens egregie reddere sensum Gr. vocum, ac maximè verbi ἀνάπλεε: quod licet Goar vertat *navigavit*, sed navigare proprie est Graecis πλέω, a quo differt ἀναπλέω; *renavigare* vel *supernavigare* dixeris in Lat. sed nec ita satisfacies, cum magis praeparationem ad navigandum assignet; quo consilio satis bene reddit Vigerus in Praep. Evang. » navigationem Armenios versus instituit «: quod, ni fallor, cum nostro Interprete mirifice facit.

4 Pro μιν, quod fert Euseb. in Praep. et Scal. voluit Goar legi μεν, quorum magna est differentia. Verum utcumque legas, obscurus apparet Gr. textus propter interjectum verbum καταλαμβάνω, quod sexcentas habet significationes. Nos Arm. Interpretis verba verbis reddidimus. Audiamus, si lubet, et Goari interpretationem: » Et exinde quae a Deo decreta essent, conjecit «. Magis apta fortasse interpretatio Vigeri: » in qua repentino divinae praedictionis eventu occupatur «; quo pervenisse Xisuthrum in Armeniam non obscure assignat.

հուն համատարած ծոմն ծփանաց՝ չգտանէին ուրեք ոտից դադար. անդրէն առ սիսիթրոս յետս դարձեալ դիմէին. և դադարեալ այլև երիս աւուրս՝ դարձեալ արձակէր. և եկեալ, կաւով թաթախս զմագիլսն քերդէին։ Եւ անդէն վաղվաղակի դիւքն զնա'ի մարդկանէ հետակորոյս առնէին. և նաւն երթեալ յաշխարհն հայոց դադարէր. և'ի փայտից դեղ օգնականութեան բնակչաց աշխարհին պարգևէր։

Եւ զի այսիւ և աբիդենոս ըստ նոյն ձև բանից եբրայեցւոց պատմութեանն զԼրհեղեղն միաբանէ, թուի ինձ թէ ամենեցուն իսկ յայտ է։ Եթէ զի յոմանք էին պատմագիրքն կամ քաղդէացիք, և այլով անուամբ զնոյ անուանեցին՝ քսիսուրթրոն կոչելով, ընդ այն չէ՛ ինչ պարտ զարմանալ։ Եւ եթէ դիս ըստ իւրեանց սովորութեանն փոխանակ ոչ յորջորջեցին, և զաղաւնւոյն լռեցին՝ և հաւս խառնիխուռն անուանեցին, և ընդ այն չէ՛ ինչ պարտ

quam pedes sistere potuerunt, atque adeo reduces ad Sisithrum remeabant. Quiescens autem tribus adhuc diebus, rursum emisit [1]; at illae redeuntes, pedes coeno oblitos gerebant. Et illico Dii ex hominibus eum subducunt; ac navis in Armeniam delata, consistit [2]: atque ex lignis (ejus) medicina levaminis regionem incolentibus praebebatur «.

Quod igitur his vel ipse Abidenus in eamdem verborum formam de diluvio cum Hebraeorum historia conveniat, omnibus, ut mihi videtur, manifestum est. Quod autem, quum Graeci essent historici aut Chaldaei, proindeque alio nomine Noe nuncuparunt, Xisuthrum vocantes, minime oportet ut id miremur. Item quod si Deos suo more pro Deo appellarunt, et de columba siluerunt, et aves promiscue nominaverunt, ne illud quidem nos valde mirari oportet [3]. Porro haec

τορμήσονται, παρὰ τὸν Σείσιθρον ὀπίσω κομίζονται, καὶ ἐπ' αὐτῆσιν ἕτεραι. ὡς δὲ τῆσι τρίτῃσιν εὐτύχεεν, ἀπίκατο γὰρ δὴ πηλοῦ κατάπλεοι τοὺς ταρσούς, Θεοί μιν ἐξ ἀνθρώπων ἀφανίζουσιν. τὸ δὲ πλοῖον ἐν Αρμενίῃ περίαπτα ξύλων ἀλεξιφάρμακα τοῖσιν ἐπιχωρίοισι παρείχετο.

1 Plane aliter legitur in fragm. Gr. ut vides e regione; quod, ni fallor, a librariorum mendis obscuratum, sic exprimit Goar. » Et post has pariter aliae. Ut verò tertio id fecisset, et rem pro voto fuisset consecutus «. Audi et Vigerum: » Aliaeque postea similiter emissae. At cum tertio idem fecisset, votique compos evasisset « etc.

2 Pro certo habemus Interp. Arm. legisse περιάπται, ut verbum; περιάπτω enim revera sonat *applico*, *contingo*, *etc.* nunc tamen legitur περίαπτα, ut nomen; atque ideo tam Vig. quam Goar illud vocabulum cum sequenti periodo conjungentes, unam eandemque sententiam eliciunt, quasi dixerit auctor, ligna navigii in usum fuisse ut περίαπτα, sc. *amuleta de collo suspendenda*.

3 Huc pertinet Scaligeri locus in annot. in Gr. Euseb. p. 409. ad 2. 10. (quamvis non viderit ipse Scal. hunc Eusebii locum.) τῶν ὀρνέων τινὰ τὸν Σισίθρουν ἀφιέναι. Sic Abydinus. μετίει τῶν ὀρνίθων. At Moses, unde Chaldaei acceperunt, columbam dicit emissam: et ita veteres mythologi Graecorum: Plutarchus πότερα

կարի վարմանալ։ Եւ զայս աբիդենոս 'ի քաղդէացւոց պատմութեանն զՋրհեղեղն։ Եւ զոյն և վասն աշտարակագործութեանն՝ միաբան մովսիսի պատմութեանն գրէ զայս ձև օրինակի։

Abidenus ex Chaldaeorum historia de diluvio. Idem de turris fabricatione congruit cum Moysis historia, et scribit in hunc modum.

Աբիդենեայ վասն աշտարակագործութեանն։

Abideni de Turris opificio [1].

Յորում ասեն դիպեալ առաջնոցն՝ զօրութեամբ և յաղթանդամութեամբ յուղացեալք, մինչև ըզդիսն և անդոսնել, և յանպիտանութիւն հատանել։ Սկսանէին ըզ-

„ In quo (statu, vel tempore) [2] dicunt fuisse primos (homines) viribus et corporum proceritate negligenter se gerentes [3], adeò ut Deos quoque aspernati fuerint, et flocci fecerint [4].

(*Euseb. Praep. IX.* 14. *et Syncell. p.* 35.)

(Ἀπὸ τῆς) Αβυδηνοῦ (γραφῆς), περὶ τῆς τοῦ Πύργου κατασκευῆς.

Ἐν τῇ δὴ λέγουσι τοὺς πρώτους (ἐκ γῆς) ἀνασχόντας, ῥώμῃ τε καὶ μεγέθει χαυνωθέντας, καὶ δὴ Θεῶν καταφρονήσαντας ἀμείνονας εἶναι, Πύργων τύρσιν ἠλίβατον ἀείρειν, ἵνα νῦν Βαβυ-

τῶν ζώων. οἱ μὲν οὖν μυθολόγοι τῷ Δευκαλίωνι φασὶ περιστερὰν ἐκ τῆς λάρνακος ἀφιεμένην δήλωμα γενέσθαι χειμῶνος εἴσω πάλιν ἐνδυομένην, εὐδίας δὲ ἀποπτᾶσαν.

1 Hoc fragmentum occurrit non solum apud Euseb. de Praep. Evang. et apud Syncellum locis citatis, sed etiam apud Cyrillum Alexandrinum Lib. I. contra Julianum. Confer, si lubet.

2 In Praep. Evang. legitur nunc, ἐντὶ δ' οἱ λέγουσι, id est, *Sunt autem, qui dicunt*: nam ἐντί, ut Grammatici tradunt, Jonice vel Dorice sumitur pro εἰσί. Apud Syncellum verò juxta ferme Arm. lectionem habetur ἐν τῇ δὴ λέγουσιν. i. e. *In qua quidem dicunt*. Sed tamen Goar, qui alibi Syncelli lectionem acriter defendit, hic eo neglecto, Latinam suam interpretationem accommodat ad normam Praep. Evang. et ita vertit, *Sunt qui dicunt*. Sicut etiam ex eadem Praep. mutuatus illud ἐκ γῆς, inserit suae interpretationi *tellure*; quod nec nostra lectio, neque Cyrillus, neque Syncellus habent.

3 Յուլացեալք appositè exponit τοὺς χαυνωθέντας: nam id sonat in Arm. յուլանալ, quod apprime indicat apud Gr. χαυνοῦσθαι, sc. *molliri, resolvi*, etc. verùm hic utrumque sumitur pro *negligenter se gerere, magnifice simul et absurde de se sentire, tumere*, etc. ad quod accedit et significatus verbi յորանալ, quo utitur Arzerunius de primo gigante Belo: յորացեալ և ապաստանեալ 'ի 'յոյժ բաղկի և 'ի յաղթանդամութիւն հասակի։ quod non adeo distat a praesenti loco.

4 Gr. textus hodiernus haec habet: καὶ δὴ Θεῶν (vel Θεῷ) καταφρονήσαντας ἀμείνονας εἶναι, id est ad verbum: „ Et quidem Deorum (vel Dei) contemptores, meliores fieri “; quod cum incertum videatur praebere sensum, Vigerus ad libitum sic exposuit: „ Potentiamque Superis ipsis majorem affectarent “; ubi totam pe-

բարձրաբերձ զբուրգնն կանգնել, որ այժմ բաբելոն կոչի. և իբրև մօտ յերկինս հասուցանէին դիցն, այնուհետև հողմոց դից օգնական լեալ՝ մղէին և յերկիր կործանէին զմեքենաւոր դործն անարեացն. և յատակն կործանեալ՝ բաբելոն անուանէր։ Որ ցայն վայր միաշուրթն համալեզուք էին, և 'ի դիցն բազմամբոխ խառնախօս խըղուբրտիւն 'ի միաբանեալսն եկեալ մոանէր։

Coeperunt altissimam Turrim[1] erigere, quae nunc Babylon vocatur; quum autem proximè ad caelos Deorum[2] jam pervenissent, venti deinceps Diis auxiliantes, ictu feriunt, et subvertunt machinamentum illud ignavorum: et terra solo aequata, Babylon nominata fuit. Qui quidem ad illud usque tempus unius labii, ejusdemque linguae erant; et a Diis multipliciter confusis linguis perturbatio[3] in eos, qui con-

λών ἐστιν. ἥδη τε ἆσσον εἶναι τοῦ οὐρανοῦ. καὶ τοὺς ἀνέμους, θεοῖσι βωθέοντας, ἀνατρέψαι περὶ αὐτοῖσι τὸ μηχάνημα. τοῦ δὴ τα ἐρείπια λέγεσθαι Βαβυλῶνα. τέως δὲ ὄντας ὁμογλώσσους ἐκ

riocham in novam detorquet sententiam, suppressa insuper significatione verbi non parvi momenti καταφρονέω, hoc est, *contemno*, *aspernor*. Goar fortasse magis erudite: » In contemptum Deorum, quasi superiores illis forent, venisse «. At noster Interp. videtur paulo aliter habuisse in autographo; nimirum pro ἀμείνονας, legisse vel μείονας, scilicet *viles*, *flocci faciendos*; vel participium verbi ἀμείνω, id est *exolefacio*: quare vertit, և յանպիտանութիւն հատանել. hoc est ad verb. *pro inutili ducere*, vel *ut inveteratum rejicere*, *parvipendere*, *flocci facere*. Quod si praesentem Graecam lectionem vitio carere quis dicet, dicere is quoque poterit quod τὸ ἀμείνονας εἶναι sumpserit noster Interp. respectu Deorum, non in laudem, sed in vituperationem; neque pro ipsis hominibus se se laude efferentibus, ut Vigerus et Goar senserunt: namque vox Gr. varie accipi potest. Denique dicere possumus in Cod. Arm. pro հատանել, legendum հատանել, vel eo sensu accipiendum esse τὸ հատանել, quasi հատանիլ; tunc enim neutrale verbum hunc exhibet sensum: » adeo ut Deos quoque in contemptum habuerint, et (ipsi) in ultimam nequitiam venerint «. Id tamen non adeo juvat, ut ad Gr. textum defendendum valeat.

1 Pro *turri* Arm. habet բուրգն, *puren*, vel *burgen*, eodem sono et eadem significatione ac Gr. πύργον. Բարձրաբերձ autem quamvis adjectivum, supplet locum vocis τύρσιν; quae quidem idem ferè assignat quod πύργον, sed videtur pro explicanda structurae magnificentia ab auctore superaddita: quasi diceret, *turrim turrium*, vel *burgorum maximam turrim*; quod noster Interp. per adjectivum adjunctum explicari voluit. Itaque nescio an satis scienter dixerit Vigerus in not. ad Praep. Evang. p. 41. ad 416. » πύργων τύρσιν. Satis intelligebam πύργον, (unde majore vitio πύργων extiterat,) merum esse glossema, quod τύρσιν, Jonicam poeticamque vocem explicaret. Vestigium ejus in Cyrillo nullum «: nec Goar in Syncello suo novit. Verum tam Viger. quàm Goar ita Latinam interpretationem expoliverunt, ac si ex Arm. textu transfudissent; ille enim vertit, » immensae altitudinis turrim «: hic vero, » mirae altitudinis turrim «.

2 Nomen դիցն *Deorum*, primo positum loco redundare videtur in Arm. vel in Gr. desideratur. Caeterum servata ea voce, Arm. textus hoc sensu obvio potest accipi, nempe » quum autem jam caelum proxime ad Deos attigissent «.

3 Fatendum hic, vel Interpr. nostrum liberiore stylo usum, quamvis elegantissimo in Arm. vel Graec. textum recentem adhuc obscuratum à librariis fuisse, maxime in ea voce, quae in Praep. Evang. πολύθρα juxta Vigerum, et secundum Scal. πολύθροον legitur; ubi Cyrillus habet πολύθροον, et Syncellus πολύθρωος. Verum et Latini Interpretes non solum istam vocem, sed etiam integrum ferme Abydeni textum adeo periphrasi adornarunt, ut vix cernatur autographi sinceritas in eorum versione. Lectionem Arm. satis confirmat et Arzerunius. Lib. 1. c. 2. his verbis. * Կանգնել բուրգն յերկրէ,

Եւ յետ այնորիկ կրոնին 'ի տիտանն մարտ պատերազմի ընդ միմեանս բախէին։ Պատմեալ սոյն այր և զսի-նեքերիբայ յիշատակէ՝ պէս զայս ա-ռինակ։

spiraverant, penetravit. Ac deinde Saturnus et Titanes inter se bellum moverunt «. Praeterea hic vir de Sinecheribo quoque meminit, hoc modo.

Աբիդենեայ վասն սինեքերիմայ։

Abydeni de Sinecherimo.

Յայնմ ժամանակի քսանեւրորդ և հինգերորդ՝ և սինեքերիբ ուր ուրեմն 'ի Թագաւորելոցն գտանէր. որ զբաբելոնն 'ի ներքոյ ձեռին նուաճեալ հնազանդէր. և 'ի ծովեզերին կիլիկեցւոց աշխարհին զտորմիղ նաւամարտիկ նաւացն յունաց վանեալ վկանդէր. և շինէր և զմեհեանն աթենացւոց, արձանս պղնձիս կանգնեալ, և գրով բայ ասէ զքաջութիւնն դրոշմէր. և զտարսոն զձև և զօրինակ բաբիղոնի շինէր. զի և ընդ մէջ տարսոնի գետն կիւդնոս անցանիցէ, որպէս գունակ արաճանւոյ ընդ մէջ բաբէղոնի։

Ըստ նմանէ և յետ նորա ներգիղոս թագաւորեաց. որ յորդւոյն ադրամելեայ վախճանէր. և զնա նորին եղբայր աքսերդիս միահայր, և ոչ համամայր՝ սպանանէր. և հալածեալ կան զզօրականն 'ի բիւզանտացւոց քաղաքն արկանէր։ Որ նախ վարձկանութիւնս օգնականութեան ինքեան գումարէր. յորոց մի ոմն էր

„Eodem tempore vicesimus quintus utique Sinecherib ipse ex regibus vix demum inventus est, qui Babylonem sub ditionem redigens subegit, et ad litus maris Ciliciae Graecorum classem profligatam depressit; conditque templum Athenarum, statuas aereas erexit, litterisque sane, inquit, suam fortitudinem exaravit; et Tarsum ad figuram et similitudinem Babylonis aedificavit; ut Tarsum Cydnus flumen interflueret, Euphratis nimirum more Babylonem interfluentis.

Ex ordine autem post eum Nergilus regnavit, qui a filio Adramelo est interemptus: at ipsum quoque frater ejus Axerdis ex eodem patre, non autem ex eadem matre, occidit; et exercitum persequutus in Byzantinorum urbem includit. Qui primus mercenarios milites sibi collegit; quorum unus Pythagoras fuit, Chaldaeorum sapientiae

Θεῶν πολύθρα φωνὴν ἐνείκασθαι, μετὰ δὲ Κρόνῳ τε καὶ Τιτῆνι συστῆναι πόλεμον . . .

որոյ գլուխն հաւցէ յերկինս. և կանխավաղ ցրմամբն 'ի վերուստ զմիաբարբաւ լեզու մարդկութեան շփոթեաց յայլաբան խլվրտիւնս ||։

1 Extrema haec Abydenii sermonis pars quamvis integre habeatur tam apud Sync. quam apud ipsum Eusebium in Praep. Evang. verum apud Cyrillum desideratur.

պիւթագորաս՝ քաղդէացւոց իմաստութեանն աշակերտ։ Եւ յետ աքսերդիսն զերդիսպտոս և զկողմանս խոր ասորւոց կալեալ շահէր. յորմէ և սարդանապաղղոսն էր։

Յետ որոյ սարակոսն ասորեստանեաց թագաւորէր, 'ի վերայ հասեալ՝ թէ զոր խառնիճաղանդ 'ի ծովէ 'ի վերայ խաղաց ելանել, զբուսաղոսսորոս զօրավար վաղվաղակի 'ի բաբելոն առաքէր։ Եւ նորա՝ խորհուրդ ապստամբութեան խորհեալ, զաժդահակայ զմարաց նահապետի զամուհեան դուստր՝ իւրում որդւոյն նաբուկոդրոսսորայ խօսէր կնութեան։ Եւ յետ այնորիկ փութանակի ջուէր խաղայր հասանել 'ի վերայ նինեայ, որ է նինուէ քաղաք։ Զգէ լինէր վասն այնր ամենայնի՝ սարակայ արքայի. հրդեղ առնէր զարքունիսն Եւովրիտայ։ Իսկ նաբուկոդրոսսորայ առեալ զիշխանութիւն թագաւորութեանն՝ ամուր պարիսպաւ զբաբելոն պատէր։

Եւ յետ սոցին բանից աբիդենոս և որ ինչ իրք գնաբուքոդոնոսորայ իցեն՝ միաբանս եբրայեցւոց գրոցն յօրինեալ կարդէ՝ պէս զայս օրինակ։

discipulus. Axerdis autem Aegyptum partesque Syriae inferioris [1] in suam potestatem redegit; ex qua Sardanapallus quoque extitit.

Post quem Saracus in Assyrios regnavit: et quum compertum habuisset, multitudinem barbarorum maximam e mari exisse, ut impetum faceret, Busalossorum ducem confestim Babylonem misit. Ille autem consilio rebellionis inito, Amuhean Astyagis, Medi familiae Principis filiam Nabuchodrossoro suo filio uxorem despondit. Ac deinde protinus discedens accelerat aggredi Ninum, id est, urbem Ninive. Cum autem de his omnibus certior est factus Saracus Rex, concremavit regiam aulam Evoriti [2]. Nabuchodrossorus verò accipiens regni imperium, valido muro Babylonem cinxit«.

His dictis, quaecumque etiam de Nabuchodonosoro referuntur, cum Hebraeorum libris consentiens Abidenus ipse, digerit in hunc modum.

1 Arm. Interp. explicare voluit significatum Gr. nomenclationis Κοιλοσυρία, quae sonat *խոր ասորեք*, *inferior Syria*; quod et nos fideliter observavimus. Hoc si minus tibi arridet, lege, per me licet, Latinorum more *Coelesyria*; sed de hoc nomine et infra in textu Josephi.

2 Veram hujus loci sententiam, fatendum enim est, nos ignoramus, tum ob incertum sensum verbi Cod. Arm. *հրդեղ առնէր*, tum ob inauditum nomen *Եւովրիտայ*. *Condonavit* dixeris, si supponas legendum esse *հրոդ առնէր*, ac *Եւովրիտայ* in dativo expositum fuisse; et sensus erit, commendavit regiam aulam in manus Evoriti cujusdam aulici, ac ipse se fugae tradidit. Si autem legas *հրձիգ առնէր*, tunc certa apparet sententia, quasi igne injecto regiam seque combusserit; ut simpliciter habet Sync. cum tamen incertum restet nomen Evoriti. Juvat transcribi hic Syncellum confusè agentem his de rebus pag. 168. (juxta interp. Goari.) „Nabopolasarus ... Hunc Sardanapalum vocat Polyhistor Alexander, qui ad Astyagem Mediae Satrapam miserit, et filiam ejus Aroitem uxorem filio suo Nabuchodonosor sumpserit. Hic traditis sibi copiis a Saraco Chaldaeorum rege praepositus, in Saracum ipsum et Ninivem civitatem arma vertit: cujus impetum et adventum veritus Saracus, incensa regia igne se absumpsit; imperium vero Chaldaeorum et Babylonis collegit Nabopolasarus pater Nabuchodonosor«.

Ի Աբիդենոյ վասն Նաբուքոդոնոսորայ։

Նաբուկոդրոսսորայ առեալ զիշխանութիւնն՝ զբաբելոն պարսպէր պարսպով, և երեքկին պատուարաւ, հանգոյն հնգետասանից աւուրց ժամանակաւ. և զգետն արմակաղէս յաւրածանուոյ հանեալ տանէր. և զՔՔՐՀՈՐ քարձրաւանդակին, որ առ սիպաւ բացւոյ քաղաքին, շուրջ փորեաց՝ Խ. հրասախ. և խորութիւն՝ Ե. դիրկ։ և դրունս կանգնեաց, որ բանայցեն, և զընաւ դաշան ոռոգանիցեն. և անուն կոչի դրանցն Էքէտոգնոմոնաս. որպէս թէ կամն ինչ և յօժարութիւն ի նոցանէ ունիցին։

Abideni de Nabuchodonosoro.

„Nabucodrossorus imperium accipiens [1], Babylonem muro et triplici vallo circumdedit, quindecim ferè dierum spatio; et Armacalen fluvium ex Euphrate derivavit; puteumque in edito loco situm [2] juxta Siparenorum urbem circumfodit ad XL. parasangas, et altitudinem XX. ulnarum; et portas (sive cataractas) estruxit, quae aperirentur, totamque planitiem irrigarent; appellari autem eas portas Echetognomonas: quasi quandam voluntatem et affectum ex semetipsis habuissent [3].

(*Euseb. Praep. IX. 41.*)

Ναβουχοδονόσορος δὲ διαδεξάμενος τὴν ἀρχὴν, Βαβυλῶνα μὲν ἐτείχισε τριπλῷ περιβόλῳ, ἐν πεντεκαίδεκα ἡμέρησι, τόν τε Ἀρμακάλην ποταμὸν ἐξήγαγεν, ἐόντα κέρας Ευφρητέω, τόν τε Ακράκανον. ὑπὲρ δὲ τῆς Σιππαρηνῶν πόλιος, λάκκον ὀρυξάμενος, περίμετρον μὲν τεσσαράκοντα παρασαγγέων, βάθος δ' ὀργυιέων εἴκοσι, πύλας ἐπέστησεν, τὰς ἀνοίγοντες ἄρδεσκον τὸ πεδίον. καλέουσι δ' αὐτὰς ἐχετογνωμόνας. ἐπετείχισε δὲ καὶ τῆς ἐρυθρῆς

1 Initium hujus sermonis continuatio est textus ipsius Abydeni, quem supra memoravimus; ut patet conferentibus utrumque locum. Extat autem hoc fragmentum apud nostrum Eusebium in Praep. Evang. loco citato, post alia Abydeni verba, quae infra in medium proferemus. Scaliger qui partem illam desumpsit ex libro Praep. haec omnino, quod miror, neglexit.

2 Gr. textus hodiernus habet in Praep. Evang. τόν τε Ακράκανον; et Vigerus ratus alterius fluminis nomen esse praecedenti Armacali conjunctum, sic vertit: „Atque Armacalen Acracanumque fluvios, ab Euphrate ortos, alio derivavit". At noster Interpr. procul dubio aliter habuit in suo apographo vetustissimo, ita ut illa vox conjungenda sit cum sequentibus, ut possit locum habere voci Arm. բարձրաւանդակին. Itaque legendum aliud vocabulum derivatum ab Ἄκρα, (unde Armeniis ակառն) id est *arx*, *cacumen montis*, *vertex*, *promontorium*, *summum jugum*, etc. Item sequentia ita effert Vigerus: „Tum Sipparenorum urbis in gratiam, Paludem fodit": minus recte, cum ὑπὲρ hic non habeat locum vocis *in gratiam*, vel *pro*, sed *super*, vel *supra*: nam etsi ὑπὲρ cum genitivo casu passim idem sit quod *pro*, sed tamen plerumque conservat vel in genitivo genuinam significationem *super* vel *supra*; ut patet ex sexcentis locis, maxime ubi sermo erit de situ loci: quapropter et Cedrenus, qui haec in compendium redegit, expresse ἐγγιστα ait p. 93. C. id est, *proxime*, *prope*: cui adhaeret et vox Arm. առ:

3 Interpretis videtur esse haec explicatio: appositè sane; nam ἐχετογνωμῶν, cujus accusati-

րուԹիւն յանձնէ ունկցին։ Պարըսպեաց և զկարմիր ծովու զեզը յայլեաց ծփանաց։ Եւ զտերեդոն քաղաք շինեաց 'ի մուտս աշխարհին արաբացւոց։ Եւ զարքունիսն՝ մատաղատունկ տնկովք ծառոց զարդարեաց. և անուն կոչեաց կախաղանաբուրաստանս։ Եւ ապա միըստ միոջէ մեկնութիւն ընձայեցուցանէ անուանելոյ կախաղանաւոր բուրաստանին. զոր ասէ՝ և յոյնք յանուանելոց յեօԹն չքնաղ հրաշակերտիցն համարին։

Եւ դարձեալ 'ի միւսում վայրի նոյն այր պատմէ՝ ձև զայս օրինակ.

Munivit etiam litus maris rubri contra fluctus. Et Teredonem urbem condidit in Arabum regionis aditu. Item regiam novellis arborum plantis exornavit, appellavitque Hortos pensiles «. Deinde verò prosequitur singulatim exponere supra nominatum pensilem hortum: » quem, inquit, et ipsi Graeci unum de septem nominatis insignibus et miris aedificiis habent «[2].

Et rursum altero in loco idem vir ita narrat. » Universa, inquit[3], (rerum

θαλάσσης τὴν ἐπίκλυσιν, καὶ Τερηδόνα πόλιν ἔκτισεν, κατὰ τὰς Ἀράβων εἰσβολάς. τά τε βασιλήϊα δένδροις ἤσκησε, κρεμαστοὺς παραδείσους ὀνομάσας . . .

vus est in plurali ἐχετογνωμόνας, componitur ab ἔχω, sc. *habeo*, et γνώμη, hoc est *sententia*, *cognitio*, *voluntas*, etc.

1 Մատաղատունկ, refunditur in Gr. νεόφυτος: vel, ut locus exigit, in ablativo casu plur. νεοφύτοις: quod excidisse ab hodierna Gr. lectione jure conjicimus; cum ibi tantum habeatur δένδροις. i. e. *arboribus*; pro quo solo vix credam Arm. Interp. tria illa vocabula restituisse, մատաղատունկ տնկովք ծառոց. Cedrenus alium adjectivum adjecit, δένδρα παντοδαπά, Josephum ut videtur imitatus, qui δένδρεσι παντοδαποῖς dixerat, sc. *variis* vel *omnis generis arboribus*: cujus integer textus infra laudatur ab Eusebio nostro. Interim vero nobis placeat transcribere hic Cedreni jam memorati locum ex Hist. compend. p. 93. C. praesentes res obiter complectantem. Ναβουχοδονόσορ.... πόλιν μεγίστην εἰς Βαβυλῶνα ἔκτισεν ... ἐγγιστα δὲ τῆς πόλεως ὤρυξε κειστέρναν, καὶ περιετείχισεν ἀξιολόγως. τὸ βάθος αὐτῆς ὀργυιαὶ μ΄. τὸ δὲ περίμετρον αὐτῆς στάδια μ΄. ὕπερθεν δὲ αὐτῆς κατεφύτευσε δένδρα παντοδαπά, ὡς παρομοιοῦσθαι δασυτάτοις ὄρεσι. ὃ καὶ κρεμαστὸν παράδεισον ὠνόμασεν. (Interp. Xilandro) » Idem (Nabuchodonosor) ... Babylonem urbem maximam extruxit ... Proxime urbem, cisternam fodit, muroque praeclare eam circumvenit, profundam ulnas quadraginta, ambitu stadiorum quadraginta. Supra hanc plantavit omnis generis arbores, ita ut monti densis arboribus obsito hortus similis videretur: appellavit ipse hortum pensilem «. Cernitur et in sequentibus Cedreni verbis quaedam Eusebii imitatio in adducenda Danielis auctoritate, etc. Videant eruditi, si libitum ipsis fuerit.

2 Eo animo Philo Byzantius in colligendis septem orbis miraculis, primo loco hunc hortum nominavit. Adeas velim Thesaurum Antiq. Graec. Jacobi Gronovii. Tom. VIII. p. 2649. ubi inscribitur Κῆπος κρεμαστός, *Hortus pensilis*. Qui tamen tantae fuerit magnificentiae auctor, Philo minime tradit. In annotationibus vero adducitur testis Plinius, qui nunc Semiramin, nunc Cyrum Assyriae regem facit hujus operis conditorem; atque hoc etiam additur: » Georgius Cedrenus in Synopsi historica Nabuchodonosori tribuit «. Miror Leonem Allatium tam eruditum virum, Cedrenum potius consuluisse, quàm Abydenum ab Eusebio laudatum etiam in Praep. Evang. ubi de horto pensili legere integra poterat: imo et Josephum ipsum consulere potuit; cujus locus infra recitabitur, ab ipso Beroso Chaldaeo desumptus.

3 Alterum hoc fragmentum iterum occurrit in Praep. Evang. loco citato, ante nimirum prae-

Ամենայն ինչ ասէ 'ի սկզբանէ ջուր էր, որ անուանեալ կոչէր ծով, և Բելոն ցածուցանէր զնոսա. և իւրաքանչիւր աշխարհս բաժանէր տայր. և զբաբեղոն պարսպեալ պատեալ ամրացուցանէր. և թերև բաւական ժամանակք 'ի վերայ անցեալ յերկարելին, եղծանէր։ Զորոց միւսանգամ նաբուկոդրոսորոս պարսպէր. և տեսէր բաւէր մինչև 'ի ժամանակս մեկեդոնացւոցն իշխանութեան՝ հանդերձ դրօքն պղնձակերտիւք։

Զամենայն աբիդենոս հանգոյն դանիէղի վիպագրէ. յորում Հաւեալ պատմի զնաբուքոդոնոսորայ, եթէ ամբարհաւաճեալ մեծամտեալ ասէր, ոչ այս է բաբելոն մեծ, զոր

natura) in principio aqua erat, quae appellabatur mare; et Belus imminuebat eas (aquas): et singulis regiones distribuebat [1]; nec non Babylonem muri ambitu muniebat: quum vero satis longi temporis praeterisset, corrumpitur [2]. Quam rursus Nabucodrosorus muris cinxit, adeò ut perdurarit ad Macedonum usque imperii tempora cum portis aeneis «.

Cuncta quidem Abydenus, ut Daniel, litteris mandat; in quo (sc. in libro Danielis) de Nabuchodonosoro aperte narratur; quippe qui superbiens, animoque elatus, dixerit: »Nonne haec

...λέγεται δὲ πάντα μὲν ἐξ ἀρχῆς ὕδωρ εἶναι, θάλασσαν καλεομένην. Βῆλον δέ σφεα παῦσαι, χώρην ἑκάστῳ ἀπονείμαντα, καὶ Βαβυλῶνα τείχει περιβαλεῖν. τῷ χρόνῳ δὲ τῷ ἰκνευμένῳ ἀφανισθῆναι. τειχίσαι δὲ αὖθις Ναβουχοδονόσορον τὸ μέχρι τῆς Μακεδονίων ἀρχῆς διαμεῖναν ἐὸν χαλκόπυλον. . .

(.... ὡς ἄρα Ναβουχοδονόσορ .... μεγαφρονήσας, ἀπηυθαδίσατο εἰπών,) οὐχ αὕτη ἐστὶ Βαβυλὼν ἡ μεγάλη, ἣν ἐγὼ ὠκοδό-

missa verba. Ubi adverte verbum λέγεται, sc. *dicitur*, spectare ad Abydenum, qui laudarit traditionem a caeteris auctoribus vel a vulgata fama acceptam; itaque Vigerus vertit *ferunt*. At nostra lectio ասէ, supponit in Gr. fuisse λέγει, sc. *dicit*, vel *inquit*: quo adducitur ipse solus Abydenus ab Eusebio citatus, nisi dixeris in Arm. legendum ասեն, quo conciliantur variantes lectiones. Ut nil dicam de neutrali adjectivo ամենայն ինչ, πάντα, quod Vigerus explicavit stricte, *loca haec omnia*; nos generatim diximus, *universa* (*rerum natura*).

1 Իւրաքանչիւր, quod pro variis casibus accipi posse notum Armeniis est, hic vere pro tertio accipiendum esse suadet ratio, et auctoritas Gr. textus, qui non aliter accipi potest. Adeoque non tam haec, quam antecedentia σφεα παῦσαι Vigerum ita in angustias conjecerunt, ipse ut ultro dissimulaverit significationem verbi παῦσαι, atque pronomen σφεα cum χώρην conjunxerit.

2 Եղծանիլ, ut apprime sonat *corrumpi*, ita stricte a nobis in Latino servari necesse fuit, quamquam incertum fortasse sensum reddat, an Babylonis murus, vel ipse Belus sit, qui obnoxius fuerit corruptioni. Et quidem Gr. τὸ ἀφανισθῆναι aequè indicare potest corruptionem vel muri Babylonici, scilicet *destructionem*, *eversionem*, etc: aut Beli, *interitum* nempe, sive *sublationem a visu*. Hoc secundum absque ulla haesitatione retinendum sibi putavit Vigerus, ita rem declarans periphrasi: » Ac deinceps mortalium oculis ereptum esse «. Verum primum sensum Interpreti nostro persuasum fuisse satis apparet ex eo, quod եղծանիլ magis convenit aedificio, quam homini; idque, ni fallor, rectius atque accuratius, quasi legeretur in Gr. φθαρισθῆναι: siquidem sequentia illico verba ad restaurationem spectantia τειχίσαι δὲ αὖθις etc, clarissime indicant pristinam muri Babylonici eversionem jam jam memoratam fuisse.

ես շինեցի 'ի քնակութիւն թագաւորութեան՝ զօրութեամբ բռնութեան իմոյ, և 'ի պատիւ փառաց իմոց։ Եւ քանզի իշխանութիւն իւրոյ բարութեան վկայէր, այնպիսի բանիւք ճառեալ զնաբուքոդոնոսորայ 'ի դանիէղ մարգարէէ. լուր և աբիդենեայ. քան զՀերակղէս ասէ և՝ զօրագոյն էր. որ և գրէ իսկ՝ պէս զայս օրինակ բանից։

Մեծազօրն ասէ, Նաբուկոդրոս-

est Babylon magna, quam ego aedificavi in habitationem regni, in robore fortitudinis meae, et in honorem gloriae meae [1] «. Quod autem imperium, suae felicitatis testimonium in promptu habuerit, quemadmodum his verbis a Daniele Propheta de Nabuchodonosoro dictum est [2], audi etiam Abidenum: fortior Hercule erat, inquit; qui et his verbis scribit [3].

» Μεγασθένης [4] ait: Nabucodrosso-

μησα εἰς οἶκον Βασιλείας, ἐν τῷ κράτει τῆς ἰσχύος μου, εἰς τιμὴν τῆς δόξης μου. . . .

Μεγασθένης δέ φησι, Ναβουκοδρόσορον Ἡρακλέως ἀλκιμώτερον

1 Similia ex sacris literis repetit Eusebius in Praep. Evang. loco signato, ad calcem textus Abydeni, quem paulo supra posuerat. Ubi cum Vigerus juxta Vulg. Lat. expresserit: » et in gloria decoris mei «, nemo putet ita etiam in Gr. Eusebii textu rem se habere, sed potius juxta LXX. ac Arm. lectionem, εἰς τιμὴν τῆς δόξης μου, » in honorem gloriae meae «. Dan. IV. 27.

2 Verba Arm. intellectu facillima, sed sensus obscurus cernitur; ita enim verbo sonat: » Et quia imperium suae bonitatis (vel bonitati) testificabatur, ejusmodi verbis relatione facta de Nabuchodonosore a Daniele Propheta «; nos itaque certam sententiam posuimus. Hoc suspicamur, ne pro *բարութեան*, *բռնութեան* sit legendum, sc. *tyrannidis* vel *tyrannidi*; dummodo ita res satis aperta esse possit.

3 Habetur hoc etiam fragmentum praeter alia apud ipsum Eusebium in Praep. Evang. loco signato, praemissum ante fragmenta superius allata; ex quibus hoc solum sumpsit Scaliger. p. 49. Hujus fragmenti principium occurrit et apud Chorenensem nostrum Lib. II. cap. 7. qui sincere transcripsit ex ista Arm. versione Chron. Euseb. ita ut codex noster facile possit etiam librarii errores apud Choren. emendare. Ita enim apud eumdem legitur. p. 95. * *Որպէս աբիդենոս պատմէ՝ այսպէս ասէլով. Մեծազօրն Նաբուկոդոնոսոր ուժգնագոյն էր քան զՀերակլէս, 'ի Լիբէացւոց։ Լիբիացւոց* (lege continuè *և Լիբիբիացւոց*) *աշխարհն զօրաժողով լեալ՝ հասանէր* (lege *հասանէր*). *և վանեալ վտանկեալ* (lege *վկանգեալ*) *ընդ ձեռամբ նուաճէր, և զմասն մի 'ի նոցանէ՝ յաջակողմ պոնտոս ծովու տարեալ բնակեցուցանէր* ||. Quem locum sic interpretati sunt Whistonii juxta suam lectionem minime accuratam. » Ut Abydenus scriptum reliquit, ita dicens; Potens ille Nabuchodonosorus Herculem Libycum vi superabat. Exercitu coacto, in Iberorum regionem venit, et profligatam oppressamque in ditionem suam redegit, et partem quandam populi ad dextram maris pontici abduxit collocavitque «. Sed emendatior lectio Chorenensis ea est, quam in Eusebio nostro habemus, qua possunt eruditi lectores et Whistoniorum versionem corrigere.

4 *Մեծազօրն* id sonat iisdem syllabis, quod Graecis μεγασθένης, sc. *magni roboris* vir, sive *potentissimus:* quam vocem Graecam dedita opera usurpavimus in nostra versione, ut tollatur omnis controversia de mente Interpretis nostri, ac de sensu praesentis loci. Controversia, inquam, illa, quae oritur propter sensum vocis praemissae, an scilicet hoc in loco ut adjectivum, an potius ut nomen proprium sit accipiendum τὸ *Մեծազօրն*, μεγασθένης. Qui legit Arm. textum, accipit absolute adjectivum tamquam Nabuchodonosoro adjunctum, ut reapse intellexit Chorenensis noster, ideoque verbum *ասէ* anticipans deflexit in *ասէլով*; ac de integro incepit, *Մեծազօրն Նաբուկոդոնոսոր ուժգնագոյն էր*, etc. quod simpliciter sonat: *Potentissimus ille Nabucodonossorus robustior Hercule erat*, etc. Sed tamen qui Gr. textum hodiernum in manus sumit, absolute proprium Scriptoris cujusdam nomen intelligit; ita enim ad verbum sonat: *Me-*

սորոս, որ ուժգնագոյն էր քան ըզ-
հերակղէս, 'ի Լիբէացւոց և յԻբերաց-
ւոց աշխարհն զօրաժողով լիեալ հա-
սանէր. և վանեալ վկանդեալ ընդ
ձեռամբ նուաճէր. և զմասն մի 'ի
նոցանէն յառաջակողմն պոնտոս ծո-
վու տարեալ բնակեցուցանէր։ Լու-
ապա յետ այնորիկ պատմի 'ի քաղ-
դէացւոց, թէ իբրև եկն ի հաս անդ-
րէն յարքունիսն, դից իրիք մտեալ
կալեալ զմիտսն, խօսէր ձև զայս օրի-
նակ, թէ ես նաբուկոդրոսորոս ո՞վ
քաջքդ բաբէղացիք՝ զվիշտս ինչ որ
ձեզ հասանելոց իցեն՝ յառաջագոյն

rus, qui Hercule robustior erat, in Lybiam, Iberiamque exercitu comparato pervenit, atque adeò profligans ac opprimens domuit; et partem (incolarum) aliquam in dexteram plagam maris Pontici traduxit, ut in ea habitarent. Deinde vero narratur a Chaldaeis, quod cum redux Regiam advenisset, Diis quibusdam in eum penetrantibus, mentemque ejus occupantibus, ita loquutus sit: Ego (ait) Nabucodrossorus, o fortes Babylonii, imminentem vobis calamitatem praenuntiabo «. Et alia quaedam singula-

γεγονότα, ἐπί τε Λιβύην καὶ Ἰβηρίην στρατεῦσαι. ταύτας δὲ χειρωσάμενον, ἀπόδασμον αὐτέων εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Πόντου κατοικίσαι. μετὰ δὲ, λέγεται πρὸς Χαλδαίων, ὡς ἀναβὰς ἐπὶ τὰ Βασιλήϊα, κατασχεθείη Θεῷ. ὅτεῳ δὴ, φθεγξάμενος δὲ εἶπε οὕτως. ἐγὼ Ναβουκοδρόσορος, ὦ Βαβυλώνιοι, τὴν μέλλουσαν ὑμῖν προαγ-

gasthenes autem dicit Nabucodonossorum robustiorem Hercule factum etc. Et quidem hanc esse veram hujus loci sententiam nemo inficiari poterit, qui legat similem locum infra a Josepho citandum, ubi vel ipse Interp. Arm. nomen proprium auctoris expressit, Մեգասթենէս, *Megasthenes*. Quid ergo? Cur hoc loco, dixeris, non reddit noster Մեգասթենէս, sed Մեծազօր interpretatus est? Duplex adest ratio, et utraque non parvi quidem momenti. Prima, eaque certissima, est, quod revera legit in Gr. ob unius literae mutationem, accusativum nempe casum, hoc pacto: Μεγασθένην δή φησι Ναβουκοδρόσορον, etc. hoc est: *Potentissimum ergo inquit Nabucodrossorum*, etc. Secunda, quae profecto talem lectionem corroborasse videtur, ea est, quod Eusebius in praemissis pollicitus erat Abydeni locum se prolaturum, idque libaverat verbis quasi ex persona Abydeni. Լուր և աբիդէնեայ. քան զՀերակղէս ասէ ևս զօրագոյն էր. որ և գրէ etc. » Audi etiam Abidenum: fortior Hercule erat, inquit: qui et scribit, etc «. Ubi tam verba ասէ և գրէ, *inquit*, et *scribit*, quàm relativum pronomen որ, *qui*, Abydenum solum apertissime indicant, et consequenter sermonem illico citandum Abydeni tantum esse dicta lectori facile persuadent; neque ullo modo ferme indicant novum alterum auctorem citandum esse ab Abydeno nomine Megasthenem. Haec sane Interpretem ab omni accusatione vindicant. Adde quod si etiam concedamus, nostrum interpretem legisse ut nunc habetur in nominativo Μεγασθένης, tunc dicendum τὸ Մեծազօր insertum pro nomine auctoris, quamvis etymologice explicata significatione, ac si diceret, Մեծազօր անուանեալ հեղինակն ասէ, և այլն; cujus rei exemplum apud alios quoque Interpretes non semel invenies. Interim verò mireris Whistonios Chorenensis Interpretes, qui quamvis Gr. textum citent in adnotationibus, minime tamen respuunt lectionem Armenam Մեծազօր, sed magis ratum habentes, simpliciter reddunt, *Potens*; et ita dissimulant omnino Megasthenis nomen. Tandem adverte hic obiter, absurde additum hoc loco ab Scaligero in Gr. textu, post verbum φησι, haec, ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν Ἰνδικῶν, mutuatus nempe ea a Josepho, qui talem Megasthenis libri notam designat; ut inferius videbis: nec tamen ea Abydenus quoque designaverat, ut patet ex Gr. et Arm. lectione Eusebii, quem se transcribere Scal. putavit.

պատմեցից. և այլ ինչ մի ըստ միոջէ 'ի սոյն յարեալ պատմէ։ Յետ որոյ զնոքումբք ածեալ մատենագիրն խոսի, թէ՝ որ Հոխուլթեամբն ինն հրամանս տայր, յանկարծակի անհետ յաչաց կորնչէր։ Եւ նորին որդի ամիլմարոդոկոս թագաւորէր. զոր իւրն անդէն փեսայն Նիգղիսարիս սպանանէր։ Որոյ մի որդի մնայր 'ի կեանս զաբոսսորակոս. և նմա հաստատեալ վրիպակ բռնութեան օրհասեալ։

tim his adjiciens scribit[1]. Postremò autem prosequitur historicus dicens: » Qui cum majestate imperabat, extemplò a visu sublatus evanuit. Atque ejusdem filius Amilmarodocus regnavit; quem statim gener ejus[2] Niglissaris interfecit. Cui unus remansit filius vivus Labossoracus; cui etiam contigit tristi fato occumbere vi illata. Nabonedochum in regni solium evehi jussit[3], ad quem nullo modo pertine-

γέλλω συμφορὴν (...) ὁ μὲν Θεσπίσας παραχρῆμα ἠφάνιστο. ὁ δὲ οἱ παῖς Εὐιλμαλούρουχος ἐβασίλευε. τὸν δ' ὁ κηδεστὴς ἀποκτείνας Νηριγλισάρης, λεῖπε παῖδα Λαβασσοάρασκον. τούτου δὲ ἀποθα-

1 Praetermissa illa interim Abydeni verba extant apud Eusebium in Praep. Evang. loco citato. p. 457. quae ita se habent: τὴν ὅτε Βῆλος ἐμὸς πρόγονος, ἥ τε Βασίλεια Βῆλτις ἀποτρέψαι, Μοίρας πεῖσαι ἀσθενοῦσιν. ἥξει Πέρσης ἡμίονος, τοῖσιν ὑμετέροισι δαίμοσι χρεώμενος συμμάχοισιν. ἐπάξει δὲ δουλοσύνην. οὗ δὴ συναίτιος ἔσται Μῆδης, τὸ Ασσύριον αὔχημα. ὡς εἴθε μιν, πρόσθεν ἢ δοῦναι τοὺς πολίτας, Χάρυβδίν τινα, ἢ θάλασσαν εἰσδεξαμένην, αἴσωσαι πρόρριζον. ἢ μιν ἄλλας ὁδοὺς στραφέντα φέρεσθαι διὰ τῆς ἐρήμου, ἵνα οὔτε ἄστεα, οὔτε πάτος ἀνθρώπων, θῆρες δὲ νόμον ἔχουσι, καὶ ὄρνιθες πλάζονται, ἔν τε πέτρῃσι καὶ χαράδρῃσι μοῦνον ἁλώμενον. ἐμέ τε πρὶν εἰς νόον βαλέσθαι ταῦτα, τέλεος ἀμείνονος κυρῆσαι. (Interp. Viger.) » quam Parcis uti averruncent, nec Belus generis nostri auctor, nec Regina Beltis persuadere unquam potuerunt. Persicus veniet Mulus, qui Daemonum vestrorum usus auxilio, durum cervicibus vestris jugum imponet. Atque hujus cladis auctor etiam Medus quidam erit, quo ante Assyrii magnopere gloriabantur. O utinam ipse, priusquam cives ita meos proderet aut Charybdi quadam, aut profundo pelago haustus atque absorptus periret, aut alias abreptus, in vias per solitudines erro vagaretur, ubi nullius neque urbis neque hominis vestigium appareat, sed ferae duntaxat libere pascantur, volucresque circumvolent, adeoque solus medios inter scopulos ac voragines jactaretur «. Haec inquam interim Eusebius non usurpavit in ordine hujus Chronici, ut minus apta ad praesentem collectionem chronologicam; at Scaliger falso conjiciens integra ea, quae in Praep. etiam in Chron. fuisse, simpliciter transcripsit in suo Eusebiano centone; quum alia plura, eaque quam necessaria, in chronico retenta, omiserit.

2 Scal. legit ὁ κηδεμών, mendose. Vigerus optime, ὁ κηδεστής.

3 Gr. lectio juxta editionem Vigeri cum Scal. habet in plurali ἀποδεικνῦσι βασιλέα, adeoque vertit Vig. *regem creant*. At noster Interp. habuisse certe videtur in suo apographo in singulari ἀποδείκνυσι, unde reddit egregie 'ի բարձ թագաւորութեանն հաստատել հրամայէր։ Et quidem ita etiam in antiquiori edit. Praep. quod gratis mutare voluit Vigerus, ut morem Scaligero gereret; ut monet in not. p. 44. ad p. 457. » Legend. ἀποδεικνῦσι βασιλ. non ἀποδείκνυσι, ut in priori editione «. Rationem mutandi subjungit his verbis: » Nec enim (inquiens) Nabannidochum istum creavit Nereglissarus, qui superstes non erat; sed Babylonii «: quasi vero antecessor Nabannedochi non potuerit ante obitum sibi successorem, regum more, declarare, atque ideo Babylonii ipsi ad arbitrium suum regem, quem voluerint, elegerint; cum vox Gr. ἀποδεικνύω apprime sonet *indico*, *demonstro*, *declaro*, etc, et consequenter magis ad declarationem antecessoris regis de suo successore eligendo spectet, quam significet *creare* vel *constituere*. Itaque optime rem exposuit Interp. Arm., verbo հրամայէր, quod vix convenit Babyloniis, sed ipsi regi antecessori.

սիւ մեռանել։ զնաբոնեդոքոս 'ի բարձ թագաւորութեանն հասուցանել հրամայեր, որ չէր ինչ նմա ամենևին։ Որում Կիւրոս՝ իբրև կալաւ զբաբեղոն, զկրմանից աշխարհին զմարզպանութիւնն շնորհեր։ դարեհ արքայ յաշխարհէն վտարեաց ինչ։ և այն ամենայն միաբան է եբրայակիր գրոցն։

'Ի դանիէղի պատմութիւնն զնաբուքոդոնոսորայ պատմի, թէ զիարդ և որգունակ անկաւ 'ի մտաց։ Իսկ եթէ յունաց մատենագիրք կամ քաղդէացիք զախտն բարեքեն, և յոյ կալեալ ասեն զնմանէն, և ահ անուանեն զմոլութիւնն՝ որ եմուտ 'ի նա, կամ զգև ինչ՝ որ եկն 'ի վերայ նորա, չէն ինչ զարմանք։ Դանդի այս իսկ և բարք են նոցա՝ զայնպիսի ինչ զամենայն յոյծ սահմանել, և աստուածս զգևս անուանել։ Զայս ամենայն աբիւդենոս։

Այլ և փղաւիոսն յովսեպոս՝ հրեից վիպագրատուն մատենագիրն, յառաջնում նախնեաց պատմութեանն՝ միաբան սոցին յիշատակեալ գրէ՝ ձև զայս օրինակ։

bat [1]. Cui Cyrus, Babylone capta, Carmaniae principatum dedit. Darius rex de regione depulit aliquantulum [2]«. Verum, omnia haec cum Hebraicis scriptis optime conveniunt.

In Danielis sanè historiis de Nabuchodonosoro narratur, quomodo, et quo pacto captus mente fuerit: quod si Graecorum historici, aut Chaldaei morbum tegunt, et a Deo eum acceptum comminiscuntur; Deumque insaniam, quae in illum intravit, vel Daemonem quemdam, qui in eum venit, nominant, mirandum non est. Etenim hoc quidem illorum mos est, cuncta similia Deo adscribere, Deosque nominare Daemones. Omnia haec Abydenus.

Sed etiam Flavius Josephus Judaeorum scriptor historiographus, in prima de Antiquis historia [3], convenienter hisce memorans conscribit, hoc modo.

νόντος βιαίῳ μόρῳ, Ναβαννίδοχον ἀποδείκνυσι Βασιλέα, προσήκοντα οἱ οὐδὲν. τῷ δὲ Κῦρος, ἑλὼν Βαβυλῶνα, Καρμανίης ἡγεμονίην δωρέεται. . .

1 Tam Arm. quam Gr. textus incertum praeseferunt sensum, ut possit aeque verti: » qui nulla ratione haereditatem regni habebat «, vel » nulla affinitate sibi proximus erat «, scilicet antecessori suo. Secundum elegit Vigerus, ita enim ille: » nulla cum eo affinitate conjunctum. «

2 Postrema haec de Dario periocha satis obscura, desideratur in Praep. Nulli non notum, Darium ipsum Cyro in Babylone expugnanda comitem fuisse: sed quid hoc in loco de Dario narretur, omnino non patet, anne Nabonedochum ejecit? an aliquid hujusmodi egit? suspicamur aliqua deesse.

3 Nemo censeat hic citari illum Josephi librum vulgò dictum *Antiquitatum Judaicarum*, qui est juxta Gr. Ἰουδαϊκῆς Ἀρχαιολόγιος βίβλιος; sed alterum contra Apionem, qui hoc titulo jam antiquitus gaudet, περὶ Ἀρχαιοτήτος Ἰουδαίων, sive *de Antiquitate Judaeorum*: consules velim adnotationes Jos. p. 437. c. ubi dicitur eo nomine citari solitum hunc librum tum apud alios scriptores antiquos, tum apud Eusebium ipsum in Praep. Evang. etc. Ex hoc ita-

Ի յովսեպայ յառաջին նախնեաց պատմութենէ վնաբուխոդոնոսորայ։

Ex Josepho, a prima Antiquorum historia de Nabuchodonosore.

Նաւեցից ասէ այժմիկ զառ 'ի քաղդէացւոց մի ըստ միոջէ զմէնջ գրեալսն և զպատմեալս. յորս կայ բազում միաբանութիւն և ստ այլ և մեր գիրս։ Եւ վկայ այսոցիկ բերոսոս է՝ այր քաղդէացի յազգէ, և երևելի յամենեսին, որք զկրաստու և զիմաստութեամբ գային. քանզի և զաստեղագիտութեանն մատեանս,

„Jam vero ea nunc referam, ait, quae de nobis singulatim a Chaldaeis scripta atque enarrata sunt; quae multam habent concordiam [1] cum aliis quoque libris nostris [2]. Testis autem horum est Berossus, vir genere quidem Chaldaeus, et inter omnes, qui in disciplinam Sapientiae incumbunt, illustris [3]: quoniam et libros de Astro-

(Fl. Joseph. contra Apionem. L. I.)

Λέξω δὲ νῦν ἤδη τὰ παρὰ Χαλδαίοις ἀναγεγραμμένα καὶ ἱστορούμενα περὶ ἡμῶν, ἅπερ ἔχει πολλὴν ὁμολογίαν καὶ περὶ τῶν ἄλλων τοῖς ἡμετέροις γράμμασι. μάρτυς δὲ τούτων Βηρωσσὸς ἀνὴρ Χαλδαῖος μὲν τὸ γένος, γνώριμος καὶ τοῖς περὶ παιδείαν ἀναστρε-

que Josephi libro, primo nempe contra Apionem, tria occurrunt lectoribus fragmenta satis digna in praesenti Eusebii Chronico, quorum usu feliciter possunt Josephophili non pauca hujus auctoris dubia loca a Librariis inserta maturo consilio perpendere, ne dicam corrigere. Ideo visum e regione collocari Josephi textum Graecum juxta emendatiorem magis editionem Amstelod. 1726. atque nostra quaedam, quae discrepant, diligenter adnotare. Operae insuper pretium duximus versionem nostram Latinam iis in locis, in quibus ipsa omnino congruit cum veterrima vel novissima Josephi interpretatione, iisdem verbis reddere; aliter, nostram lectionem de more exacte exponere. Unum tantum expedit notare, quod Interp. Arm. videtur in locis Josephi elegantiori stylo translationem Armenam adornasse, quàm in aliis Eusebii dictis: unde noli mirari, si aliquando plura occurrant vocabula adjectiva vel similia ornatus gratia in Arm. quam in Gr. Aliter sentiendum, cum aliquid novum scitu dignum acciderit, quod desideratur in Gr. ut non semel accidisse compertum habuimus.

1 *Quae multam habent concordiam*; iisdem verbis rem expresserat et vet. Interp. Jos. Rufinus nimirum vulgò creditus; quam dicendi rationem dedita opera servavimus, utpote quae ad Gr. et Arm. magis accedit; quamvis nova Interpretatio venustius Latino more dixerit, *quae ... in plerisque consentiunt*.

2 Եւ առ այլեաս մեր գիրս, ad verbum sonat, *et ad alios libros nostros*, vel *cum aliis quoque libris nostris*; qui sensus vel in Gr. hodierno cerni potest, sed naturalis magis videtur alter, *et de aliis rebus cum libris nostris*: aequivocum stat in propositione περὶ, si ita legerit et Interpres Arm.

3 Γνώριμος καὶ τοῖς etc, cum sit in dativo casu, a Latinis interpretibus Jos. in aliam vertitur sententiam: reddunt enim, *notus iis, qui* etc. vel *iis verò non ignotus qui* etc. Attamen noster Interp. videtur in Eusebio legisse γνώριμος καὶ ἐν τοῖς; quare reddit երևելի յամենեսին: quo potissimum significatur *insignis, illustris, clarus* ve *inter omnes*, quasi *supra omnes*. Nihilominus si integrum censeas Gr. textum, possumus Arm. quoque in dativo intelligere; siquidem յամենեսին, habet etiam locum vocis առ ամենեսին. Primam tamen eligi-

և որ ինչ 'ի քաղդէից ճարտարութիւն իմաստութեան պատմէր, նա եհան 'ի յունաց լեզու։

Այսպէս իսկ բերոսոսն մատադիւր ըստ հետ երթեալ առաջնոցն մատենից՝ վասն ջրհեղեղին և բնաջինջ մարդկան ապականութեանն լինելոյ՝ ըստ նոյն ձև ըստ մովսիսի պատմութեանն վիպագրեաց. և վասն արկղակերտ տապանին՝ որով նովքոս նախնին մեր ազգիս ապրեցաւ, և երթեալ դադարէ 'ի գլուխս լերանց հայաստան աշխարհին։ Այլ ապա մի ըստ միոջէ 'ի նովքայ համարեալ, և զնոցին ժամանակսն յաւելեալ, 'ի նաբուսպաղասարոս 'ի բաբէղոնի և քաղդէացւոց թագաւորն եկեալ հասանէ. և զնորա զիրս և զարութիւնս պատմեալ, ապա ասէ՝ թէ յոր իրս և յինչ միտս առաքեաց յերկիրն եգիպտացւոց, և 'ի մեր աշխարհս

nomia, et quidquid apud Chaldaeos de sapientiae arte narrabatur, ipse in Graecam linguam transtulit.

Is igitur Berossus, sponte sequutus antiquissima volumina, de diluvio, et penitus hominum corruptione, eadem plane quae Moysis historia, enarravit; et de arcae constructione [1], qua Nochus [2] generis nostri princeps servatus est, illaque in summitatem montium Armeniae delata constitit. Deinde singulos a Nocho recensens, et eorum tempora adjiciens, ad Nabopalsarum usque Babyloniae et Chaldaeorum regem pervenit: resquae et praeclara ejus gesta narrans, deinde ait, quare et quo animo in terram Aegyptiorum et nostram regionem misit filium suum Nabucodrossorum multis cum copiis, ac latissimis castris. Etenim compertum habens, incolas

φομένοις, ἐπειδὴ περί τε ἀστρονομίας, καὶ περὶ τῶν παρὰ Χαλδαίοις φιλοσοφουμένων αὐτὸς εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐξήνεγκε τὰς συγγραφάς.

Οὗτος τοίνυν ὁ Βηρωσσὸς ταῖς ἀρχαιοτάταις ἐπακολουθῶν ἀναγραφαῖς, περί τε τοῦ γενομένου κατακλυσμοῦ καὶ τῆς ἐν αὐτῷ φθορᾶς τῶν ἀνθρώπων, καθάπερ Μωϋσῆς οὕτως ἱστόρηκε. καὶ περὶ τῆς λάρνακος, ἐν ᾗ Νῶχος ὁ τοῦ γένους ἡμῶν ἀρχηγὸς διεσώθη, προσενεχθείσης αὐτῆς ταῖς ἀκρωρείαις τῶν Αρμενίων ὀρῶν. εἶτα τοὺς ἀπὸ Νώχου καταλέγων, καὶ τοὺς χρόνους αὐτοῖς προστιθεὶς, ἐπὶ Ναβολάσσαρον παραγίνεται, τὸν Βαβυλῶνος καὶ Χαλδαίων βασιλέα, καὶ τὰς τούτου πράξεις ἀφηγούμενος λέγει, τίνα τρόπον πέμψας ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον καὶ ἐπὶ τὴν ἡμετέραν γῆν τὸν υἱὸν

mus lectionem; nam γνώριμος usurpatur alibi quoque, saltem ab Eusebio, non pro *notus aliis*, sed pro *clarus* in disciplina, ut videbis in Gr. prooemio Chronici Canonis.

1 Pro τῆς λάρνακος, Arm. habet արկղակերտ տապանին. Porro տապան sonat *arcam*, արկղակերտ verò vox composita, *in capsae formam constructam*. Latini Interpp. nihil agnoscunt praeter *arcam*. Locus Arm. usurpatur etiam a Joanne Catholico Historico, in Praefat. * հնագանդեալք եղեն 'ի գործս արկղակերտի նոյեան տապանին ||։

2 Arm. diligenter hic observat juxta Gr. Josephi dialectum Νῶχος. Lat. Interpp. habent *Noe*, vel *Noeus*: saltem *Noachum* poterant dicere, ut Latinorum mos est, quo propius accederent ad Josephum.

զԻերուսաղէմ որդին Նաբուկոդրոսորոս յաձախագունդ զօրօք՝ բազմատարած բանակօք։ Ապանզի ազգ լինէր նմա, թէ յապստամբութիւն մատաբերեցին բնակիչք աշխարհին, եկեալ հասեալ ամենեցուն շահեալ տիրէր. և զտուձարն Երուսաղէմի հրձիգ արարեալ եղծանէր. և զամենայն զմերազգեայ ժողովուրդն խլեալ՝ 'ի բաբեղացւոց երկիրն բնակեցուցանէր։ Զոգ և պատահարք հասանէին քաղաքին աւերել, տաձարին եղծանել՝ եօթանասնամեայ ժամանակ, մինչև ցկիւրոս առաջին պարսից թագաւոր։ Տիրել ասէ բաբեղացւոցն եգիպտացւոց աշխարհին և ասորւոց և փիւնիկեցւոց և արաբացւոց, անցեալ զանցեալ զամենեքումբք արութեամբ և քաջութեամբ, որ նախ քան զնա քաղդէացւոց և բաբեղացւոց թագաւորեցին։ Օ՝նոյնս գտակաւ զԵրոսսայն առընթեր կարգեցից՝ պէս զայս օրինակ.

Ապ եղև հօրն նորա Նաբուապաղ-

regionis ab eo defecisse, superveniens (Nabucodrossorus) omnes sibi conciliavit, dominatusque (in ipsos) est, et templum Hierosolymae incensum diruit, totumque gentis nostrae populum suis sedibus abductum, ut terram Babyloniae habitaret, deportavit. (Unde) evenit, ut civitas deserta remaneret, templumque dirutum [1], septuaginta annorum spatio, usque ad Cyrum primum Persarum regem. Obtinuisse vero (virum) Babylonium, dicit, regiones Aegyptiorum, Syrorum, Phoenicum, et Arabum; et super omnes, qui ante eum Chaldaeis et Babyloniis imperarunt, viribus ac praeclaris gestis valde eminuisse [2]. Ipsa vero Berossi verba diligenter investigando [3] proferam, quae ita se habent.

Nunciatum est [4] patri ejus Nabupal-

τὸν ἑαυτοῦ Ναβουχοδονόσορον μετὰ πολλῆς δυνάμεως, ἐπειδήπερ ἀφεστῶτας αὐτοὺς ἐπύθετο, ... πάντων ἐκράτησε, καὶ τὸν ναὸν ἐνέπρησε τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις, ὅλως τε πάντα τὸν παρ' ἡμῶν λαὸν ἀναστήσας, εἰς Βαβυλῶνα μετώκισεν. συνέβη δὲ καὶ τὴν πόλιν ἐρημωθῆναι χρόνον ἐτῶν ἑβδομήκοντα, μέχρι Κύρου τοῦ Περσῶν βασιλέως, κρατῆσαι δὲ φησὶ τὸν Βαβυλώνιον Αἰγύπτου, Συρίας, Φοινίκης, Ἀραβίας, πάντας δὲ ὑπερβαλλόμενον ταῖς πράξεσι τοὺς πρὸ αὐτοῦ Χαλδαίων καὶ Βαβυλωνίων βεβασιλευκότας (....) αὐτὰ δὲ παραθήσομαι τὰ τοῦ Βηρωσσοῦ τοῦτον ἔχοντα τὸν τρόπον.

Ἀκούσας δ' ὁ πατὴρ αὐτοῦ Ναβολάσσαρος, ὅτι ὁ τεταγμένος σα-

1 Templi eversio desideratur in hodiernis lectionibus Jos. sicut et nomen *primus* Cyro attributus.

2 Interea amplius haec habentur apud Jos. εἶθ' ἑξῆς ὑποκαταβὰς ὀλίγον ὁ Βηρωσσός, πάλιν παρατίθεται ἐν τῇ τῆς ἀρχαιότητος ἱστοριογραφίᾳ. i. e. » Deinde inferius paulo haec iterum refert Berosus in Antiquitatis historiographia «. Quae ultro praetermisit Eusebius noster, nisi dixeris a Codice nostro intercidisse.

3 Vox, quae respondeat Armenae illae գտակաւ, nulla occurrit in lectione Jos. nam παραθήσομαι satis exprimitur iis, առընթեր կարգեցից։

4 Sequentia iterum adducit Josephus ipse etiam Antiq. Jud. L. x. c. II. pag. 536. etc. ve-

սարայ, եթէ շուհապն նախարարաց
պետ՝ որ կարգեալ կայր 'ի վերայ
աշխարհին եգիպտացւոց և կողմանցն
ասորւոց և փիւնիկաստան գաւառացն, կապարձն դարձոյց՝ յետս
եկաց յապստամբութիւն։ Այս զի չէր
ատակ այնուհետև ինքն կշտամբել,
գումարեաց եդ 'ի ձեռին որդւոյն
իւրում՝ Նաբուկոդրոսորայ, որ այնու-
հետև 'ի չափ իսկ հասակի հասեալ

saro[1], Satrapem praefectorum primum, Aegypto et partibus Syriae[2], et Phoeniciae regionibus praepositum, conversis pharetris rebellasse[3]. Et quoniam ipse non aptus erat ad (hostem) puniendum[4], congregavit tradiditque partem aliquam exercitus in manus filii sui Nabucodrossori, qui tunc jam aetate valens erat, et adversus eum misit. Profectus est[5] Nabucodrosso-

τράπης ἔν τε Αἰγύπτῳ καὶ τοῖς περὶ τὴν Συρίαν τὴν Κοίλην καὶ τὴν Φοινίκην τόποις ἀποστάτης αὐτοῦ γέγονεν, οὐ δυνάμενος αὐτὸς ἔτι κακοπαθεῖν, συστήσας τῷ υἱῷ Ναβουχοδονοσόρῳ ὄντι ἔτι ἐν ἡλικίᾳ μέρη τινα τῆς δυνάμεως, ἐξέπεμψεν ἐπ' αὐτόν. συμμίξας

rum ibi depravatam magna ex parte comperies lectionem aut variatam; placeat studiosis consulere variantes illic adnotationibus insertas. Citat haec ex parte Syncellus quoque. p. 176. ut etiam Scaliger quaedam excerpsit p. 48.

1 Interp. Arm. vel in Gr. legit Ναβουπάλσαρος, vel Armeniorum more decurtavit integrum nomen illud Ναβουπολάσσαρος. Certe apud Josephum hoc in loco decurtatum, ut putatur, mendose legimus Ναβολάσσαρος. At omnes eruditi volunt legi Ναβουπολάσσαρος: quae lectio praefertur in adnotat. Antiq. Jos. p. 537. his verbis: „Hic loci, et alibi, quoties patris Nabuchodonosori mentio fit, Ναβουπολάσσαρος rescribendum censet J. Scaliger, prout apud Eusebium de Praep. Evang. L. 9. c. 40. Ptolemaeum in Canone regnorum, et Syncellum in Chronogr. p. 220. Apud Josephum lib. 1. contra Apionem Ναβουλάσσαρος decurtate legitur, procul dubio pro Ναβουπολάσσαρος“; qua quidem conjectura fidenter hic Lib. 1. contra Ap. Latinus Interp. reddidit Nabopolassarus, haece nota subjuncta. „Ναβολάσσαρος, potius Ναβοπολάσσαρος“: nos codicem nostrum fideliter exprimere satis duximus.

2 Կողմանք ասորւոց, Coelesyriae dictae regionis, quae sane Syriae pars est, locum interim habet. Gr. lectio Jos. cont. Ap. τὴν Συρίαν τὴν Κοίλην, vel, ut in Antiq. τὴν Κοίλην Συρίαν, a Lat. Interpretibus exprimitur *Coele-Syria*. Noster tamen voluit magis significationem vocis declarare, nunc կողմանք ասորւոց, *pars* vel *regio aliqua Syriae*, nunc խոր ասորիք, *Syria profunda*, reddens: κοῖλος enim *concavum*, sive loci partem *subsidentem* designat, ut oppositum τῷ ὑψηλῷ. Eo sensu 1. Machab. x. 69. ut etiam 11. Machab. III. 5. et 8. IV. 4. VIII. 8. pro Coelesyria Arm. versio habet ստորին ասորիք, *Syria inferior*, ubi Gr. habet κοίλη Συρία: at in III. Esdr. II. 17. 24. 27. IV. 48. et VI. 29. quibus in locis nunc Κοιλοσυρία, nunc κοίλη Συρία (quod idem est) Gr. textus habet, Arm. versio կողմանք ասորւոց, *partes Syriae* utique restituit, haud secus ac interpres noster hoc in loco. Est autem locus ille ea *pars Syriae*, ut patet, quae non longe ab Aegypto, et Arabia distat.

3 Venuste ac eleganter dicitur in Arm. pro ἀποστάτης γέγονεν (i. e. *rebellavit*, vel *desertor factus est*) per periphrasim, կապարձն դարձոյց, յետս եկաց յապստամբութիւն; quod fere ad verbum transfudimus in Lat. quamvis non nescii eramus, vix Romanorum auribus id consonum futurum.

4 Կշտամբել, *reprehendere*, *castigare*; hic autem significat punire hostes, unde patet nostrum Interp. vel aliter legisse in Gr. vel τὸ κακοπαθεῖν, in activo accepisse, ubi Lat. Interpp. in passivo rem concipientes, sic expresserunt, „non valeret jam ipse labores ferre“, vel „ferendis laboribus impar“: ut nil dicam de Goaro in suo Syncello hanc sententiam exponente: „mala istiusmodi non ferenda ratus“.

5 Deinceps pars aliqua citatur ab ipso Eusebio etiam Praep. Evang. IX. 40. p. 455.

էր, մասն ինչ 'ի զօրացն. և առաքեաց երթալ 'ի վերայ։ Յրթեալ հասեալ նաբուկոդրոսորոս՝ խումբ գործեալ տայր պատերազմ ընդ ապըստամբին, և յաղթէր. և զաշխարհն՝ որպէս և էր իսկ 'ի քանէ, անդրէն ընդ իւրեանց թագաւորութեամբ նուաճէր։ Յսկ հօրն նորա նաբուպաղասարայ դէպք տային 'ի նըմին ժամու հիւանդանալ 'ի բաբեղացւոց քաղաքին, և վճարել ըզկեանս, թագաւորեալ ամս. իգ։

Օգաստ լինէր յետ բազում ժամանակաց նաբուկոդրոսորայ զհօրն

rus, et acie instructa cum proditore congressus est, vicitque [1]; et regionem denuo, ut antea jam inde erat [2], in regni sui ditionem redegit. At sub id tempus evenit, ut Napobalsarus ejus pater morbum contraheret in Babylonis urbe, vitamque finiret, postquam regnasset annis XXI « [3].

» Quum verò audivisset Nabucodrossorus post multum temporis [4] pa-

δὲ Ναβουχοδονόσορος τῷ ἀποστάτῃ, καὶ παραταξάμενος, αὐτοῦ τε ἐκυρίευσεν, καὶ τὴν χώραν ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τὴν αὐτοῦ βασιλείαν ἐποίησεν. τῷ δὲ πατρὶ αὐτοῦ συνέβη Ναβολασσάρῳ, κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν ἀῤῥωστήσαντι, ἐν τῇ Βαβυλωνίων πόλει μεταλλάξαι τὸν βίον, ἔτη βεβασιλευκότι εἴκοσιν ἐννέα.

Αἰσθόμενος δὲ μετ' οὐ πολὺ τὴν τοῦ πατρὸς τελευτὴν Ναβουχοδονόσορος, καταστήσας τὰ κατὰ τὴν Αἴγυπτον πράγματα καὶ

1 Pro յաղթէր, *vincebat, superabat*, Jos. hic fert ἐκυρίευσεν, *dominatus est, potitus est*; in Antiq. verò ἐκράτησε, *obtinuit*, vel *fortior evadit*, utrumque ad sensum lectionis nostrae accommodatum. Quorum unum Euseb. in Praep. praefert, legens ἐκυρίευσε, alterum Sync. κρατεῖ.

2 Lat. Interp. Jos. interim dissimulavit significatum vocis ἐξ ἀρχῆς, ac in Antiq. ubi habetur ἐκ ταύτης τῆς ἀρχῆς, minus recte reddidit *ab hoc initio*; melius itaque in adnotationibus: » Denuo ut ab initio fuerat «, quod a nobis verbo redditur. Eusebius in Praep. habet ἐξαῦθις, vel ἐξαυτῆς, id est, *rursus, denuo*, quod quidem legitur apud nos անդրէն; unde liquet a Josephi textu excidisse τὸ ἐξαῦθις, et a Praep. Eus. ἐξ ἀρχῆς, quorum utrumque retinendum.

3 Ita quoque in Praep. Evang. Eusebius noster annos legit κά. idem habet lectio Jos. in Antiq. εἴκοσι ἕν, sc. *viginti unum*. Solus ergo praesens Josephi locus discrepat, habens εἴκοσιν ἐννέα, *viginti novem*, quod plurimis tuetur Scaliger in calc. Emend. temp. p. 10. dicens; » ἔτη βεβασιλευκότι εἴκοσι ἐννέα. Recte, non ut in x. Originum Judaicarum, εἴκοσι ἕν, qui error non solum agnoscitur a Ruffino auctore futilissimo, sed etiam ab Eusebio (quo intelligit lib. Praep. nec enim Chron. viderat): sed facilis fuit lapsus ἓν pro ἐννέα, (quamvis et ex adverso poterat dici, sed subdit). Quod si ἐννέα scriptum non fuisset, tamen ex Ezekiele non obscure colligi potuisset. Ait enim sibi oblatam visionem anno tricesimo, qui annus tricesimus in Chaldaea non potest esse, nisi regis Chaldaei. Regnabat igitur cum Nabuchodonosoro, et proinde erat pater, non alius «. Vide et quae ibi prosequitur Scaliger, et solerter perpende an tantum ponderis habeat ejusdem argumentum contra tot codicum auctoritatem; convinceret utique Scripturae auctoritas, si conjectura Scaligeri de mente Ezekielis certa esset.

4 Nescio an in apographo suo Interp. noster habuerit affirmative μετὰ πολύ, sive μετὰ πολὺ χρόνον, vel librarii nostri vitio exciderit negans articulus ոչ; cum in Gr. habeatur hic μετ' οὐ πολύ, *post non multum*, haud secus ac in Antiq. cum Praep. Evang. μετ' οὐ πολὺν χρόνον, *post non multum temporis*: quod Armenice dixerim, յետ ոչ բազում ժամանակաց։

վախճանեալ. կարգէր յարդարէր զիրս
երկրին եգիպտացւոց և զայլոցն աշ-
խարհաց, և զգերին հրէից և զփիւ-
նիկեցւոց և զասորւոց և զեգիպտաց-
ւոց ազգացն, հրաման տայր ոմանց
'ի բարեկամացն հարստաբուռն զո-
րօք և զայլ ևս զառ և զկահ և զգ-
կազմած խաղացուցանել 'ի բաբէ-
զոն։ Այրթեալ հասեալ՝ գտանէր
նուաձեալ զիրս ամենայն 'ի քաղ-
դէացւոց, և պահեալ նմա զթագա-
ւորութիւն՝ ուրումն ազնուականի 'ի
նոցանէ։ Տիրէր բովանդակ հայրե-
նի իշխանութեան. և զգերւոյն հր-
բաման տայր՝ յազնիւ տեղիս բաբէ-
զացւոց աշխարհին բնակեցուցանել։
Այլ ինքն յառէ և յաւարէ պատե-
բազմին՝ զմեհեանն բեղայ և զայլն

tris obitum, rebus in terra Aegyptiorum aliarumque regionum ordinatis et compositis, atque Judaeis et Phoenicibus ac Syris, et gentibus in Aegypto captivis, quibusdam amicorum commendatis, ut eos cum gravis armaturae copiis, nec non praedam et supellectilem apparatumque Babylonem deportarent; ipse iter faciens, pervenit (Babylonem) [1], reperitque cuncta a Chaldaeis administrata [2], regnumque sibi a quodam eorum (viro) nobili adservatum. Potitur totius paterni imperii, captivos autem in Babyloniae locis maxime opportunis collocare jussit. Et ipse de belli manubiis Beli templum aliaque largiter [3] ornavit; atque in ipsam, quae jam

τὴν λοιπὴν χώραν, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους Ἰουδαίων τε καὶ Φοινίκων καὶ Σύρων καὶ τῶν κατὰ τὴν Αἴγυπτον ἐθνῶν συντάξας τισὶ τῶν φίλων, μετὰ βαρυτάτης δυνάμεως καὶ τῆς λοιπῆς ὠφελείας ἀνακομίζειν εἰς τὴν Βαβυλωνίαν, (αὐτὸς ὁρμήσας ὀλιγοστὸς παρεγένετο διὰ τῆς ἐρήμου εἰς Βαβυλῶνα). καταλαβὼν δὲ τὰ πράγματα διοικούμενα ὑπὸ Χαλδαίων, καὶ διατηρουμένην τὴν βασιλείαν ὑπὸ τοῦ βελτίστου αὐτῶν, κυριεύσας ἐξ ὁλοκλήρου τῆς πατρικῆς ἀρχῆς, τοῖς μὲν αἰχμαλώτοις παραγενόμενος συνέταξεν αὐτοῖς ἀποικίαν ἐν τοῖς ἐπιτηδειοτάτοις τῆς Βαβυλωνίας τόποις ἀποδεῖξαι. αὐ-

1 Iterum dubitatur, an Gr. lectio Eusebii nostri decurtata fuerit, vel Arm. librarius omiserit ea quae in Josepho inclusimus parenthesis nota, αὐτὸς ὁρμήσας ὀλιγοστὸς παρεγένετο διὰ τῆς ἐρήμου εἰς Βαβυλῶνα, *ipse cum paucis itinere per desertum facto Babylonem se conferebat*. Ratio dubitandi est, quod etiam in Praep. Evang. Eusebii desunt quaedam; nec enim ea μετὰ βαρυτάτης etc, habentur, quae et noster codex et Josephus habent; neque in sequentibus aliud legitur praeter quam εἰς τὴν Βαβυλωνίαν παρεγένετο.

2 Նուաձեալ, ad verbum, *subjugata*, *sub ditione redacta*, potest aliquomodo sumi pro *moderata*, vel *disposita*, respectu Gr. διοικούμενα: si tamen ita legerit Interp. noster. Interim verò nota obiter, quod per Chaldaeos Scaliger vult in Emend. temp. intelligi hic non gentem, sed potius sapientes ac Philosophos Babyloniae; quod si persuasum fuisset interpreti nostro, apponeret certe 'ի քաղդէայս, կամ 'ի քաղդէից: quia tamen reposuit 'ի քաղդէացւոց, ipsam gentem designavit, vel potius optimates nationis; et quidem non Philosophorum, sed optimatum erat regni curam gerere.

3 Gr. φιλοτίμως, aequivocum est, haud secus ac vox Arm. պատուասիրաբար; utrumque enim sonat tum *honorifice*, *liberaliter*, tum *ambitiose*, *honoris cupiditate*. Primum egregie exposuit Interpres noster, reponens առատութեամբ, i. e. *largiter*, *liberaliter*, *copiose*, *laute*; idem fecit et Lat. Interp. Jos. reddens,

ամենայն առատութեամբ զարդարէր։ և 'ի բուն քաղաքն և այլ ևս արտաքուստ 'ի ներքս յաւել ջուրք։ և պնդէր զտեղիսն, զի մի ևս լինիցի հնար պաշարողաց՝ զգետն 'ի քաղաքն դարձուցանել։ Այլ յաւելոյր երիս պարիսպս ներքնոյ քաղաքին, և երիս արտաքնումն։ և զկէս պարիսպայն 'ի նիւթծուն աղիւսոյ և 'ի նաւթեն շինէր, և զկէսն 'ի լոկ աղիւսոյ։ և պատէր ազնըւագոյնս ըզքաղաքն պարսպաք, և զդրունսն զարդարէր դիւցազունս։ Այլ այլ արքունիս մեծ 'ի Հայրենի արքունիսն շի-

erat [1], urbem aquas foris vagantes introduxit [2]; munivitque quaedam loca, ne in posterum possent obsessores fluvium contra urbem convertere. Ternos quoque internae, ternosque externae urbi muros addidit; partim quidem e cocto [3] latere et bitumine, partimque e latere tantum construxit: eximie itaque urbem moenibus circumdedit, portasque heroico modo [4] ornavit. Aliamque regiam paternae regiae contiguam aedificans addidit; cujus mensuram et pulcritudinem, diversique generis magnificentiam vix enar-

τὸς δὲ ἀπὸ τῶν ἐκ τοῦ πολέμου λαφύρων τό, τε Βήλου ἱερὸν, καὶ τὰ λοιπὰ κοσμήσας φιλοτίμως, τήν τε ὑπάρχουσαν ἐξ ἀρχῆς πόλιν, καὶ ἑτέραν ἔξωθεν προσχαρισάμενος καὶ ἀνακαινίσας, πρὸς τὸ μηκέτι δύνασθαι τοὺς πολιορκοῦντας τὸν ποταμὸν ἀναστρέφοντας ἐπὶ τὴν πόλιν κατασκευάζειν, ὑπερέβαλετο τρεῖς μὲν τῆς ἔνδον πόλεως περιβόλους, τρεῖς δὲ τῆς ἔξω τούτων, τοὺς μὲν ἐξ ὀπτῆς πλίνθου καὶ ἀσφάλτου, τοὺς δὲ ἐξ αὐτῆς τῆς πλίνθου. καὶ τειχίσας ἀξιολόγως τὴν πόλιν, καὶ τοὺς πυλῶνας κοσμήσας

largiter. Goar secundum sensum amplexus est in Syncello suo, vertit enim, *nominis ac famae studiosus*, quod tamen non ad rem facit.

1 Բուն քաղաք, quamvis potest designare *propriam civitatem*, sed tamen eleganter *antiquam* denotat, vel *eam, quae jaminde fuerit urbs patria*, unde et Gr. habet ἐξ ἀρχῆς, *a principio, antiquitus*; pro quo non semel Interp. noster commode usurpat, 'ի բնէ, vel բուն։

2 Յաւել ջուրք, *aquas duxit* vel *addidit*, cujus nullum interim cernitur in Gr. vestigium; neque id mirum, cum hodierna lectio Gr. corrupta incertum omnino praeferat sensum tam in Antiq. quam in lib. contra Ap. ita ut Scal. dixerit in Emend. temp. » Utrobique corruptus locus «: qui etiam subjungit ibi, » Vetustissimum est mendum, ut omnia alia, quae apud Josephum «: atque adeo Lat. Interp. Jos. diversis phrasibus rem peragi voluerunt. » Et veteri urbi alteram extrinsecus adjecit «; ait Interp. vet. Novus autem, « Urbemque *Babylonis*, quae jam erat, *nova* etiam altera addita, instauraverat «; idque permiscendo cum sequenti periocha, quod taedet nos minute inquirere. Consulent lectores variantes lectiones et adnot. Antiq. pag. 537.

3 Vox inaudita Նիւթծուն, quamvis per etymologiam exprimi a nobis posset, *solidae materiae*, vel quid simile, sed placuit imitari conjecturam librarii reponentis in marg. ex alio loco, Թրծուն, sc. *coctus, assatus*; nec aliter significat et Gr. ὀπτός, ut patet.

4 Դիւցազունս, satis commode declarat utramque vocem Graecam ἥρωπρεπῶς, ac ἱεροπρεπῶς, ad verbum, դիւցազնավայելս, արքազնավայելս: ubi Lat. Interp. novus *magnificè* dixit ad sensum; vetus autem aliter sensit, vertens *portas, quae vel templum deceant*. Goar medium tenet, et reddit. *sacro decentique more*. Causa diversae conjecturae, ut patet, fuit familiaritas vocum varie sonantium, ἥρως, *heros*, ἱερός, *sacer*, ἱερόν, *templum*.

նեալ յաւէլսը։ զորոց զչափ և ըղ-
գեղ և զազգի ազգի յօրինուածս
հաղիւ ոք ուրեք եթէ պատմել կա-
րասցէ։ բայց այնչափ միայն՝ թէ
կարի նորակերտ նորանշան մեծա-
պայծառ և հնաշխարհիկ գործ էր,
և կատարեցաւ համբէն 'ի հինգե-
տասան աւուր։ Եւ յարքունիսն աշ-
տարակաքարկուԹս բարձրաբերձս
հանդերձ մահարձանօք շինեալ յօրի-
նէր։ և զՀակատս կողակացն 'ի նմա
նուԹի լերանց յարդարէր։ և տըն-
կեաց ծառս ազգի ազգիս։ և գոր-
ծեաց և կազմեաց զանուանեալ բու-
րաստանսն կախաղանաւ, վասն տեն-
չանաց կնոջն իւրոյ 'ի լեռնային հո-
վասուն վայրաց, որ 'ի մարաց աշ-

rare quis possit. Sed tantum (dici potest) quod cum adeò artificiosum mirumque ac praecellens opus esset, intra dies quindecim omnino perfectum est. Et in regia turres lapideas cum statuis[1] exstruxit excelsas, et frontes in supero limine[2] ad similitudinem montium componebat: plantavit insuper diversi generis arbores, et fecit elaboravitque paradisum Pensilem nuncupatum, eò quod uxor ejus montosi ac jucundi[3] situs desiderio teneretur; ut pote (quae) in Medorum regione jucundè educata fuerat. Omnia haec de rege praedicto ita retulit[4], atque etiam plurima in tertio rerum Chaldaicarum libro; in quo reprehen-

ἱεροπρεπῶς, προσκατεσκεύασεν τοῖς πατρικοῖς βασιλείοις ἕτερα βασίλεια ἐχόμενα ἐκείνων, ὑπεραίροντα ἀνάστημα καὶ τὴν πολλὴν πολυτέλειαν. μακρὰ δ' ἴσως ἔσται ἐάν τις ἐξηγῆται. πλὴν ὄντα γε εἰς ὑπερβολὴν ὡς μεγάλα καὶ ὑπερήφανα, συνετελέσθη ἡμέραις δεκαπέντε. Ἐν δὲ τοῖς βασιλείοις τούτοις ἀναλήμματα λίθινα ὑψηλὰ ἀνῳκοδομήσας, καὶ τὴν ὄψιν ἀποδοὺς ὁμοιοτάτην τοῖς ὄρεσι, καταφυτεύσας δένδρεσι παντοδαποῖς ἐξειργάσατο, καὶ κατασκευάσας τὸν καλούμενον κρεμαστὸν παράδεισον, διὰ τὸ τὴν γυναῖκα ἀυ-

1 Մահարձան, quod sonat *statuam pro mortuis erectam*, vel *monumentum*, *cippum in monumentis erectum*, accipitur plerumque pro qualibet *edita structura*, ut apud Gr. ἀναλήμματα, quod quidem alii *pilas*, alii *ambulacra*, nonnulli vero *moles* interpretantur; sed tamen cum աշտարակաքարկուԹս, (sive աշտարակաքարկոԹուն) videtur Interp. noster collocasse pro ἀναλήμματα, nescio an aliquid amplius legerit in Gr. quod voluit exprimi per հանդերձ մահարձանօք. Scaliger lectores ad Curtium mittit haec omnia interpretantem.

2 Կողակ, est Graecis ἔνδεσμος, *compagines* vel *superliminaria*; quia tamen desideratur in Gr. fortassis ejus locum supplebit vox ἀποδούς; quae etsi videatur esse expressa per verbum յարդարէր, sicut participium verbi ἀποδίδωμι, id est *reddo*, *praesto*, *refero*, unde et alii τὴν ὄψιν ἀποδοὺς interpretati sunt *ut speciem referrent*, vel *quibus speciem dedit*, nihilosecius poterit accipi etiam sicut nomen ἄποδος, pro ἄφοδος, et significare discessum vel digressum, limina vel superliminaria: sicut etiam εἴσοδος eo sensu sumitur, eo quod per portas ac limina sit frequens ingressus et digressus.

3 Տ՝ հովասուն, quod bis occurrit in eadem periocha, *jucundum* ad sensum expressimus, id est, amenissimum: ne cogeremur ad verbum dicere *umbraculis delectatum*, vel *umbrosum*, vel *ventosum*; melius fortasse *serenum*.

4 Pro οὗτος ἱστόρησε, lege juxta Arm. οὕτως ἱστόρησε, vel ἱστόρηκεν, ut habetur etiam apud Jos. juxta Ms. Big. At Latinus Interp. cum observarit pronomen οὗτος, sc. *iste*, *hic*, ut rem explicaret, necesse habuit addere etiam nomen *Berosus*.

խարհին հովասուն սնեալ էր։ Զայս ամենայն այսպէս վիպագրեաց զայժմու Ճառեալ Թագաւորէն. և մա բաղում 'ի նոյնս յերրորդում քաղդէական մատենին. յորում պարսաւէ զյունաց մատենագիրս, Թէ զուր կարծեցին 'ի շամիրամայ ասորեստանւոյ շինեալ զբաբելոն. և զչքնաղ զարմանալիսն սուտ 'ի նմանէ գործեալ մատենագրեցին։

Այս զայս զքաղդէացւոց մատենագրութիւն արժանի հաւատարմութեան պարտ է համարել։ Այս ոչ այսչափ միայն, այլև 'ի փիւնիկեցւոց յարքունիսն միաբան բանիցն բերովսոսայ գրեալ է մի ըստ միոջէ վասն Թագաւորին բաբելացւոց. զի զասորիս և զամենայն զփիւնիկաստան նա վանեաց։ Այ'իաբանէ այսոցիկ և փիղոստրատոսի պատմութիւնն, ուր յիշատակէ զտիւրոսի պաշարմանէն։ և մեգասթենէս 'ի չորրորդում մատենին հնդկաց. յորում ցուցանել կամի զյառաջագոյն ասացելոյ զԹագաւորէն բաբելացւոց, Թէ արու-

dit historicos Graecos, ut pote qui frustra arbitrati sunt a Semiramide Assyria Babylonem aedificatam, falsoque scripserunt mirifica opera ab ipsa fuisse elaborata «.

» Haec autem Chaldaeorum historia fide digna habenda est: praesertim quod etiam in tabulariis Phoenicum (haec) quae congruunt cum verbis Berosi, scripta sunt de rege Babyloniorum; quod Syriam, universam (que) Phoeniciam ille devicit. His sane adstipulatur et Philostrati historia, ubi de Tyri obsidione meminit; et Megasthenes [1] in quarto volumine rerum Indicarum; ubi ostendere contendit praedictum Babyloniorum regem fortitudine ac praeclaris factis Herculem praestitisse; adeo ut magnam Libyae et Iberiae [2] partem, dicat, ever-

τοῦ ἐπιθυμεῖν τῆς ὀρείας διαθέσεως, τεθραμμένην ἐν τοῖς κατὰ τὴν Μηδίαν τόποις. Ταῦτα μὲν οὗτος ἱστόρησε περὶ τοῦ προειρημένου βασιλέως, καὶ πολλὰ πρὸς τούτοις ἐν τῇ τρίτῃ βίβλῳ τῶν Χαλδαϊκῶν, ἐν ᾗ μέμφεται τοῖς Ελληνικοῖς συγγραφεῦσιν, ὡς μάτην οἰομένοις ὑπὸ Σεμιράμιδος τῆς Ασσυρίας κτισθῆναι τὴν Βαβυλῶνα, καὶ τὰ θαυμάσια κατασκευασθῆναι περὶ αὐτὴν ὑπ' ἐκείνης ἔργα ψευδῶς γεγραφόσι.

Καὶ κατὰ ταῦτα τὴν μὲν τῶν Χαλδαίων γραφὴν ἀξιόπιστον ἡγητέον. οὐ μὴν ἀλλὰ κἀν τοῖς ἀρχείοις τῶν Φοινίκων σύμφωνα τοῖς ὑπὸ Βηρωσσοῦ λεγομένοις ἀναγέγραπται, περὶ τοῦ τῶν Βαβυλωνίων βασιλέως, ὅτι καὶ τὴν Συρίαν καὶ τὴν Φοινίκην ἅπασαν ἐκεῖνος κατεστρέψατο. περὶ τούτων γοῦν συμφωνεῖ καὶ Φιλόστρατος ἐν ταῖς ἱστορίαις, μεμνημένος τῆς Τύρου πολιορκίας. καὶ

1 De Megasthene scriptore jam supra satis dictum fuit.

2 Constans lectio alibi fuit Իբերացիք, qua et praesens զիւբէացւոց corrigenda, et legen-

թեամբ և իրաց քաջութեամբ անցանէր զանցանէր զՀերակղիւ, մինչև ցմեծ մասն ասէ լիբէացւոցն և զիւբէացւոց (էբերայոց) կործանեալ։ Այլ զտաճարէն յառաջագոյն ասացեալ երուսաղէմի, և հրձիգ եղև 'ի բաբելացւոցն զօրաց 'ի վերայ գումարելոց. և սկիզբն լինէր շինելոյ միւսանգամ, յորժամ կիւրոս առ զասիացւոց թագաւորութիւնն. և այս 'ի բերոսոսեայ մատենագրութեանցն հաւաստեաւ ցուցցի. քանզի ասէ յերրորդումն այսպէս.

Նաբուկոդրոսորոս յետ սկիզբն առնելոյ յառաջագոյն ասացելոյ պարսպին շինելոյ՝ անկեալ յախտ հիւանդութեան՝ 'ի կենաց վճարէր, թագաւորեալ ամս. խգ։ Այլ թագաւորութեանն տիրէր նորին որդի եւիղումարուդոքոս. և նորա գտեալ զեղծ և անօրէն յիրս թագաւորու-

tisse. Item (quidquid) de Hierosolymitano templo, de quo antea diximus, quod concrematum fuerit a Babyloniorum exercitu irruente, et coeptum rursus aedificari, cum Cyrus Asiae regnum accepisset; hoc etiam ex Berosi commentariis apertissime demonstrabitur. Sic enim in (libro) tertio ait «.

» Nabucodrosorus posteaquam coepisset praedictum murum exstruere, morbo implicitus, e vita excessit, cum regnasset annos XLIII. Regni vero potitus est filius ejus Evilumarudochus [1]: et hic cum summa rerum petulanter ac nefarie [2] abuteretur, Neriglasari generi sui, sororis viri insi-

Μεγασθένης ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν Ἰνδικῶν, δι' ἧς ἀποφαίνειν πειρᾶται τὸν προειρημένον βασιλέα τῶν Βαβυλωνίων, Ἡρακλέους ἀνδρείᾳ καὶ μεγέθει πράξεων διεννηνοχέναι. καταστρέψασθαι γὰρ αὐτόν φησι καὶ Λιβύης τὴν πολλὴν καὶ Ἰβηρίαν. τὰ δὲ περὶ τοῦ ναοῦ προειρημένα τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις, ὅτι κατεπρήσθη μὲν ὑπὸ τῶν Βαβυλωνίων ἐπιστρατευσάντων, ἤρξατο δὲ πάλιν ἀνοικοδομεῖσθαι, Κύρου τῆς Ασίας βασιλείαν παρειληφότος, ἐκ τῶν Βηρωσσοῦ σαφῶς ἐπιδειχθήσεται παρατεθέντων. λέγει γὰρ οὕτω διὰ τῆς τρίτης.

Ναβουχοδονόσορος μὲν οὖν μετὰ τὸ ἄρξασθαι τοῦ προειρημένου τείχους, ἐμπεσὼν εἰς ἀῤῥωστίαν, μετηλλάξατο τὸν βίον, βεβασιλευκὼς ἔτη τεσσαρακοντατρία. τῆς δὲ βασιλείας κύριος ἐγένετο ὁ υἱὸς αὐτοῦ Εὐειλμαράδουχος. οὗτος προστὰς τῶν πραγμάτων ἀνόμως καὶ ἀσελγῶς, ἐπιβουλευθεὶς ὑπὸ τοῦ τὴν ἀδελφὴν ἔχοντος

da *իբերացւոց*, vel saltem *զիւբերացւոց*, ut et Gr. fert Ἰβηρίαν, Iberiam: quo nomine Hispania antiqua vocabatur; uti etiam Africa, Libya vulgo dicebatur.

1 Josephus interim habet, Εὐειλμαράδουχος. Eusebius ipse in Praep. Evang. Εὐειλμαλούρουχος; medium tenet lectio Arm. Εὐειλουμαρούδοχος, quod mallem legi absque *ռ*, *u*, anteriore.

2 *Զեղծ և անօրէն*, etsi adjective in Arm. expressa, apprime concordant Graecis illis adverbiis, ἀσελγῶς καὶ ἀνόμως, quamvis in Gr. textu inverso ordine legantur ἀνόμως καὶ ἀσελγῶς.

թեանն, նենգ գործեալ նմա յիւրմէ փեսայէն 'ի քեռն առնէ 'ի Ներիգլասարայ՝ մեռանէր, թագաւորեալ ամս. Բ: Եւ յետ նորա սպանանելոյ առեալ զիշխանութիւնն 'ի Ներիգլասարայ՝ որ զնենգն գործեաց նմա, թագաւորեալ ամս. Դ. և նորին որդի զաբէսորաքոս տիրեաց թագաւորութեանն՝ մանուկ աւուրքք, ամիսս. Թ: Եւ նենգեալ վասն բազում չարաբարոյս ցուցանելոյ՝ անդստին յիւրոց բարեկամաց կոչկոչեալ մեռանէր: Եւ 'ի նորա սատակել՝ ժողովէին նորին նենգագործքն. և հասարակ զթագաւորութիւնն նաբոնեդայ ումեմն բաբելացւոյ տային, որ էր անդստին 'ի նոյն խաղմագործ նենգութենէն:

Եւ նովաւ շուրջ զգետովն պարիսպքն բաբելոնի 'ի թրծուն աղիւսոյ, և 'ի նաւթոյ կազմեցան: Եւ 'ի ԺԷ. երորդումն ամի թագաւորութեան նորա խաղացեալ կիւրոս 'ի

diis oppressus est, anno regni secundo. Hujus autem post necem, Neriglasarus [1], qui ei insidias fecerat, imperium suscepit, et annos regnavit IV. Dehinc hujus filius Labesorachus [2] puerili aetate regno potitus est menses IX: quod vero multam indolis pravitatem prae se ferret, a suis sane amicis per cruciatum insidiis interfectus est. Eo autem peremto, convenerunt qui ei insidias paraverant, et omnium consensu regnum detulerunt ad Nabonnedum [3] quendam Babylonium, qui et ipse in eadem subdola conspiratione fuerat «.

» Sub eo Babylonis moenia quae flumen adjacebant, e cocto latere et bitumine constructa sunt. At, anno regni ejus XVII. Cyrus ex Perside cum ingenti profectus exercitu, devi-

αὐτοῦ Νηριγλισσσόρου ἀνῃρέθη, βασιλεύσας ἔτη δύο. μετὰ δὲ τὸ ἀναιρεθῆναι τοῦτον, διαδεξάμενος τὴν ἀρχὴν ὁ ἐπιβουλεύσας αὐτῷ Νηριγλισσσόρος, ἐβασίλευσεν ἔτη τέσσαρα. τούτου υἱὸς Λαβοροσσάρχοδος ἐκυρίευσε μὲν τῆς βασιλείας παῖς ὢν μῆνας ἐννέα. ἐπιβουλευθεὶς δὲ, διὰ τὸ πολλὰ ἐμφαίνειν κακοήθη, ὑπὸ τῶν φίλων ἀπετυμπανίσθη. ἀπολωμένου δὲ τούτου, συνελθόντες οἱ ἐπιβουλεύσαντες αὐτῷ, κοινῇ τὴν βασιλείαν περιέθηκαν Ναβοννήδῳ τινι τῶν ἐκ Βαβυλῶνος, ὄντι ἐκ τῆς αὐτῆς ἐπισυστάσεως.

Ἐπὶ τούτου τὰ περὶ τὸν ποταμὸν τείχη τῆς Βαβυλωνίων πόλεως, ἐξ ὀπτῆς πλίνθου καὶ ἀσφάλτου κατεκοσμήθη. οὔσης δὲ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἐν τῷ ἑπτακαιδεκάτῳ ἔτει, προεξελιλυθὼς Κῦρος ἐκ τῆς Περσίδος μετὰ δυνάμεως πολλῆς, καὶ καταστρεφά-

1 Jos. hic olim habuit Νηριγλισσσρόρος, nunc cum Scal. Νηριγλισσσόρος; in Antiq. Νιγλίσαρος. Euseb. in Praep. Νηριγλισάρος: nostra lectio Νηριγλασάρος, sicut et Sync. Νηριγλησάρος.

2 Jos. Λαβοροσσάρχοδος, vel Λαβοροσάρσαχος. Euseb. in Praep. Χαβαεσσαράχος. lect. Arm. Λαβεσοράχος.

3 Hunc Baltasarem apud Danielem fuisse affirmat Josephus Antiq. X. II. p. 539. Syncellus verò Neriglisarum eumdem fecit cum Baltasare. Confer dicta a nobis p. 60.

պարսկաստանէ զօրօք բազմօք՝ վա-
նեաց զամենայն զայլ թագաւորու-
թիւնս. դիմեաց 'ի վերայ բաբէղոնի։
Լ.զդ եղև Նաբոդէնայ (Նաբոնեդայ)
զնորա արշաւելոյ. 'ի դիմի հարկանէր
նորա զօրօք՝ տալ պատերազմ։ Այսա-
նեալ 'ի պարտութիւն 'ի կռուին՝ 'ի
փախուստ դառնայր. և սակաւաւոր
մնեալ ամրանայր 'ի բորսիպենացւոց
քաղաքին։

Կիւրոս առեալ զբաբէղոն՝ հրա-
ման տայր զարտաքին պարիսպ քա-
ղաքին 'ի հիմանց տապալել՝ վասն ամ-
րութեանն, և դժուարին առ առ-
նուլ երևելոյ քաղաքին։ Այս ինքն
չուէր գնայր 'ի բորսիպոն՝ պաշարել
զնաբոդենոս. և Նաբոդենոս իբրև
չունէր ժոյժ պաշարմանն՝ ձեռս տայր
'ի նա, զառաջինն. մարդասիրու-
թիւն արարեալ կիւրոսի՝ ետ նմա
բնակութիւն զաշխարհն կրմանից.

cit omnia alia regna [1]; in ipsam quoque Babylonem impetum fecit. De cujus adventu cum nuntiatum esset Nabonnedo [2], obviam venit cum exercitu, bellum facturus; victus tamen praelio, in fugam se conjecit, et cum paucis se in Borsipenarum urbe clausit «.

» Cyrus autem Babylone capta, jubet exteriorem murum urbis funditus dirui; eo quod nimis munita, expugnatuque difficilis urbs videbatur. Et ipse rediens proficiscitur Borsipum, Nabonnedum obsessurus. Nabonnedus autem cum non posset ferre obsidionem, sed sese ipsi ante [3] dedidisset, Cyrus perhumaniter (eum) habuit, deditque, quam incoleret, Carmaniae regionem; de Babylonia abduxit, eoque

μενος τὴν λοιπὴν Ἀσίαν πᾶσαν, ὥρμησεν ἐπὶ τῆς Βαβυλωνίας. αἰσθόμενος δὲ Ναβόννηδος τὴν ἔφοδον αὐτοῦ, ἀπαντήσας μετὰ τῆς δυνάμεως καὶ παραταξάμενος, ἡττηθεὶς τῇ μάχῃ καὶ φυγὼν ὀλιγοστὸς, συνεκλείσθη εἰς τὴν Βορσιππηνῶν πόλιν.

Κῦρος δὲ Βαβυλῶνα καταλαβόμενος, καὶ συντάξας τὰ ἔξω τῆς πόλεως τείχη κατασκάψαι, διὰ τὸ λίαν αὐτῷ πραγματικὴν καὶ δυσάλωτον φανῆναι τὴν πόλιν, ἀνέζευξεν ἐπὶ Βόρσιππον, ἐκπολιορκήσων τὸν Ναβόννηδον. τοῦ δὲ Ναβοννήδου οὐχ ὑπομείναντος τὴν πολιορκίαν, ἀλλ' ἐγχειρήσαντος αὐτὸν, πρότερον, χρησάμενος Κῦρος φιλανθρώπως, καὶ δοὺς οἰκητήριον αὐτῷ Καρμανίαν, ἐξέπεμ-

1 Eadem fere fuit hic lectio Eusebii nostri, quae cernitur in Praep. Evang. βασιλείαν ἅπασαν, *regnum universum*, vel *cuncta regna*. At Josephus interim fert Ασίαν πᾶσαν, *Asiam totam*, quod tamquam mendum ducens novus ejus Interp. Lat. Eusebio magis adhaesit ac reddidit » reliquum ejus imperium populatus «: quamvis a Josepho ac Eusebio deflexisse hanc phrasin dicere quis poterat.

2 Arm. codex correctius supra ferebat nomen Nabonnēdi, deinceps verò inversa literarum dispositione *Nabodenus* praefert, quod ut certum librarii mendum noluimus retinere in Lat.

3 Τὸ *ante*, vel *prius*, tam in Arm. quam in Gr. medium est inter antecedentem sequentemque sermonis ambitus; ita ut possit in utramque partem inclinari, et quidem puncta in vet. et nov. Gr. edit. diverse digeruntur. Quoniam verò Lat. Interpretes cum antecedenti conjunxerunt, id et nobis nunc placuit, quamquam in Cod. Arm. punctum vidimus a librario ante vocem զառաջինն exaratum.

հանեալ՝ի բաբելոնէ՝ արձակեաց ըզ-
նա անդր։ Այսպիսի անցուցեալ
ըստ և ժամանակս յայնմ աշխար-
հի՝ վճարեր՝ի կենաց։

Այս ամենայն հանգոյն մերոց գրե-
ցոց պատմէ զճշմարտութիւնն, թէ
յութուտասներորդումն ամի թագա-
ւորութեանն Նաբուքոդոնոսորայ ա-
ւերեաց զտաճարն մեր. և կայր յա-
տակեալ մինչև ց՝ Ճ. ամ։ Այլ յերկ-
րորդ ամի թագաւորութեանն Կիւ-
րոսի անկանէին հիմունք տաճարին.
և՝ի վեցերորդումն ամի թագաւորու-
թեանն դարեհի կատարեր։

Յաւելից՝ի սոյն և զփիւնիկեցւոց
մատենագիրսն. քանզի չեն անվա-
ւերական ցուցանելոյ բազում հաս-
տատութիւն։ Այսպիսի ինչ է ժա-
մանակացն համար։ Այս Եթոբաղաս
քրմաւ՝ պաշարեաց Նաբուքոդոնոսոր

(illum) misit. Nabonnedus vero reliquum temporis in illa regione exegit, deque vita migravit «.

» Haec omnia eamdem, quam nostri libri, veritatem referunt [1], quod nimirum Nabuchodonosorus anno regni sui decimo octavo templum nostrum diruit, et permansit solo aequatum quinquaginta annos. Cyri autem regni anno secundo cum jecissent fundamenta templi, sexto [2] anno regni Darii absolutum est «.

» His adjiciam etiam Phoenicum historiographos; possunt enim multum probationis afferre. Est autem hujusmodi temporum dinumeratio. Sub Ethobalo Sacerdote [3] Nabuchodonosorus Tyrum obsedit per annos

ψεν ἐκ τῆς Βαβυλωνίας. Ναβόννηδος μὲν οὖν, τὸ λοιπὸν τοῦ χρόνου διαγενόμενος ἐν ἐκείνῃ τῇ χώρᾳ, κατέστρεψε τὸν βίον.

Ταῦτα σύμφωνον ἔχει ταῖς ἡμετέραις βίβλοις τὴν ἀλήθειαν. (γέγραπται γὰρ ἐν αὐταῖς) ὅτι Ναβουχοδονόσορος ὀκτωκαιδεκάτῳ τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἔτει τὸν παρ' ἡμῖν ναὸν ἠρήμωσε, καὶ ἦν ἀφανὴς ἐπὶ ἔτη πεντήκοντα. δευτέρῳ δὲ τῆς Κύρου βασιλείας ἔτει τῶν θεμελίων ὑποβληθέντων, δευτέρῳ πάλιν τῆς Δαρείου βασιλείας ἀπετελέσθη.

Προσθήσω δὲ καὶ τὰς τῶν Φοινίκων ἀναγραφάς· οὐ γὰρ παραλειπτέον τῶν ἀποδείξεων τὴν περιουσίαν. ἔστι δὲ τοιαύτη τῶν χρόνων ἡ καταρίθμησις. Ἐπὶ Εἰθωβάλου τοῦ βασιλέως ἐπολιόρκησε Ναβουχοδονόσορος τὴν Τύραν ἐπ' ἔτη δεκατρία. μετὰ τοῦτον ἐβα-

1 Desideratur in Arm. illud Gr. γέγραπται γὰρ ἐν αὐταῖς, *scribitur enim in ipsis*, puta *in nostris scripturis*.

2 Jos. δευτέρῳ, *secundo*. Syncellus tamen nostram praefert lectionem ἕκτῳ, *sexto*, ut memoratur etiam in adnot. Jos. ubi et haec adduntur, » quod tuetur N. Abramus in Pharo Vet. Test. p. 304. quem videsis «. Imo et Eusebium ipsum in Praep. Evang. huic lectioni favere pro certo habeas: quod enim ibi nunc δεκάτῳ legitur, procul dubio in autographo ἕκτῳ scriptum erat. Consule Comment. Scripturae Sacrae.

3 Gr. lectio hodierna pro *sacerdote*, *regem* profert, ἐπὶ Εἰθωβάλου τοῦ βασιλέως: quis umquam potuerit tam apertae differentiae percipere rationem? nulla enim affinitas inter voces τοῦ ἱερέως et τοῦ βασιλέως: alibi autem contrarium invenias.

զտիւրոս՝ ամս. ԺԳ։ Յետ նորա Թագաւորեաց բաղդա՝ ամս. Ի։ Յետ նորա դատաւորք կացին, և դատեցան։ ՅԷնիբաղոս բասեքայ՝ ամիսս. Ը։ և քեղբէս աբդեանց՝ ամիսս. Ի։ ՅԱբաղոս քահանայապետ՝ ամիսս. Գ։ Սիսունոսթոս. և գերաստարտաս։ ՅԱբդելիմա՝ մինչդեռ 'ի դատաւորութեանն էր՝ թագաւորեաց ամն. Զ։ Յաղատորոս որդի նորին թագաւորեաց տարի մի։ 'Ի նորա վախճանել՝ առաքէին կոչէին զմերբաղն 'ի բաբելոնէ. և թագաւորեաց ամն չորս։ Յս 'ի նորա վախճանել՝ կոչէին զնորին եղբայր զ'իրոմն. որ թագաւորեաց ամն. Ի։ առ նովաւ կիւրոս պարսից ՀՈխացաւ։

XIII. Post hunc regnavit Balla [1] annos X. Post hunc Judices constituti sunt, judicaruntque: Ednibalus Baseci, menses II. et Chelbes Abdaei, menses X. Abalus summus sacerdos, menses III. Sipunostus, et Gerastartes. Abdelima, [2] quum judicis fungebatur munere, regnavit annos VI. Balatorus filius ejus regnavit unum annum. Quo mortuo, miserunt atque Merbalum ex Babylone vocarunt; regnavitque annos quatuor. Eo etiam defuncto, vocarunt fratrem ejus Hiromum; qui annos regnavit XX. Hujus tempore Cyrus apud Persas praevaluit «.

Յս Թէ այնպէս իցէ, ապա ամենայն ժամանակն լինին ամք. ԾԳ. և ամիսք երեք, ըստ նոցա համարոյն։ քանզի յեօթնեերորդ ամի Թագաւորութեանն Նաբուքոդոնոսորայ սկիզբն արար պաշարել զտիւրոս. և 'ի չոր-

» Si vero ita se res habet, omne ergo tempus est annorum LIV. et trium mensium, secundum eorum supputationem [3]. Septimo siquidem anno regni (sui) Nabuchodonosorus coepit obsidere Tyrum: quarto [4] autem anno

σίλευσε Βαὰλ ἔτη δέκα. μετὰ τοῦτον δικασταὶ κατεστάθησαν καὶ ἐδίκασαν· Ενίβαλος Βασλάχου μῆνας δύο, Χέλβης Αβδαίου μῆνας δέκα, Αββαρος ἀρχιερεὺς μῆνας τρεῖς, Μύτγονος καὶ Γεράστρατος τοῦ Αβδηλέμου δικασταὶ ἔτη ἓξ, ὧν μεταξὺ ἐβασίλευσε Βαλάτορος ἐνιαυτὸν ἕνα. τούτου τελευτήσαντος, ἀποστείλαντες μετεπέμψαντο Μέρβαλον ἐκ τῆς Βαβυλῶνος, καὶ ἐβασίλευσεν ἔτη τέσσαρα. Τούτου τελευτήσαντος, μετεπέμψαντο τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Εἴρωμον, ὃς ἐβασίλευσεν ἔτη εἴκοσιν. ἐπὶ τούτου Κῦρος Περσῶν ἐδυνάστευσεν.

Οὐκοῦν ὁ σύμπας χρόνος ἔτη πεντήκοντα τέσσαρα καὶ τρεῖς μῆνες πρὸς αὐτοῖς. ἑβδόμῳ μὲν γὰρ περὶ τῆς Ναβουχοδονοσόρου βασιλείας ἤρξατο πολιορκεῖν Τύρον. τεσσαρεσκαιδεκάτῳ δ'

1 Gr. Βαὰλ. sicut etiam in sequentibus nominibus diversae occurrunt lectiones, ut videre est e regione.

2 Valde discrepat hic Jos. apud quem sic legitur: » Mytgonus et Gerastratus Abdelemi (filii) judicant (vel potius, *judices* fuerunt) annis sex. quorum inter medium regnavit Balatorus anno uno. Eo defuncto, mittentes, etc «.

3 Decenter expressit Interp. Arm. illud Gr. πρὸς αὐτοῖς, quod sonat ad verbum, *apud ipsos*, sive *juxta eos*, id tamen nescio cur tacuerunt Interp. Jos. vet. et nov.

4 Plenior lectio Jos. τεσσαρακαιδεκάτῳ, *quatuordecimo*, vel *quarto decimo*.

ՐՈՐԴՈՒՄ՝ ամի իրովմայ՝ ամ կիւրոս պարսիկ զիշխանութիւնն։ և այսպէս միաբան մերոց գրոց զտաՃարէն՝ և քաղդէացւոց և տիւրացւոց մատեանքն խօսին։ Ի այս վասն այսոցիկ այսպէս յովսէպոս։

Բայց դարձեալ յետ այսորիկ և աբիդենոս զսլաՃիկ քաղդէացւոց թագաւորութեանն հանգոյն բազմավիպին առընթեր եդեալ նուաՃէ։ Ուրոյն և զատ զասորեստանեաց թագաւորսն կարգ ըստ կարգէ համարի՝ այս ձև օրինակի։

Hiromi Cyrus Persa imperium accepit. Et ita consone de templo, tum Chaldaeorum, tum Tyriorum volumina cum scriptis nostris proferunt. Haec ergo in hunc modum de istis Josephus.

Sed tamen posthac rursus Abidenus Chaldaeorum regni rationem, ut Polyhistor, exponit, comprehenditque. Verum Assyrios reges seorsum et ex ordine sic enumerat.

(ԱՍՍՈՐԵՍՏԱՆԵԱՑ)

(ASSYRIORUM)

Ա.բիդենեայ վասն ասորեստանեայ թագաւորութեանն։

Abideni de Regno Assyriorum[1].

Այսպէս քաղդէացիք զաշխարհին թագաւորս՝ յաղովրայ մինչև՝ յա-

„Hoc pacto Chaldaei suae regionis reges ab Aloro usque ad Alexan-

ἔτει τῆς Εἰρώμου Κῦρος ὁ Πέρσης τὸ κράτος παρέλαβεν. καὶ σύμφωνα μὲν ἐπὶ τοῦ ναοῦ τοῖς ἡμετέροις γράμμασι τὰ Χαλδαίων καὶ Τυρίων. . .

1 Novum utique ac inauditum interim audituri sunt eruditi lectores praesentem Abydeni inter antiquissimos auctores celebratissimi locum. Quo cum ad hoc usque tempus viri eruditione praestantes caruissent, nihil certi invenire ipsi potuerunt, dum inquirebant regum Assyriorum successionem; quippe qui apud omnes alios rerum antiquarum Scriptores nihil aliud de istis regibus invenerint, nisi tantum post Ninum, eumque Beli filium creditum: in quo vertebatur omnis Chronologiae cardo; quoque semel admisso, gravis oriebatur, quin imo insolubilis difficultas. Duo enim tamquam certissima habebantur; primum, quod Nini aetate universam terram in diversa jam regna divisam variae nationes occupaverint, ita ut Ninus ipse, et postea ejus uxor Semiramis innumeris gentibus bellum intulerint, et in magna imperia successerint. Alterum, quod hic Ninus statim post Belum fuerit in regnum suffectus, et ipsius Beli filius sit habitus; illius, inquam, Beli, qui vulgo esse creditur Nemrodes gigas Babylonis conditor: ut expresse fatetur doctissimus Petavius, Rationarii Temp. partis 1. Lib. 1. cap. 2. „Primus in Regum Assyriorum serie Belus ponitur: qui Babylone regnavit, ejusque conditor habetur a profanis auctoribus; ex quo idem videtur esse, qui in sacris litteris Nembroth dicitur. Huic cum quinque et sexaginta imperasset annos, successit Ninus, a quo condita Ninive; eoque sedes translata regni, quod deinceps ab Assyriis nomen accepit“. Item in IX. Lib. Doc-

գեբսանդրոս վարկանին. զնինեայ և զսամիրամայ չունին ինչ փոյթ յանձին։ Այս իբրև ասէ, անդստին

drum recensent; de Nino et Semiramide nulla ipsis cura est «. Haec cum dixisset, jaminde historiae exordium

trinae Temp. cap. 13. » Quod vulgo persuasum esse video, Belum Nini patrem eundem esse, quem Moses Nembrot appellat, non repudiamus «. Quo admisso cogitur clarissimus auctor, haud secus ac omnes qui in eadem sunt sententia, litem illico movere, quomodo nempe eo sacculo tot hominum millia, quot aetas Nini postulat, in orbe terrarum esse potuerint? cum Belus ipse, Nembrotes creditus, interfuerit, imo praefuerit turris Babylonicae opificio, ac Ninus Beli, ut creditur, filius, non multo post ei successerit. Prosequitur itaque memoratus vir doctissimus demonstrare cap. XIV. Doctr. Temp. facillimam hominum propagationem, ita ut concludat: » paullo post Nini primordia, hoc est anno circiter a diluvio CCXV. in una stirpe mortales extitisse, si cum nepotibus majores omnes (ait) superfuisse fingas, 1219133512, in duabus; 2438267024 «. Sed advertendum et illud quod inibi praemisit Petavius. » Movit tamen nonnullos haec imperiorum gentiumque propagatio, ut laxandum a diluvio ad Abraamum intervallum existimarent, et proinde Graecorum in eo ratiocinia Latinis anteferrent. Quippe ex horum computatione non plures quam CCXCII. anni numerantur. Proinde cum initium Beli quadret in annum a diluvio CLIII. ut is LV. regnarit annos. Ninus circa annum CCVIII. inierit oportet, ac CCLIX. desierit. Annis enim regnavit LII «. Cui difficultati sic se illico opponit, dicens: » Verum hoc ipso tempore, licet exiguo, majorem in modum hominum genus amplificari potuisse, dubitabit nemo, qui id animo reputaverit, singulari Dei providentia factum, ut ad incrementa sobolis humanae, atque ad orbis vastitatem instaurandam, praecipua quaedam in illis foecunditas inesset, quae justam alioquin aetatem anteverteret; ut vel a pueris ipsis, quod nonnulli suspicantur, probabile sit generandi vim illis, et usum potuisse suppetere. Adde multas ab singulis uxores adjunctas, quo eodem tempore liberi plures existerent. Adde vivax et vegetum aetatis robur, ut ad multos annos superstites essent, prolemque susciperent «.

Sed quorsum ista? ut nempe pateat in qualem auctores illi angustiam acti fuerint, qui praedictam sententiam tuentur, putantes Ninum fuisse Beli filium, et post patrem statim regnasse. Propagent pro libito, si tamen credendum sit, genus mortalium eo, quo adstringunt, spatio: sed praeterea quaerendum erat, an certum sit initium regni Beli, vel ejus, ut volunt, filii Nini? Immo illud magis disquirendum fuit, nam quemadmodum Ninus juxta omnes Abraamo aequalis fuit, sic et pater Nini Bel creditus, aequalis esse potuerit Tharae, qui Abraami pater fuit? Mirum quod hoc Petavius vix animadvertit, qui satis sciebat Abraamum decimum esse a Sem; et Nembrodem, scilicet, ut vult, Belum, tertium a Cham fratre Sem: satis, inquam, sciebat quod ut Sem, et Cham aequales fuerunt, ita et Arphaxad filius Sem, et Chus filius Cham omnino aequales, atque ideo Sale filius Arphaxad certe aequalis fuit Nemrod filio Chus. Quod si et Ninus filius fuerit Nemrodis, ut conceditur, ergo is cum Eber filio Sale aetati suppar omnino fuit. Qua itaque ratione Ninus Abraamo coaevus esse potuerit? Sed Petavius ultra id voluit, ut Semiramis sit Abraamo aequalis, haec veluti certissima proferens Rationar. Temp. Part. I. L. I. c. 2. » Semiramidis anno 23. Abraamus oritur: non, ut falso persuasit Eusebius, Nini 43 «. Verum pace dixerim viri gravissimi, parum id ipsi prodest; leviora haec sunt, cum graviora a nobis memorata sint, tam auctoritate Abydeni, quam certo argumento corroborata. Si haec perpendisset Petavius, vel minime crederet Ninum Beli, Nemrodis videlicet, filium fuisse. At ipse firmiter manens in sua sententia, constanter rem disponit in laterculis Lib. XIII. Etenim sub Reu, qui sextus fuit a Sem, memorata extructione turris Babyloniae, subdit verbum de Belo, anno mundi 1809. hoc modo: » Assyriorum igitur imperium hoc fere anno primordium habuit. Hujus conditor a profanis Belus; a sacris historicis Nembroth ille nominatur, *robustus venator coram Domino*, nepos Chami, qui Babylonem condidit. Gen. X. 10. Ad idem tempus referenda sunt Arabum, et Aegyptiorum regna, quae in Eusebii Chronico (debuit dicere, in Pseudo-Eusebii Chronico Syncellano a Scaligero excogitato) fabulosa vetustate supra diluvium extenduntur «. Dein an. Mund. 1874. sub Nachor avo Abraami: » Mortuo Belo, qui regnavit annos LXV. Ninus imperavit «. Et succes-

սկիզբն առնէ պատմութեանն։ Յոր ասէ, Նինոս՝ արբէղայ, քաաղայ, արբէղայ, անեբայ, բաբեայ, բէղայ՝ արքայի ասորեստանեայ։

ducit. » Fuit, inquit, Ninus, Arbeli (filius); qui Chaali; qui Arbeli; qui Anebi; qui Babii; qui Beli regis Assyriorum «.

sive an. 1926. sub Thare: » Ninus hoc anno moritur, postquam regnavit annos LII. Hic Ninyam filium impuberem reliquit, cujus nomine primum Semiramis imperium administravit: deinde ad sese transtulit, ac duobus et quadraginta annis obtinuit. Tandem an. 1998. Thare septuaginta natus annos Abraamum genuit ... anno post diluvium 293. Semiramidis 23 «. Quis haec ferat, si generationes Sem et Cham inter se conferat?

Sed ne Petavius tantum credatur ex una parte errasse, audiendus et similis ei in eruditione Chronologica Usserius vir celebratissimus, qui in alteram partem deflexit. Is sane rerum difficultate coactus, minime voluit Belum credere eumdem esse cum Nemrode, sed istum, Nemroden scilicet Babylonis conditorem locans anno mundi 1771. in diebus Heber, deinde Belum ipsum in duos divisit. Primum fere inauditum ponit in extremis Isaaci diebus, ann. 2242. his verbis: » Evechous apud Chaldaeos imperare coepit, 224 annis ante Arabes. *Jul. African.* (subintellige *apud Georgium Syncellum*). Qui videtur esse Belus Babylonius, sive Juppiter Belus; a Chaldaeis postea Deus habitus, etc «. Post modum venit ad Belum Nini Patrem, ita scribens ann. 2682. in diebus Ehud Judicis Israelitarum: » Belus Assyrius in Babylonia, post Arabas, regnavit annis 55. *Jul. African.* «. Atque successive an. 2737. in diebus Deborae et Barak: » Ninus Beli filius, Assyriorum fundavit imperium ... Annos regni 52. illi tribuunt Julius Africanus et Eusebius «. Deinde an. 2789. » Semiramis, Dercetidis filia, Menonis primum, deinde Nini uxor, universae Asiae praeter Indos imperitavit: vixitque annos 62, cum 42. regnasset «: cujus anno secundo, mundi 2790. » Eli Sacerdos nascitur « juxta Usserium. Videant lectores sapientissimi, quem ex hisce duobus in re Chronologica praestantissimis viris, Petavium ne, an Usserium sequi velint? Hac in parte neuter sequendus, sed potius Abydenus audiendus, ut ratio videtur postulare. Omitto caeteros Scriptores Criticosque innumeros, qui diversis in saeculis floruerunt; quorum variantes vagantesque sententias melius quam nos tenent Lectores eruditi.

Verum Armenii, quod sane miraris, jam antiquitus Abydeno auctore aliisque commentariis quàm veterrimis suffragantibus, pro certo habebant Ninum minime *Beli* filium fuisse, sed *Arbeli*; non proximum successorem, sed unum ex posteris Beli; eumque celeberrimum in ea posteritate, atque adeo Beli filium lato modo nominatum: id quod omnes Armenae nationis scriptores (quamvis Latinis parum noti) una voce testantur cum D. Moyse Chorenensi v. Saeculi auctore saepe memorato memorandoque, cujus opus a Whistoniis Latio donatum; ubi Lib. I. cap. 4. ita digeritur posteritas Nemrodi in generatione Chami: *Հեբրովթ ծնանի զբաբելայ ծնանի զանեբիս. անեբիս ծնանի զարբէլ. արբէլ ծնանի զքայալ. քայալ ծնանի զմիւս արբէլ. արբէլ ծնանի զնինոս. Նինոս ծնանի զնինուա || . sc. « Nebrothes genuit Babium. Babius genuit Anebim. Anebis genuit Arbelum. Arbelus genuit Chaealum. Chaealus genuit Arbelum alterum. Arbelus genuit Ninum. Ninus genuit Ninyam « (ex Semiramide, ut patet). Paucis verò interjectis, rem ex Abydeni ipsius auctoritate auctor confirmat; ait enim: * Եւ է ճշմարիտ, և մի ոք յերկուասցի. քանզի պատմէ մեզ զայսոսիկ՝ յոլով իրս հաւատարիմն աբիւդենոս, և ասէ այսպէս. Հինոս՝ արբէլ զայ, քայաղայ, արբէղայ, անէբայ, բաբեայ, բէլայ։ Նոյնպէս և զմերն 'ի հայկայ մինչև ցարայն դէղեցիկ՝ զոր սպանեալ կաթոն շամիրամ, թուէ այսպէս. Արայն դէղեցիկ՝ արամեայ, հարմեայ, դէղամեայ, ամասեայ, արամոխսայ, արամենակայ. որ եղև հակառակ բելայ՝ միանգամայն և կենախուզ. և զայս մեզ աբիւդենոս յիւրում առաջնում արձանականի 'ի մանր ազգաբանութեան ասէ. զոր ասա ուրեմն յետոյ ոմանք բարձին || . Id est: » Nec est quod quis de hujus rei veritate addubitet, cùm de iis nobis complura tradat Abydenus, auctor certus, (vel ita, cum haec nobis tradat plurimis in rebus certus repertus auctor Abydenus), ita dicens. Ninus ortus Arbelo; (adde, Is Chaealo.) Chaealus Arbelo, Is Anebi, Is Babio, Is Belo. (Arm. Graeco more, Ninus Arbeli, Chaeali, Arbeli, Anebis, Babii, Beli). Similiterque stirpem nostram ab Haico ad Araeum pulchrum, quem Semiramis interfecit, hoc or-

Այլ ապա մի ըստ միոջէ Համարի՝ 'ի Տիգեայ և 'ի Շամիրամայ մինչև ցասարդանապաղէս, որ քան զամենեսեան հուսկ յետոյ էր. յորմէ մինչև ցառաջ

Deinde singulos a Nino et Semiramide recenset, usque ad Sardanapallum, qui fuit omnium postremus: a quo usque ad primam Olympiadem effi-

dine enumerat: Araeus pulcher Arami filius, qui Harmae, qui Gelamii, qui Amasiae, qui Aramaeis, qui Armenaci, qui Belo adversatus vitam (ejus) amisit: Atque haec narrat Abydenus in primo suo originum libro, quem (lege, quae, scilicet verba ad Armenios spectantia) postea quidam huc attulerunt (lege, hinc vel nunc abstulerunt) «. Ex quo patet, Chorenensem eadem, quae Eusebius, apud Abydenum legisse de Beli successoribus sive posteris; atque alia quaedam, quae ad Armenios attinent, in vetustis atque accuratioribus ejusdem exemplaribus attigisse: quae Graeci omittunt, ait ille, ut minus sibi expedita. Sed quod ad rem nostram pertinet, Ninum Beli non filium, neque successorem proximum, sed solum unum ex ejus posteris esse confirmat Chorenensis etiam auctoritate Maribae Catinensis, qui ante Abydenum vixit. Is, inquam, postquam Belum ab Haico Armeniorum primogenitore interfectum narrasset, post demum Aramum inter Haici posteros septimum sub Nino floruisse ait, etc. quae velim ut consulas in Choren. Lib. I. cap. 8. usque ad 18. ubi et perpende auctoritatem Maribae inniti antiquissimis monumentis, quae continebantur in eo volumine, cujus initium: * Այս մատեան՝ հրամանաւ աղէքսանդրի, 'ի քաղդէացւոց բարբառոյ փոխեալ 'ի յոյն. որ ունի զբուն հնոց և զնախնեաց բանս ||, և այլն. » Hoc volumen jussu Alexandri ex Chaldaico sermone in Graecum fuit conversum; continetque germanam antiquorum atque veterum historiam, etc «. Tam antiquissimis, adeoque firmissimis auctoribus jure Chorenensis ipse profligat contrariam sententiam, loco supra citato, cap. 4. dicens: * Այլ այս մեզ ամենևին սատար և արտաքոյ հմտարատեանն. որք զնինոս բելոյ ասեն որդի, կամ թէ նոյն ինքն բէլ. զի ոչ ազգաբանութիւնն, և ոչ ամսոյն ժողովումն այսոցիկ վկայէ. բայց թէ ըստ նշանաւորի և անուանի լինելոյ ոք պատեհ համարեալ այսպէս կարդեցէք զհեռին մնաւոր ||. » Ii autem nobis videntur prorsus a vero aberrare, qui Ninum aut Beli filium, aut ipsum dicunt esse Belum. Neque enim generis, nec annorum series huic rei testimonio est; nisi, si quis, quòd uterque fuerit inclytus et celebris, ideo verisimile esse arbitratus, nova antiquis velit connectere «.

Haec profecto certa nobis sunt. Restat tamen ut disquiratur, cur ipse Eusebius nempe noluerit hac in parte Abydenum a se citatum imitari, sed potius Ninum ut proximum Beli successorem esse quodammodo ferè supposuerit. Cujus sane rei apertissima est ratio: Siquidem Eusebius more suo videtur vulgatam inter Graecos sententiam amplexus esse, vel potius Castoris auctoritatem, ut in plurimis, sic in hac quoque parte sibi conciliasse. Nihilominus certum est eum cautè se gessisse, ne quid de suo decerneret: maxime verò difficultatem effugisse, atque eo animo non a Belo, sed a Nino tum in prima hac Chronici parte certum Assyriorum regum catalogum, tum Canonem suum inchoasse, Belo aliisque suis posteris usque ad Ninum consulto praetermissis.

Quo in consilio, ut mihi videtur, prudentiorem se se declaravit prae caeteris auctoribus Graecis; quorum plurimi (ne dicam omnes) omnino sustulerunt praedecessores Nini, nullumque inter Belum ac Ninum regem noverunt. Quidam verò quatuor ex quinque regibus, qui ante Ninum fuerunt, nescio qua auctoritate, de propriis sedibus deturbantes, transtulerunt in posteriora tempora, collocaruntque inter successores Nini post immensum intervallum, scilicet post Teutamum, qui Trojano bello aequalis fuit, postque ejus successorem Teutaeum: idque inverso ordine, nepotes ac pronepotes ante avos ac proavos collocantes. In hac sententia absurdissima fuit Georgius Syncellus, vel Africanum, vel nullum secutus auctorem, ita continuans seriem regum Assyriorum post Teutaeum, pag. 120. et 123.

Ασσηρίων κθ'. ἐβασίλευσεν Αράβηλος ἔτη μβ'.
Ασσηρίων λ'. ἐβασίλευσε Χάλαος ἔτη μέ.
Ασσηρίων λά. ἐβασίλευσεν Ανεβος ἔτη λή.
Ασσηρίων λβ'. ἐβασίλευσε Βάβιος ἔτη λζ'. sc.

» Assyriorum XXIX. regnavit Arabelus annos XLII.
» Assyriorum XXX. regnavit Chalaus annos XLV.
» Assyriorum XXXI. regnavit Anebus an. XXXVIII.
» Assyriorum XXXII. regnavit Babius an. XXXVII.

Ubi vides quatuor hos reges sumpsisse ex serie antecessorum Nini, qui quinque fuerunt juxta Abydenum inverso ordine: juxta enim eum post

ջին ողումպիադն լինին ամք. կէ։ Ա-
բիդէնոս վասն ասորեստանեաց թա-
գաւորութեանն գրեաց միըստ միո-

ciuntur anni LXVII. Abidenus itaque de regno Assyriorum singillatim ita scripsit. At non ipse solum, sed etiam Ca-

Belum fuit Babius; quem secuti sunt Anebus, Arbelus I. Chacalus. Arbelus II. cui successit Ninus. Verum miror Syncelli arrogantiam, qui non contentus haec ita praeposterè digerere, addit de Babio novum hunc errorem: Βάβιος οὗτος ἐστιν ὁ παρ' Ελλησι Τιθωνός λεγόμενος Ασσυρίων λβ'. βασιλεύς. τούτου παῖς Μέμνων, ὃς συνεμάχησε τῷ Πριάμῳ κατὰ τῶν Ελλήνων, καὶ διεφθάρη ὑπὸ Αχιλλέως. φερέται δὲ καὶ ἀντίγραφος Πριάμου ἐπιστολῆς, ὁ αὐτός ἐστι καὶ δεύτερος Ταυτάνης. Id est interprete Goaro: „ Babius iste Tithonus est Graecorum vocibus laudatus Assyriorum rex 32. cujus filius Memnon adversus Graecos Priamo tulit auxilium, et Achillis manu sublatus est. Epistolae ad eum a Priamo datae inter nonnullos circumfertur exemplar. Idemmet secundus Tautanes agnoscitur “. Verum taedet nos Syncelli hallucinationes confutare. Omitto et Scaligeri iram contra Eusebium, quem gratis supponit omnia ab Africano transcripsisse, vix tamen ei adhaesisse.

Cur autem edita minime fuerint nomina antecessorum Nini in publicis commentariis praeter Belum, ex iis quae veteres auctores dixerunt, duas causas afferre possum. Quarum prima, quod nullo modo praeclaris gestis insignes, sed potius molles atque ignavi fuerint, ideoque in vetustate illa facile oblivioni traditi. Altera autem, quod Ninus vir superbus, ac vanae gloriae cupidus, studuerit antiquorum monumenta e medio tollere, ut sua tantum facta a posteris celebrarentur. Haec ex gravissimis auctoribus constanter Chorenensis noster profert: quoad primam enim dicit L. I. c. 4. * Ա յսոցիկ վկայէ և կեփալիմոս. քանզի ասէ 'ի միում գլխոյն այսպէս. Մանր զամենայնն յիսկզբան մերոյ աշխատութեանս սկսեալ գրել զազգաբանութիւնն 'ի դիւանացն արքունի. այլ առաք հրման 'ի Թագաւորաց՝ թողուլ զանշնչանից և զվատաց արանց 'ի հնոցն պիշատակն, և գրել միայն զքաջսն և զնմաստուսն և զաշխարհակալս նախնիս. և մի' յանկէաս զժամանակս մեր ծախել. և զայլսն ||: hoc est: „Ejusdem rei testis est Cephalimus, qui in capite quodam haec dicit: Principio operis nostri, propagines singulas instituimus sigillatim subtexere ex regiis Tabulariis; sed mandata a regibus accepimus ignobilium ac nequam (lege, pigrium, vel ignavorum) inter veteres hominum memoriam praetermittere, enumerareque fortes solum ac sapientes rerumque potitos progenitores, neque tempus inutiliter absumere, et caetera “.

Quoad vero secundam rationem haec habet eodem Lib. I. c. 13. ex Mariba Catinensi antiquissimo scriptore: * Ասէ և այլ ինն պատճառս նոցն այր (մարիբաս), թէ որպէս ուսայ, հպարտ և անձնասէր գոլով նինոս, և կամեալով միայն զինքն աշխարհակալութեան և քաջութեան և լաւութեան ցուցանել սկիզբն, հրամայէ զբաղումս մատեանս և զլրոյցս առաջնոցն ըստ տեղեաց տեղեաց, և ուրուք (կամ՝ յոյ) ուրուք դործոց քաջութեան այրել. իսկ որ առ իւրովք ժամանակաբ՝ դոպարեցուցանել, և որ ինչ վասն իւր միայնոյ՝ գրել ||: i. e. „ Idem (Maribas) et alias ejus rei rationes affert, utique Ninum, (supple, ut didici,) superbia inflatum suaeque gloriae cupidissimum, cum se unum summae potestatis, et fortitudinis ac bonitatis fontem atque originem haberi vellet, complures libros et historias antiquas rerum ubicunque egregiè gestarum jussisse concremari; et de se tantùm suisque temporibus conscribi “.

Eadem affirmat et Arzerunius, qui quo studiosius atque ex professo Assyriorum reges examinavit ex antiquis monumentis (erat enim de prosapia posteritatis filiorum Sennecherim in Armeniam profugientium), eo majorem fidem mereat oportet. Is ergo Lib. I. c. 2. postquam constanter memorasset juxta antiquos Scriptores, Beli successores Babium, Anebium, Arbelum, Chaalum, Arbelum alterum Nini patrem, haec subdit: * Եւ զի (այլք) ասեն զնինոս թագաւորեալ յետ բելայ՝ անփոյթ զայսքանեօք արարեալ, (պատճառն է՝) զի 'ի մատեանս առաջնոցն ունէին պատուէր 'ի թագաւորացն զնչանաւոր իրս քաջաց գրել, և ոչ վատաց. այլև նկարագիրս ոմանս պատկերաց՝ զպատկեր քաջաց արականս և չքեղաւորս կենդանագրել, իսկ զվատացն և զնուազագունելոցն՝ լոյծս և կանացիս, և միայն վերնագրութեամբ հեթ նշանակեալ: (Որպէս և 'ի յայսորդ գլ. 3. անընդվիջապէս յարէ.) Յոլոք ժամանակացս այսոցիկ, ըստ որում յառաջագոյն ասացաք՝

ջէ զայս ձև օրինակի։ Ել միայն նա, այլև կաստուրը յաւուրսն ժամանակաւորացն համառօտ մատենի զայս գոյն օրինակի՝ մինչև 'ի սողոքայս ա պաստան՝ զասորեստանեաց թագաւորութենէն վիպադրէ։

ի համառովքայ համառօտ մատենէն, վասն ասորեստանեաց թագաւորութեանն։

Բելոս էր ասէ ասորեստանեաց թագաւոր. և առ նովաւ կիկղոր յաւուրց անտի բելոյ մինչև 'ի նինոս, երևելիք ինչ և նշանաւորք 'ի մատենից առաջնոցն ոչ երևի. թերևս 'ի բազում խափանմանց. նախ զի և լեզուքն շփոթեալք՝ ունէին զանմիաբանութեան փոյթս. կամ թէ զի և վատութիւնք քաջաց ապիհարկեալք՝ ոչ գրեցաւ 'ի մատենագրաց անտի քաղդէացւոց. դարձեալ՝ զի թէ և գրեցաւ էս, այլ քաջութիւնք արութեան նինոսի ըստ օրինակի բելոյ առաւել ամբարձաւ անձնասէր ամբարտաւանութեամբ՝ զինքն գոլ ասել սկիզբն քաջաց, և թագաւոր առաջին. զի և մատեանս առաջնոցն մեծասատ սոխոով 'ի մի վայր գումարեալ՝ հրամայեաց այրել. զի և գոնք էս յիշատակի այլոց անուանց մի երևեսցի, բայց ինքեան միայնոյ։ Քանզի և սա ասի թագաւորեալ ամենայն ասիոսատանի և լիբիաստանի՝ բայց միայն 'ի հնդկաց. որ և զնինուէ քաղաք առաջին արքունեաց շինեալ յասուրայ, զոր աւերեաց նեբրովտ, սա վերստին շինեաց 'ի պատիւ անուան իւրոյ։ i. e. „ Quod autem (alii) Ninum post Belum regnasse dixerint, praetermissis tot nominibus (regum intercedentium), id causae fuit, quoniam in mandatis a regibus habuere, in Majorum monumentis exarare tantum insignes res virorum fortium, nec ita ignavorum; nec non vivaces quasdam effigies, qui depingere vellent, ut imagines fortium virili animo ac decore praeditas delinearent, ignavorum verò ac ignobilium, specie molli et foemina descriptas, solaque inscriptione indicatas „. Pariter et sequenti cap. 3. haec addidit, dicens: „ Indicia istorum temporum, ut antea memoravimus, transactorum scilicet a diebus Beli ad Ninum usque, haud notabilia insigniave gesta praeseferre in majorum monumentis visa sunt, fortasse ut obstaculis varii generis impedita. In primis enim, linguarum confusione confecta, discordia intima inter se exagitabantur. Sive etiam inertia, viris generosis indigna, nonnunquam usurpata, non est scriptis mandata ab illis Chaldaeorum Scriptoribus. Adde, quod si quae scripta fuerint, sed tamen cùm Nini generosa praeclaraque gesta, Beli instar, quàm maxime extulerint eum in ambitionem elationemque animi proprio amore, adeo se voluit dici auctorem virorum fortium, regemque primum; ut etiam majorum monumenta, acerrima lege promulgata, in unum collecta igni tradi jusserit, ita ut, ne vestigia quidem aliorum nominum cernerentur, nisi suimetipsius tantum. Nam et hic dicitur regnasse universae Asiae ac Libyae praeter Indos; quinetiam urbem Niniven, velut regni caput, ab Asur conditam, a Nemrode tamen eversam, is demum restauravit in honorem sui nominis „. Verum non desunt, qui librorum combustionem tribuant Nino, qui secundus dicitur; non tamen et primo denegare possunt: de quo non est, cur a nobis disseratur.

Ex Castoris Brevi Volumine, de Regno Assyriorum.

„ Belus, inquit, rex erat Assyriorum: et sub eo Cyclopes Jovi decer-

1 ժամանակաւորացն, expresse notat in autographo habitum Χρονικῶν, sicut etiam համառօտ մատեան satis clare indicat τὴν ἐπιτομήν, quod a Latinis nunc *Epitome* per Hellenismum, nunc *Compendium* vocatur, vel *Compendiorum volumen*. Et quidem simili nomine praesens Castoris opus ab auctore nostro tam hic, quam in Canone citatur.

պայքն՝ փայլատակունս և շանթս հրացանս արամազդայ մարտուցելոյ ընդ տիտանացիսն նպաստ 'ի կռիւ լինէին։ Այլ թագաւորք տիտանացւոց Հանաչէին 'ի ժամանակին. յորոց մի էր ովկիգոս արքայ։ Այլ յետ սակաւ բանից զնովիմք ածեալ՝ ասէ, թէ սկայք դիմեցին 'ի վերայ, դից և սատակեցան, զօրավիգն օգնականութեան դիցն լեալ հերակլի և դիոնէսի՝ որ էին 'ի տիտանացն։

Բելոս՝ զորմէ յառաջագոյնն ասացաք, վճարեաց զկեանս. որ և ճծ ամս կարծեցաւ։ Յետ որոյ նինոս աստորեստանեաց թագաւորեաց ամս. ծբ։ սա արար կին զշամիրամ։ Յետ որոյ շամիրամ թագաւորեաց ասորեստանեաց՝ ամս. խբ։ Այլ ապա զամէս, որ և նինուաս։ Այլ հապ միւսանգամ զթագաւորս ասորեստանեաց՝ որ յետ նոցա էին, 'ի կարգ արկեալ համարի մինչև ցսարդանապաղդոս, յանուանէ յիշատակեալ զամենեսին. զորոց և մեք յետ սակաւ միոյ և զանուանս և զժամանակս թագաւորութեանցն գիցուք։ Բանզի և նա 'ի կանոնսն զսոյն օրինակ քանից գրէ զնոցանէ։

Նախ զասորեստանեաց թագաւորսն յօրինեցաք, սկիզբն 'ի բելայ արարեալ. և քանզի ամք թագաւոր-

tanti adversus Titanos, per fulgura fulminaque ignea opem in praelio tulerunt. Eo autem tempore Titanorum reges agnoscebantur; quorum unus erat Ogygus rex«. Paucis vero interjectis, prosequitur, dicens: » Gigantes in Deos irruentes perempti sunt, auxilium Diis ferentibus Hercule et Dionyso, qui ex Titanis erant«.

» Belus, de quo antea diximus, vitam finivit, quin et Deus habitus est. Post quem Ninus imperavit Assyriis annis LII. Hic uxorem duxit Semiramidem. Post cumque Semiramis ipsa in Assyrios regnavit, annis XLII. Deinde vero Zames, qui etiam Ninyas«. Et continuo singulos Assyriorum reges, qui post eos fuerunt, in ordinem redigens, ad Sardanapallum usque recenset, cunctos nominatim commemorando: quorum etiam nos utique nomina, regnique tempora paulo post adponemus. Siquidem et ille in Canone suo his verbis de ipsis scribit [1].

» Primo Assyriorum reges digessimus, initium a Belo facientes [2]: quum vero ipsius regni annos vix certo tra-

(*Syncell. pag.* 164.)

. . . (ὥς που καὶ Κάστωρ ἐν τῷ κανόνι αὐτοῦ φησὶν, ὧδε.)
Πρώτους μὲν εἶναι τοὺς Ασσυρίους βασιλεῖς κατετάχαμεν, τὴν μὲν ἀρχὴν ἀπὸ Βήλου πεποιημένους. τὸ δὲ, τῷ τῆς βασιλείας αὐτοῦ

1 Syncellus, ut vides e regione, praesentem Castoris locum ex Eusebio transcripsit, quamvis non adeo integre. Syncellum vero descripsit Scal. p. 46.

2 Textus Arm. non ita obscure declarat, ad personam Scriptoris, Castoris nempe, illud pertinere սկիզբն 'ի բելայ արարեալ: ac si diceret in personali, *Sermonis initium a Belo fecimus*; ideoque in Gr. interpres legerit πεποιημένοι. Quum verò hodie apud Sync. legatur

բութեանն նորա ստոյգ չաւանդեցին, զանունն յիշատակեցաք. բայց ակիզբն ժամանակագրութեանն 'ի Նինայ արարաք. և 'ի միւս Նինոս՝ որ առ զթագաւորութիւնն 'ի սարդանապաղղայ, հանգուցաք։ զի այնպէս յայտնի և բովանդակ իսկ ժամանակն լինիցի՝ և իւրաքանչիւր ուրուք առանձինն 'ի թագաւորելոցն. և այսպէս գտանի ժամանակն ամաց. ռ. երկերիւր և ութսնից։ Այս կաստուրն։ Այլ պատմէ զսոյնս՝ որ և զմատենադարանսն ժողովէր՝ դիոդորոս սիկեղացի, զսոյն ձև և նա զսոյն բանս գրէ։

ditos habeamus, nomen solummodo commemoravimus: sed tamen Chronologiae principium a Nino duximus, et in alterum Ninum, qui regnum a Sardanapallo accepit, desinimus [1]: ut pote hoc pacto perspicuum esset tam universi temporis, quam singulorum regum (temporis) spatium: hoc itaque modo reperitur tempus annorum M. ducentorum et octoginta «. Haec Castor. Porro eadem, qui Bibliothecas collegit Diodorus Siculus, iisdem verbis refert.

'Ի դիոդորէ մատենէին՝ վասն ասորեստանեաց թագաւորութեանն։

Ex Diodori voluminibus, de Assyriorum Regno [2].

Առաջինն յասիացւոց աշխարհին՝ անդստին յաշխարհէն կացին

» Primum quidem in Asia ex ipsa regione fuerunt reges; quorum nec

ἔτει, μὴ παραδεδόσθαι σαφῶς. τοῦ μὲν ὀνόματος μνημονεύομεν, τὴν δὲ ἀρχὴν τῆς χρονογραφίας ἀπὸ Νίνου πεποιήκαμεν, καὶ καταλήγομεν ἐπὶ Νῖνον τὸν διαδεξάμενον τὴν βασιλείαν ἀπὸ Σαρδαναπάλου...

(Diodor. Sicul. Lib. II. pag. 113. 137. *Vide et Syncell. pag.* 132.*)*

Τὸ πάλαι τοίνυν κατὰ τὴν Ἀσίαν ὑπῆρχον ἐγχώριοι βασιλεῖς, ὧν οὔτε πράξεις ἐπίσημοι, οὔτε ὀνόματα μνημονεύεται. πρῶτος δὲ

πεποιημένους, Goar aliter rem expressit, τὴν ἀρχὴν non pro *principio*, sed pro *principatu* seu *imperio* ita accipiens: » Primo quidem ordine reges Assyriorum generis et imperii seriem a Belo ducentes locavimus «: ubi nullum in Gr. *generis*, ac *seriei* vestigium; ne dicam *imperii* quoque, de quo est controversia; an scilicet ἀρχὴ hic *initium* ne, vel *imperium* designet: primum certe vel ipse Goar et invitus amplexus est, vertit enim » principium duximus «.

1 Hic fragmenti finis apud Sync. qui tamen sequentia ad sensum usurpavit loco praecitato, sc. p. 134. D. dicens de Eusebio nostro, τῷ Κάστορι μᾶλλον ἀκολουθήσας, οὗ καὶ μαρτυρίαν προήγαγεν, ᾧ σπ', ἔτη φάσκουσαν τοὺς Ασσυρίων βασιλεῖς ἄρξαι. i. e. ad verb. » Castorem magis imitatus (Eusebius), cujus et testimonium producit, MCCLXXX. annos dicentis Assyriorum reges regnasse «. Si vacat, consule et interp. Goari.

2 Locus Diodori occurrit etiam apud Syncellum p. 132. D. quem noli putare Diodorum

Թագաւորք. որոց ոչ քաջութիւն և ոչ անուն յիշի։ Նռաջին՝ վիպասանութեան և յիշատակաց արժանի նիւնոս գտանէր՝ Թագաւոր ասորեստանեաց. որ մեծամեծ արութիւնս և քաջութիւնս վարեաց. զորմէ մանր կարգ ըստ կարգէ գրել փութացաք։ Նա ապա յետ այլոց բանից ասէ, եթէ ծնաւ որդի 'ի շամիրամայ զնինուսաս։ Նա իբրև վախճանեցաւ, ըզկինն եթող տիկին. զնինոս շամիրամ Թաղեաց յարքունիսն։ Նա դարձեալ յետ սակաւ բանից զնովիմբ ածեալ՝ ասէ զշամիրամայ, թէ սա Թագաւորեաց ամենայն ասիացւոց՝ բաց 'ի հնդկաց. և վախճանեցաւ ըստ այնմ օրինակի՝ որպէս յառաջագոյն առացաք, կեցեալ ամս. կբ. և

praeclarum aliquod factum, nec nomen [1] memoriae traditum. Primus itaque enarratione ac memoria dignus Ninus rex Assyriorum inventus est; qui quam maxima gesta, eaque praeclara perpetravit: de quo minutatim ac singillatim ut scriberemus operam dedimus « [2]. Posteaque aliis verbis interjectis, ait, quod » filium procreavit ex Semiramide Ninyam. Quum vero mortuus esset, uxorem Dominam reliquit. Ninum ergo in regia Semiramis sepelivit «. Item paucis verbis interpositis, refert de Semiramide, dicens [3]: » Haec universae Asiae, exceptis Indis, imperavit; atque eo, ut antea diximus, modo obiit; annos cum vixisset LXII. regnassetque annos II.

τῶν ἱστορίᾳ καὶ μνήμῃ παραδεδομένων Νῖνος ὁ βασιλεὺς τῶν Ασσυρίων μεγάλας πράξεις ἐπετελέσατο. περὶ οὗ τὰ κατὰ μέρος ἀναγράφειν πειρασόμεθα. (Καὶ μεθ' ἕτερα). (μετὰ δὲ ταῦτα) γεννήσας ἐκ Σεμιράμιδος υἱὸν Νινύαν ἐτελεύτησε, τὴν γυναῖκα ἀπολιπὼν βασίλισσαν. τὸν δὲ Νῖνον ἡ Σεμίραμις ἔθαψεν ἐν βασιλείοις. (καὶ ἐπάγει.) αὕτη μὲν οὖν βασιλεύσασα τῆς Ἀσίας ἁπάσης, πλὴν Ἰνδῶν, ἐτελεύτησε τὸν προειρημένον τρόπον, βιώσασα μὲν ἔτη ξβ'. βασιλεύσασα δὲ δύο πρὸς τοῖς μ'. . . . . Μετὰ δὲ

ipsum consuluisse, sed magis Eusebium nostrum transcripsisse, ut patet ex sincera imitatione in verbis interjectis Eusebii more. Omitto Scaligerum, Syncellum ipsum postea describentem p. 32. cujus is locus, sc. Scaligeri, memoratur in adnot. Diod. a P. Wesselingio sub putato nomine Chronici Canonis Eusebiani, hoc modo: » Usus his est . . . . Euseb. Can. Chron. p. 29. «: quo intelligit primam Scal. editionem.

1 Arm. textus in singulari expressus ոչ քաջութիւն և ոչ անուն, aperte probat genuinam lectionem Diod. οὔτε πράξις ἐπίσημος, οὔτε ὄνομα; minime vero Syncellanam apud Goarum, et Scaligerum in plurali habentem οὔτε πράξεις ἐπίσημοι, οὔτε ὀνόματα.

2 Nescio an Sync. ipse, vel potius amanuensis ejus omiserit illam lineam περὶ οὗ etc, quam integram et Diod. et Eusebius noster habent. Hic sane, ubi desinit primum Diod. fragm. solerter interjecit Euseb. illa, Նա ապա՝ յետ այլոց բանից ասէ: quod et Sync. observavit per ea καὶ μεθ' ἕτερα, sc. *Atque post alia*: cui subjungitur alter Diodori locus ex p. 120. ubi suspicamur in cod. Arm. intercidisse ante verbum ծնաւ՝, illam voceni յետ այսորիկ; cum aeque praeferant Diod. et Sync. μετὰ δὲ ταῦτα.

3 Pariter cum Eusebio excipit Sync. quamvis in compendium redigat, καὶ ἐπάγει, *et infert;* ubi noster fortasse habuit καὶ πάλιν μετ' ὀλίγα ἐπάγει λέγων: id enim fere sonat Arm. lectio. Utcumque sit, uterque prosequitur ea, quae occurrunt apud Diod. p. 134.

թագաւորեալ ամս . Բ . ընդ քառասնավ։ Եւ միւսոյ միոջէ համարի, թէ յետ նորա մահուանն՝ նինուայս նին տեայ և շամիրամայ որդի առ զիշխանութիւնն . և ունէր խաղաղութեամբ . և պատերազմասէր և աշխատասէր մօրն մտաց չեղև ինչ երբէք նախանձաւոր։

supra quadraginta «. Et singulatim recenset: » Post ejus obitum Ninyas Nini et Semiramidis filius imperium suscepit, ac in pace obtinuit; nec matris unquam animi ad bella laboresque proclivis aemulatorem se praebuit «.

Եւ դարձեալ յետ այլոց բանից զնովիմբ ածէ . Հանդոյն սմին ասէ և այլ թագաւորքն որդի 'ի հօրէ առնուին զիշխանութիւնն . և թագաւորեցին աղգաց յաղգս մինչև ցսարդանապաղ։

Atque iterum post alia verba [1] subdit. » Similiter ei, inquit, et alii reges a patre filius [2] imperium accipiebant, regnaveruntque a progenie in progeniem [3] usque ad Sardanapallum. Sub

τὸν ταύτης θάνατον Νινύας ὁ Νίνου καὶ Σεμιράμιδος υἱὸς παραλαβὼν τὴν ἀρχὴν ἦρχεν εἰρηνικῶς, τὸ φιλοπόλεμον καὶ κεκινδυνευμένον τῆς μητρὸς οὐδαμῶς ζηλώσας.

(Καὶ μεθ' ἕτερα .) παραπλησίως δὲ τούτῳ καὶ οἱ λοιποὶ βασιλεῖς, παῖς παρὰ πατρὸς διαδεχόμενος τὴν ἀρχὴν, ἐβασίλευσαν ἐπὶ γενεὰς (μέ.) μέχρι Σαρδαναπάλου. ἐπὶ τούτου γὰρ ἡ τῶν Ἀσ-

1 Sync. vel (si liceat suspicari) ejus librarius quamvis in anterioribus omiserat non pauca, iterum tamen hic Eusebium sequitur, interjectis ejusdem more, καὶ μεθ' ἕτερα: ubi arbitror in nostro exemplari lectum fuisse καὶ πάλιν μεθ' ἕτερα ἐπάγει. In sequentibus itaque Diod. verbis, quae cernuntur in edit. p. 135. adverte adprobari illud τούτῳ, per սմին, quod deest in Sync. sicut et ᾧ quod tenet Scal. desideratur in edit. Goari. Ut ut sit, Հանդոյն սմին, accuratissime cohaerens cum Gr. παραπλησίως δὲ τούτῳ, apprime assignat praecedentem regem: sonat enim, *Similiter ei, juxta istum*: quo posito minime probabitur Lat. versio Interpretis Diod. habentis: *Ad eum prope modum.* Ubi alieno sensu sumitur pronomen τούτῳ, ac si reipsa non adesset. Et quidem Goar cum non habuerit in sua lectione illud pronomen, potuit reddere, ut reddidit, *in hunc ferme modum*.

2 Verbum verbo diligenter (quamvis non adeo ornate) reddi placuit, ut facile innotesceret affinitas inter Arm. et Gr. atque item ostenderetur sincera Diod. lectio, παῖς παρὰ πατρός; id enim sonat որդի 'ի հօրէ; pro quo Sync. habet vel παῖδες παρὰ πατρός, ut Goar legit, vel ut Scal. placuit, παῖδες πρὸς πατρός, cujus rei causa etiam sequens vox variatur: quam nempe Diod. habet in singulari, διαδεχόμενος, penes Sync. in pl. διαδεχόμενοι; quod nihil ad nos: nam in Arm. aeque potest առնոյր, առնուին sing. vel. plur. in hujusmodi reponi locis; quamquam hic, ut decentius, in plur. ponitur, cum antecedat vox pl. թագաւորք: vide similia et infra in textu Cephalionis.

3 Աղգաց յաղգս. Haec verba testantur in Gr. lectum certe fuisse ἐπὶ γενεᾶς μέν, vel ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, ut non semel occurrit in sacris literis; aut demum quid simile in plur. absque ullo certo numero. Quae sanè vera lectio (ni fallor) funditus evertit Criticorum disceptationem in hunc Diod. locum: ubi habetur juxta varia exemplaria, ἐπὶ γενεὰς λ'. vel τριακόντα, sive λέ. vel τριάκοντα πέντε: sicut et apud Sync. ἐπὶ γενεὰς μέ. seu τεσσαράκοντα πέντε, ubi tamen Scal. voluit quasi juxta mentem Diod. legi λέ. sive τριάκοντα πέντε. Hanc lectionem amplexus est et Goar in marg. ipsi viderint, an satis prudenter. Sed vix sustinemus Wesselingii conjecturam in adnot. Diod. p. 135. n. 35. is enim deceptus a Goaro, qui deceptus erat a Scaligero, e Pseudo, inquam,

դոնապաղղոս. քանզի առ նովաւ թագաւորութիւնն ասորեստանեաց փոխեցաւ 'ի մարս, տևեալ բաւեալ ամն աւելի քան զՀազար և զերեքարիւր. որպէս ասէ կտեսիկս կնի դացի յերկրորդ մատենին։ Բայց զանուանս թագաւորացն՝ զոր թագաւորեցին, և զբազմութիւնն ամացն՝ չունին ինչ փոյթ գրելոյ, յաղագս ոչ գործելոյ ինչ 'ի նոցանէ արժանի յիշատակի. միայն թիկունքն օգնականութեան, որ տրուեալ էին առաքեցան յասորեստանեաց՝ արժանի եղեն մատենագրութեան. որոց մէմնոն տիթոնեայ էր զօրավար։

eo enim regnum Assyriorum ad Medos translatum est, quum mille trecentos et amplius annos perdurasset: prout Ctesies Cnidius in secundo libro tradit. Nomina verò regum qui regnarunt [1], annorumque spatium, quamvis longum, negligunt describere; eo quod nihil memoria dignum ab eis actum fuisset; nisi quod suppetiae Trojanis ab Assyriis missae dignae fuerunt quae memorarentur, quorum Memnon Tithoni (filius) dux erat «.

συρίων ἡγεμονία μετέπεσεν εἰς Μήδους ἔτη διαμείνασα πλείω τῶν ᾱ. καὶ τ' καθάπερ φησὶ Κτησίας ὁ Κνίδιος ἐν τῇ β'. βίβλῳ. τὰ δὲ ὀνόματα τῶν βασιλέων, καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐτῶν οὐκ ἐπεγεγράφει, διὰ τὸ μηδὲν ὑπ' αὐτῶν πεπράχθαι μνήμης ἄξιον. μόνη γὰρ τέτυχε ἀναγραφῆς ἡ πεμφθεῖσα συμμαχία τοῖς Τρωσὶν ὑπὸ Ἀσσυρίων, ᾗ ἐστρατήγει Μέμνων ὁ Τιθωνοῦ.

Eusebio, ita ibi monuit. » Ἐπὶ γενεὰς τριάκοντα. Euseb. et secutus illum Syncellus; corruptos enim ejus numeros ad hanc formam esse instaurandos recte animadvertit Jac. Goar «. Veritatem facile assequi poterant hi, qui tàm diversa putarunt, si forte animadvertissent facile irrepsisse apud Sync. librariorum vitio numerum μέ, oscitanter nempe repetentium syllabam με, qua incipit sequens vocabulum μέχρι, ita ut, si deleas τὸ μέ, ut merito delendum est, vel saltem legas μεν, idest *quidem*, *utique*, oritur vera lectio Eusebiana, ideoque verè dici potest contra Wesselingium: » ἐπὶ γενεὰς (μεν). Eusebius, et secutus illum Syncellus; cujus tamen illibatam lectionem interpolarunt posteri, legentes μέ. posteriores verò pro lubidine reponentes λέ «: mutuati nempe ex altero Diod. loco, quod infra occurret. Poterant item commodius conjicere ipsius Diod. editores, unam vel alteram ex literis verbi ἐβασίλευσαν (quod statim excipit τὸ γενεὰς,) amanuensium incuria seorsum fuisse inserta, numeri loco λέ. vel λ'. quod ii, qui postea fuerunt, profecto exprimere voluerunt per nomina numeralia τριάκοντα, vel τριάκοντα πέντε. Quod nemo inficias ire poterit, qui rem similem in sequenti periocha ab illis tentatam fuisse sciat. Siquidem addiderunt ibi haec ἔτι δ' ἑξήκοντα in lect. Diod. plane ignota Eusebio et Syncello, quod et ipse Wesselingius tamquam mendum habet, ait enim in num. 38. » Recte haec desunt Euseb. (puta Scaligerano, haud secus ac nostro) et Syncello, neque leguntur infra, c. 28. ut prorsus probabile sit ab aliquo esse addita «; prosequiturque sua confirmare Petavii auctoritate: consule locum citatum.

1 Plurimum variant hic inter se lectiones: τὸ πάντων, al. πάντα, quod habetur in Diod. vix cernitur neque apud auctorem nostrum, nec apud Sync. conjunctio verò καὶ deest in Cod. Arm. quod librarii vitio adscribas velim. Illud autem Diodori, ὧν ἕκαστος ἐβασίλευσεν, deest in Sync. manifesta librariorum negligentia. Quae a textu nostro cum praecedentibus conjunguntur. Ita ut vel in Arm. legendum juxta Gr. Diod. Բայց զանուանս թագաւորացն, և զբազմութիւն ամացն՝ զոր թագաւորեցին, etc. vel in Gr. juxta Arm. sic accommodandum,

Ի Թագաւորել տաւտանեայ ա-
սիացւոց աշխարհին, որ էր քսանե-
րորդ վեցերորդ ի նինեայ Շամիրա-
մանց, ասեն՝ Թէ ընդ փոքամեծոնեայ
յոյնք զօրաժողով եղեն յաշխարհն
տրոյացւոց՝ տալ Ճակատս, մինչդեռ
զպետութիւնն ասիացւոց աւորեա-
տանեայք ունէին աւելի քան զՀա-
զարամեայ ժամանակ։ Պրիամոս Թա-
գաւոր տրոյացւոց ծանրացեալ նե-
ղեալ ի պատերազմաց՝ ձեռս տայր

» Tautano[1] in Asia regnante, qui vicesimus sextus a Nino Semiramidis (viro) fuit[2], Graecos dicunt cum Agamemnone exercitum movisse in Trojam, praelium facturos: quum Asiae imperium plus quam mille annis Assyrii jam tenuissent. Priamus (autem) rex Trojanorum mole belli gravatus ac defessus, Assyriorum regi sese commendabat; qui supplicarent mittebat, ut sibi auxilium et opem

Ταυτάνου γὰρ βασιλεύοντος τῆς Ἀσίας, ὃς ἦν κϛ'. ἀπὸ Νίνου τοῦ Σεμιράμιδός, φασι τοὺς μετ' Ἀγαμέμνονος Ἕλληνας ἐπὶ Τροίαν στρατεῦσαι τὴν ἡγεμονίαν ἐχόντων τῆς Ἀσίας Ἀσσυρίων ἔτη πλείω τῶν χιλίων. καὶ τὸν μὲν Πρίαμον βαρυνόμενον τῷ πολέμῳ καὶ βασιλεύοντα τῆς Τρωάδος, ὑπήκοον δ' ὄντα τῷ βασιλεῖ τῶν Ἀσσυρίων, πέμψαι πρὸς αὐτὸν πρεσβευτὰς περὶ βοηθείας. τὸν δὲ

τὰ δ' ὀνόματα τῶν βασιλέων, ὧν ἕκαστος ἐβασίλευσεν, καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐτῶν, etc. Denique illud ՀԱՆԻՆ ԻՆՉ ՓԱՅԹ ԳՐԵԼՈՅ, in plurali expositum, *negligunt scribere*, vel ad verb. *non habent quid curae ad scribendum*, Gr. textus hodiernus in sing. praefert; nec tamen uniformiter. Diod. οὐ κατεπείγει γράφειν. Gemist. οὐκ ἄξιον γραφεῖν. Sync. οὐκ ἐπεγεγράφει; quod reddunt Lat. Interp. » *referre non necessum est* «; ut in Diod. vel » *colligere non studuit* «; ut in Sync. ubi placuit viris eruditis pro οὐ legi οὐδέν: quod multis probat Wessel. idque magis ad nostram accedit lectionem.

1 Տաւտանեայ. Ita quoque constanter habuit Sync. Eusebii exscriptor: Ταυτάνου, quod tentavit corrigere Goar in marg. Gr. legens Τευτάμου juxta hodierna Diod. exemplaria, atque absolute in Lat. reponens *Teutamo*. Interea Arm. cod. ita ferebat punctorum digestionem. » Memnon . . . dux erat Tautano supra Asiam regnante . . . (deinde de integro) Dicunt Graecos cum Agamemnone « etc. quam interpunctionem vix admittit Gr. textus, quem tamen sequi necesse nobis fuit.

2 Omnino nostram servat lectionem Syncellus sincerus Eusebii exscriptor: ὃς ἦν κϛ'. ἀπὸ Νίνου τοῦ Σεμιράμιδος, ubi hodierna lectio Diod. mendose sane fert, ὃς ἦν εἰκοστὸς ἀπὸ Νινύου τοῦ Σεμιράμιδος; nam non solum incuria amanuensis intercidit ἕκτος, quod adjungendum erat cum numero εἰκοστός, sed etiam simili manifesto errore pro Νίνου, Νινύου irrepsit: quod suspicamur sinistra industria quorundam interpolatorum factum; eo quippe consilio, ut sequentem vocem τοῦ Σεμιράμιδος decenter eo loci detinere possent. Siquidem juxta tritum Hellenismum hic casus genitivus filium suum esse declarat praecedentem virum. Quum itaque satis noverant non Ninum, sed Ninyam Semiramidis esse filium, eo pacto corrigendam esse lectionem sibi persuaserunt. Quam etiam correctionem, contra fidem auctoris sui, sibi conciliare ausus est Goar in Latina interp. Sync. Sed tamen debuit animadvertere, quod non desint, qui vel in ipso Diod. accurate legant Νίνου, ut in adnot. ejus declarantur p. 135. satis nempe conscii, quod non tam Semiramidis filium, quàm quemvis ejus proximum intelligi hic posse, imo oportere, per vocem τοῦ Σεμιράμιδος, haud secus ac per Arm. Շամիրամանց, atque adeo maritum Semiramidis procul dubio afferri ab auctore. Etenim Diodori manifesta mens fuit assignare celeberrimum tempus Nini et Semiramidis, minime vero Ninyae, cujus nulla celebratur memoria; unde non abs re legit Pogg. a *Nino et Semiramide*. Insuper iterum id probat Eusebius noster, cum XXVI. a Nino asserit Teutamum fuisse.

յարքայն ասորեստանեաց, աղօթ-
կեարս արձակէր՝ առաքել նմա թի-
կունս օգնականութեան։ Եւ նա-
տայր նմա բիւր զօր յեթուվպացւոց
աշխարհէն, և այլ ևս նոյնչափ նու-
սիանս, հանդերձ երկերիւր կառաք։
և զօրսավար յղէր զՄեմնոն տիթո-
նեայ։ Եւ ըստ նոցանէ դարձեալ
զնոքիմքք ածեալ՝ ասէ, թէ զՄեմնո-
նեայ զայսպիսի ինչ արուեստիւնս յար-
քունի մատեանն պատմեալ ասեն
բարբարոսք։

Սարդանապաղղոս, որ երեսներորդ
հինգերորդ էր 'ի նինեայ՝ որ գումա-

ferret. Ipse vero decem millia militum ex Aethiopia, ac totidem Nusianos cum ducentis curribus ei dedit; ducemque misit Memnonem Tithoni (filium) «. Post haec autem iterum prosequitur, dicens: » De Memnone similia quaedam praeclara gesta in regiis voluminibus enarrata fuisse, Barbari tradunt «.

» Sardanapallus tricesimus quintus a Nino [1], qui comparavit, obtinu-

(Τεύταμον) μυρίους μὲν Αἰθίοπας, ἄλλους δὲ τοσούτους Σουσιανοὺς σὺν ἅρμασι διακοσίοις ἐξαποστεῖλαι, στρατηγὸν καταστήσαντα Μέμνονα τὸν Τιθωνοῦ . . . περὶ μὲν οὖν τοῦ Μέμνονος τοιαῦτ' ἐν ταῖς βασιλικαῖς ἀναγραφαῖς ἱστορεῖσθαι φασίν οἱ βάρβαροι.

Σαρδανάπαλος δὲ τριακοστὸς καὶ πέμπτος ἀπὸ Νίνου τοῦ συστησαμένου τὴν ἡγεμονίαν, ἔσχατος δὲ γενόμενος βασιλεὺς Ἀσσυ-

1 Bene egit Syncellus, qui quamvis anteriora neglexerit, praesentem tamen locum integre et fideliter descripsit p. 132. C. quo confirmat genuinam Eusebii nostri lectionem, habens τριακοστὸς καὶ πέμπτος, cum interim apud Diod. legatur tantum τριακοστὸς: quod non sine industria ab iis, qui postea fuerunt, factum fuisse dixeris, ut nempe supradictae controversiae de Teutamo Ninoque rem accommodarent. Sed Scal. nobis assentitur, non solum Syncelli lectionem sibi concilians, sed quoque haec in adnot. p. 415. ad 32. 9. proferens. » τριακοστὸς καὶ πέμπτος. Ita recte in veteri exemplari Georgii (Syncelli). In luculenta verò editione Henrici Stephani apud Diodorum illud πέμπτος deest, quare reponendum. Magno enim historiae detrimento abest. Ctesias quoque, ex quo Diodorus hanc historiam hausit, xxxv. reges Assyriorum, non xxx, ediderat, nimirum quinque minus, quam Africanus, cui cum Ctesia in hoc convenit, quod apud utrunque Teutamus est xxvi. rex à Nino. Quos autem omiserit Ctesias, nescimus «. His verbis a nobis est Scal. ita ut egregie probare videtur quidquid diximus supra de successoribus Beli praecedentibus Ninum. Aliquin nullos reges Ctesias revera omisit, sed Africanus vel potius Syncellus quatuor aut quinque reges redundanter inserui; qui tamen reges non sunt ex posteritate Nini, sed ex iis qui ante illum fuerunt: quibus detractis, omnium verba cohaerent a Nino usque ad Sardanapalum; sunt enim omnes reges xxxv. a Nino usque ad Sardanapalum exclusive ex una vel altera parte, sive xxxvi. inclusive ex utraque, ut videbis paulo post in accuratissimo Eusebii Catalogo. Omitto quod Scal. debuit Diodoro rem adscribere potius, quam Ctesiae, de quo infra Eusebius acturus est ex Cephalione. Sed ut ad praesentem lectionem revertamur, illud πέμπτος, quod apud Diod. deesse omnes fatentur, sin minus a librario omissum, certo certius incuria depravatum fuit, ita ut pro πέμπτος irrepserit μὲν ὤν; ut legitur apud Diod. ubi Scal. voluit retineri solum μεν: neque animadvertit vel redundare id, quod vix novit Syncellus, vel mendose locum habere vocis πέμπτος, quam quaerit. Rectius ageret, si retinuisset illud ὤν, pro quo Arm. habet էր, et omisisset alterum μεν, quod nullius momenti est.

բեաց կալաւ զպետութիւնն, հուսկ յետոյ եկաց արքայ ասորեստանեաց. և անցոյց զանցոյց զամենեքումբք՝ որ յառաջ քան զնա էին, բարեկեցութեամբ և յուղութեամբ։ Եւ յետ սակաւ միոյ ասէ, թէ այնչափ անառակ էր, զի ոչ ինքն միայն դարշութեամբ եղծ զկեանս, այլև համբէն իսկ զասորեստանեաց պետութիւնն զեղծեցոյց, որ բազմամամանակեան հաստատեալ կայր 'ի յիշատակելոյն։ Արբակէս ոմն՝ մարդ յազգէ, առաքինի արութեամբ, և լաւ սրտին քաջութեամբ՝ զօրավար էր մարաց, մի յայնցանէ՝ որք ամի ամի երթային 'ի Նինուս քաղաք։ 'Ի զօրավարութեան՝ և 'ի բանի բարեկամացաւ ընդ սպարապետի բաբելացւոց. և 'ի նմանէ աղաչեալ՝ քակէր զպետութիւնն ասորեստանեաց։ Օ այս դիոդորոս յերկրորդում մատենիցն պատմական դարսնի։ Եւ սոյնս յիշատակէ զասորեստանեաց իշխանութենէն և կեփաղիոն, և ասէ այսպէս։

itque imperium, postremus sane fuit Assyriorum rex; omnesque suos antecessores mollitie atque ignavia superavit«. Et paulo post ait: » Adeo quidem prodigus fuit, ut non ipse solus foeditate vitam (suam) corrumperet, sed universum quoque Assyriae imperium penitus ut corrumperetur passus fuerit, jaminde a longissimo tempore firmiter stabilitum, ut (supra) memoravimus. Arbaces [1] quidam genere Medus, virilitate generosus, animique vigore praeclarus, dux erat Medorum; unus eorum, qui quotannis Ninum urbem peragrarent. Is ergo, quum in praefectura militiae, per familiarem conversationem, amicitiam coleret cum magistro militiae Babyloniorum, ab ipso rogatus, imperium Assyriorum destruxit«. Haec Diodorus [2] in secundo Bibliothecarum volumine. Praeterea pariter de Assyriorum imperio meminit etiam Cephalio [3], ita verba faciens.

ρίων, ὑπερῆρεν ἅπαντας τοὺς πρὸ αὐτοῦ τρυφῇ καὶ ῥαθυμίᾳ. (Καὶ μετ' ὀλίγα). καὶ τοιοῦτος ὢν τὸν τρόπον, οὐ μόνον αὐτὸς αἰσχρῶς κατέστρεψε τὸν βίον, ἀλλὰ καὶ τὴν Ασσυρίων ἡγεμονίαν ἄρδην ἀνέστρεψε πολυχρονιωτάτην γενομένην τῶν μνημονευομένων. Ἀρβάκης γάρ τις, Μῆδος μὲν τὸ γένος, ἀνδρείᾳ δὲ καὶ ψυχῆς λαμπρότητι διαφέρων, ἐστρατήγει Μήδων τῶν κατ' ἐνιαυτὸν ἐκπεμπομένων εἰς τὸν Νῖνον. κατὰ δὲ τὴν στρατηγίαν γενόμενος συνήθης τῷ στρατηγῷ τῶν Βαβυλωνίων, ὑπ' ἐκείνου παρεκλήθη καταλῦσαι τὴν τῶν Ασσυρίων ἡγεμονίαν. (Ταῦτα ὁ Διόδωρος, etc.)

1 Quod a Graecis vulgo dicitur Ἀρβάκης, Lat. *Arbaces*, Armenii jam antiquitus appellabant appellantque *Varbacen*, cum additamento praefixi *վ. v.* id quod minime servandum in Lat. putavimus.

2 Ταῦτα ὁ Διόδωρος: ita cum Eusebio concludere voluit et Syncellus Diodori locum, quamvis decurtando, ut et hoc indicet se non Diodorum, sed potius Eusebium descripsisse.

3 Quùm dissidium sit apud posteros de nomine hujus auctoris, nota in Arm. scribi *կեփաղիոն*, quod stricte refunditur in Gr. Κεφαλίων, Lat. *Cephalion*, vel potius in nom. *Cephalio*, gen. *Cephalionis*. Alii appellant Κεφα-

Կեփաղիոնի Վիպագրի՝ Վասն ասորեստանեաց Ընդարձակութեանն։

Cephalionis historiographi de Regno Assyriorum.

Սկսանիմ գրել՝ յորոց և այլք յիշատակեցին. և նախ՝ Եղանիկոս

» Incipio [1] scribere (ea) de quibus et alii commemorarunt; atque impri-

(Syncell. pag. 133.)

Ἄρχομαι γράφειν, ἀφ' ὧν ἄλλοι τε ἐμνημόνευσαν, καὶ τὰ πρῶτα Ἑλλάνικός τε ὁ Λέσβιος, καὶ Κτησίας ὁ Κνίδιος, ἔπειτα ὁ Ἡρό-

λαίων, ut Photius; qui tamen et Κεφαλίων dixit in cod. LXX. et CLXI. nonnulli verò Κεφαλῶν. Item nonnulli diversos hoc nomine Scriptores recensent, alii unum et idem faciunt. Lubet audire quae Photius habet in Bibl. cod. LXVIII. praesenti Eusebii citationi non minus faventia. » Ἀνεγνώσθη Κεφαλαίωνος σύντομον ἱστορικόν. ἄρχεται ἀπὸ τῆς βασιλείας Νίνου καὶ Σεμιράμεως, καὶ κάτεισι μέχρι τῶν τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου χρόνων. συμπεραίνεται δὲ αὐτοῦ ἡ ἱστορία ἐν λόγοις θ'. κατ' ἐπωνυμίαν τῶν θ'. μουσῶν . . . . οὗτος τὸ μὲν γένος αὐτοῦ καὶ πατρίδα, ὡς αὐτὸς ἐκεῖνός φησιν, ὥσπερ Ὅμηρος ἀποσιωπᾷ, ὅτι δὲ διατρίβων ἐν Σικελίᾳ φυγῆς ἕνεκα τὴν ἱστορίαν συνέταξεν, ἀποφαίνεται. (Lat. Interp. Schotti). » Lecta est Cephalaeonis historica epitome: cujus arcessit initium à Nino, et Semiramide, pergitque ad Alexandri magni tempora. Libris novem universa comprehensa est historia, inditis totidem Musarum nominibus . . . Genus, et patriam, ut et ipse non inficiatur, Homeri exemplo, premit silentio: in Sicilia tamen exsilii causa degentem, historiam scripsisse apparet «. Quae obiter recolens et Scal. in not. p. 415. ad 32. 30. haec nescio qualia subdidit. » Sed puerilis fuit Suidae hallucinatio illa, quod eundem facit Κεφάλωνα, et Κεφαλαίωνα: Κεφαλαίων, ἢ Κεφάλων Γεργίθιος, ῥήτωρ, καὶ ἱστορικὸς γεγονὼς ἐπ' Ἀδριανοῦ. ἔφυγε δὲ τὴν πατρίδα δι' ἀπέχθειαν δυναστῶν, καὶ ἐβίωσεν ἐν Σικελίᾳ. Sed ut imperitia non parva est ex duobus unum facere, ita illa major, ei attribuere patriam Gergithum, qui suam patriam ignorari affectarit. Porro tam apud Suidam, quam apud Georgium (Syncellum), Κεφαλίων, non Κεφαλαίων scribitur. Nos Photium sequimur «. Photium se imitari fatetur, non integre tamen, cum et ipse Photius ut supra diximus, non semel Κεφαλίων quoque dixerit, quae sane fuit vera lectio comprobata Eusebii auctoritate, quem secuti sunt Suidas et Sync. Et quidem si Cephalion noster sub Hadriano floruit, quod non constat inter omnes, non potuit idem esse cum Cephalone Gergitho, qui multo ante fuit, cum Dionysius Halic. auctor Hadriani aetate superior, Gergithi auctoritate usus fuerit ut vetustissimi scriptoris; cujus locum et Eusebius suo tempore allaturus in medium est, quamvis ibi quoque cod. noster habeat կեփաղիոն, Κεφαλίων, et Sync. Κεφαλλίων. Sed de his aliorum judicium esto. Nobis interim placet Chorenensis nostri textum afferre ad praesentem locum quammaxime pertinentem: ita enim ille Lib. I. cap. 17. » Եղանիմ՝ ի մտի և զկեփաղիոնն՝ վասն ոչ սուտ զմեզ բարձաց ծաղրել. զի ասէ՝ ՝ի բարձաց (կամ՝ ՝ի բանից) այլոց, նախ յարարք ծննդեանն շամիրամայ. և ապա զպատերազմն շամիրամայ ընդ զրադաշտի, և զյաղթելն ասէ շամիրամայ, և ապա ուրեմն զպատերազմն հնդկաց ». (Lat. Interp. Whist). » Cephalionem autem in memoria habeo, ne multis irrisui sim. Is enim, ut multi alii, primùm Semiramidis ortum, tum ejus adversus Zorastrem bellum, ubi, ut refert, Semiramis victoriam adepta est, ac deinde bellum Indicum exponit «. Eumdem fere cum isto Cephalione arbitrantur esse Whistonii Cephalimum quendam ab ipso Chorenense nominatum Lib. I. cap. 4.

1 Hunc quoque locum, Cephalionis nempe textum, ab Eusebio mutuatus, ejusdem more post Diodori verba inseruit Syncellus loco si-

ղեսբիացի, և կտեսիկես Կնիդացի, ապա Հերոդոտոս աղիկառնացի։ Զ՝ առաջինն ասիացւոց ասորեստանեայք թագաւորեցին, յորոց էր նինոս բեղեան. առ նորա թագաւորու թեամբն քաղում իրք և մեծամեծ արութիւնք գործէին։ Զ՝ապա՝ի նոյն յարեալ՝ ասէ և զԶոնուանդան շամիրամայ. և զզարաւըշտ մոգէ արքայի բակտրացւոց զպատերազմն և ըզպարտութենէ՝ի շամիրամայ. և զամս թագաւորութեանն նինայ՝ամս. ծբ. և զվախճանէ նորա։ Յետ որոյ թա-

mis Ellanicus Lesbius [1], Ctesiesque Cnidius, deinde Herodotus Alicarnasseus. Primum Asiae imperarunt Assyrii, ex quibus erat Ninus Beli (filius); cujus regni aetate [2] res quamplurimae, celeberrimaeque virtutes gestae fuerunt «. Postea his adjiciens [3], profert etiam generationes Semiramidis, atque (narrat) de Zoroastri Magi Bactrianorum regis [4] certamine, ac debellatione a Semiramide; necnon tempus regni Nini LII. annos (fuisse), atque de obitu ejus. Post quem cum

δοτος ὁ Αλικαρνασσεύς. τὸ παλαιὸν τῆς Ασίας ἐβασίλευσαν οἱ Ασσύριοι, τῶν δὲ ὁ Βήλου Νῖνος . . . . εἶτα ἐπάγει γένεσιν Σεμιράμεως, καὶ Ζωροάστρου μάγου, ... ἔτη τε νβ'. τῆς Νίνου βασιλείας . . . μεθ' ὧν, Βαβυλῶνα, φησὶν, ἡ Σεμίραμις ἐτείχισε τρό-

gnato, ita ut facillime solvatur quod Goar dubitat in adnot. p. 42. ad 132. dicens: » Haec Diodori, et alia Cephalionis, ab Eusebio, an a Georgio primum relata, cum Scaligero pag. Animadv. 154. non contendam: quod reperiam, apud Georgium tutiorem reddit possessoris conditionem «. Possessorem quidem nobis fateri liceat Syncellum non adeo respectu Diodori et Cephalionis, sed potius Eusebii, quem ipse ex parte transcripsit; quo consilio alter, isque integer possessor magis tutior reapse extitit Interp. noster, sive Natio Armena, chronicorum Eusebii cultrix fidelis.

1 Arm. ad verbum exposite, *Lesbiensis*, id enim significat Λέσβιος, *Lesbius*; et *Cnidensis*, quod signat Κνίδιος, *Cnidius:* posteriora nos observavimus ut magis elegantia. Nomen vero Ctesiae noster habuit in Gr. Κτησίης, *Ctesies*, quamvis enim vulgata lectio ac usus ferat Κτησίας, *Ctesias*, sed notum est apud antiquos elementa α et η inter se invicem commutari. Erat muneris nostri fidem conservare codicis nostri; hinc etiam *Ellanicum*, atque *Alicarnasseum* sine aspiratione, ut cod. Arm. praeferebat juxta Gr. expressimus, quamquam Latini soleant passim scribere *Hell. et Halic.* poteramus etiam *Alicarnassensem* dicere, ut est etiam apud Latinos, quod magis accedit ad Arm. աղիկառնացի.

2 Omiserit Syncellus ne, an incuriosus librarius, hanc periocham, nos latet, cui similia jam vidimus etiam in textu Diod.

3 Eusebio adhaesit Sync. interjectis illis εἶτα ἐπάγει: at sequentia, quae Euseb. obiter excerpserat a Cephalione, sensum tantum in tertia persona afferens, potius in compendium redigisse Syncellum comperimus, nisi amanuensium incuria quaedam dicas apud eum intercidisse; quod, et quae sequuntur, satis probant.

4 Եւ զզարաւըշտ մոգէ արքայի բակտրացւոց: subest aliquid mendum, etsi leve; nam vel pro մոգէ legendum in genitivo մոգու (sive forsan մոգի), ut exigit sequens nomen արքայի, vel id ipsum արքայի՝ legendum արքայէ, scilicet զարքայէ, ut praecedens vox մոգէ postulat. Si primum, ea oritur sententia, quam nos in Lat. exposuimus, absque interpunctione inter voces բակտրացւոց et զպատերազմն. Si secundum, ita erit exprimendum cum puncto interjecto, » et de Zoroastre mago Bactrianorum rege, (de que) ejus certamine, « etc: sensus non variat in utraque lectione, ideoque nihil refert, quemvis eligas. Utinam Syncelli locus integer hic exstaret ad illustrandam hanc lectionem; at apud ipsum magis depravatum, imo decurtatum totum invenitur: consule Chorenensis nostri locum, ubi haec integra habentur, quamvis magis ad sensum, quam ad verbum.

գաւորեալ Շամիրամայ՝ ած պարիսպ բաբելոնի զայն ձև օրինակի, որպէս և բազմայ իսկ ասացեալ է, կտեսիայ և զԷնոնի և Էրոդոտայ, և այլոց՝ որ յետ նոցա։

Այլ և զզօրաժողովն լինել Շամիրամայ 'ի վերայ Հնդկաց աշխարհին վիպագրէ, և զպարտութիւնն նոցա և զփախուստ. և թէ զիարդ ինքնին զիւր որդիսն կոտորեաց. և ինքն 'ի նինեայ որդւոյն իւրոյ սպանեալ, թագաւորեալ՝ ամս. խբ։ Յետ սրոյ նինուայս առնոյր զիշխանութիւնն. զորմէ ասէ կեփալոն՝ թէ ոչինչ արժանի յիշատակի գործ գործեաց։ Այլ ապա թուէ միւսն միոջէ և զայլն ևս, թէ 'ի թիւ հազար ամաց տիրեցին որդի 'ի հօրէ առեալ զիշխանութիւնն. և ոչ ոք նուազա-

regnasset Semiramis, muro Babylonem circumdedit ad eandem formam, qua a plerisque dictum est; Ctesia nimirum, et Zenone, Herodotoque, nec non aliis ipsorum posteris.

Deinde etiam apparatum belli Semiramidis adversus Indos, ejusdemque cladem fugamque enarrat; atque etiam quomodo eadem ipsa filios suos interfecerit, ipsaque a Ninya filio suo interfecta fuerit, cum regnasset annos XLII. Post quam Ninyas imperium accepit; quem nihil memoratu dignum gessisse ait Cephalio. Ac deinde singulatim recenset caeteros quoque; quod nempe filius a patre imperium auspicando, ad numerum mille annorum [1] regnum tenuerint; nemo autem ipsorum minus quam [2] annos

πον, ὡς πολλοῖσι λέλεκται, Κτησίᾳ, Ζήνωνι, Ηροδότῳ, καὶ τοῖς μετ' αὐτούς.

Στρατείην τε αὐτῆς κατὰ τῶν Ινδῶν, καὶ ἧτταν, καὶ ὅτι τοὺς ἰδίους ἀνεῖλεν υἱοὺς, καὶ ὑπὸ Νίνου τῶν παίδων ἑνὸς ἀνῃρέθη τοῦ διαδεξαμένου τὴν ἀρχήν . . . καὶ μεθ' ἕτερα. καὶ τῶν λοιπῶν εἰς χιλίᾳ ἐτῶν ἀριθμὸν ἦρχον, παῖς παρὰ πατρὸς ἐκδεχόμενος τὴν ἀρχὴν, καὶ ἔχων ἥττον αὐτῶν, οὐδὲ εἷς ἐτελεύτησεν

1 Summa concordia inter Arm. 'ի թիւ հազար ամաց, et Gr. εἰς ᾳ. ἐτῶν ἀριθμὸν, id est *in M. annorum numerum*, seu *ad numerum mille annorum*: ubi Goar non ita a vero distans, ad sensum dixit, *ad annorum usque mille spatium*. Is tamen, nescio qua ratione vult corrigere Gr. textum in adnot. p. 43. ad 133. ubi ait: „ Lege . . . εἰς ᾳ. ἔτη ". Ita quidem, si defuisset sequens nomen accusativum ἀριθμὸν, ad quod pertinet praepositio εἰς, ac illud in dativum redigit; quo constanter servato, ut ipse quoque Goar non inficiatur, absurdum omnino erit, si legatur ἔτη: sic enim sonaret tunc Gr. text. *ad mille annos numerum*.

2 Quo fidelius, eo felicius expressit Interp. Arm. auctoris verbum ac sensum pariter, quem nullo modo assecutus videtur Goar, dubitans, ut patet, de sensu vocis ἥττον, ideoque ita reddidit: „ Et ab avita nobilitate successive deficientibus, adeo, ut vicennalis obiret nullus ". Sed quaeso, unde hausit tantam verborum copiam, quorum nullum in Gr. vestigium? nisi quod τὸ ἥττον intellexit *deficiens*, ac ad successores hoc dictum deflexit; quo posito, explicandum sibi putavit, unde hi defecerint, scilicet (ut de suo inseruit) *ab avita nobilitate*. Poterat forsan ita conjicere, si cerneret in masculino scriptum ἥττων, Lat. *minor*, *inferior*, etc. Attamen cum semper legit in neutro ἥττον, debuit concipere ut *minus*, ideoque ad annorum paucitatem id referre. Sed et Scaliger hujus loci sensum cum assequi nullo modo potuisset, alio se vertit, legitque ἥτταν, quo sensu? ipse viderit. Illud nos procul dubio affirmare possumus, cor-

գոյն 'ի նոցանէ քան զքսան ամ կաւ-
լաւ. զի անպատերազմասէր և չվըշ-
տասէր և կանացի բարք նոցա՝ յա-
մուր զգուշութեան պահէին զնոսա.
քանզի 'ի ներքս նստէին, և չէր ինչ
նոցա գործ. և ոչ տեսանէր ոք զնո-
սա, բայց թէ հարճք և արք կանա-
ցիք։ Իսկ թէ կամիցի ոք խելամուտ
թագաւորացն լինել, կտէսիէս մանր
համարի զնոսա յանուանէ, թուի ինձ
թէ քսան և երեք թագաւորս։ Բայց
ինձ զինչ ուրախութիւն և խնդու-
թիւն բերիցէ կոչել զանուանս բար-

viginti tenuit. Siquidem mores eorum a bellis ac laboribus abhorrentes, atque effeminati, sub firma custodia eos servabant: namque intus consedebant, nihil ipsi agebant [1], nemo eos videbat, nisi concubinae, ac viri effeminati [2]. Porro, si quis hos reges cognescere voluerit, Ctesies ipse minute ac nominatim eos viginti tres [3], ni fallor, reges dinumerat. At quidnam mihi gaudii vel laetitiae affert, nomina barbare sonantia, sine ulla praeclari facti ac virtutis memoria proferre, tyran-

ἐτῶν κ'. τὸ γὰρ ἀπόλεμόν τε καὶ ἀφιλοκίνδυνον γυναικῶδες, ἧν αὐτοῖς ἀσφαλές. ἔνδον γὰρ ἔμενον, οὐδέ τι αὐτοῖς ἦν ἔργον (ὅ ἐπρήσσετο), οὐδὲ ἑώρα τις αὐτοὺς, πλὴν αἴ τε παλλακίδες, καὶ τῶν ἀνδρῶν οἱ γυναικώδεις. τοὺς δὲ βασιλεῖς τούσδε, εἴ τις εἰδῆσαι βούλεται, Κτησίας ἐστὶν ὁ λέγων ὀνόματα αὐτῶν κ'. οἶμαι καὶ γ'. Ἐμοὶ δὲ (ἡ γραφή) τί τερπνὸν, ἢ τί χάριεν ἤμελλεν ἕξειν, ὄνο-

ruptam esse hoc in loco Scaligeranam lectionem: namque pro ἐτῶν κ'. (quo signantur anni regni cujuslibet regis), habet ille τῶν γ'. καὶ κ'. mutuatus, ut mihi videtur, ex sequentibus, ubi totidem reges ex Ctesia designantur. Illud vero parum juvat, si juxta Scal. legas οὐδείς αὐτῶν, vel juxta Goarum, αὐτῶν οὐδὲ εἷς: nobis videtur depravata apud utrumque lectio Syncellana.

1 Էր magis probat lectionem Goari ἦν, quam Scaligeri ὦν. Illud vero ὅ ἐπρήσσετο apud Goarum, absque ὁ apud Scal. lectum, aeque probat improbatque codex noster, cum nihil amplius noverit, quàm գործ, quod tenet locum voces ἔργον.

2 Τῶν ἀνδρῶν οἱ γυναικώδεις, ad verbum, *virorum effeminati*; pro quo valet *viri effeminati*, ut egregie in Arm. exposuit noster Interp. արք կանացիք; ubi Goar ad sensum sic totam rem expressit: „ Nec ulli, nisi pellicibus, aut eviratis Eunuchis videndi se copiam faciebant ". Verùm praesentem Cephalionis locum ad verbum ex Eusebio nostro mutuatum usurpavit Thomas Arzerunius Lib. I. hist. Arm. cap. 4. cum dixerit. * Ապա մեծայն թագաւորք սասրեանանեաց որդի 'ի հօրէ առեալ զիշխա-

նութիւնն ունէին, ոչինչ արժանի յիշատակի ուրուք գործեալ. և ոչ ոք 'ի նոցանէ նուաստագոյն քան զ'է. ամ կալաւ զիշխանութիւն, զի անպատերազմասէր և խաղաղասէր բարք նոցա յամուր զգուշութեան պահէր զնոսա. քանզի 'ի ներքս նստէլոյ յարքունիս՝ ոչ ոք տեսանէր զնոսա, բայց թէ հարճ և այր կանացիք (lege հարճք և արք կանացիք)։

3 Ex hoc loco diximus Scaligerum mutuatum fuisse illam suam lectionem in anterioribus τῶν γ'. καὶ κ'. inepte quidem, ut nemo non videt. Poterat item ex hoc loco solvere idem Scal. suam conjecturam, nescio quam, supra memoratam; quasi Diodorus Ctesiam imitatus fuerit in numerandis XXXV. Assyriorum regibus, cum Cephalion dicat Ctesiam de XXIII. regibus tantum fecisse mentionem; quibus si addas tres praecedentes, Ninum, Semiramidem, Ninyam (si tamen hi exclusi fuerint), omnes reges sunt juxta Ctesiam XXVI. at certus numerus debuit esse XXXVI. ut paulo post Eusebius tibi indicabit. Nescio an Cephalion pro κ'. memoriae lapsu κ'. dixerit, (memoriter enim haec se dicere satis notat verbo οἶμαι, *puto*, թուի ինձ), vel librarii antiqui sit lapsus?

բարոսիկ բարբառոց՝ առանց արուեստեան ինչ և քաջութեան՝ զբռնաւորաց, վատասրտաց, թուղամորթաց, վայրենեաց։

Եւ դարձեալ՝ ի սոյնս յարեալ ասէ, թէ մինչդեռ ցվեցհարիւր և ՚ի ամաւ ուրեմն էին, քէղիմոս թագաւորեաց ասորեստանեաց. և հասանէր պերսեւս դանայս յաշխարհն նոցա՝ տարեալ նաւս Ճ. և ՚ի փախուստ դառնայր պերսեւս ՚ի դիոնիսեայ որդւոյ սեմեղեայ։ Այսպա անցեալ ըստ պերսեայ ՚ի դիոնիսի պարտութիւնն՝ զնովիմբ ածեալ ասէ, էթէ ՚է յետին ազգս առ պանինեայ իշխանու-

norum (inquam) ignavorum, mollium, agrestiumque «[1].

Et rursum his addens ait, quod » Dum sexcenti et quadraginta circiter anni effluxerant, Belimus in Assyrios regnavit: atque mox pervenit Perseus Danais (filius) in regionem eorum[2], naves centum adducens: fugatus autem est Perseus a Dionyso (sc. Baccho) filio Semeles «. Postquam vero memorasset Perseum a Dionyso victum, proxime adjicit, dicens: » In postrema hac generatione[3] sub Pan-

μα κλήδην, ἄνευ πράξεων, βαρβαρικῶς φωνέοντι, τυράννους, δειλοὺς καὶ μαλακοὺς βαρβάρους.

Πρὸς οἷς ἐπάγει (τὰ περὶ τῶν ἐτῶν αὐτῶν.) ἐτέων δὲ ὄντων (ἀπὸ Νίνου) τεσσαράκοντά που καὶ χ΄. Βέλιμος ἐβασίλευσεν Ἀσσυρίων, καὶ ἀφικνεῖται Περσεὺς ὁ Δαναὴς εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ, ναῦς ἄγων ρ΄. ἔφυγε δὲ Περσεὺς τὸν Διόνυσον τὸν Σεμέλης υἱέα. καὶ μετ᾽ ἔπειτα . . . . ὑστέρῃ δὲ γενεῇ κατὰ Πανίαν Ἄρχοντα ὁ

1 Tota haec satis obscura apud Sync. ut pote librarii mendis obnoxia: ubi redundat etiam illud ἡ γραφή, cujus gratia interpretatio Goari sequentem exhibet sensum: » Hoc meum quippe opus quid gratum aut jucundum exhiberet absque praeclari alicujus gesti memoria, nuda prorsus nomina sigillatim et rustice inclamans, et timidos ac molles tyrannos nuncupans «. Porro post haec verba, legit Goar in Gr. οὓς, sc. *quos*; atque illico lacunam interserit, suspicans aliqua hic deesse. Nihil tale Scal. credidit, neque plane illud οὓς novit, quod sane et nos delendum esse putamus: repetitio enim (ni fallor) syllaba ea est praecedentis nominis βαρβάρους.

2 Pro αὐτοῦ, noster habuit αὐτῶν, aliter dicendum pro նորա irrepsisse նոցա: sed utrumque idem produnt, cum ea ipsa regio sit Assyriorum, perinde ac regis eorum, quam Perseus invaserit. Haec vero, quae sequuntur անցեալ ըստ պերսեայ՝ ի դիոնիսի պարտութիւնն desiderantur apud Sync. nam nihil aliud ipse novit, quam, καὶ μετ᾽ ἔπειτα: cui respondet conjunctio Այսպա cum illis զնովիմբ ածեալ՝ ասէ. At interjecta illa cod. nostri verba nescimus an accurate expressa a nobis fuerint; aliter fortasse intelligendum esset magis ad verbum: » Dein percurrens Dionysi superationem instar Persei «.

3 Յետին ազգս, apprime sonat in nominativo *postrema generatio*, haud secus ac Gr. ὑστέρῃ γενεῇ. Attamen sicut Gr. videtur hic habere locum ablativi ὑστερῇ γενεῇ, ita quoque Arm. potest assumi eo sensu, si յետին intelligatur pro ՚ի յետին, ac si diceretur առ յետին ազգաւս, idque facillime, cum soleat apud Arm. saepissime omitti praepositio ՚ի ante nomina per յ incipientia, et sane hoc modo ab Interp. nostro usurpatum hic fuisse nobis persuasissimum est; aliter in nominativo vel incertus relinquitur sensus, vel demum per postremam generationem Argonautas intelligere vel invitus debebis, quod vix placet. Goar ut, quod sentiret, declararet, pro generatione aetatem dixit, *postrema aetate*.

թեամբն ասորեստանեաց՝ արգոյ նաւ-
ացն նաւամարտիկ տորմիղ նաւացն
նաւարկեաց 'ի փասին գետ, և առ
մենաէ կողքիսայ. և հերակղէս մոլո-
ւեր 'ի նաւէն վասն ցանկութեան և
առ անձուկ հիւղեայ. և որպէս ասեն՝
'ի գամիրս կոյս ուրեմն վրիպեաց չո-
գաւ։ Եւ դարձեալ ասէ. ռ. ամ 'ի
շամիրամայ մինչև ցմիտրէոս թագա-
ւոր, եթէ թուէ որ՝ զմիութեամբք ե-
կեալ գտանէ։ Եւ սակ մեդիա կողքեցի
կին մի իղձ՝ գնաց յեկիսայ արքայէ.
որոյ որդին էր մեդոս. ուստի մեդք,
այսինքն մարք. և աշխարհն կոչեցաւ

niae imperio apud Assyrios, Argonautarum classis enavigavit in Phasim fluvium [1], atque ad Mendeam Colchorum. Hercules autem a navi deflexit ob cupidinem desideriumque Hylae; prout vero ajunt, Gimmeros [2] quidem versus oberrans petiit «. Et rursum dicit: » Si quis dinumeret a Semiramide ad Mitraeum usque regem, M. annos transisse inveniet [3]. Media autem Colchica quaedam mulier vates ab Aegeo rege demigravit, cujus filius Medus, a quo Medi, scilicet Mari; regioque Media appella-

τῶν Αργοναυτῶν στόλος ἔπλευσεν ἐπί τε Φᾶσιν καὶ Μηδέην τὴν Κολχίδα. καὶ Ἡρακλέα πλανηθέντα ἀπὸ τῆς νεὼς διὰ τὸν ἔρωτα τοῦ Ὑλα, λέγουσι περὶ τοὺς Καππαδόκας ἀληθῆναι. καὶ αὖθις. ά. δὲ ἐτῶν ἀπὸ Σεμιράμεως εἰς Μιτραῖον βασιλέα ἂν ἀριθμοῖτο περιτελλόμενον. Μήδεια Κολχὶς (...) ἀνεχώρησεν Αἰγέως, ἧς υἱὸς Μῆδος, ἐξ οὗ Μῆδοι, καὶ ἡ χώρα ἐκλήθη Μηδία. εἶτά φησι. Μη-

1 Graeca Syncelli lectio satis accurate congruit cum nostra, exceptis tamen levissimis aliquarum literarum mendis, quae in una vel altera lectione fortasse irrepserunt: quod praemonere volo, ne hic in rebus minimis tempus teramus, ubi sane magnum periculum est, ne integrum evertamus sensum; ut reipsa evertit Goar totius fere periodi sententiam. Legit enim recte ἐπί τε Φᾶσιν, sed intelligit minus recte, ut videtur, ἔπειτα φασιν vel φησιν, sc. *postea vero dicunt*, vel *dixit*; primam enim vocem interpretatur in Lat. *tuncque demum*, secundam vero, *inquit*. Legit item non ita obscure καὶ Μηδέην τὴν Κολχίδα, at pro urbe, ut oportebat, habitatricem urbis intellexit, idque divulsum ab anteriore sermonis membro, ac alteri male conjunctum. En integram ejus interpretationem: » Postrema, INQUIT, (videtur pro Φασιν, quod legerit φασιν, volueritque φησιν) aetate, sub Paniae nimirum principis imperium Argonautarum classis enavigavit: TUNCQUE DEMUM (pro ἐπί τε, quod voluit legi ἔπειτα) MEDEAN COLCHO NATAM (haec signari putavit iis, Μηδέην τὴν Κολχίδα, suppresso καὶ anteriore), nec non Herculem Hylae cupiditate tractum, navi Sociisque (sociorum nulla in Gr. mentio) relictis, circa Cappadociam errasse memorant «. Satis notum eruditis, perinde ac ipsi Goaro eruditissimo viro, Φᾶσιν *Phasin* fluvium in Argonautarum historia memorari; itidem Colchidis regionem ibi memorari: ubi ab omnibus Geographis antiquis Ptolemaeum secutis ponitur urbs Madea, vel Μηδέη, appellata; quae in nostra lectione Mendea vel Μηνδέη fuit.

2 Solent Arm. Scriptores passim eos, qui Latine Cappadoces dicuntur, գամիրք, *Kamirk* nuncupare, ut et alii *Gimmeros* non semel dixerunt. Hic ergo cùm Interp. Arm. ea voce usus fuerit, placuit integre a nobis servari, quamvis Gr. habeat Καππαδόκας.

3 Goar lacunam hic novit notavitque, apponens in marg. *Deest*; sed potius mendum aliquarum literarum subesse dixeris, qua fortasse mente paulo aliter legit Scal. nescio tamen an correctius. Nos contra paulo infra aliqua deesse deprehendimus, cum desiderentur in Gr. voces, quae respondeant illis, իղձ, et յարքայէ; quo factum est, ut incertum praeberet sensum Goar in sua interpretatione » Medea Colchis Aegeo discessit «.

մեդիա, որ է մարաստան։ Յետ յաջորդեալ (կամ յաջորդեալ) առնոյր ասէ զմիտրեայ զիշխանութիւնն տևատմն. կեայր և նա ըստ բարուց և օրէնս նոցա ասորեստանեաց. և չլինէր և ոչ (սա) նովաւ գործ ինչ նոր։

Գ. գամեմնոնն և մենելէոս միկենացիք՝ զօրաժողով լինէին հանդերձ արգիացւովք 'ի վերայ իլիոն քաղաքի՝ 'ի զօրավարութեան պրիամու փռիւգացւոյ։ Զ. զօրք յունաց ասէ

ta, quae est Marastan [1]. Porro per successionem, inquit, excipit [2] Mitraei imperium Teutamus [3]; vivebat et ipse [4] secundum mores ac leges Assyriorum, neque per eum [5] novum quid actum fuit.

» Agamemnon vero et Menelaus Mycenaei exercitum movent cum Argis adversum Ilium urbem. Cujus dux Priamus Phryx [6], Exercitus Graecorum ait (scribens ad Teutamum) ve-

τραίου δὲ τὴν ἀρχὴν διαδέχεται Ταύτανος. ζ'. (lege ζῶν) καὶ αὐτὸς κατὰ ἔθη τὰ Ἀσσυρίων καὶ νόμους. καὶ ἄλλο μὲν οὐδὲν ἐγένετο, οὐδὲ ἐπὶ τούτου, καινὸν ἔργον.

Αγάμεμνων δὲ καὶ Μενέλαος οἱ Μυκηναῖοι ἐστρατεύσαντο σὺν Αργείοισι (καὶ τοῖσι ἄλλοισιν Ἀχαιοῖς) εἰς Ἴλιον πόλιν τῆς Πριάμου τοῦ Φρυγὸς στρατηγίης....

1 *Scilicet Mari*, Arm. *Mark*, et *quae est Marastan*, Arm. *Marasdan*, Interpretis sunt explicationes; nam Armenii Medos, *Maros*, Mediamque *Marasdan* vel *Maratz aschar* appellant.

2 Առնոյր, *accipiebat*, *sumebat*, ad rem facit: at յաջորդեալ, ad verbum *passus*, aut *crucians*, nihili erit hoc loco, nisi dixeris legendum յաջորդեալ, *succedens*, ut fert Gr. διαδέχεται, *succedit*, *excipit*: pro quo tamen putatur lectum in apographo nostro διαδήλεται, id est, *laeditur*, *corrumpitur*, quod abs re.

3 Sync. Ταύτανος, *Tautanus*, quod hic intactum servare voluit Goar, cum alibi *Teutamum* de suo reposuerit: utrumque veteres adhibuerunt; ut videbis in Canone: nos quemadmodum in cod. nostro reperimus, ita refudimus in Lat.

4 Կեայր և նա. Syllabatim strictum, ut sonat, reddidimus, *vivebat et ipse*, vel *ille*, quo evidenter elicitur vera lectio Gr. astruenda ζῆ, vel ζῶν καὶ αὐτός, quam tamen nescio quo depravatam, vitiose legerunt in Syncello, Goar ζ'. καὶ αὐτός, et Scal. ζ'. καὶ κ'. αὐτός; ambo minus recte numeris insistentes, ideoque inextricabilem difficultatem subeuntes. Goar sanè cognovit mendum hic subesse: quod ut emendaret, nova conjectura usus est, quasi pro ζ'. VII. scribendum sit κβ'. XXII. idque absolute in Lat. refudit, reddens expresse *Tautanus ordine* 22. Unde id hauserit, sic notat in marg. *Infra* Ταύτανος κβ'. scilicet ibi pag. 134. C. sed obscure tantum; ita ut non expresse sic invenerit ipse apud Cephalionem, sed ex eo, quod ille viginti tres solum reges dinumeraverit, ut supra vidimus, interposita auctoritate Ctesiae, haec ipse collegit. Item Scaliger de vitio suspicatus, novam lectionem confecit ex auctoritate catalogi Syncellani, qui p. 120. C. Tautanum ponit inter reges Assyriorum ordine κζ'. XXVII. rectene an secus? animadvertere debebat suam Syncellum ibi thesim tenere, hic vero Cephalionis textum protulisse, quem plurimum a se dissentire vel ipse Syncellus mox queritur. Itaque in hac parte magis incaute se gessit Scaliger, quam Goar.

5 Նովաւ, fideliter expressimus *per eum*, sed quia Gr. habet ἐπὶ τούτου, jure suspicamur legendum in Arm. idque commodius, առ նովաւ, sc. *sub eo*, *ejus aetate*; nisi dixeris Gr. legendum ἀπὸ τούτου, sc. *ab isto*, tunc enim Arm. lectio firmaretur.

6 Hic finem habet, quod remanet, Cephalionis apud Syncellum fragmentum; quae res dolore nos afficit, praesertim cum eo ipso in loco manifestus error in nostra lectione appareat, cui mederi quomodo possim, non video: solummodo per conjecturam dicendum haec vel similia intercidisse. » Tunc legatos misit Priamus ad

եկին հասին 'ի վերայ իմ յաշխարհս քո. և 'ի դիմի հարաք պատերազմաւ. երբեմն յաղթեմք, երբեմն յաղթիմք. իսկ այժմ աւասիկ և որդին իմ Եկտորն մեռաւ, և յայլոց որդւոց բազումք և քաջք. և արդ առաքեա՛ մեզ զօրս՝ որ եկեսցեն յօգնականութիւն, և զօրավար զոք քաջ։ Այսպէս ասէ մի ըստ միոջէ, թէ զի՛արդ ետուամոս զօրավիգն օգնականութեան յղեցեմն, և զօրավար զօրացն զմեմնոն զորդին տիթոնեայ. որում նենդ գործեալ սպանին Թեսաղացիք։ Այս ապա ասէ մի ըստ միոջէ, թէ լինի արքայ ասորեստանեաց սարդանապաղդոս 'ի ՃԵ. երորդում, և յերեք ԺԳ. երորդում ամին։ Այս ապա զնորին կործանումն դրոշմէ։ Այս յետ սարդանապաղդեայ մահու՝ վարբակայ մարի քակեալ զիշխանութիւնն ասորեստանեացն՝ 'ի մարս փոխեաց զիշխանութիւնն։ Այս ամենայն կեփաղիոն։

Բայց որ 'ի մատեանս կան թագաւորք ասորեստանեաց՝ ըստ ստոյգ մատենից՝ այսոքիկ են։

nerunt adversum me in terram tuam [1]; nos vero congressi cum iis, modo vicimus, et modo victi sumus. Jam vero nunc filius quoque meus Ector ecce mortuus est, et simul ex aliorum liberis multi, fortesque. Mittas ergo, obsecro, nobis copias in auxilium, cum aliquo duce satis forte «. Postea singillatim refert, quomodo nempe Teutamus auxilii suppetias ei misit, ducemque (dedit) exercitui Memnonem Tithoni filium; quem Thettali [2] insidiis factis occiderunt. Deinde singulatim profert dicens. » Millesimo decimo tertio anno rex Assyriorum creatur Sardanapallus «. Postea vero ejusdem casum describit. » Postque mortem (inquit) Sardanapalli, Arbaces Medus, Imperio Assyriorum everso, ad Medos imperium transtulit «. Omnia haec Cephalio.

Verum qui in voluminibus occurrunt reges Assyriorum, juxta probatissima volumina [3], hi sunt.

regem Assyriorum, dicens «. Dicta enim existunt, sed praecedentia desiderantur. Sicut etiam in anteriori periocha, haec, quae apud Sync. leguntur, καὶ τοῖσι ἄλλοισιν Ἀχαιοῖς, librariorum vitio a codice nostro excidisse persuasum nobis est. Interim vero nota pro στρατηγίης Arm. iisdem verbis, appositeque habere զօրավարութիւն, ubi Goar *militarem arcem* dixit, Ilio adjungens eam vocem; quod a Gr. textu alienum.

1 Ita Priamus nominat regnum suum Assyriorum Regi quodammodo subjectum; ut facilius auxilium impetret.

2 Cum desit hic Gr. textus, operae pretium duximus syllabas ipsas hujus nominis servare; ut pateat in autographo fuisse Θεττὰλοι', nec vero ut usus fert Θεσσαλοί', *Thessali*. Eo consilio supra servavimus nomen Hectoris absque aspiratione, *Ector*.

3 Մատեան, quod saepe *volumen* a nobis redditur, omnino exacte locum habet Gr. vocum, ἀναγραφή, γράμμα, etc. ut passim edocemur. Ubi obiter nota Eusebium hic referre catalogum Assyriorum regum juxta certiorem traditionem, sive usitatam apud omnes Scriptores, a Nino usque ad Sardanapalum, omisso nempe Belo et aliis ejus successoribus ante Ninum, quorum tempora incerta sunt, ac nomina non adeo pervulgata; ita ut nec probet, neque improbet Eusebius Abydeni dictum de iis qui ante Ninum fuerunt, sed solum ejusdem posteritatem sibi conciliat, auctorem imprimis, ut videtur, Castorem de more imitatus: sed quia paullo aliter repetuntur hi reges in Canone Eusebiano, placuit ex ordine notare visibilem diversitatem, ut mox videbis.

Ասորեստանեաց թագաւորք։				*Assyriorum Reges.*		
ՌԱ.	Նինոս, զորմէ նախ ասէն թագաւորեալ ամենայն ասիացւոց՝ բաց 'ի Հնդկաց,	ամս.	ԾԲ։	I.	Ninus, quem primum universae Asiae, exceptis Indis, imperasse dicunt, annis LII.	
	Ո՛ր որով գտանի լեալ աբրահամ եբրայեցւոց ազգին նահապետ։				Sub quo comperitur, fuisse Abraham Hebraeorum nationis Patriarcham.	
ՌԲ.	Շամիրամ	ամս.	խԲ։	II.	Semiramis.	annis XLII.
ՌԳ.	Զամէս՝ որ Նիներորդ	ամս.	ԼԸ։	III.	Zames, qui Ninyas.	ann. XXXVIII.
ՌԴ.	Արիոս	ամս.	Լ։	IV.	Arius.	ann. XXX.
ՌԵ.	Արալիոս՝ որ և Միւրոս	ամս.	խ։	V.	Aralius, qui Amyrus.	ann. XL.
ՌԶ.	Խսերքսէս, որ և Բաղէոս	ամս.	Լ։	VI.	Xerxes, qui et Balaeus.	ann. XXX.
ՌԷ.	Ամրամիթէս	ամս.	ԼԸ։	VII.	Amramithes.	ann. XXXVIII.
ՌԸ.	Բեղեքոս	ամս.	ԼԵ։	VIII.	Belochus.	ann. XXXV.
ՌԹ.	Բաղէաս	ամս.	ԺԲ։	IX.	Balaeas. (*lege*. LII).[1]	ann. XII.
Ռ Ժ.	Ադադաս	ամս.	ԼԲ։	X.	Aladas.	ann. XXXII.
ԺԱ.	Ամիթեոս	ամս.	Լ։	XI.	Mamithus.	ann. XXX.
ԺԲ.	Աքքաղէոս	ամս.	Լ։	XII.	Machchaleus.	ann. XXX.
ԺԳ.	Սփերոս	ամս.	խԲ։	XIII.	Sphaerus.	ann. XXII.
ԺԴ.	Ամիղոս	ամս.	Լ։	XIV.	Mamilus.	ann. XXX.
ԺԵ.	Սպարէթոս	ամս.	խս։	XV.	Sparethus.	ann. XL.
ԺԶ.	Ասկատադէս	ամս.	խս։	XVI.	Ascatades.	ann. XL.
	Ո՛ր սովաւ եղև մովսէս հրէից օրէնսդիր։				Sub eo fuit Moyses Judaeorum legislator.	
ԺԷ.	Ամինտաս	ամս.	խԵ։	XVII.	Amintas.	ann. XLV.
ԺԸ.	Բեղոքոս	ամս.	խԵ։	XVIII.	Belochus. (*lege* XXV.)[2].	ann. XLV.
	Սորա դուստր տրատրէս՝ որ յԲ-				Hujus filia Tratres, quae Achu-	

1 Manifesta librarii negligentia factum բաղէաս ամս ԺԲ. pro բաղէոս ամս ԾԲ. ut firmiter habet Samuel noster ad fidem optimorum codicum; quod etiam Canon affirmat. Item pro sequenti nomine ադադաս, legendum juxta Canonem աշտադաս, *Altadas*; quamquam Chorenensis et Samuel malint legi աշտադոս, *Altadus*.

2 Quum ambae Canonis lectiones cum Sync. Gr. et Samuele nostro habeant pro Belocho annos κε. խԵ. XXV, commode conjicitur hic quoque ita legendum; ubi faciliter irrepere potuit խԵ. XLV. maxime quod cum antecessoris annis confuderit exscriptor.

Ջորջեցաւ աքուարդ խստ սմին թագաւորեաց ամն ԻԹ։ Պ՝իսն Նէսիոս և պերսևս ղայսու ժամանակք էին։

rardista appellata est [1], cum ipso regnavit annos XVII. Dionysius et Perseus his temporibus fuerunt.

ԺԹ.	Բաղատորէս	ամն.	Լ։	XIX.	Balatores.	ann.	XXX.
Ի.	Պ՝ամպրիդէս	ամն.	ԼԲ։	XX.	Lamprides.	ann.	XXXII.
ԻԱ.	Սոսմարէս	ամն.	Ը։	XXI.	Sosmares.	ann.	VIII [2].
ԻԲ.	Պ՝ամպարէս	ամն.	Լ։	XXII.	Lampares.	ann.	XXX.
ԻԳ.	Պանն իաս	ամն.	ԽԲ։	XXIII.	Pannias.	ann.	XLII.

Ընդ սովաւ արգիացւոց տորմիլ նաւացն, և Հերակղէս ճանաչէր։

Sub eo Argonautarum classis [3], et Hercules agnoscebatur.

ԻԴ.	Սոսարմոս	ամն.	ԹԻ։	XXIV.	Sosarmus.	ann.	XIX.
ԻԵ.	Միթրէոս	ամն.	ԻԷ։	XXV.	Mithraeus.	ann.	XXVII.
ԻԶ.	Տևտամոս	ամն.	ԼԲ։	XXVI.	Teutamus.	ann.	XXXII.

Ընդ որում իլիոն առաւ։

Sub quo Ilium captum fuit [4].

ԻԷ.	Տևտէոս	ամն.	Խ։	XXVII.	Teutaeus.	ann.	XL [5].
ԻԸ.	Թինևս	ամն.	Ը։	XXVIII.	Thinaeus.	ann.	XXX.
ԻԹ.	Դերուսոս (Դերկիլոս)	ամն.	Խ։	XXIX.	Derusus (Dercylus)	ann.	XL [6].
Ը.	Եւպալմէս	ամն.	ԼԸ։	XXX.	Eupalmes.	ann.	XXXVIII.

Ընդ սովաւ էկաց էբրայեցւոց երևելի թագաւոր. որոյ որ-

Sub eo extitit Hebraeorum rex insignis; cujus filius Salomon

1 Corrupta ac promiscua vox in Cod. Arm. աքուարդխաստմին, opem ferente Canone reducenda non solum ad haec, թագաւորեաց ընդ սմին, sc. *regnavit cum eo*, sed etiam ad nomen vario modo lectum in Canone, *Batossa*, *Atossa*, vel *Actosa*. Vereor, ne alterum quoque nomen արտարէս, *Tratres*, sit apographi Graeci iterata lectio θυγάτηρ, θυγατέρος, sc. *filia*, *filiae*: hoc scimus, quod in Canone pro tali nomine inaudito habetur Շամիրամ, *Semiramis*.

2 Samuel juxta Canonem, Զոսմարէս ամն Ի. *Zosares ann. XX.* sicut etiam Պանն իաս ամն ԽԲ. *Pannias ann. XLV.* haud dissimiliter et Sync. Sed nescio an ubique auctor ita voluerit teneri in I. Parte, ut postea in Canone decrevit.

3 Տորմիլ նաւաց, vel նաւատորմիլ, procul dubio fuit in Gr. στόλος, ut non semel deprehendimus; pro quo nos modo *classem* reposuimus, modo *navalem* quoque addidimus ad explicandam vim Arm. vocum. Verum տորմիլ, sive *turmil*, vox interim inusitata ut antiqua, speciem ferre videtur vocis Latinae *turma*, quasi vero *turmilla*, id si recipit ratio Latinae linguae.

4 Iisdem verbis, paucissimis nimirum, Ilii captivitatem repetit auctor in Canone quoque; ita ut cùm Sync. nominatim citarit Eusebium de hac re, et huc et in Canonem referri possit: nos ibi ejus locum assignabimus.

5 Post Teutaeum inserit Syncellus quatuor illos reges, quorum nomina Ἀράβηλος, Χάλαος, Ἀνέβος, Βάβιος. Sed de his jam supra in adnot. p. 79. dictum est male eum sensisse, cum re ipsa sint isti multo antiquiores, ante Ninum scilicet, et proximi Beli successores inverso ordine; ubi adjiciendus et Ἀράβηλος δεύτερος, juxta Abydenum: consule locum citatum.

6 *Derusum* malumus corrigi juxta Canonem, et legi *Dercylum*. Item in Canone uniformiter Arm. et Lat. Եւպալէս, *Eupales*. Sync. fortasse praesentem lectionem praelegerat, quamvis a librariis depravata sit hodierna ejus lectio Εὐπάκμης, quod legendum Εὐπάκμης, vel potius Εὐπάλμης. Goar in Lat. corruptius, *Empacmes*, dummodo desit typographi mendum.

դին սողոմոն զտաճարն յերուսաղէմ շինեաց։

ԼԱ.	Ղաւոսթենէս	ամն.	խԵ։
ԼԲ.	Պերիտիադէս	ամն.	Լ։
ԼԳ.	Ոփրատէոս	ամն.	ԻԱ։
ԼԴ.	Ոփատանէս	ամն.	Ծ։
ԼԵ.	Ակրազանէս	ամն.	խԲ։
ԼԶ.	Սարդանապաղղէս	ամն.	Ի։

Ա՛ռ սովաւ զակորիգէս դնէր օրէնս զակեդամոնացւոց։ Ա՛յն չև ցսոսա թագաւորք ասորեստանեաց թագաւորեցին, 'ի թագաւորել աթենացւոց թեսպիայ որդւոյ արիփրոնեայ։

Ա՛յնուհետեւ ամենայն ասորեստանեաց հարստութեանն ըստ ըստոյգ մատենագրաց ամք. ռմԻ. և ըստ այլոց ամք. ՇՅ։ Ովննոս կոնկողերոսն, որ յունարէն կոչի սարդանապաղղոս, մատնեալ 'ի պարտութիւն 'ի վարբակայ և 'ի բեղեսիոսէ՝ ինքնին զանձն 'ի հուր մատնեաց. յորմէ յառաջին ողոմպիադն՝ ամք ԻԵ։

Եւ զասորեստանեաց իշխանութիւնն վարբակայ բարձեալ՝ զբեղեսիս կացոյց արքայ բաբելացւոց. և ինքն 'ի մարս փոխեաց զասորեստանեաց իշխանութիւնն։ Որ ձգեցաւ զայսչափ ժամանակ։

templum Hierosolymae aedificavit.

XXXI.	Laosthenes.	ann.	XLV.
XXXII.	Peritiades.	ann.	XXX.
XXXIII.	Ophrataeus.	ann.	XXI.
XXXIV.	Ophatanes.	ann.	L.
XXXV.	Acrazanes.	ann.	XLII.
XXXVI.	Sardanapalles.	ann.	XX.

Sub eo Lacoriges (Lycurgus) Lacedaemoniis leges ferebat. Huc usque reges Assyriorum regnaverunt, apud Athenienses regnante Thespio Ariphronis filio.

Simul universa Assyriorum Dynastia juxta certos Scriptores (perduravit) annos MCCXL. juxta alios autem annos MCCC [1]. Thonnus Concolerus, qui Graece Sardanapallus vocatur [2], ab Arbace et Belesio devictus, seipsum igni tradidit: a quo ad primam Olympiadem (sunt) anni XL.

Assyriorum autem imperium Arbaces supprimens, Belesim regem constituit Babyloniorum; ipseque Assyriorum imperium ad Medos transtulit: quod tantidem temporis perseveravit [3].

1 Anteriorem numerum semper retinet auctor noster in Canone suo, posteriorem tamen ei attribuit Syncellus, ut Castoris vestigium tenenti: vide supra in adnot. p. 83. at ipse Sync. in p. 132. annos decernit 1460. de quo alii viderint; solummodo eum sciant errasse in numero quatuor regum, quos ex antecessoribus Nini, posteros ejus facit, ut non semel dictum est.

2 Eadem fere, quamvis breviter, Sync. p. 132. hinc, vel a Canone mutuatus. Θῶνος, ὁ λεγόμενος Κογκόλερος, Ἑλληνιστὶ Σαρδανάπαλος, sc. *Thonus, dictus Concolerus, Graece Sardanapalus*.

3 Similia ad sensum excerpsit Sync. p. 164. οὕτω γάρ φασι οἱ τὰ Βαβυλωνιακὰ γράψαντες, ὅτι Αρβάκης τὴν βασιλέων προσηγορίαν καὶ τὸν πλοῦτον εἰς Μήδους ἤγαγεν. Ασσυρίων δὲ βασιλέα κατέστησε Βέλεσυν ὑπ' αὐτὸν δηλονότι. (Interp. Goar.) « Ita referunt rerum Babylonicarum scriptores: Arbacem nimirum, regum appellationem, et opes ad Medos transtulisse; regem autem Assyriis Belesym, sibi videlicet subditum dedisse ». At Stephanus Asolicus auctor Arm. altius repetens haec, iisdem fere verbis Eusebium nostrum transcripsit, cujus locus Armeniacis characteribus hic collocatur,

ՄԵԴԱՑ

Մարաց Թագաւորք։

Ա.	Արբակէս	ամն.	ԻԸ։	I.	Arbaces.	ann.	XXVIII.
Բ.	Մաւդակէս	ամն.	Ի։	II.	Maudaces.	ann.	XX.
Գ.	Սովսարմոս	ամն.	Լ։	III.	Sosarmus.	ann.	XXX.
Դ.	Արտիկաս	ամն.	Լ։	IV.	Articas.	ann.	XXX.
Ե.	Դեհիոկէս	ամն.	ՃԴ։	V.	Dejoces.	ann.	LIV.
Զ.	Փրաւորտէս	ամն.	ԻԴ։	VI.	Phraortes.	ann.	XXIV.
Է.	Կիաքսարէս	ամն.	ԼԲ։	VII.	Ciaxares.	ann.	XXXII.
Ը.	Աժդահակ	ամն.	ԼԸ։	VIII.	Astyages.	ann.	XXXVIII[1].

MEDORUM

Medorum Reges.

(*Syncell. p.* 158. 170, *et* 184.)

Μήδων Βασιλεῖς.

(Μήδων)	α΄.	(ἐβασίλευσεν)	Αρβάκης	ἔτη	κη΄.
(. . .)	β΄.	(. . . . .)	Μανδαύκης	ἔτη	κ΄.
(. . .)	γ΄.	(. . . . .)	Σώσαρμος	ἔτη	λ΄.
(. . .)	δ΄.	(. . . . .)	Αρτύκας	ἔτη	λ΄.
(. . .)	ε΄.	(. . . . .)	Διοίκης	ἔτη	νδ΄.
(. . .)	ϛ΄.	(. . . . .)	Αφραάρτης	ἔτη	νά.
(. . .)	ζ΄.	(. . . . .)	Κυαξάρης	ἔτη	λβ΄.
(. . .)	η΄.	(. . . . .)	Αστυάγης	ἔτη	λη΄.

ut nempe studiosos pro altero Eusebii exemplare juvare possit; noluimus tamen Latinè reddere, ne inaniter repetenda foret interpretatio in textum accommodata. Auctor itaque citatus, postquam Catalogum regum Assyriornm juxta Eusebium posuerat Lib. I. cap. 5. sequentia quoque haec ex eodem descripsit. * Սարդանապալլոս ամն Ը։ մինչև ցսա (Euseb. ցսոսա) Թագաւորք ասորեստանեաց Թագաւորեցին . . . մինչև ցԹոնոս կոնկոլեռոս, որ յունարէն կոչի սարդանապալոս. որ մնանեալ 'ի պարտուԹիւն 'ի վարբակայ մարէ (deest մարէ in Euseb.) և 'ի բելեսիսոսէ, ինքն զանձն իւր (Euseb. ինքնին զանձն) 'ի հուր մատնեաց։ Զասորեստանեաց վերիանուԹիւն վարբակայ բարձեալ՝ զբելեսիսոս կացուցանէ արքայ բաբելացւոց. և ինքն 'ի մարս փոխեաց զասորեստանեաց իշխանուԹիւն, որ ձգեցաւ զայսչափ ժամանակս, Թուեալ զայս ՃԼ օրինակի ||. ԼՆ։

1 Quis conciliet sequentem summam 298. cum praemisso catalogo, cujus summa stricte colligitur in annos 256? Et quidem mendum hic subesse probat auctor aliis suis calculis; nam ipsissimus catalogus repetitur infra in Regum Serie, ac summa annorum signatur 259. quamvis re ipsa 256. colligatur: itaque vel in annos regum error irrepsit, vel unus ex duobus calculis 256. et 259. errore laborat: omitto praesentem summam 298. nullo modo refulciendam. Inter haec illud 259. constanter refert ipse auctor in Canone suo, illic tamen alia est ratio numerorum in annis cujusque regis cum variatione nominum, Syncellus solus praesentem locum describere videtur, unius tamen regis anno mutato, ita ut juxta eum anni colligantur 283. Singulos hic calculos nobis, ob oculos ponere, liceat.

Ընդ սովաւ կիւրոս պարսից թագաւորեաց. ընկեցեալ զաժդահակ՝ բառնայր զմարաց իշխանութիւնն՝ ձգեալ յամս մղ։ Այլք այլք զայլ թագաւորս մարաց հարկանեն 'ի մատեանի։

Hujus tempore Cyrus apud Persas regnavit; Astyage vero dejecto, Medorum imperium suppressit, quod hucusque duraverat annis CCXCVIII. Alii vero alios Reges Medorum litteris mandant.

Syncellus p. 158. 170. 184.						*Euseb. in praesenti* I. *Parte, et in Serie regum.*	
ά. Αρβάκης.	ἔτη	κή.	I.	Arbaces.	ann. 28.	. . . . . 28.	ΚΗ.
β'. Μανδαύκης.		κ'.	II.	Mandauces.	20.	. . . . . 20.	Κ.
γ'. Σώσαρμος		λ'.	III.	Sosarmus.	30.	. . . . . 30.	Λ.
δ'. Αρτύκας.		λ'.	IV.	Artycas.	30.	. . . . . 30.	Λ.
έ. Διοίκης.		νδ'.	V.	Dioeces.	54.	. . . . . 54.	ΟΔ.
ς'. Αφραάρτης.		νά.	VI.	Aphraartes.	51.	. . . . . 24.	ΚΔ.
ζ'. Κυαξάρης.		λβ'.	VII.	Cyaxares.	32.	. . . . . 32.	ΛΒ.
ή. Αστυάγης.		λή.	VIII.	Astyages.	38.	. . . . . 38.	ΛΗ.
				Summa ann.	283.	256. ponitur tamen 298.	

Eusebius in Canone, tam Arm. quam Lat. Hier. haud secus ac Gr. collect. Scal.

ա. Արբակէս.	ամս	ԿԸ.	ά. Αρβάκης.	ἔτη	κή.	I.	Arbaces.	ann. 28.
բ. Սովսարմոս.		Լ.	β'. Σώσαρμος.		λ'.	II.	Sosarmus.	30.
գ. Մեդիդոս.		Խ.	γ'. Μεδίδος.		μ'.	III.	Medidus.	40.
դ. Կարտիկէաս.		ԺԳ.	δ'. Καρδικέας.		ιγ'.	IV.	Cardiceas.	13.
ե. Դիոկէս.		ԾԴ.	έ. Δηϊόκης.		νδ'.	V.	Dejoces.	54.
զ. Փրաւորտէս.		ԿԴ.	ς'. Φραόρτης.		κδ'.	VI.	Phraortes.	24.
է. Կիաքսարէս.		ԼԲ.	ζ'. Κυαξάρης.		λβ'.	VII.	Cyaxares.	32.
ը. Աժդահակ.		ԼԸ.	ή. Αστυάγης.		λή.	VIII.	Astyages.	38.
	Summa	ՄԾԹ. 259.			σνθ'. 259.			259.

Ita omnino habet et Samuel noster, Canonem nempe imitatus; nisi solum pro Medido legit Մամիկար, *Mamicar*. At Steph. Asolicus anteriorem sequitur calculum ac nominum seriem, quamvis a librariis depravatum. De Chorenensis catalogo videsis apud eum L. I. c. 21. quamvis multum variant et ejus exemplaria.

ԼԻԴԻԱՑԻՑ — LYDORUM

Լիդացւոց թագաւորք։ — *Lydorum Reges.*

ՌԼԶ։	Արդիոս աղիատայ	ամն.	ԼԶ։	I.	Ardius Aliatae (filius).	ann. XXXVI.
ՌԺԲ։	Աղիատէս	ամն.	ԺԶ։	II.	Aliates.	ann. XIV.
ՌԺԳ։	Մէղէս	ամն.	ԺԲ։	III.	Meles.	ann. XII.
ՌԺԴ։	Կանդաւղէս	ամն.	ԻԺ։	IV.	Candaules.	ann. XVII.
ՌԵ։	Գիգէս	ամն.	ԼԵ։	V.	Gyges.	ann. XXXV [1].
ՌԶ։	Արդիս	ամն.	ԼԷ։	VI.	Ardisus.	ann. XXXVII.
ՌԷ։	Սարդիարտէս	ամն.	Ե։	VII.	Sardiartes.	ann. V.
ՌԸ։	Ոդիարտէս	ամն.	խԹ։	VIII.	Odiartes.	ann. XLIX.
ՌԹ։	Կրիսոս	ամն.	ԺԵ։	IX.	Croesus.	ann. XV.
	Զ Կրիսոս սպանեալ Կիւրոսի՝ եբարձ զԼիդացւոց իշխանութիւն։				Croesum Cyrus perimens, Lydorum imperium sustulit [2].	

(Syncell. pag. 191.)

Λυδῶν Βασιλεῖς.

α'.	Αρδυσος Αλυάτου	ἔτη	λϛ'.
β'.	Αλυάτης	ἔτη	ιδ'.
γ'.	Μίλης	ἔτη	ιβ'.
δ'.	Καυδάυλης	ἔτη	ιζ'.
ε'.	Γύγης	ἔτη	λϛ'.
ϛ'.	Αρδυσος	ἔτη	λη'.
ζ'.	Σαδυάτης	ἔτη	ιε'.
η'.	Αλυάτης	ἔτη	μθ'.
θ'.	Κροῖσος	ἔτη	ιε'.

1 Syncellus, ut vides, Eusebium descripsit in transcribendis Lydorum regibus, ita ut alter alterum facile corrigat, ubicumque numeri paullo variantur, forte ex librariorum unius alteriusve oscitantia. Nam Gyges annos regnavit 36. juxta Sync. et Samuelem nostrum, imo et juxta Eusebium nostrum in Serie Regum, et in Canone utriusque lectionis Arm. et Lat. Consensus itaque omnium suadet hic quoque in cod. nostro legendum esse ԼԶ։ 36. Ita quoque pro Ardiso legendum ԼԸ։ 38. cum Syncello, Samuele nostro, et Canone, non ԼԷ։ 37. ut impraesentiarum; in Serie vero Regum խԸ։ 48. leginus. Maxime vero Sardiarti tribuunt omnes ann. ԺԵ։ 15. sc. Sync. Can. Arm. et Lat. Samuel, atque Series Regum, quamvis hic legatur tantum, Ե։ 5. Facile librarii mendum id, et similia dixerim, si tamen constet ubique ad normam Canonis primam hanc partem corrigendam esse, cujus saepe contrarium compertum habeas, cum Auctor hic juxta alios, juxta caeteros ibi rem digesserit. Pro Μίλης autem legendum esse Μέλης comprobant omnes lectiones.

2 Asolicus noster, ut supra ad normam Eusebii dixerat non pauca, hic quoque ejusdem verbis utitur. L. I. c. 5. * Սպանեալ և զԿրիսոս

ՊԱՐՍԻՑ

Պարսից Թագաւորք։

PERSARUM

Persarum Reges.

Ա.	Կիւրոս	ամս.	ԼԱ։	I.	Cyrus.	ann. XXXI.
Բ.	Կամբիւսէս	ամս.	Ը։	II.	Cambyses.	ann. VIII.
Գ.	Զմերդիս մոգ	ամիսս.	Է։	III.	Zmerdis Magus.	menses VII.
Դ.	Դարեհ Վեշտասպեայ	ամս.	ԼԶ։	IV.	Darius Hystaspis (filius)	ann. XXXVI.
	Ընդ սովաւ տաճարն Երուսաղեմի նորոգեր յետ առաջին հրձիգ լինելոյն 'ի բաբելացւոց։				Sub hoc templum Hierosolymitanum instaurabatur, postquam primum combustum fuit a Babyloniis.	
Ե.	Քսերքսէս դարեհի	ամս.	Ի։	V.	Xerxes Darii (fil.)	ann. XX.
Զ.	Արտաշէս, որ կոչեցաւ Երկայնաբազուկ	ամս.	ԽԱ։	VI.	Artaxerxes, qui Longimanus[1] vocatus est.	ann. XLI.
	Ընդ սովաւ Եզր և Նեեմիա Եբրայեցւոց առաջնորդք ճանաչէին։				Sub hoc Esdras et Neemias Hebraeorum duces agnoscebantur[2].	

(Syncell. p. 186. usque ad 204.)

Περσῶν Βασιλεῖς.

ά. Κύρος (. . .) ἔτη λά.
β'. Καμβύσης (. . .) ἔτη ή.
γ'. Μάγοι (ἀδελφοὶ δύο), μῆνας ἑπτά.
δ'. Δαρεῖος Ὑστάσπου ἔτη λς'.
έ. Ξέρξης (υἱὸς) Δαρείου ἔτη κ'.
ς'. (Αρτάβανος υἱὸς Ξέρξου μῆνας ζ'.)
ζ'. Αρταξέρξης (Ξέρξου) ὁ λεγόμενος Μακρόχειρ ἔτη μά.
ή. (Ξέρξης υἱὸς Αρταξέρξου μῆνας β'.)

սպանեալ կիւրոսի՝ Եբարձ զկշխանութիւնն լիւդացւոց ։

1 Quod Graecis Μακρόχειρ denominatur, verbotenus sonat *Longimanus*, Երկայնաձեռն, pro quo tamen Arm. solent dicere Երկայնաբազուկ, ut et Interp. noster, quasi *Longibrachium*; sed quum id inusitatum sit Latinis, alterum usurpavimus. Reges autem amplius habiti apud Sync. videantur apud Euseb. in Serie Regum, et in Canone.

2 Առաջնորդք, *Duces*, vel etiam non incommode *Rectores*. Gr. videtur esse ἡγεμόνες.

Է. Դարեհ	ամն.	Է։	VII. Darius.	ann.	VII.
Ը. Արտաշէս	ամն.	Խ։	VIII. Artaxerxes.	ann.	XL.
Թ. Ովքոս	ամն.	ԻԶ։	IX. Ochus.	ann.	XXVI.
Ժ. Արսէս	ամն.	Դ։	X. Arses.	ann.	IV.
ԺԱ. Դարեհ	ամն.	Զ։	XI. Darius.	ann.	VI.

Զնա սպան աղեքսանդրոս փիղիպեայ, և միանգամայն պարսից և ասորեստանեաց իշխանութեանն տիրեաց ամն ԺԲ։ Յետ որոյ մակեդոնացիքն էին ամն մէջ. մինչև 'ի վախճանել կղեոպատրայ կնոջ միոյ՝ որ թագաւորեաց, ըստ հարիւրորդի ութսներորդի եօթներորդի ողոմպիադին։ Զոր որով աւգոստոս հռոմայեցւոց թագաւորեաց. որ սեբաստոն յորջորջեցաւ, և թարգմանի

Hunc Alexander Philippi (filius) occidit, simulque Persarum ac Assyriorum imperio potitus est, annis XII [1]. Post quem Macedones fuerunt (reges) annis CCXCV. usque ad obitum Cleopatrae cujusdam mulieris, quae regnavit [2], circa centesimam octogesimam septimam Olympiadem. Sub qua Augustus in Romanos regnavit; quin et Sebastus appellatus est, id est, Colendus; [3] (qui tunc, sc. anno quo

ϑ'. (Σογδιανὸς μῆνας ζ'.)
ί. Δαρεῖος (ὁ Νόϑος . . .) ἔτη (ιϑ').
ιά. Αρταξέρξης (. . . ὁ καὶ Μνήμων,) ἔτη μ'.
ιβ'. Ωχος (. . .) ἔτη έ. (κατά τινας κ'.)
ιγ'. Ναρσῆς (...) ἔτη δ'.
ιδ'. Δαρεῖος (...) ἔτη ς' (. . .) ὃν Αλέξανδρος καϑεῖλε...

1 Asolicus noster loco supradicto I. 5. Eusebium totidem fere verbis transcribens, * Զսա սպանեալ աղեքսանդր մակեդոնացւոց փիլիպպեայ, և միանգամայն պարսից և ասորեստանեաց թագաւորութեան տիրեաց ամն ԺԲ ||, pro XII, reposuit VI. quod verissimum respectu imperii Alexandri in universam Asiam. Illi verò anni XII, quoad totum regni ejus tempus post patris obitum usque ad suum interitum, ut patet, numerandi sunt: id quod male confundit Niceph. Patriarcha in sua Chronographia, seorsum numeratis annis VI. et XII. his verbis, p. 318. Τοῦτον (sc. Δαρεῖον Αρσάμου) ἀνελὼν Αλέξανδρος ὁ Μακεδόνων βασιλεύς, καὶ καϑελὼν τὴν τῶν Περσῶν ἀρχήν, ἐβασίλευσεν ἔτη ς'. πρὸ τοῦ καϑελεῖν τὸν Δαρεῖον βασιλεύσας φασὶν ἔτη ιβ'. καὶ ἐτελεύτησεν ἐν Βαβυλῶνι, ὥς φασιν, ἐτῶν λέ. ὡς δὲ ἄλλοι, ἐτῶν λς'. ἐβασίλευσεν ὁμοῦ ἔτη ιή. (Interp. Goar). „ Eo (Dario) perempto, et Persarum imperio everso, Alexander Macedonum rex annis 6. regnavit: cum ante Darii necem annis duodecim, ajunt, rerum potitus fuisset. Babylone, inquiunt, annos natus 35. mortuus est: alii aetatis 36. interiisse affirmant. Annis itaque octodecim in universum regnavit “: quod sane cunctis, ut ita dicam, monumentis adversatur.

2 Illud, որ թագաւորեաց, iisdem verbis a nobis redditum, *quae regnavit*, nequis putet cum sequenti epocha annorum conjungi, sed magis ut adjectivum nominis Cleopatrae interjectum parenthesis loco; siquidem initium regni Cleopatrae occurrit in Olymp. CLXXXII. adeoque Olympias CLXXXVII. hic inserta pertinet ad illius *obitum* antea memoratum, ut patet ex Canone Auctoris; quare sic legas, seu intelligas: *Cleopatra, quae fuit regina Aegyptiorum, ut ultimus rex, obiit circa centesimam*, etc. aliter pro *septima* legendum esset *secunda*.

3 Σεβαστὸς nomen nemini non notum, a Σέβω, vel σέβομαι, quod sonat, *Colo, veneror*, etc. pro quo apud Romanos *Augustus*. Sequentem parenthesin addidimus pro explicatione rerum.

պաշտելի. զամն հնգետասանեերորդ հռոմոց իշխանութեանն վարէր։ յորմէ մինչև 'ց մ՚ք. ողոմպիադն, ըստ որում հինգետասանեերորդ ամն տիբերեայ կայսեր պատահէ, ժողովին ամք. ծ՚ք։ Ուստի մինչև ցկոստանդիանոսի քսանամեակն՝ լինին ամք. Յ։ Եւ այս մինչև ցայս վայր։ Բայց փոխեսցուք աստի և յեբրայեցւոց ժամանակագրութիւնն։

Cleopatra mortua est) decimum quintum annum in Romanorum imperio agebat: a quo usque ad CCII. Olympiadem, qua Tiberii quintus decimus annus occurrit, enumerantur anni LII. Exinde vero usque ad Constantini Vicennalia, elapsi sunt anni CCC. Haec itaque satis sint. Dehinc vero ad Hebraeorum etiam Chronologiam gradum faciamus.

ԵԲՐԱՅԵՑՒՈՑ

HEBRAEORUM

Մոնէ ոչպէս առ'ի յեբրայեցւոց առանդեցեալ ժամանակագրութիւն։

Quomodo apud Hebraeos sit tradita Chronologia.

Յեբրայեցւոցն առընթեր կարգեցաք 'ի Մովսիսէ, և որ յետ նորա որ 'ի մէջ հեբրայեցւոց գիրք կրին. և 'ի փղաւիոս յովսեպեայ 'ի հրէական նախնեացն պատմութենէ, և յափրիկանոսի ժամանակագրութեանցն։

Hebraeorum Chronologiam apposuimus ex Moyse, et ex iis, qui post eum apud Hebraeos habentur, libris; atque ex Flavii Josephi Judaica Antiquorum historia: nec non ex Africani Chronicis libris.

Մ՚ոչպէս եբրայեցիք ժամանակագրեն։

Quomodo Hebraei describunt Chronographiam?

Քաղդէացւոց և ասորեստանեաց, մարացն և պարսից, ժամանակաց՝ միանգամայն և թագաւորաց՝ մատենագրութիւնն, այն իսկ է՝ զոր յառաջնումն գլուխն ասացաք։ Եւ

Chaldaeorum et Assyriorum, Medorum ac Persarum, tam quoad spatium temporis, quam quoad Regum commentaria, ea sunt, quae primo capite diximus [1]. Quod autem jam inde

1 Si Primum nominat Caput Auctor totum antehac spatium Chronographicum a Chaldaeis usque ad Persas, sequitur ut pro secundo capite habendum sit praesens de Hebraica Chronologia intervallum; deinde tertium de Aegyptiis, quartum de Graecis, quintum de Romanis. Et quidem universalis haec est partitio operis: attamen cum omnino de quindecim regnis agat in toto opere, privata totidem capitula recensentur, quamvis nulla inscriptio capitum occurrat, praeter quod codex noster in margine solet referre nomina regnorum, de quibus agit

զի քաղդէացի անդուստ 'ի վերուստ էր ազգն եբրայեցւոց, և այն յայտ արարեալ ցուցաւ. զի քաղդեայ էր աբրահամ, և նորին նախնիք 'ի քաղդեացւոց աշխարհին բնակեալ էին, վկայեալ իսկ է. որպէս և մովսիսի 'ի մատենի տուեալ պատմէ։ Եւ առաւսէ, Թարա զաբրահամ զորդի իւր, և զղովտ զորդի առանայ զԼԹոռն իւր, և զսառա զնու իւր զկին աբրահամու որդւոյ իւրոյ, և հան զնոսա յերկրէն քաղդէացւոց։

Եւ կարի իսկ 'ի դէպ է առընԹեր քաղդէացւոցն մատենագրուԹեան և զեբրայեցւոցն նախնեաց պատմուԹիւն կարգել։ Եւ ջրհեղեղին զրոյցք՝ որ 'ի նոյանէ յիշին, 'ի յունական առասպելարկուԹենէն յոյժ հեռի 'ի բաց են, զոր առ դևկաղիոնաւն ասեն զՋրհեղեղն. և քաջ 'ի բաց

ab initio Chaldaea erat natio Hebraica, id quoque demonstratum est [1]. Etenim Chaldaeum fuisse Abraham, ejusque majores Chaldaeorum regionem incoluisse, exploratum est; prout Moyses ipse litteris commendans enarrat.» Et sumpsit, inquit, Thara Abraham filium suum, et Lot filium Arran, nepotem suum [2], et Saram nurum suam, uxorem Abraham filii sui, et eduxit eos de terra Chaldaeorum».

Porro valde convenit post Chaldaeorum commentaria, Hebraeorum quoque majorum historiam proxime connecti. Verum, quae ad diluvii enarrationem spectant, ab ipsis (Hebraeis) memoriae prodita, toto caelo a Graecis fabulis distant, quas de diluvio sub Deucalione facto (Graeci) profe-

. . . . Καὶ ἔλαβε Θάῤῥα (vel Θάρα) τὸν Ἀβραμ υἱὸν αὐτοῦ, καὶ τὸν Λὼτ υἱὸν Ἀῤῥαν, υἱὸν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ τὴν Σάραν τὴν νύμφην αὐτοῦ, γυναῖκα Ἀβραμ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἐκ τῆς χώρας τῶν Χαλδαίων. Genes. XI. 31.

quivis locus, in margine inquam, nunc lateralí, nunc inferiori.

1 Non jam in hoc Chronico de his rebus se egisse Eusebius asserit, sed vel in aliis operibus ad sacram scripturam spectantibus id demonstrasse, vel potius ex subjicienda sacrae scripturae auctoritate certo certius id collectum iri; quasi vero *probatum est*, aut *certum est*: unde infert: *Etenim* etc. Verum huc spectat Samuelis nostri locus; qui cum rationem redderet, cur nempe Eusebius profanas Chaldaeorum traditiones usurparit sub initio Chronicorum, inter alia haec quoque affert. * Եւ և այլ ինն պատճառ զառ 'ի նոցանէ անրջաբանեալսն գրեալ, զի քաղդեայ էր աբրահամ, և նորին նախնիքն 'ի քաղդեացւոց աշխարհէն էին, որպէս գիրք արարածոցն յայտ արարեալ ցուցանեն։ և այլն։» Est et alia quaedam ratio describendi commentitia eorum dicta. Etenim Chaldaeus fuit Abraham, ejusque Majores ex Chaldaeorum regione erant, sicut Liber Geneseos declarans indicat, etc. «

2 Vers. τῶν LXX. a nobis è regione collocata convenit cum lectione Eusebiana; nec distat lectio Lat. Vulg. nisi in nomine *Ur*.» Tulit itaque Thare Abram filium suum, et Lot filium Aran, filium filii sui, et Sarai nurum suam, uxorem Abram filii sui, et eduxit eos de Ur Chaldaeorum «: ubi pro *Ur*, LXX. habent *regio*. Arm. in Eus. երկիր, *terra*, in sacro textu աշխարհ, *regio*. Sed Lectio Arm. text. ibi in Gen. habet ulterius և զնաքովր զորդի իւր, *et Nachor filium suum:* quod desideratur apud alios, nisi solum Samaritanus textus memorat *Melcham uxorem Nachor filii Tharae*. Insuper nota obiter, pro illo զորդի որդւոյ իւրոյ, quod legitur in Gen. convenienter caeteris *filium filii sui*, υἱὸν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, Interpretem Eusebii apposite reposuisse զԼԹոռն իւր, quod idem declarat sc. *nepotem suum* (ex filio, id est ex Aran).

յառաջագոյն քան զովգիգեայ ժամանակն, և քան զոր ասէ ովգիգեաւ մեծ ջրհեղեղն յիշատակի 'ի յունաց. ամենևին ուր ուրեմն 'ի բացեայ յայնց ժամանակաց ջրհեղեղն՝ որ յեբրայեցւոց պատմի, գրեթէ հազար և երկերիւր ամաք յառաջ քան զովգիգայ ժամանակն, որք նախ քան զառ դևկալիոնիւ ջրհեղեղաւն կանխեալ պատահէ ամաք մեծ։

Բայց ընդ ասորեստանեաց մատենագրութեանն, և ընդ՝որ անդ ինչ պատմութիւն վասն ջրհեղեղին աւանդեցաւ, ոչ սակաւ ինչ ազգակցութիւն եբրայեցւոց պատգամքն ունին՝ հմուտ առնել, թէ յառաջ քան զջրհեղեղն պայազատութիւնք ազգաց միբստ միոջէ 'ի տասնեւորդ թիւ համարոյ ճգեալ յաւելանեցան։

Բայց յետ ջրհեղեղին յերից արանց ընդ բնաւ տիեզերս ազգք մարդկան սերեցան։ Քանզի յաբեթ

runt; atque plurimum antecedunt Ogygi aetatem, et pariter magnum Diluvium a Graecis sub Ogygo commemoratum: omnino (inquam) diluvium ab Hebraeis enarratum, ab illis temporibus distat; ita ut praecedat mille ducentis ferme annis Ogygi tempora; eaque ante diluvium sub Deucalione factum CCL. annis antecedere comperiuntur.

Verum enim vero cum Assyriorum commentariis, et historiis in iis, quae de diluvio traduntur, non modicam affinitatem Hebraeorum scripta praeseferunt; quibus edocemur, ante diluvium, successiones generationum ad decimum usque numerum extensas fuisse ac completas.

Ceterum, post diluvium a tribus viris, per universum orbem terrarum genus humanum propagatum est[1]. Si-

1 Similia percurrit fusius Joseph. Lib. I. Antiq. c. 6. quem forsan consuluerit Eusebius; sicut et S. Hier. utrumque consuluisse videtur in Lib. Quaestionum Hebraicarum in Genesim. Legas, velim, loca citata non modicum opportuna ad dilucidationem Auctoris nostri. Ea verò, quae uberius congessit Scaliger de posteritate trium Noachi filiorum in suis excerptis Pseudo-Eusebianis, Syncelli et Cedreni sunt collectiones, a quibus longe hic abest auctor noster. Unus Asolicus auctor Arm. ad verbum Eusebii integram paginam descripsit L. I. c. 5. ita ut commodius hoc in loco transcribi operae pretium sit, quippe qui prodesse possit pro altero Eusebiano codice. Sic ergo fert textus et lectio Asolici. Յետ ջրհեղեղին յերից արանց ընդ բնաւ իսկ տիեզերս ազգ մարդկան սերեցան։ Քանզի յաբեթէ Եւրոպէ ամենայն, յեմուսոնէ Լեանդ մինչև յարևմտեայ ովկիանոս ասէն զարգացն քնակութիւն։ Եւ 'ի քամայ զլիբեացւոց աշխարհն և զեգիպտոս, և ևս անդր յարևմտեայ կողմանս։ Եւ 'ի սեմայ՝ որ ելից եղբայրն էր, զասորեստանեայ, և զամենայն կողմանս արևելից։ Եւ զբաբելոնեալ զառաջին շինուածն՝ նեբրովթայ համարին եբրայեցւոց գիրք։ Եւ առաջին թագաւոր քան զամենեսեան՝ զնա ասէն լինել, սակայ 'ի վերայ երկրի։ Եւ եղև սկիզբն թագաւորութեան՝ բաբելոն, և ուրեք, և աքաթ, և քալանէ յերկիրն սենկար։ Յերկրէն յայնմանէ ել ասուր, և շինեաց զնինուէ, որ է առաջին քաղաք ասորւոց, զոր շինեաց ասուր, և էր յորդւոցն սեմայ, զորմէ ասացաք ունել զամենայն կողմանս արևելից։ Ասէն լինել որդի սեմայ զէլամ և զասուր և զարփաքսաթ և զարամ և զղուդ։ Եւ յէլամայ լինին ելամացիք՝ առաջին ազգ պարսից, յորոց և ելիմայիս քաղաք շինէ։ Եւ յասուրայ ասորեստանեայք։ Եւ յարփաքսաթայ արփաքսացիք, որ և քալդէացիք կոչեցան։ Եւ յարամայ արամացիք, որ և ասորիք անուանին։ Եւ 'ի զուդայ զուդացիք ||։ Ultrò omittimus interpretationem Latinam, ne eadem, quae in textu Eusebiano, repetantur. Sed placeat audire verba Thomae quoque Arzerunii, antiquissimi Ar-

թէ Եւրոպան ամենայն, և յամմանն
լեռնէ մինչև յարևմտեայ ովկիանոսն
ասեն զաշխացն բնակութիւն։ Այս
'ի քամայ զԵգիպտոս և զլիբեացւոց
աշխարհն, և ևս անդր զամենեսեան
յարևմտից կողմանցն։ Այս 'ի սեմայ՝ որ էրէց եղբայրն էր, զասորեաս-
տանեայս և զամենայն կողմանս արևելից։

Այս զբաբելոնի զառաջին շինուածն նեբրովթայ համարին Եբրայեցւոց գիրք։ Այս ձև օրինակի ըստ սմին բանից պատմեն, թէ քուշ ծնաւ զնեբրովթ։ Պուշն է Եթիոպացի, յորմէ ծնեալ համարին զնեբրովթ. զորմէ և ասէ իսկ գիրն, թէ նա սկսաւ լինել հսկայ 'ի վերայ երկրի. նա էր սկայ որսորդ առաջի Տեր. վասն այնորիկ ասեն՝ թէ իբրև զնեբրովթ սկայ առաջի Տեր. և եղև սկիզբն թագաւորութեան նորա բաբելոն, և որէդ, և աքադ, և քաղանէ յերկրին սենայար։ յերկրէն

quidem a Japhet totam Europam, atque ab Ammano monte usque ad occidentalem Oceanum gentium habitationes extitisse dicunt. Et a Cham, Aegyptum, Libyamque, nec non ulteriores omnes occidentalium partes. A Sem vero, qui major natu frater fuit, Assyrios, omnesque partes orientales.

At Babylonis primam aedificationem Nembrodi adscribunt Hebraeorum Scripturae. Hoc enim modo, atque his verbis referunt; quod » Chus genuit Nebrod «. Chus est Aethiops, a quo Nebrod natum arbitrantur; de quo ait quidem Scriptura, quod » Ipse coepit esse Gigas super terram. Ipse erat Gigas venator coram Deo; ob hoc dicunt: quod, quasi Nebrod Gigas coram Deo [1]. Et factum est initium regni ejus Babylon, et Ored [2], et Achad, et Chalane in terra Senaar. De terra illa exiit Assur, et aedifica-

Χοὺς δὲ ἐγέννησε τὸν Νεβρώδ. οὗτος ἤρξατο εἶναι γίγας ἐπὶ τῆς γῆς. ὅτος ἦν γίγας κυνηγὸς ἐναντίον κυρίου τοῦ Θεοῦ. διὰ τοῦτα ἐροῦσιν, ὡς Νεβρὼδ γίγας κυνηγὸς ἐναντίον κυρίου. Καὶ ἐγένετο ἀρχὴ τῆς βασιλείας αὐτοῦ Βαβυλὼν, καὶ Ὀρὲχ, καὶ Ἀρχὰδ, καὶ Χαλάννη, ἐν τῇ γῇ Σεναάρ (vel Σενναάρ). Ἐκ τῆς γῆς ἐκείνης

meniaci Scriptoris, nominatim Auctorem nostrum citantis. Lib. I. c. I. * Սէմ ծնանի զԷլամ և զասուր և զարփաքսադ և զլուդ և զարամ և զլուդ. ասուր շինէ զնինոս քաղաք, որ է Նինուէ. որ կոչի առաջին ասորիք։ Իսկ Նեբրովթ 'ի քամայ՝ շինէ զբաբելոն առաջին քաղաք, և առաջին՝ թագաւորէ 'ի վերայ երկրի . . . քանզի որպէս գրեցաւն, ասուր 'ի սեմայ՝ շինէ զնինուէ, և սենեքերիմ պայազատաբար թագաւորէ 'ի նինուէ. և ասի ասորոց թագաւոր. հաւատիս այսմիկ. Եւսեբիոս կեսարացի, յուլիանոս ալիկառնացի սուտգաբանէն զԹագաւորս ասորւոց 'ի զաւակէ սեմայ զաշնունեան առնել. որպէս 'ի կանոնեալ սահմանէն (է) խմանալ ||։

1 Euseb. bis legit *coram Deo*; sicut Vulg. Lat. textus Gen. bis habet *coram Domino*, at versio τῶν LXX. primo loco *coram Domino Deo*, secundo tantum *coram Domino*. Arm. vero, utrobique *coram Domino Deo*.

2 Որէդ. Arm. lectio tam in Euseb. quam in Genes. aeque habita, collata cum Gr. Ὀρὲχ, forte legenda որէք, vel որէդ, ita ut facile pro դ, irrepserit դ; sicut et Lat. *Arach*: sed tamen tam antiqua est haec lectio per դ, ac non semel usurpata, ut etiam Asolicus in transcribendo Eusebio semper id retinuerit, legens ուրէդ, ideoque nil obstat quin dicamus nostrates legisse Ὀρὲδ, tam in Gen. quam in Euseb.

յայնմանէ եւ ասուր, և շինեաց զնի-
նուէ։ Նինուէ զնինոս ասեն լինել,
որ էր առաջին արքունի քաղաք ասո-
րեստանեաց, զոր շինեաց ասսուր. և
էր յորդւոցն սեմայ. զոր ասացաք
ունել զամենայն կողմանսն արևելից։

Ասեն լինել և որդի սեմայ զե-
ղամ և զասսուր և զարփաքսադ և զա-
րամ և զղուդ։ Այլ յեղամայ լի-
նէին եղամացիք առաջին ազգ պար-
սից. յորոց և եղամայիս քաղաքն շի-
ներ։ Եւ յասսուրայ ասորեստանեայք.
շիներ ասուր զնինոս քաղաք՝ որ կո-
չեցաւ նինուէ։ Եւ յարփաքսադայ
արփաքսացիք, որ և քաղդեացիք կո-
չէին։ Եւ յարամայ արամացիք, որ
և ասորիք անուանէին։ Եւ 'ի ղու-
դայ լիդացիք։ Եւ արփաքսադայ լի-
ներ որդի սալա. և 'ինմանէ եբեր.
յորմէ եբրայեցւոցն անուն և ազգ
սերեր։ Եւ յեբերայ վեցերորդ պայ-
ազատ լիներ աբրահամ՝ հրէից ազ-
գին նահապետ. Ժ. երորդ ազգ յետ
ջրհեղեղին։ Այսչափ բաւական լի-
ցի։ Զանազի ցուցաւ փոքր 'ի շատէ՝
թէ ընդ քաղդեացիս և ընդ ասորես-
տանեայս ազգականութիւն խառն է
եբրայեցւոց. վասն որոյ 'ի դէպ իսկ է
անդէն առ նոսին առնել սկիզբն եբ-
րայեցւոց ժամանակագրութեանն։

Եւ արդ սկիզբն ժամանակագրու-
թեանս՝ առաջին զայն պատմէ, որ
ըստ մերոց լինելոց մտից է՝ զաւ 'ի բա-
րութեանցն վերիսելոյ. առաջին պատ-

vit Niniven«. Niniven Ninum esse ajunt, quae Assyriorum prima urbs regia erat, quam aedificavit Assur. Erat autem is ex filiis Sem; quem omnes orientalium partes comprehendisse diximus.

Dicunt quoque, filios Sem fuisse Elam, et Assur, et Arphaxat, et Aram, et Lud. Porro ab Elam originem duxerunt Elamitae, prima gens Persarum; a quibus Elamais quoque urbs condita fuit. Ab Assur autem Assyrii: aedificavit (vero) Assur Ninum urbem, quae vocata est Ninive. Et ab Arphaxad, Arphaxadaei; qui etiam Chaldaei vocabantur. Ab Aramo autem Aramaei; qui Syri quoque appellabantur: Et a Lud, Lydi. Arphaxadis vero filius fuit Sala; et ab ipso Heber; a quo Hebraeorum nomen, et natio propagata fuit. Ab Heber autem ipso sextus familiae princeps per successionem extitit Abraham, Judaeorum nationis Patriarcha, decimaque generatio post diluvium. Haec autem sufficiant: siquidem satis probatum fuit, cum Chaldaeis et Assyriis propinquitate commixtos fuisse Hebraeos; ideoque satis congruum erit statim post eos Hebraeorum Chronologiae exordium ducere.

Itaque initium hujus Chronologiae illud primum narrat, quod ad nostram originem declarandam pertinet, deflexionemve ab optimo statu [1]; primam

ἐξῆλθεν Ἀσσούρ. καὶ ᾠκοδόμησε τὴν Νινευὶ (vel Νινευή). Genes. x. 8. 11.

1 Obscurum omnino cernimus locum, quem ideo ad verbum transferre vix potuimus, forte neque ad certum sensum; ita ut possit sic etiam reddi: »Illud primum enarrat, quod nobis viam paret ad initium faciendum verbi, primam nimirum exponendo historiam de aversione huma-

մանութիւն կարգէ զազգաց մարդկան. որոց նախին նահապետ զադամ քարոզէ, որ էր համանուն հասարակաց ազգի. զի ադամ առ հասարակ ըզբնաւ մարդիկ նշանակէ յեբրայեցւոց բարբառն։ Զորոց ժամանակ կենաց յետ տարագիր 'ի դրախտէն լինելոյ ՝ն ծնեղէն ոգին 'ի ձեռն մովսիսի պատմէ. և կարգ ըստ կարգէ 'ի նոյն յեռեալ յարէ զնորին յետնոց պայաւ զատացն զհամար, և ըստ իւրաքանչիւր հասակաց զժամանակն. որպէս զի 'ի նմանէ և 'ի մեզ մարթիցի յեռուլ և 'ի շարի հարկանել զեբրայեցւոց ժամանակագրութիւնն։ Թանզի յանուանելոյ ՝ն դրախտին բնակութեան չէ՞ ումեք հնար զժամանակն նշանակել։ Թուի ինձ թէ և զարմանալին մովսէս՝ ՝ն ծնեղէն հոգւովն զլաւ իմն բնակութենէ քան զմերոյ աշխարհիս՝ զբաղմերան կայանաց զ՝ն ծասէր կենաց ակնարկիցէ. քանզի և դրախտ անուանէ զառաջին ազգի մարդկան բնակութիւն. զի էր 'ի դրախտին ադամ յանուշակ և յերանալից կեանսն քան զմարդկան. որոյ ամենևին իսկ զամենայն ազգաց մարդկանէ յայտ առնելոյ նշանակէ։

contexens historiam de hominum generationibus; quorum primum Patriarcham Adam praedicat; cujus nomen universo hominum generi prorsus convenit. Adam enim Hebraeorum lingua universim omnes homines significat. Quorum (sc. primorum parentum) vitae tempus, postquam ejecti a Paradiso fuissent, Divinus Spiritus per Moysen enarrat; atque ex ordine conjunctim addit Posterorum, qui ei successerunt, enumerationem; ac secundum quamlibet aetatem, temporis spatium; ut inde nobis quoque connectere Hebraeorum Chronologiam, in seriemque reducere liceat: etenim ab ipsa habitatione in Dei, ut nominatur, Paradiso, nemo tempora designare ullo modo poterit. Et quidem, ut mihi videtur, ipse quoque mirabilis Moyses Divino Spiritu de meliore quodam habitaculo, quàm nostri orbis, de felicissimae, inquam, mansionis divina vitae ratione annuit: namque Paradisum nuncupat primam generis humani habitationem; erat enim in Paradiso Adam, dulci ac felicitatis plena fruens vita supra humanam conditionem: quo omnino quidem de universo humano genere declarasse compertum est [1].

ni generis a bonis, etc «. Vel potius ita quoque. » Illud primum enarrat, quod ad nostrum futurum ingressum in bona, a quibus defleximus, spectat (de Paradiso scilicet), atque primam historiam de humano genere exponit (sc. de creatione ejus) «. Etenim reipsa ita res se habet, cum de Paradiso et creatione hominis primum verbum agat. Tota difficultas in eo est, ut interpunctio certa seligatur, sensusque vocis *լինելոյ*, sicut etiam *մակ*, ad certam sententiam reducatur.

1 *Յայտ առնելոյ*, si possit eo intelligi sensu, quo alibi per Hellenismum usurpatur *յայտ արարեալ*, pro scilicet δηλωθέντος, reddendum erit, » de universo humano genere antea memorato «. Item cum subsequens vocabulum possit legi *նշանակ է*, i. e. *signum est*, vel *նշանակէ*, sc. *significat*, quovis modo accipias. Sensus quidem videtur esse, quod quicquid felicitatis de primo statu protoplasti describit sacra scriptura, id de cunctis quoque hominibus voluisse subintelligi, siquam in Paradiso sedem statuissent.

Այլ ոչ եթէ զայն բնակութենէ զձառս առնուցու պատմել մեր այժմու ժամանակագրութիւնս. և ոչ յորմէ հետէ երկնից և երկրի և ամենայնի արարչութիւն հաստատեցաւ՝ եկաց. զոր ոմանք կարծեցին. այլ՝ յորմէ հետէ մահկանացու ըստ մեզ կարգեցաւ ազգս, և յորմէ հետէ յառաջին նախնւոյն այսպիսի մուտ ձառնապարհի զմինչ առ սկիզբն լինելոյ։ Այս էր՝ որ 'ի դրախտէն անկաւ, և յանուշից և 'ի բազմերան կենացն տարագիր գտանէր. և անուանեալ կոչեցաւ ադամ. զորոյ զօրհասական և զմահկանացուի կենաց զթիւ ամաց յեբրայեցւոց գրոց գումարեալ, ևս յառաջ 'ի յաջորդսն խառնեցից. ուստի և եբրայական ժամանակագրութիւնն սկիզբն առնէ։ յորմէ և մովսէսեան գիրքն զայս ձև օրինակ 'ի կիր արկեալ պատմէ։

Եւ եհան ասէ զնա, յայտ է թէ զառաջին մարդն, տէր ՆՏ 'ի դրախտէն փափկութեան, գործել զերկիր՝ ուստի առաւ. և եհան զադամ և բնակեցոյց դէմ յանդիման դրախտին փափկութեան։ Օրորովք ասէալ՝ ասէ. Եմուտ ադամ առ Եայ

Verum enim vero nec ex illa habitatione principium sermonis facere haec nostra Chronographia assumet; neque ex quo caeli et terrae, et rerum omnium creatio facta est; ut quidam crediderunt (se potuisse). Sed ex quo, mortalis secundum nos haec generatio est effecta, et ex quo talis viae (sc. mortalis vitae) nos a primo Parente initium duximus [1]. Hic sane erat, qui e Paradiso cecidit, et a suavissima felicissimaque vita proscriptus est; cuique nomen Adam: cujus fatalis mortalisque vitae annorum numerum ex Hebraeorum libris colligens, sequenti sermone proferam, unde quoque Hebraeorum Chronologia incipit: a quo nimirum et ipsius Moysis liber hanc loquendi rationem usurpans, enarrat.

„Et emisit [2], inquit, eum", primum scilicet hominem, „Dominus Deus de Paradiso voluptatis, operari terram, de qua sumptus est. Et ejecit Adam, et habitare fecit e regione Paradisi voluptatis". Quibus infert dicens: „Cognovit [3] Adam Evam mulierem

Καὶ ἐξαπέστειλεν αὐτὸν κύριος ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς, ἐργάζεσθαι τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθη. καὶ ἐξέβαλε τὸν Ἀδὰμ, καὶ κατῴκισεν αὐτὸν ἀπέναντι τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς. Genes. III. 23. 24.

1 Ad verbum. „Et ex quo talis viae introitus pro nobis a primo Majore (sc. Parente) initium fecit".

2 Illud ἐξαπέστειλεν, quod sonat, *emisit*, vel *foras misit*, accuratius exprimitur in Arm. versione Genesis per duo verba Եհան արտակեաց. Interpres autem Eusebii habet solum Եհան, nisi librarii incuria exciderit alterum verbum. Item egregius in Genesi, 'ի դրախտէ անտի, et յանդիման, quàm hic 'ի դրախտէն tantum, et դէմ յանդիման; quamquam minime distet unum ab altero. Illud verò notum est, in Vulgata lectione Lat. *Cherubim* copulari ad calcem dicti *ante paradisum voluptatis*, at juxta LXX. quos sequitur Eusebius cum Arm. Versione, non hic collocandum, sed sub initio sequentis periodi.

3 Pro ἔγνω quamvis poterat Arm. Interp. ad verbum dicere, ut passim, գիտաց, at juxta usitatam linguae proprietatem tam in Genesi,

կին իւր։ յաղացաւ և ծնաւ զկային։ Ա՛ստի այսուհետև սկիզբն առնուցու մեր այժմու ժամանակագրութիւնս։ և զառաջին ինչ պատմութիւն՝ 'ի յաջորդաց ժամանակացս յարելոյ՝ իբրև զանձառ 'ի բաց մերժեալ թողուցու։

Վանգի և 'ի մէջ եբրայեցւոց բազում ինչ անհամաձայնութիւն կրի՝ անդէն 'ի նոցունց ըստ նոցին ժամանակացն։ և արդ՝ լաւ լիցի 'ի վերայ հասանել փոփոխմանց բանից արանցն 'ի նոցանէ։ զի յամենեցունց ընդ միմեանս կշռեալ համեմատութենէն՝ ճշմարիտ գիւտն հասանիցի։ Ա՛ւ արդ՝ մովսէսեան հինգ գպրութիւնք զաշխարհագործութենէն պատմեն, և յառաջ քան զջրհեղեղն կենաց, և յետ ջրհեղեղին զնախնեացն պատմութիւն, և զեբրայական պայազատութեանցն, և զմովսիսի 'ի կենացս վախճանելոյ։ Ա՛յլազգ՝ հրէից յա-

suam; (quae) concepit, et peperit Cain«. Hinc ergo deinceps nostra haec Chronologia incipiet: primam vero, quaecunque ea fuerit historia, quasi ineffabilem, a successivis temporibus continuatis disjunctam relinquet.

Quando quidem vero et inter Hebraeos multa quippe discordia cernitur quoad tempora jam ab ipsis tradita[1]; expedit itaque varietatem verborum penes eos occurrentem[2], ex ipsis cognoscere: ut ex omnibus ad invicem comparatione facta, perpendatur, ac vera inventio comprehendatur. Porro quinque Libri Moysis de mundi opificio, et de vita quae fuit ante diluvium, de que Antiquorum historia post diluvium, ac Hebraicae familiae successione, et de Moysis obitu, enarrant. Verum aliter posteri Judaeorum[3] habent Legis Scriptu-

Ἀδὰμ (δὲ) ἔγνω Ἕυαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, (καὶ) συνέλαβεν, καὶ ἔτεκεν τὸν Κάϊν. Genes. IV. 1.

quam in Euseb. dixit եմուտ, sc. *intravit*, vel *introivit*, quod non licebat verbo tenus refundere in Lat.

1 Quae Eusebius latè in superioribus huc usque disseruit, ea Samuel excerpendo in compendium redegit, servatis fere ipsissimis verbis: placeat hic transcribere Armenice tantum, ut juvare quodammodo possit Haicanos lectores. * Եւ արդ՝ սկիզբն ժամանակագրութեանց յելանելոյն ադամայ 'ի բաղբերանէն կայանիցս կարդեցին երիցունք քաջահմուտ։ և որ այլ ինն բաղաղն գիտել զժամանակաց թիւս այնր բնակութեան, կամ յարարչութենէ երկնի և երկրի ասել համարձակին, մի՛ հաւատար։ զի յորմէ հետէ ելյանուշակ կենացն, և կոչեցաւ ադամ՝ զհասարակ զինաւ մարդիկ նշանակելով, յայնմ՝ հետէ առ սկիզբն ժամանակագրութիւնս։ Եւ զայն՝ ըստ եօթանասնից թարգմանութեան։ զի բազում անհամաձայնութիւն 'ի մէջ եբրայեցւոցն՝ մանաւանդ վասն թուոյ ժամանակաց՝ գտանի ||։

2 Sensum, nescio integrumne, reddiderimus, cum verba a librariis, ut videtur, depravata, aegre possimus refundere in Lat. hoc pacto, *mutationum verborum virorum ab iis*. Illud *virorum* omisimus in interpretatione, sed potest etiam servari sub alia quadam fere sententia, hoc modo: » Expedit itaque verborum penes eos viros (sc. Hebraeos auctores) occurrentium notitiam habere «: ita tamen, ut per *viros* intelligantur Scriptores non privati, ut Rabbini, sed publici, ut Interpretes; vel, ita dicam, triplex lectio Hebraica concipiatur, sc. Judaeorum, Samaritanorum, et τῶν LXX. id enim et sequentia postulare videntur: quo posito, facilius erit conjicere legendum esse երիցն, sc. *trium*, pro աբանցն, *virorum*.

3 Dehinc solerter observandum est Eusebium *Judaeorum* nomine certam Hebraicae nationis partem appellare, ita ut alterum illud nomen

ջորդք ունին զգիր օրինաց, և այլ-
ազգ շամրտացւոց՝ որ եկամուտքն էին
հրէից։ Եւ նշանագիրք իսկ գրոցն
եբրայեցւոց՝ այլազգ առ հրէայս
գտանին, և այլազունակ առ շամրտա-
ցիս. զոր Հշմարիտ և առաջին համա-
րել և ոչ հրէից իսկ պայազատքն ու-
բանայցեն։ Պպա ուրեմն չգոյր ինչ 'ի
մէջն նոցա այլակերպութիւն մինչև
'ի նշանագրացն փոփոխումն։ Եւ
'ի ժամանակագրութեանն կարի իսկ
չմիաբանութիւն գտանի 'ի մէջ եր-
կոցունց կողմանց. զոր իսկոյն իսկ
այժմ՝ առընթերադիր համեմատու-
թիւնս յայտ արարեալ ցուցանիցէ։

Բայց միայն յունարէն թարգմա-
նութեանս տարբերութիւն՝ 'ի հրէական-
ներն իւիք իւիք կարի իսկ այլակերպ է։ Բայց 'ի շամրտացւոց յեբրայական-
ներն ոչ կարի. այլ մինչև ցջրհեղեղն
միաբանէ, բայց անտի մինչև ցաբրա-
համու սիս միաբան ունի զաւան-
դութիւնն, որ առ մեզ ընթերցու-
ածն է՝ եօթանասնից արանց հեբ-

ram, aliter autem Samaritanorum (posteri), qui advenae fuerant apud Judaeos. Immo et characteres quoque Hebraicae litteraturae alii apud Judaeos reperiuntur, et alii apud Samaritanos; quos pro veris et priscis habendos esse, nec Judaeorum haeredes negabunt. Nulla igitur erat inter eos dissensio usque dum characteres mutati sunt [1]. Quin etiam in Chronologia inter utramque partem reperitur dissensio; quam mox ex opposito collocata mutua comparatio manifeste indicabit.

Solummodo editio Gracae versionis a Judaica in nonnullis quam maxime differt. At ab Hebraica Samaritana non multum: quamvis enim usque ad diluvium discrepet, exinde tamen usque ad Abrahae aetatem, consentaneam tenet traditionem, ea nempe, quae apud nos habetur, Lectio: inquam, Septuaginta virorum Hebraeo-

generale *Hebraeus* subdividatur in Judaeos, et Samaritanos; atque consequenter *Hebraica Scriptura* in duo, vel potius in tria exemplaria Bibliae sacrae aeque dividi possit, sc. Judaicum, Samaritanum, et τὸ LXX. quod bene notandum, ne cum passim Hebraici libri memorantur, eo sensu accipias, quo permulti recentiores eruditi usurpant, qui nimirum eo nomine Judaicum tantum exemplar significant.

1 Locus ad sensum aliquo modo descriptus apud Syncellum cum sequentibus, vel paullo aliter expositus, p. 56. Μέχρι τούνυν τοῦ κατακλυσμοῦ κοδὰς πρόκειται διαφωνοῦσι τὰ Εβραϊκὰ αντίγραφα πρὸς τὸ Σαμαρειτῶν ἀρχαιόταον, καὶ τοῖς χαρακτῆρσι διαλλάττον, ὃ καὶ ἀληδὲς εἶναι καὶ πρῶτον Εβραῖοι καδομολογοῦσιν, ἔστεν τμδ'. sc. ad verb. " Igitur usque ad diluvium, ut expositum, discrepant Hebraica exemplaria a Samaritanorum exemplari antiquissimo, eoque Characteribus longe differente, quod quidem verum ac primum esse Hebraei ipsi confitentur, annis 349 ". Vel juxta Latinitatem Goari. " A vetustissimo itaque et longe diversis characteribus exarato Samaritanorum exemplari, licet alias fidelissimo, et ab Hebraeis tamquam primo probato, ipsi Hebraici codices annis 349. ad diluvium usque discrepant ". Suffragatur huic sententiae veluti certae S. Hieronymus, rem altius repetens, Praefat. in Libros Reg. " Samaritani, inquit, Pentateuchum Mosis totidem literis scriptitant, figuris tantùm ex apicibus discrepantes: Certum est Esdram, Scribam, legisque Doctorem, post captam Hierosolymam, et instaurationem templi sub Zorobabel, alias literas reperisse quibus nunc utimur; cùm ad illud usque tempus iidem Samaritanorum et Hebraeorum characteres fuerint ": quae verba S. Interpretis de integro citavit etiam Morinus in Praefat. Vers. τῶν LXX. Caeterum de novis Characteribus Esdranis occurret infra Eusebii auctoritas.

բայեցւոց թարգմանութիւն, յաշխարհին քարբառոյ 'ի յունարէն լեզու դարձուցեալ. զոր առ փիղադեղփոն պտղոմիւ միաբան համախօս աւանդեալ յաղէքսանդրացւոց քաղաքին 'ի մատենակալս դիւանացն եդեալ պահէին փուութով յօժարութեամբ։ Այս արդ՝ եդից միըստ միոջէ կարգաւ զիւրաքանչիւր գրոցն դրոշմաւորութիւն. զի դիւրաւ հասանիցէ խելամուտ լինել այլակերպութեան իւրաքանչիւր դուշակաւոր պատմութեանցն։

Այս արդ՝ տեսցուք նախ, զիարդ եօթանասնից թարգմանութիւն յա-

rum ex sermone eorum regionis in Graecam linguam translatio; quam sub Ptolemaeo Philadelpho iisdem verbis et eodem sensu traditam, apud Alexandrinorum urbem in regia Bibliotheca (archiviorum) diligenter conservabant repositam. Igitur uniuscujusque Scripturae formulam singulatim ex ordine jam inseram, ut facile intelligi possit cujuslibet propheticae (aut prędictae) historiae dissimilitudo.

Videamus [1] itaque primum, quomodo [2] Septuaginta interpretatio ab

(Syncellus, apud Hieronymum de Prato.)

Εἰδωμεν οὖν πρῶτον, ὅπως ἡ τῶν Ο' ἑρμηνεία τὴν ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι τῆς τοῦ Ἀβραὰμ γενέσεως χρονογραφίαν παρείληφεν.

1 Jam pervenimus ad celeberrimum Eusebii locum, utpote nominatim a Georgio Syncello citatum, plenisque paginis verbotenus ac fideliter descriptum; hanc enim sinceram Syncellus ipse exaravit inscriptionem in laudandis his Auctoris nostri fragmentis: Εὐσεβίου πρὸς λέξιν. p. 65. et 66. sc. „ *Eusebii ad verbum* „: quasi diceret, ut patet, totidem verbis scribit Eusebius in suis chronicis; ut reipsa scripta sunt et in nostra intepretatione. Quo sane facto optime meruit Syncellus ante laudatus de omnibus Eruditis Eusebio-Chronico-philis, valde optantibus vel modicam hujus Eusebianae elaborationis ideam attingere. Quapropter adeò gavisus est hoc loco Scaliger, ut voluerit hoc ipso fragmento ornare principium centonis sui (quamvis imperfecte, ut videbis infra), ne quis et circa alia excerpta sua dubitaret umquam de certis fontibus, ex quibus totam Eclogen hauserit. Sed utinam et succedentia loca similem haberent auctoritatem; neque, inter innumera alia incerta falsaque fragmenta, hoc unum cum aliis paucissimis genuinum intersertum, graviter offenderet studiosorum animos; qui profecto tantam confusionem horrentes, valde ambegerunt, ne falsa amplectereantur, aut vera rejicerent; sed de his fuse in Praefatione nostra. Interim vero ingentes cogimur gratias Syncello agere, eo quod πρὸς λέξιν satis longum Eusebii locum afferens ex autographo, fidem Armeniaci nostri codicis iterum atque iterum firmare visus est. Quamvis enim et sine Syncello vix careret fide antiquissima interpretatio Armena, sed tamen profuit, ut etiam per eumdem ipsum auctorem veritas clarius eluceret, imo ut magis familiaris esset Latinis ipsis, qui solent a Graecis fontibus Graecos auctores jure perpendere. Inter quos vel nostra aetate Hieronymus de Prato doctissimus vir, hunc Syncelli locum sibi conciliavit ad confirmandum Eusebii genuinum textum, contra Vallarsium et Scaligerum sibi invicem adversantes, et dissimili euntes via; quique peculiarem de praesentibus rebus dissertationem exactissimam confecit, cum accurata lectione, integraque hujus loci translatione, quam nos saepe habuimus prae manibus, eo quod illa ad nostram interpretationem mirifice facit.

2 Զիարդ, probat certam lectionem Prati ὅπως, ad fidem, ut ait, Mss. A. et B. ubi Goar legit πῶς; Scaliger penitus tacet. Eodem pacto saepe saepius Prati lectio, ut quae magis ad nostram accedit, a nobis probatur usurpaturque,

դամայ մինչև ցծնունդն աբրահամու ունիցի զժամանակագրութիւնն։

Adam usque ad Abrahae [1] nativitatem habeat chronographiam.

ԵՕԹԱՆԱՍՆԻՑՆ.

ԺԱ. Յախնի մարդն ադամ՝ լեալ ամաց. ՄԼ. ծնանի զսէթ. և եկեաց առ նովաւ ամն. Հ. մինչև 'ի ՉԼԵ. ամն մաղաղայէղի։

Բ. Սէթ լեալ ամաց ՄԵ. ծնանի զենովս. և եկեաց առ նովաւ ամն ՉԷ. մինչև 'ի Ե. երորդ ամն ենոքայ։

ΤΩ̃Ν SEPTUAGINTA.

I. Primus homo Adam cum esset annorum CCXXX. generat Seth: vixitque superstes [2] annis DCC. usque ad annum CXXXV. Malaleel.

II. Seth [3] annos natus CCV. generat Enos: et superstes fuit DCCVII. annis usque ad annum XX. Enoch.

Πρῶτος ἀνθρώπων Ἀδὰμ γενόμενος ἐτῶν σλ'. γεννᾷ τὸν Σὴθ, καὶ ἐπέζησεν ἔτη ψ', μέχρι ρλέ ἔτους Μαλαλεήλ.
Σὴθ γενόμενος ἐτῶν σέ. γεννᾷ τὸν Ἐνὼς, καὶ ἐπέζησεν ἔτη ψζ', μέχρις εἰκοστοῦ ἔτους Ἐνώχ.

dissimillimis singulorum lectionibus in adnot. redactis, cum scilicet scitu dignum aliquid esse censemus.

1 Manifesto typographi vitio (ut benigne interpretemur) in edit. Scaligeri pro Αβραάμ irrepsit Αχρών. Illud vero nomen Arm. ցծնունդն, vel legas, ցծնունդն, vel eo sensu accipias velim, ut rerum ordo postulat, et Gr. lectio affirmat.

2 Arm. dehinc ubique uniformiter habet ad normam Gr. textus, haec tria. Primum, լեալ ամաց, quod sonat *factus*, vel *existens annorum*, haud secus ac Gr. γενόμενος ἐτῶν. Secundum, ծնանի, sc. *generat* seu *gignit*; non aliter sonat et Gr. γεννᾷ. Tertium, և եկեաց առ նովաւ, id est ad verbum, *et vixit sub eo*, aut *ad haec*: quod habet locum illius Gr. καὶ ἐπέζησεν, hoc est, *et supervixit*, postquam filium procreavit. Nos itaque volentes summam inter utramque lectionem declarare concordiam, pro primo nunc diximus, *cum esset annorum*; idem fecerat et Prosper Aquitanus in transcribendo fere hoc Eusebii loco in aditu Chronici: nunc, ut Isidorus alter Eusebii eclogarius satis duxit semper dicere solum *annorum*; omitto Goarum in Syncello reponentem *annis natus*, et Pratum variè exornantem, *anno*, *annorum*, *annos natus*, *natus annos*, *cum esset annorum*, *cum annos expleret*, *annum agens*, *cum ageret annum*, etc. eo scilicet consilio, quia sciebat eorumdem verborum iterationes recentioribus afferre molestiam. Pro secundo constanter reposuimus verbotenus *generat*, etsi Latini magis soleant dicere *genuit*, ut Prosper et Isidorus in primis, et Goar postea dixerunt. Prat. vero nunc *genuit*, nunc *generavit* adhibuit. Pro tertio demum (quod non habent Prosp. et Isid.) placuit cum Goaro saepe dicere *vixitque superstes*; ubi Prat. variè de more, *vixitque postea*, *et superstes fuit*, *vixit adhuc*, *tum vivit*, *vivitque adhuc* etc. Haec necesse fuit, quamvis levia, adnotare ad codicis nostri interpretationis fidem declarandam.

3 Samuel Armenus, Eusebii plerumque sincerus sectator, cum praesentem genealogiam ad vestigium ejus concinnarit, voluit aliunde adjicere etiam nomina uxorum uniuscujusque Patriarchae; quae nomina ex Rabbinorum traditione procul dubio profluxerunt: quaeque cum sint curiosa, libet hic ea transcribere. I. Եւա, *Eva*, (de qua nulla poterit esse controversia) Uxor Adam, Seth mater. II. Ազորա *Azora*, uxor Seth, Enos mater. III. Նուենա, *Nuena*. Enos uxor, mater Cainan. IV. Մաղալէղա, *Mala-*

Գ. Այնովս լեալ ամաց ՃՂ. ծնանի զկայինան. և եկեաց առ նովաւ ամս չԺԵ. մինչև 'ի ծԳ. երորդ ամն մաթուսաղայի։

Դ. Կայինան լեալ ամաց ՃՀ. ծնաւ նի զմաղաղայէլ. և եկեաց առ նովաւ ամս չԽ. մինչև 'յ ձԱ. ամն ղամեքայ։

Ե. Մաղաղայէլ լեալ ամաց ՃԿԵ. ծնանի զյարեդ. և եկեաց առ նովաւ ամս չԼ. մինչև 'ի խԸ. ամն նոյի։

Զ. Յարեդ լեալ ամաց ՃԿԲ. ծնաւ նի զենոք. և եկեաց առ նովաւ ամս ՃՁ. մինչև 'ց մՃ. ամն նոյի։

Է. Այնոք լեալ ամաց ՃԿԵ. ծնանի զմաթուսաղայ. և եկեաց ստ նովաւ ամս. ԻԲ։ փոխեցաւ յամին ԵԲ բեմնէրորդի երրորդի ղամեքայ։

Ը. Մաթուսաղայ լեալ ամաց ՃԿԵ.

III. Enos annorum CXC. generat Cainan: et postea vixit annis DCCXV. usque ad LIII. annum Mathusalae.

IV. Cainan annos CLXX. natus, generat Malaleel: et vixit adhuc annis DCCXL. usque ad annum LXXXI. Lamech.

V. Malaleel anno CLXV. generat Jared: tum vixit adhuc annos DCCXXX. usque ad XLVIII. annum Noe.

VI. Jared annos natus CLXII. generat Enoch: posteaque vixit annos DCCC. usque ad annum CCLXXX. Noe.

VII. Enoch annorum CLXV. generat Mathusala: et superstes fuit annis CC. (post quos) translatus fuit anno tricesimo tertio Lamech.

VIII. Mathusala annos natus CLXV. (le-

Ἐνὼς γενόμενος ἐτῶν ρύ. γεννᾷ τὸν Καϊνᾶν, καὶ ἐπέζησεν ἔτη ψιέ, μέχρι νγ'. ἔτους Μαθουσάλα.

Καϊνᾶν γενόμενος ἐτῶν ρό. γεννᾷ τὸν Μαλαλεήλ, καὶ ἐπέζησεν ἔτη ψμ', μέχρι πά. ἔτους Λάμεχ.

Μαλαλεήλ γενόμενος ἐτῶν ρξέ. γεννᾷ τὸν Ἰάρεδ, καὶ ἐπέζησεν ἔτη ψλ', μέχρις μή. ἔτους Νῶε.

Ἰάρεδ γενόμενος ἐτῶν ρξβ'. γεννᾷ τὸν Ἐνὼχ, καὶ ἐπέζησεν ἔτη ώ, μέχρι σπ'. ἔτους Νῶε.

Ἐνὼχ γενόμενος ἐτῶν ρξέ. γεννᾷ τὸν Μαθουσάλα, καὶ ἐπέζησεν ἔτη σ'. καὶ μετετέθη ἐν ἔτει λγ'. τοῦ Λάμεχ.

Μαθουσάλα γενόμενος ἐτῶν ρξζ'. γεννᾷ τὸν Λάμεχ, καὶ ἐπέζησεν

leda, uxor Cainan, Malaleel mater. V. Դինա, *Dina*, Malaleel uxor, Jared mater. VI. Բառաքա, կամ Բաւաքա, *Baracha*, *vel Bavacha*, Jared uxor, mater Enoch. VII. Ադենեքա, *Adenera*, vel *Jadinera*, uxor Enoch, Mathusalae mater. VIII. Յեդնա, *Jedna*, Mathusalae uxor, mater Lamech. IX. Բեդնա, *Bedna*, uxor Lamech, mater Noe. X. Նեմզարա, կամ Նոյեմզարա, *Noemzara*, Noe uxor, quae tres filios genuit. Eodem modo prosequitur et posteritatem Noe, ita ut fuerit, Դիզակղիբադ, *Dizaclibada*, Semi uxor. Ռաբուքա, *Rhabua* Arphaxadis. Մուքա, *Mucha* Salae. Զուբա, *Zuba* Eber. Զիւր, կամ Զիւրա, *Ziura* Phalek. Սուրա, *Sura* Ragau. Մելքա, *Melcha* Seruch. Յեսքա, *Jescha* Nachor. Յեդնա, *Jedna* Tharae uxor, Abraami mater; sicut etiam uxor Cainan secundi juxta vulgata τῶν LXX. exemplaria superadditi, Սեքա, *Secha* fuerit. Sed quis autem praebeat talibus Rabbinorum traditionibus?

ծնանի զղամէք. և եկեաց առ նո-
վաւ ամն պբ. զսովաւ անցանել
ջրհեղեղին ամաք իբ. որ զկենաց
նորա զթիւ յայտ առնէ։ Իսկ Ե-

ge CLXVII.) [1] generat Lamech: et vixit adhuc annos DCCCII. Hunc diluvium praeteriisse annis XXII. quod ipsius vitae numerum declarat. Ut [2]

ἔτη ωβ'. (*Sync. p.* 16. *et* 91. *unde Hier. de Prato* 482.) τοῦτον ὑπερβῆναι τὸν κατακλυσμὸν, ὁ τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἀριθμὸς πα-

1 Pro ξ, idest VII. faciliter errans librarius noster, scripsit ε, i. e. v. quod omnino corrigendum juxta Samuelem nostrum habentem accurate, ϡξε, sicut etiam Gr. fert ρξζ'. Nobis tamen etiam in evidentissimis rebus vitandum fuit, ne quidquam propria auctoritate corrigeremus in textu. Adde quod consulto hic annos duos demptos fuisse suspicamur, cum infra pro 20. plenius reponantur 22. de quo fusius agetur in sequenti adnot. Et quidem Thomas Arzerunius fidem codicis nostri praesefert. * Մաթուսաղայ լեալ ամից ϡկε. ծնանի զղամէք ‖:

2 Sequens periocha, perquam necessaria, praetermittitur a Syncello. Et quamvis alibi ab ipso memoratur, ita tamen, ut ob exemplarium vetustatem non integer locus appareat. Nam apud Goarum pag. 16. c. haec tantum habentur. Ὁ δὲ Εὐσέβιος περὶ τοῦ Μαθουσάλα φησίν, ὅτι τοῦτον ὑπερβῆναι τὸν κατακλυσμόν (. . . desunt aliqua) καὶ ταῦτα μὲν ὁ Ευσέβιος. id est ad verb. » Eusebius autem de Mathusala dicit, quod istum superasse diluvium (. . .), et haec quidem Eusebius «. Ubi lacunam aliquo modo supplere studuit Goar, addens in marg. ἔτη ιδ'. atque in Lat. interpretatione sua absolute reponens, » *annis* 14. *diluvium superasse* «; quod quidem non ad libitum restituisse, sed fideliter hausisse se fatetur ex margine Ms. regii, ubi ait notatum a librario hunc numerum, cum aliis verbis, quae tamen vix legi potuerunt obliteratis characteribus et corrosa membrana: vide adnot. Goari pag. 9. ad 16. cujus verba citat etiam Prat. atque haec adjungit notatu dignissima, p. 484. » Sed Domnus Antonius Pouget, Congregationis S. Mauri Monachus, et de Bibliotheca San-Germanensi optime meritus, acutius multo Goaro vidit: nam notavit in eodem Regio Cod. 2217. unde prodiit Syncelli editio, post τὸν κατακλυσμὸν haberi in textu signum quoddam, eique aliquid simile respondens in margine: post quod haec omissa restituuntur, ὁ τῆς ζωῆς, et quae sequuntur; ita tamen ut non omnia perspicue legi ab eo potuerint. Apparet tamen ἔτη ιδ'. non esse ex Eusebio aut Syncello (in quo certe Goarus alucinatus est): idque confirmari videtur ex sequenti fragmento, in quo anni non XIV. sed omnino XV. bis numerantur «. Nos itaque cum Prat. posuimus in Gr. id quod potuit legere Pouget in Ms. regio; ubi Scaliger vel nil potuit divinare, vel ultro haec omisit, ac pro iis absurde intrusit alia Syncelli verba cum Eusebianis mixta; vide in excerptis ab eo p. 4. et confer cum Sync. p. 16. et 91. ubi, scilicet pag. 91. iterum inserit Syncellus ipse hunc Eusebii locum ex parte, magisque ad sensum, ita habens. Οὗτος (sc. Μαθουσάλα) κατὰ τὰς ἀπανταχοῦ τῆς Γενέσεως βίβλους ὑπερέβη τὸν κατακλυσμὸν ἔτεσι ιέ, ὡς ἄπορον εἶναι ποῦ διεσώθη ἐν τῷ κατακλυσμῷ. τινὲς δὲ φασιν, ὧν εἷς ὁ Εὐσέβιος, ἔχειν τινὰ τῶν ἀντιγράφων, ὅτι ϟπβ' (ἔτη) ἐπέζησε μετὰ τὸ γεννῆσαι αὐτόν, etc. Quae transcribens Prat. cum sequentibus, sic Latio donavit, p. 487. » Hic (Mathusalem) juxta omnes qui ubicumque sunt Geneseos codices superstes fuit post diluvium annis XV. adeo ut definiri nequeat ubinam diluvii tempore servatus fuerit. Quidam vero, in quibus Eusebius, dicunt in quibusdam exemplaribus haberi, eum postquam genuit, vixisse annos omnino DCCLXXXII «. Haec inquam Syncellana fragmenta satis accedunt ad lectionem Eusebii, nec tamen rem conficiunt; ita ut adhuc in dubio sit numerus annorum, de quo controvertitur inter criticos, quos supra nominavimus. ιδ' ne, an ιέ, vel potius nihil legendum sit apud Syncellum primo loco, ubi ad verbum Eusebius describitur. Confugiendum itaque erit ad nostram lectionem integram; quae tamen illorum non conciliat disceptationem, sed novam efficit controversiam, id quod nos maxime torquet. Siquidem si literalis omnino teneatur lectio Arm. զսովաւ անցանել ջրհեղեղին ամաք իբ, որ զկենաց նորա զթիւ յայտ առնէ, non aliud concipitur, quam quod Mathusala superfuerit Diluvio annis XXII. Verum tamen constat omnino non XXII. sed XIV,

Թէ որպէս յայլ օրինակս կայ, է. կէսաց առ նովաւ ամն. ՉՄԲ. և անդ։ն իսկ առ ջրհեղեղաւն վախ. Չանեցաւ։

in caeteris autem exstat exemplaribus, vixit sub eo (sc. post generationem Lamech) annis DCCLXXXII. et illico tempore diluvii obiit.

ῥίστησιν, εἰ δὲ . . . τινὰ τῶν ἀντιγράφων ἔχειν ἐ ἑ, δὲ τὴ τὸν καταπλυσμὸν.

vel ad summum XV. legi debuisse; cum non aliud ostendat calculus annorum, ut patet: unde conjicitur vel pro ԺԲ aut ԺԵ irrepsisse ԻԲ, vel aliter omnino sentiendum de sententia hujus loci. Et quidem librarii hic errorem esse manifeste colligitur ex eo, quod verba Armena non admodum certos casus exhibent, atque ita incertum sensum praebent.

Auxilio nobis ex parte erit fidelis Eusebii eclogarius Samuel noster Chronographus, ita habens. * Սմա անցանէլ զՋրհեղեղաւն ամՔ (Ի), որ զկէնաց նորա Թիւ յայտ առնէ ||. Ubi rite videmus casus nominum collocatos, ita ut facile possint conciliari cum Gr. lectione; maximè si legas in Arm. զոր կենաց նորա Թիւն յայտ առնէ. Nihilominus de numero variant et codices Samuelis: in Ms. antiquissimo nullus cernitur numerus, in altero exemplari habetur numerus depravatissimus Ճ. sc. 80. in tertio, Ի. id est, 20. Ex his variantibus lectionibus, tam prima, quam tertia consona rationi videntur. Si primam eligas, dicendum quod integra sit lectio Graeca hodierna, quae numero caret, ita ut voluerit Eusebius indefinite tantum designare Mathusalem superare Diluvium aliquot annis, qui possint erui ex ejus vitae calculo: tunc autem legendum erit in nostro Codice Eusebiano ԻՆՉ, pro ԻԲ. Sed quum vel in Regio Codice Syncellano ajunt aliquod signum extitisse, verisimilius est hic numerum ab Eusebio insertum fuisse, numerum inquam, non quem legit Goar ad conciliandum calculum ιδ'. sed κ'. Ի. 20. ut in tertio Samuelis exemplari vidimus, ad quem prope accedit et codex noster per ԻԲ. 22. imo et omnino idem est, si etiam ultro ab Eusebio κβ'. ԻԲ. 22. scriptum conjicias; eo quod, duos annos dempserit ante natum Lamech, (ad fidem Codicis nostri habentis ՃԿԻ. 165.) ideoque post eum natum voluerit suppleri; ita ut retentis annis 167. ante natum, pernecesse fit in sequentibus pro 22, legi 20.

Et quidem jure defendi potest hic numerus κ'. Ի. 20. si non ad annos Mathusalae referantur, sed ad spatium, quo differunt inter se variantes calculi in duplici lectione ab Eusebio memorata: namque, ut ait, Mathusala post Lamech natum, juxta unam lectionem superstes fuit annis ՊԲ. 802. juxta alteram annis ՉՄԲ. 782. quorum spatium seu differentia annis 20. continetur. Certa haec videtur sententia, si tamen antecedentia et subsequentia Eusebii verba id designare possint. Sin minus, aliter quoque verus ostendi potest hic numerus annorum Ի. 20. eo nempe sensu, quo dixit Beda: » Septuaginta ante natum Lamech CLXVII ponunt annos, postea DCCC, et II. qui numerus, ut Lector facillime videbit, juxta Hebraicam veritatem XX annis, juxta ipsorum autem auctoritatem, XIV annis Diluvii tempora transit «. Quo in loco quamvis hallucinari Bedam arbitratus est Scaliger, dicens in adnot. Gr. p. 403. » Nam secundum Hebraicam veritatem, XX annis minor est ille numerus annorum Mathusalae, non autem XX annis transit tempora Diluvii «: verum poterat dicere librariorum vitio excidisse verbum *diminuitur*, vel quid simile. Quo posito, vera ostendi, inquam, iterum potest lectio nostra, si juxta Bedam XX anni accipiantur respectu differentiae inter textum Hebraicum et τῶν LXX. Tertio modo XX annos accepisse videtur Vardanes Arm. historicus, cum memorat CXX annos poenitentiae hominibus a Deo concessos, և զի ոչ ապաշխարեցին (ասէ), կարճեաց 'զԻ ամն, զոր ասէն 'ի ՉԿԲ (այսինքն 'ի ՉԿԻ) ամացն մինԹուսալայի յաւելեալ և անցեալ 'ի ներքոյ Ջրոյն. » Quoniam verò minime egerunt (ait) poenitentiam, dempsit annos XX, quos dicunt a DCCCCLXII (lege . . . LXIX) annis Mathusalae redundasse ac transisse subter aquas «. Sed nescio qua fortuna ducti et Vardanis amanuenses non uniformiter retinuerunt hic annos XX. nam alii solummodo scripserunt ՂԺամանակն, *tempus*, alii ՂԺամն, *horam*, pro 'ԶԻ ամն: tantum de hoc numero discrimen est inter omnes.

Porro omissis litteris numeralibus, quae nul-

Թ. Պ ամէք լեալ ամաց ՀՃԸ. ծնաւ նի զՆոյ. և եկեաց առ նովաւ ամս շԼԵ։ յառաջագոյն քան զՀայրն իւր մաթուսաղա՝ վախճանէր զամէք. և եկեաց մինչև 'ի շԼԵ. ամն Նոյի։

IX. Lamech cum esset CLXXXVIII. annorum, generat Noe: vixitque adhuc annis DXXXV. Ante patrem suum Mathusala, moritur Lamech [1]: vixitque usque ad annum Noe DXXXV.

Λάμεχ γενόμενος ἐτῶν ρπή. γεννᾷ τὸν Νῶε, καὶ ἐπέζησεν ἔτη φλέ. (Πρῶτος) Λάμεχ πρὸ τοῦ ἰδίου πατρὸς τελευτᾷ, τοῦ Μαθουσάλα, ἐπέζησε δὲ μέχρι φλέ. ἔτους Νῶε.

lam potuerunt certam nobis praebere lectionem, ad rem accedamus. Convenit inter omnes juxta tritam Septuaginta lectionem (quam et Eusebius tenet) Mathusalem superasse Diluvium annis 14. completis, vel incompletis 15. quare Syncellus ιέ. dixit, Goarus ιδ'. voluit. Haec autem absurditas, ut patet, ex eo oritur, quod Mathusalae tribuuntur post natum Lamech anni 802. xx. nempe annis superantes textum Hebr. is enim 782. tantum habet. Id solerter animadvertens Eusebius, voluit alia quoque citare Gr. exemplaria magis ad Hebraicum textum accedentia; in quibus, ut ait, asserebatur Mathusalem post natum Lamechum vixisse tantum annos 782. quo rite anticipatur obitus Mathusalae; tunc enim ejusdem mors sex annis ante Diluvium accidit, simulatque integri conservantur omnes ejus anni 969. ut omnia scripturae exemplaria testantur.

Quare valde errat Syncellus, cum refragatur secundario huic Eusebii dicto, quasi positis annis 782. pro 802. destruatur integer numerus annorum vitae Mathusalae 969, ac remaneat tantum 949. contra scripturae auctoritatem: legas velim ejus verba, quibus conqueritur in p. 91. falsissima, ut patet, usus conjectura; nam minime advertit, quod Eusebius cum memorat annos 782. in quibusdam Gr. exemplaribus retentos, eo ipso supponit in iisdem exemplaribus attribui Mathusalae ante natum Lamech, non annos 167, sed 187, ad normam Hebr. textus: quo iterum admisso, omnino vivit Mathusala annos integros 969. et quidem reipsa ita fert interpretatio Armena in Genesi. V. 25. utpote ex optimo τῶν LXX. codice confecta. Verum rursus errorem admisit Syncellus loco citato contra Africanum, quasi ille cum annos 187 adscripsisset Mathusalae ante natum Lamech, iterum post natum Lamech annos 802. retinuerit, quo omnes anni fiunt 989. quam hallucinationem Syncelli sic reprehendit Prat. p. 491: dicens. „ Egregie fallitur Syncellus: nam Africanus xx. quidem annos Mathusalae addidit ante Lamechi generationem, at eosdem subduxit ex reliquis vitae ejus annis: adeo ut juxta eumdem Africanum omnino vixerit ille DCCCCLXIX. annis “. Non aliter sensit et Eusebius, ac Africanus, in citandis exemplaribus secundi generis; de utroque ergo aequè male meritus est hic Syncellus. Nec minus erravit Scaliger, qui Syncelli suspectam erroneamque conjecturam refudit in Eusebium, sub falso Eusebii nomine ponens in centone suo, p. 4. illa Syncellana, ὡς γίνεσθαι τὸν πάντα τῆς ζῶης αὐτοῦ χρόνον ἔτη ϋμθ'. quae non Eusebii sunt, sed Syncelli contra Eusebium falsa argumenta: quod tamen nec Prat. animadvertisse videtur, cum diversis characteribus ut Eusebiano textui adscriptis ediderit Latine in pag. 489. hoc pacto: „ atque adeo omne vitae ejus spatium fuisse annorum DCCCCXLIX “. Verum satis diligenter animadvertit ipse Prat. alterum Scaligeri commentum, in iis verbis, quibus supponit in adnot. p. 403. Eusebium ratum habuisse, quod Mathusala XV. annis integris superstes diluvio fuerit, atque dubitasse ubinam eo spatio extiterit. „ Itaque (Scaligeri sunt verba) merito miratur Eusebius, ποῦ διεσώθη ἐν τῷ κατακλυσμῷ. non enim Arcam ingressus est “. Haec inquam diligenter scrutans Prat. veraciter subjunxit. „ Sed quod dicit (Scaliger) de Eusebio, de Syncello intellige “. Syncelli enim solius est illa absurda dubitatio; qui et nititur hoc responso difficultatem effugere, perinde ac si Deus ipsum Mathusalem, sicut et Enoch, mire servaverit iis, quos ipse novit, modis et locis. Caeterum de annis Mathusalae consule, si vis, S. Hier. Quaest. Hebr. Tom. III. p. 314. et S. August. Lib. XV. de Civit. Dei. cap. 15. et Lib. II. de peccat. Orig.

1 Syncellus legit amplius Πρῶτος, cui suffragatur et Cedrenus p. 15. certe praesentem locum describens, iis verbis, ὅτι πρῶτος Λάμεχ πρὸ τοῦ ἰδίου πατρὸς τελευτᾷ, ἤγουν τοῦ Μα-

Ժ. Նոյ լեալ ամաց Հ. ծնանի զսեմ, զքամ, և զյաբեթ. և եկեաց առ նոքօք մինչև ցջրհեղեղն ամն. Ճ։ Յամին ՊԵ երորդի նոյի եկն ջրհեղեղն։ Եւ եկեաց նոյ յետ ջրհեղեղին առ որդւովքն ամն յԾ. մինչև 'ց ՃԵրորդ ԵՐԵ ամն Եբեբայ։ Միանգամայն ամենայն ամքն. սմիՁ։ Այս ըստ Եօթանասնից թարգմանութեանն։

x. Noe annos natus D. generat Sem, Cham, et Japhet: et ad diluvium usque vixit adhuc annis C. Anno DC. Noe factum est diluvium. Post diluvium autem vixit Noe adhuc annos CCCL. usque ad LXXX. (supple, III.) [1] annum Heber.
Simul omnes anni MMCCXLII. Haec quidem secundum Septuaginta versionem.

Իսկ ըստ հրէից Եբրայեցւոցն այսպէս։

Juxta vero (exemplar) Hebraicum, quod penes Judaeos, ita [2].

ՀՐԷՒՑՆ։

JUDAEORUM.

Ա. Ադամ լեալ ամաց ՃԼ. յց ծնանի զսեթ. և եկեաց առ նովաւ ամն. ՃՂ. մինչև 'ց ծՁ. ամն ղամեքայ։

I. Adam cum esset annorum CXXX. generat Seth: et vixit adhuc annos DCCC. usque ad LVI. annum Lamech.

Νῶε γενόμενος ἐτῶν φ'. γεννᾷ τὸν Σήμ, τὸν Χάμ, τὸν Ἰάφεθ, καὶ ἐπέζησε μέχρι τοῦ κατακλυσμοῦ ἔτη ρ'. Ἔτους χ'. Νῶε ὁ κατακλυσμὸς ἐγένετο, καὶ ἐπέζησεν Νῶε μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ἔτη τύ, μέχρι πγ'. ἔτους Ἔβερ.
Ὁμοῦ τὰ πάντα ἔτη ,βσμβ'. Ταῦτα μὲν κατὰ τὴν τῶν Ο'. ἑρμηνείαν.

Κατὰ δὲ τὸ παρὰ Ἰουδαίοις Ἑβραϊκόν.

Ἀδὰμ γενόμενος ἐτῶν ρλ'. γεννᾷ τὸν Σήθ, καὶ ἐπέζησεν ἔτη ὡ, ἕως νϛ'. ἔτους Λάμεχ.

ϑουσάλα: quo posito, haec elicitur sententia. *Primus Lamech fuit, qui ante patrem suum Mathusala moritur:* sed Arm. cod. nec hodie, neque in diebus Samuelis illud πρῶτος habuit, imo nec tempore Interpretis; ita enim se habet vocum dispositio in Arm. ut non recipiat sub initio vocem similem առաջին, vel նախ: nihilominus subaudiri potest etiam in Arm. eadem, quae in Gr. sententia. Thomas Arzerunius aliter hic procedit. * Ղամեք լեալ ամաց ՃՁԸ. ծնանի զնոյ. և եկեցեալ առ նովաւ ամն չԼԵ. մինչև 'ի հանդերձեալ տապանին ||: i. e. „ Lamech cum annorum esset CLXXXVIII. generat Noe, vixitque superstes annos DLXV. usque ad apparatum arcae “.

1 Facile pro ութսունհերորդ երրորդ, id est LXXXIII. librarius noster decurtando exscripsit tantum ութսունհերորդ, LXXX. sed supplendi anni tres a Gr. correctius habente πγ'. LXXXIII. quod etiam calculis demonstrat Goar adnot. p. 26. ad 67. Vide seorsum et tabulas nostras.

2 Desideratur in Gr. lectione Sync. adverbium այսպէս, quod Graecis est οὕτω, vel οὕτως.

Բ. Սէթ լեալ ամաց ՃԵ իւր, ծնանի զԷնովս. և եկեաց առ նովաւ ամն սկԷ. մինչև 'ի ՃԿԸ. ամն զամեքայ։

Գ. Էնովս լեալ ամաց ՂԼ իւր, ծնանի զԿայինան. և եկեաց առ նովաւ ամն սԺԵ. մինչև 'ց ՃՂ ամն նոյի։

Դ. Կայինան լեալ ամաց Հ իւր, ծնանի զմաղալայէղ. և եկեաց առ նովաւ ամն սԽ. մինչև 'ի ՃՀԹ. ամն նոյի։

Ե. Մաղալայէղ լեալ ամաց կԵ իւր, ծնանի զյարեդ. և եկեաց առ նովաւ ամն սԸ. մինչև 'ց մԸ ամն նոյի։

Զ. Յարեդ լեալ ամաց ՃԿԲ ուրբ, ծնանի զԷնոք. և եկեաց առ նովաւ ամն Ղ. մինչև 'ց յԿՂ. ամն նոյի։

Է. Էնոք լեալ ամաց կԵ իւր, ծնանի

II. Seth annos natus CV. genuit Enos: et vixit alios annos DCCCVII. usque ad CLXVIII. annum Lamech.

III. Enos annorum XC. [1] genuit Cainan: vixitque adhuc annis DCCCXV. usque ad LXXXIV. annum Noe.

IV. Cainan cum esset annorum LXX. genuit Malaleel: et superstes fuit annis DCCCXL. usque ad CLXXIX [2] annum Noe.

V. Malaleel annos natus LXV. [3] generat Jared: et vixit adhuc annos DCCCXXX. usque ad CCXXXIV. annum Noe.

VI. Jared cum esset annorum LXII. (lege CLXII.) genuit Enoch: vixitque adhuc annis DCCC. usque ad annum LXVI. (lege CCCLXVI.) Noe [4].

VII. Enoch natus annos LXV. generat

Σὴθ γενόμενος ἐτῶν ρέ, γεννᾷ τὸν Ἐνὼς, καὶ ἐπέζησεν ἔτη ωζ'. μέχρι ρξή. ἔτους Λάμεχ.

Ἐνὼς γενόμενος ἐτῶν ύ, γεννᾷ τὸν Καϊνᾶν, καὶ ἐπέζησεν ἔτη ωιέ, μέχρι πδ'. ἔτους Νῶε.

Καϊνᾶν γενόμενος ἐτῶν ό, γεννᾷ τὸν Μαλαλεὴλ, καὶ ἐπέζησεν ἔτη ωμ', μέχρι ροθ'. ἔτους Νῶε.

Μαλαλεὴλ γενόμενος ἐτῶν ξέ, γεννᾷ τὸν Ἰάρεδ, καὶ ἐπέζησεν ἔτη ωλ', μέχρι σλδ'. ἔτους Νῶε.

Ἰάρεδ γενόμενος ἐτῶν ρξβ', γεννᾷ τὸν Ἐνὼχ, καὶ ἐπέζησεν ἔτη ώ, μέχρι τξς'. ἔτους Νῶε.

Ἐνὼχ γενόμενος ἐτῶν ξέ, γεννᾷ τὸν Μαθουσάλα, καὶ ἐπέζησεν ἔτη τ', καὶ μετετέθη ἐν ἔτει ριγ'. Λάμεχ.

1 Eusebius noster probat correctam lectionem a Scal. et Prat. usurpatam ύ. quam et Goar in marg. optime adnotaverat, ubi in textu Sync. corrupte ρύ. legebatur.

2 Iterum probat noster exactissimam Prati lectionem ροθ'. pro qua, ut ipse quoque ait, tam in Mss. Syncelli, quam in edit. Goari et Scal. mendose habetur ρό.

3 Item pro ξέ. habetur in textu Sync. mendose ρξ'. quod omnes emendarunt.

4 Hic aequè mendum irrepsit, quamquam diversum, in Gr. Sync. atque in Arm. nost. ita tamen, ut se se invicem corrigant facillime. Ille enim habet τξή, pro τξς'. ubi Arm. recte ՃԿ. Noster vero 'ցԿՃ. pro 'ցյԿՃ. ubi Gr. recte fert τ'. Syncelli corruptam lectionem sincere servarunt Scal. et Goar: quam tamen correcte edidit Prat. ad fidem, ut ait, Ms. B. Nostram verò vel ipsa lectio satis declarat cum, littera ց, non adeo distans a figura alterius յ, utriusque locum supplevisse librarii vitio compertum est, cum reapse debuisset scribi ցյ, sicut etiam pro ամաց կՃուց, legendum cum Gr. ամաց ՃԿՃուց։

զմաթուսաղա. և եկեաց առ նո-
վաւ ամն յ։ փոխեցաւ յամին ՃԼ-
որդի, գՀ. երորդի զամեքայ։

Ը. Մաթուսաղա լեալ ամաց ՃՁԷ-
անց, ծնանի զղամէք. և եկեաց
առ նովաւ ամն չՁԲ. մինչև անդր
իսկ ցջրհեղեղն։

Թ. Ղամէք լեալ ամաց ՃՁԲ ուց,
ծնանի զնոյ. և եկեաց առ նովաւ
ամն շղԷ։ սա վախճանի Ե. ամաւ
յառաջ քան զջրհեղեղն։

Ժ. Նոյ լեալ ամաց Ը. ծնանի ըզ-
սեմ, զքամ, և զյաբեթ. և ե-
կեաց առ նոքօք ամն Ճ. մինչև
ցջրհեղեղն։ Յամին հորդի նոյի
եղև ջրհեղեղն։ և եկեաց նոյ առ
նոքօք յետ ջրհեղեղին ամն յԾ.
մինչև 'յ ծԲ. ամն աբրահամու։ Ի
միասին ամենայն ամք. ռոՃզ։

Նրկիբան ի յետ թանանիին թարգ-
մանութենի ամՃք շՁ և վեցիւք։ Ամ-

Mathusala: et superstes fuit annis CCC. translatus (que) est anno CXIII. Lamech.

VIII. Mathusala annorum CLXXXVII. genuit Lamech: vixitque annos amplius DCCLXXXII. usque ad diluvium ipsum.

IX. Lamech cum esset annorum CLXXXII. genuit Noe: et superstes fuit annis DXCV. Hic annis V. ante diluvium moritur [1].

X. Noe annos natus D. generat Sem, Cham, et Japhet: et vixit adhuc annos C. usque ad diluvium. In anno [2] DC. Noe factum est diluvium: vixitque Noe adhuc annis CCCL. post diluvium, usque ad LVIII. annum Abrahae. Simul omnes anni MDCLVI. [3]

Discordat a Septuaginta versione annis DLXXXVI. His caeterorum [4], ab

Μαθουσάλα γενόμενος ἐτῶν ρπζ', γεννᾷ τὸν Λάμεχ, καὶ ἐπέζησεν ἔτη ϟπβ'. ἕως αὐτοῦ τοῦ κατακλυσμοῦ. . . .

Νῶε γενόμενος ἐτῶν φ', γεννᾷ τὸν Σήμ, τὸν Χάμ, τὸν Ἰάφεθ, καὶ ἐπέζησεν ἔτη ρ, μέχρι τοῦ κατακλυσμοῦ. Ἐν ἔτει χ' τοῦ Νῶε κατακλυσμὸς ἐγένετο, καὶ ἐπέζησεν Νῶε μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ἔτη τν', μέχρι νή ἔτους Ἀβραάμ. Ὁμοῦ τὰ πάντα ἔτη ,αχνς'.

Διαφωνεῖ πρὸς τὴν τῶν Ο' ἑρμηνείαν ἔτεσι φπς'.

Ἐν τούτοις οἱ μὲν τῶν ἄλλων τῶν ἀπὸ Ἀδὰμ καὶ ἐπὶ Νῶε χρόνοι

1 Intercidit integra de Lamech periocha in eod. Sync. itaque aliunde supplere tentavit Prat. in Latina sua interpretatione hoc modo: „ Lamech annos natus CLXXXII. suscepit Noe, vixitque adhuc annos DXCV. usque ad annum DXCV. Noe ". Satis bene, quamvis ex parte redundans, deficiens ex altera.

2 Ἐν deest, ait Prat. in Ms. B. qui etiam, ut videtur, probare volens vulgatam lectionem, in Latino quoque reposuit *In anno*, quem et nos secuti sumus; quamvis satius esset de more dicere *Anno*. Et quidem Arm. habet յամի, ἐν ἔτει, nihilominus, si etiam deesset ἐν, non aliter poterat dici in Arm. quàm յամի.

3 Genuina lectio; quam et Syncelli editores substituendam conjecerant pro mendosa illa ,βφνς'. 2556.

4 Quùm non adeo simplex videatur textus Gr. paraphrasi usi sunt Interp. Syncelli Goar. et Prat. sive *tot annorum spatio*; atque Arm. etiam interpretatio non ita patet, maxime in voce յայլոցն: ubi nos reposuimus in genitivo *caeterorum*, ad normam Gr. superabundare conjicientes litteram յ. aliter յայլոցն sonat *ex caeteris*, aut

սոքիւք յայլոցն յադամայ մինչև ցնոյ ժամանակքն նախ քան զիւրաքանչիւր որդէծնութիւն զատանին յեօթանասնից թարգմանութենէ. և միաբանին նոքին՝ յարեդի ժամանակքն և մաթուսաղայի և զամեքայ։ Այլ՝ ի նոցա միաբանութենէ մերձ է զմտաւածել և մեզ, թէ և զառաջինսն քան զնոսա մեր ընթերցուածս լաւագոյն ունի. զի՝ ի բազում ժամանակէն յարեդեանց յայտ իսկ է՝ թէ և յառաջնոցն պարտի առ երի ընթանալ եօթանասնից աւանդութեան։ Զի եթէ՝ ի կրսերսն և յետոյ լեալս՝ յաւելուածք հարիւրաւորաց ժամանակաց գտանին ըստ եբրայական գրոցն միաբանք եօթանասնից թարգմանութեան, որչափ ևս առաւել՝ ի դէպ էր առաջնոցն քան

Adam ad Noe usque, tempora, ante susceptam ab unoquoque prolem discordant a Septuaginta versione: cum eadem autem conveniunt tempora Jared, Mathusalae, et Lamech. Ex eorum vero consonantia datur et nobis conjiciendi locus, quod etiam ea, quae praecedunt ista, melius habeat lectio nostra: nam ex eo quod plus temporis habet Jared cum suis sociis [1], manifestum utique est, praecedentium quoque (tempora) concurrere debere cum Septuaginta traditione. Etenim si in junioribus, posterioribusque additamenta centum annorum reperiuntur secundum Hebraicam Scripturam, quae cum versione Septuaginta conveniunt, quanto magis congruum esset, ut antiquiores, et his ipsis ma-

πρὸ τῆς ἑκάστου παιδοποιΐας διεστήκασι πρὸς τὴν τῶν Ο'. ἑρμηνείαν, συμφωνοῦσι δὲ αὐτῇ οἱ τοῦ Ἰάρεδ καὶ τοῦ Μαθουσάλα καὶ τοῦ Λάμεχ. ἐκ δὲ τῆς τούτων συμφωνίας πάρεστι λογισμῷ λαβεῖν, ὅτι καὶ τὰ πρὸ τούτων βελτίονα ἡ παρ' ἡμῖν ἀνάγνωσις ἔχει, ἀπὸ γὰρ τοῦ πλείονος χρόνου (τῶν) περὶ τὸν Ἰάρεδ δῆλος ἂν γένοιτο καὶ ὁ τῶν προαγόντων συντρέχειν ὀφείλων τῇ τῶν Ο'. ἐκδόσει. Εἰ γὰρ οἱ νεώτεροι καὶ μεταγενέστεροι τοῖς χρόνοις ταῖς τῶν ἑκατοντάδων προσθήκαις εὕρηνται κατὰ τὴν τοῦ Ἑβραϊκοῦ γραφὴν σύμ-

ex caeterorum. Illud verò *ante susceptam prolem* aliorum more accommodavimus pro unico vocabulo composito որդէծնութիւն, quod ad verbum refunditur in Gr. τεκνογονία, atque aequè supponit pro παιδοποιΐα, ne cogeretur interp. dicere մանկարարութիւն: Nota interim totum hunc epilogum ultro praetermissum ab Scaligero, tamquam a textu Eusebiano alienum, ac inter Syncelli adinventiones collocandum: cui adhaesisse et Capellum virum doctum constat; non aliter sensisse videtur et ipse Goar Syncelli interpres. Sagacior ergo et solertior his visus est Prat. toties laudatus, laudandusque; qui non solum ut genuinum textum Eusebianum amplexus est, sed etiam multis probandum suscepit feliciter.

1 Περὶ τὸν Ἰάρεδ, quod velim legas τῶν περὶ τὸν Ἰάρεδ, tritus est Hellenismus: quo verbo intelligere debemus Jared cum sociis vel proximis; quare egregie habetur in Arm. յարէդեանց. Id confirmat etiam vera suspicio Prati, scribentis in adnot. p. 442. » Deesse hec aliquid, puta τῶν, vel τριῶν, vel denique utrumque, persuasum habeo: nam de tribus Jared, Mathusala, et Lamech sermo est. Infra numero IX. de eadem re scribens Eusebius, diserte habet, ἐκτὸς τριῶν περὶ τὸν Ἰάρεδ. In interpretatione latina, quod excidisse asserimus, supplevimus «. Supplevit nempe vocem *proximi* accuratissime; bene egit, quod non est ausus addere *tres:* nec enim Eusebius noster id interim novit, sed tantum inferius loco signato, բաց յերիցն՝ ցյարէդեանց ասեմ։

զնոսա, և նոցուն նախնեացն՝ քան զիւրեանց յետինսն բազմաժամանակագոյնս լինել։ Ասասիկ տեսանեմք 'ի բովանդակութեան իւրաքանչիւր կենաց մարդոյ, այլազգ քան զորդեծնութեան ժամանակ, և այլազգ յետ որդեծնութեան. զի յետ որդեծնութեանն՝ ըստ եօթանասնից գումարութեան նոյն ձև թիւն ողջ և 'ի հեբրայեցւոց ընթերցուածին գտանի. և միայն յառաջ քան զորդեծնութիւնն 'ի հրէից օրինակսն կարձին ամքն։ Կասկածեմ թէ հրէից ինչ գործ լինէր այն, յանդգնել կարձել հատանել յառաջ քան զորդեծնութիւնն զժամանակսն՝ առ յաժարութիւն վաղվաղակի ամուսնութեան և որդեծնութեան։ Օ՛ի թէ նախնիքն և երկայնակեացք և բազմաժամանակեայ որեսար՝ այնպէս վաղ յամուսնութիւն և յորդեծնութիւն

jores, fuerint quàm posteri sui magis longaevi? Ecce vidimus in summa vitae singulorum hominum, dispar esse tempus ante prolis generationem, diversumque post prolis generationem: etenim post liberorum generationem, juxta Septuaginta supputationem idem integer numerus etiam in Hebraeorum lectione reperitur, et solummodo ante filiorum generationem in Judaeorum exemplaribus anni contrahuntur. Vereor ne forte Judaeorum hoc fuerit facinus, qui ausi sint breviare atque recidere tempora generationem praecedentia, ob desiderium citius uxorem ducendi, filiosque generandi [1]. Si enim antiqui illi et longaevi, multorumque temporum viri ita cito ad connubium et filiorum procreationem venerint, ut ipsorum Lectio declarat, quisnam eo-

φωνοι τῇ τῶν Ο'. ἑρμηνείᾳ, πόσῳ πλέον εἰκὸς ἦν τοὺς ἀρχαιοτέρους, καὶ αὐτῶν ἐκείνων προπάτορας, μᾶλλον τῶν μετ' ἔπειτα πολυχρονιωτέρους γενέσθαι; Ὁρῶν δὲ ἐν τῇ συγκεφαλαιώσει τῆς ἑκάστου ἀνδρὸς ζωῆς τὸν πρὸ τῆς παιδοποιΐας χρόνον καὶ τὸν μετὰ τὴν παιδοποιΐαν ἅμα συναγόμενον τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν σώζοντα κατά τε τὴν τῶν Ἑβραίων ἀνάγνωσιν, μόνα δὲ τὰ πρὸ τῆς τεκνογονίας ἔτη παρὰ τῶν Ἰουδαίων ἀντιγράφων συνεσταλμένα. κινοῦμαι μήποτε Ἰουδαίων ἔργον ἦν τοῦτο, τολμησάντων συστεῖλαι καὶ ἐπιταχῦναι τοὺς πρὸ τῆς παιδοποιΐας χρόνους ἐπιτροπῇ ταχυγαμίας. Τῶν γὰρ παλαιοτάτων ἀνδρῶν μακροβίων ὄντων καὶ πολυχρονίων, ἔυτω δὲ κατὰ τούτους θᾶττον ἐπὶ τοὺς γάμους καὶ παιδοποιΐας

1 Quis non videt Eusebium plus aequo tueri lectionem Hebraico-Graecam, ita ut libere accuset Hebraico-Judaicam? Verum hujusmodi verba sunt effectus privatae sententiae. Omitto quod omnia haec Eusebii dicta ad defensionem Versionis Septuaginta, adeo nauseam fecerunt Scaligero, ut minime sibi persuadere potuerit Eusebiana haec esse verba; ideoque absolute Syncello adscripsit, et consequenter in adnot. suis p. 410. ad 10. 20. acerbe invectus est in Syncellum. Nihil mirum; nam quid illi tam usitatum, quàm modo Eusebium sub nomine Syncelli, modo sub illo Eusebii Syncellum notare? Caeterum Goar aegre ferens illa Scaligeri inhumana verba, „ Haec sunt stultissima “, ita profert: „ Sapienter ille, si ratione duceretur “.

գայլն, որպէս նոցա ընթերցուածն յայտ առնէ, ոչ զոր ոչ նոցա վաղա-մուանիք բարուցն լինէր նմանող նա-խանձաւոր։

rum nuptias maturandi morem imitari aemulus non esset?

Ըստ առ'է համբարձոց Եբրայեանին։

Juxta (exemplar) Hebraicum, quod apud Samaritanos (servatur).

ՀԱՄՐՏԱՑԻՈՑ։

SAMARITANORUM.

ա. Ադամ լեալ ամաց ՃԼ-ից, ծնա-նի զսէթ. և եկեաց առ նովաւ ամս ՊԲ. մինչև 'յ մինգ ամն նոյի։

բ. Սէթ լեալ ամաց ՃԵ-ից, ծնանի զԵնովս. և եկեաց առ նովաւ ամս պԷ. մինչև յԼԵ ամն նոյի։

գ. Ենովս լեալ ամաց ՂԼ-ից, ծնանի զկայինան. և եկեաց առ նովաւ ամս պԺԵ. մինչև 'ց նԼԳ ամն նոյի։

դ. Կայինան լեալ ամաց Հ-ից, ծնա-նի զմանալայէղ. և եկեաց առ նո-վաւ ամս պԼԵ. մինչև 'ց շԼԸ ամն նոյի։

I. Adam cum esset annorum CXXX.[1] genuit Seth: vixitque postea annos DCCC. usque ad CCXXIII. annum Noe.

II. Seth annos natus CV. generat Enos: et vixit adhuc annos DCCCVII. usque ad CCCXXXV. annum Noe.

III. Enos annorum XC. genuit Cainan: vixitque postea annos DCCCXV. usque ad CCCCXXXIII. annum Noe.

IV. Cainan annorum LXX. generat Malaleel: tum vixit adhuc annis DCCCXL. usque ad DXXVIII[2]. annum Noe.

ἐλθόντων, ὡς ἡ παρ' αὐτοῖς ἀνάγνωσις δηλοῖ, τίς οὐκ ἂν αὐτῶν τῆς ταχυγαμίας τὸν ὅμοιον τρόπον ἐζήλωσεν;

Κατὰ τὸ παρὰ Σαμαρείταις Ἑβραϊκόν.

Ἀδὰμ γενόμενος ἐτῶν ρλ'. γεννᾷ τὸν Σὴθ, καὶ ἐπέζησεν ἔτη ὡ, μέχρι σκγ' ἔτους Νῶε.

Σὴθ γενόμενος ἐτῶν ρέ. γεννᾷ τὸν Ἐνὼς, καὶ ἐπέζησεν ἔτη ωζ', ἕως τλέ ἔτους Νῶε.

Ἐνὼς γενόμενος ἐτῶν ύ. γεννᾷ τὸν Καϊνᾶν, καὶ ἐπέζησεν ἔτη ωιέ, μέχρι υλγ' ἔτους Νῶε.

Καϊνᾶν γενόμενος ἐτῶν ό, γεννᾷ τὸν Μαλαλεὴλ, καὶ ἐπέζησεν ἔτη ωμ', μέχρις φκή ἔτους Νῶε.

1 Pro ՃԼ 130. facillime irrepsit ՃՂ, 190. manifesto amanuensis vitio, ut patet non solum ex Gr. Sync. sed potius ex ipso codice Samaritano, ubi constanter habetur juxta Hebraicum exemplar annus CXXX. imo etiam ex certa primi hominis aetate, annis 930 comprehensa, quae tamen variaretur, si constaret ՃՂ, cum ՊՂ. efficerentur enim anni 990.

2 Accuratissima lectio, quam et Goar feliciter refert in Syncello suo; Scaliger tamen corrupte

Ե. Մաղալալէլ լեալ ամաց կԷ իսկ, ծնանի զյարեդ. և եկեաց առ նո վաւ ամս սԼ. մինչև 'ի չՄԷ ամն նոյն։

Զ. Յարեդ լեալ ամաց կԲ ուց, ծնանի զԷնոք. և եկեաց առ նովաւ ամս չՄԷ. մինչև անդր իսկ ցՋԸՐՀԵՂԵՂՆ։

Է. Էնոք լեալ ամաց կԷ իսկ, ծնանի զմաթուսաղա. և եկեաց առ նովաւ ամս Յ։ փոխեցաւ յամին ՉՄԶ ԷՐՈՐԴԻՆ նոյն։

Ը. Մաթուսաղա լեալ ամաց կԷ անց, ծնանի զղամեք. և եկեաց

v. Malaleel annos natus LXV[1]. genuit Jared: vixitque adhuc annos DCCCXXX. usque ad DLXXXIII[2]. annum Noe.

vi. Jared cum esset annorum LXII. genuit Enoch: et vixit postea annos DCCLXXXV. usque ad ipsum diluvium.

vii. Enoch annos natus LXV[3]. genuit Mathusala: fuitque superstes annos CCC. translatus anno CLXXX. Noe.

viii. Mathusala annum agens LXVII[4]. genuit Lamech: vixitque adhuc an-

Μαλαλεὴλ γενόμενος ἐτῶν ξέ, γεννᾷ τὸν Ἰάρεδ, καὶ ἐπέζησεν ἔτη ωλ', μέχρι φπγ' ἔτους Νῶε.

Ἰάρεδ γενόμενος ἐτῶν ξβ', γεννᾷ τὸν Ἐνὼχ, καὶ ἐπέζησεν ἔτη ψπέ, μέχρις αὐτοῦ τοῦ κατακλυσμοῦ.

Ἐνὼχ γενόμενος ἐτῶν ξέ, γεννᾷ τὸν Μαθουσάλα, καὶ ἐπέζησεν ἔτη τ'. μετετέθη ἐν ἔτει ρπ'. Νῶε.

Μαθουσάλα γενόμενος ἐτῶν ξζ'. γεννᾷ τὸν Λάμεχ, καὶ ἐπέζησεν ἔτη χνγ', ἕως τοῦ κατακλυσμοῦ.

φκά. quod vidit et doctissimus vir Ludovicus Capellus in Chron. Sacra, edita a Walton. sub initio Polyglott. his verbis, p. 3. „ Notandum autem est apud Eusebium in Chronico Graeco (juxta nempe edit. Scal.) esse vel Eusebii errorem (satius esset, si diceret, Scaligeri) vel typographi aut librarii lapsum, in eo quod Cainan dicitur vixisse ad Noachi usque annum φκά. Mahalaleel autem ad annum ejusdem Noe φπέ: nam pro φκά scribendum est φκή, hoc est, 528, et pro φπέ, scribendum est φπγ', hoc est 583. Alioqui ipse Eusebius sibi non constabit illis numerorum notationibus “. Satis erudite; unum tamen Capello semper objicitur, quod plus aequo Scaligero fidem habuerit, cum verum Eusebium, ut Capellus putavit, in lucem non ediderit.

1 Scaliger quin haberet calculi rationem, fidenter protulit in adnot. Gr. p. 403. ad 3. 37. pro ξέ. „ Reponendum ex autographo Samaritarum οέ “. Sed pro nobis egit Capellus loco citato, pag. 3. contra Scal.

2 Quod viri doctissimi Capell. et Prat. suis laboribus emendarunt, reponentes in Gr. φπγ'. 583. id jam integrum in nostro Eusebio: aliter hodierna Gr. lectio Sync. corrupte apud Goarum habetur φλγ'. 533. sicut et apud Scalig. φπέ. 585. mendose, ut prima ferebat editio; (omitto secundam editionem ejus magis depravate ferentem φωέ.) quod jam emendavit Capell. in verbis superius laudatis.

3 Iterum suffragatur genuina lectio nostra correctioni Prati reponentis in Gr. ξέ. 65. ad fidem codicis Samaritani, quum interim apud Syncellum decurtato modo, et consequenter vitiose legatur ξ'. 60. solum, tam in edit. Goari, quam Scal. qui tamen bene egit, ut notavit p. 403. „ In Samaritarum autographo ξέ “: quae est ipsa lectio Eusebiana. Id ipsum accurate disquirens Capellus loco antea memorato, undique asserit legendum ξέ. pro ξ'.

4 Contendit Scal. p. 403. mendum esse in ξζ'. „ In Samaritarum (inquit) autographo οζ'. et ita corrigendum “. Sed reponendum cum Prat. „ Vide tamen quid contra (Scaligeri senten-

առ Նովաւ ամն ոծԥ. մինչև անդր իսկ ցջրհեղեղն։

Թ. Լամէք լեալ ամաց ծԥից, ծնաւ նի զնոյ. և եկեաց առ Նովաւ ամն ռ. մինչև անդր իսկ ցջրհեղեղն։

Ժ. Նոյ լեալ ամաց Հ ոց, ծնանի զսեմ. և եկեաց առ Նովաւ ամն Ճ. մինչև ցջրհեղեղն։ Յամի ռ. որդի նոյի եղև ջրհեղեղն. և եկեաց առ Նովաւ Նոյ յետ ջրհեղեղին ամն յԾ. մինչև 'յ Ձ երորդ երրորդ ամն Եբերայ։ 'Լ միասին առ մենայն ամքն. ոյէ։

Լրկբանի 'ի հրեական Եբրայեցւոցն ամք յԽ և ինանք. և յեօ-

nos DCLIII. usque ad ipsum diluvium.

IX. Lamech cum esset annorum LIII. generat Noe: superstesque fuit annos DC. usque ad ipsum diluvium.

X. Noe cum ageret annum D. genuit Sem: tum vixit adhuc annos C. usque ad diluvium. Anno vitae Noe DC. fuit diluvium: supervixit autem Noe post diluvium adhuc annos CCCL. usque ad LXXX. (supple III.)[1] annum Heber. Simul omnes anni MCCCVII[2].

Discordat ab Hebraico, quod penes Judaeos, annis CCCXLIX. A Septua-

Λάμεχ γενόμενος ἐτῶν νγ'. γεννᾷ τὸν Νῶε, καὶ ἐπέζησεν ἔτη χ', μέχρι αὐτοῦ τοῦ κατακλυσμοῦ.

Νῶε γενόμενος ἐτῶν φ'. γεννᾷ τὸν Σὴμ, καὶ ἐπέζησεν ἔτη ρ'. μέχρι τοῦ κατακλυσμοῦ. Ἐν ἔτει τοῦ Νῶε χ'. ὁ κατακλυσμὸς ἐγενήθη, καὶ ἐπέζησε Νῶε μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ἔτη τν', μέχρι πγ' ἔτους Ἑβερ. Ὁμοῦ τὰ πάντα ἔτη ατζ'.

Διαφωνεῖ πρὸς μὲν τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔτεσι τμθ', πρὸς δὲ τὴν τῶν Ο'

tiam disserat) Capellus " in Chron. Sacr. p. 3. Nos vero illud imprimis observamus, quod Scaliger solum exemplar suum Samaritanum ubique venditat, et observare negligit, recte ne, an mendose digerat calculum. Siquidem ubi primum discernit aliquod discrimen inter Eusebii locum, et codicem suum Samaritanum, huic illum assimilandum decernit, hac usus ratione, " quod quidem (ait) discrimen vitio librariorum hic (vult in Eusebio) commissum ": quasi illuc, in codicem, inquam, suum Samarit. nullum irrepserit vitium. Sed res ipsa probat, assequi non potuisse Scalig. ubi potius illud vitium sit; namque ter emendavit Eusebium ex suo Samaritano codice, semel tantum recte, bis mendose.

1 Librarii manifesto lapsu Cod. Arm. mendose habet Ձ. երորդ, pro Ձ. երորդ երրորդ, ubi Sync. accurate fert πγ'. LXXXIII.

2 Pro annis 1307. qui uniformiter in Arm. et Gr. habentur, quique juxta praecedentem dinumerationem ab Eusebio in summam rediguntur, Scaliger vult viginti annorum additione substitui annos 1327. ut patet ex iis, quae dixit in adnot. Gr. p. 403. ad 3. 37. idem repetit in pag. 409. ad 9. 6. ubi nempe praesentem lectionem afferens, ὁμοῦ τὰ πάντα ἔτη ατζ', ita pergit: " Manifesto mendosum. Legendum ατκζ', ex autographo Samaritarum, quamquam hanc lectionem (sc. ατζ') agnoscit Eusebius, et post eum Georgius ". Aequius esset, ut toties venditatum autographum suum Samaritanum bene perpendisset: tunc enim facili negotio manifestum mendum in eo potius, quam in Eusebio deprehendisset, ut ante nos jam demonstravit Capellus in Chron. Sacr. pluribus disserens, p. 3. contra Scaligerum; ubi inter alia et haec habet: " Nec tantae est auctoritatis Chronographium illud Samariticum Scaligeri, ut praeferri debeat Eusebiano; quod confirmari diximus codice Ms. Pentateuchi Samaritici Joan. Morini . . . Praestat itaque Samariticum Scaligeri epilogismum ex Eusebiano corrigere, quam Eusebianum ex Scaligerano ".

թանասնիցն թարգմանութենէ ամ-
մաք ՉԼ և հնգիւք։ և այս յառաջ
քան զՋրհեղեղն։

Այլ եկեսցուք և'ի ժամանակսն՝
որ յետ այնր ժամանակաց իցեն։ Այ-
նպէս զայն նշանակեալ 'ի մտի պա-
հեսցուք, թէ զիարդ հանդոյն եբ-
րայեցւոց պատմութեանն զՋրհե-
ղեղէն և քաղդէացւոց մատեանքն
յիշատակէն, և զտապանէն՝ որ 'ի
նոյէ կազմեցաւ։ Այլ քանզի միան-
գամ կարգաւ եդի զառ 'ի քաղդէաց-
ւոց յիշատակեալ պատմութիւնն, ա-
ւելորդ համարիմ կրկին զնոյն բար-
բառս վերստին երկրորդել։

Այլ զի Ջրհեղեղն քան զամենայն
լերինս բարձունս ամբարձաւ 'ի վեր,
որ մեզ իսկ՝ որ զայս գրեմք, ականա-
տես ինչ աշխարհութիւն հաւատա-
րիմ եղև, ձկանց ինչ որ առ մերովք
աւուրքք 'ի վեր իսկ 'ի բարձրաւան-
դակս 'ի Լիբանան լերին գտանել։
Զանզի մինչդեռ քարինս անտի 'ի

ginta vero versione annis DCCCCXXXV[1].
Et haec ante diluvium.

Percurramus autem nunc etiam ea tempora, quae iis temporibus sunt posteriora. Primum vero illud observantes, memoriae mandemus, quomodo concorditer juxta Hebraeorum relationem de Diluvio etiam Chaldaeorum monumenta commemorant; atque de Arca a Noe constructa. Quum verò semel historiam a Chaldaeis memoratam per ordinem disposui[2], supervacaneum puto eadem verba repetere.

Quod autem diluvium supra montes omnes altissimos elevatum fuerit, nobis quoque, qui haec scribimus, per aliquam oculi testificationem veritas ipsa fidelis est probata, cum quidam pisces diebus nostris in summis montis Libani verticibus reperti fuerint. Cum enim exinde in summis

ἑρμηνείαν ἔτεσι ψλέ. Καὶ ταῦτα μὲν τὰ πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ.

Ἐπίωμεν δὲ καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους, πρῶτον ἐκεῖνο σημειοσάμενοι, τὸ συμφώνως τοῦ παρ' Ἑβραίοις ἱστορουμένου κατακλυσμοῦ καὶ τὴν Χαλδαίων μνημονεῦσαι γραφὴν, τῆς τε κατασκευασθείσης ὑπὸ τοῦ Νῶε κιβωτοῦ. . . .

Τοῦ δὲ τὸν κατακλυσμὸν ἀρθῆναι ὑπὲρ τὰ ὑψηλότατα τῶν ὀρέων, καὶ ἡμῖν τοῖς μετὰ ταῦτα γράφουσιν ἀλήθειαν ἐπιστώσατο αὐτοψία τινῶν ἰχθύων καθ' ἡμᾶς εὑρημένων ἄνω πρὸς αὐταῖς τοῦ Λιβάνου ταῖς ὑψηλοτάταις ἀκρωρείαις. λίθους γὰρ ἐνθένδε εἰς οἰ-

1 Optima lectio Eusebii nostri probat correctionem Prati ψλέ. quam et Goar tum in margine, tum in adnot. p. 26. ad 68. designaverat, contra corruptam Syncelli lectionem ab Scaligero usurpatam, ψλ'. quod etiam Capellus refutat loco saepius laudato, p. 3. in eo tantum more suo lapsus, quod putarit non tam Eusebii, quam Syncelli esse hunc textum (a Scaligero nempe deceptus), id que ita corrupte scriptum ab auctore, ut hodierna exhibet Gr. lectio Scaligerana.

2 Hanc periocham Syncellus omisit, vel amanuensis incuria intercidit; quae quidem si integra remansisset, facilius fortasse vel ab ipso Scaligero, Eusebio nostro adscriberetur totus praesens sermo. Ceterum ex residuis satis sibi persuasit Prat. ante laudatus, iis nimirum, quae de piscibus paulo infra memorantur, ut in sequenti adnot. videbis.

գործ շինուածոց 'ի հոլովաց բարձանց լերանցն ոմանք հաստանէին, և զծովու ազգի ազգի ազգս ձկանց 'ի լերսանցն խորշս մածեալ իսկ 'ի նմին գտին, իբրև աղծեալ ապխտեալ և պահեալ մինչև ցայսօր ժամանակի. մինչ զի և մեզ իսկ հաստատեր ականատես լինել, 'ի վկայութիւն հնոյ պատմութեանն հաւատարիմ լինելոյ։ Այլ զայս որպէս և լսել ոք կամիցի, նոյնպէս և ընկալցի։ Բայց մեք երթիցուք 'ի յաջորդսն։

vallibus montium (illorum) quidam caederent lapides ad opus aedificiorum, marinorum piscium varia genera invenerunt in cavis montium conglutinata, quasi sale condita siccatave, ac usque ad hodierna tempora servata; adeo ut nobis quoque oculis nostris videre contigerit, ad testificationem integrae fidei antiquae historiae [1]. Haec autem utcumque cuilibet audire lubet, ita etiam recipiat. Nos vero ad sequentia progrediamur [2].

κοδομάς τινες ἀπὸ τῶν ὀρῶν ἐκτέμνοντες, θαλαττίων ἰχθύων εὗρον διάφορα γένη, ἃ δὴ ἐπὶ τῶν κατὰ τὰ ὄρη κοιλωμάτων συναποπαγῆναι τῇ ἰλύϊ, καὶ τεταριχευμένων δίκην εἰς δεῦρο διαμεῖναι συνέβη, ὥστε ἡμῖν καὶ δι' αὐτῆς τῆς ὄψεως τὴν τοῦ παλαιοῦ λόγου πιστωθῆναι μαρτυρίαν. . .

1 Hier. Prat. inter alia, quibus hunc locum non tam Syncello quam Eusebio nostro jure adscribendum contendit, haec quoque in medium profert p. 510. » Quod autem spectat (inquit) ad pisces lapideos in Libano monte effossos, et ab auctore inspectos, congruit apprime Eusebio Caesariensi, qui non longe ab eo monte habitabat. Quid plura? Eustathius, seu quicumque fuit auctor ejus Commentarii in Hexaemeron, haec ipsa verba habet, ex hoc Eusebii loco videlicet descripta: ἔτι γάρ καὶ νῦν, inquit, ἐπὶ τῆς ἀκρωρείας τοῦ Λιβάνου λίθους εἰς οἰκοδομήν τινες ἐκτέμνοντες, θαλαττίων ἰχθύων γένη (excidit fortasse vox διάφορα) εὑρίσκουσιν, οὓς συνέβη εἰς τὰ κοιλώματα τῶν ὀρέων συναποπαγῆναι τῇ ἰλύϊ. quae ita reddidit Allatius: - Nam et nostris hisce temporibus in vertice Libani lapides quidam ad aedificandum excidentes, marinorum piscium varia genera inveniunt, quos tunc in cavis illis montium luto defixos concrescere contigit -. Nihil itaque certius, quam hanc Appendicem ad Eusebium auctorem esse referendam «, etc. Goar verò cum pro certo non haberet Syncelli ne, an Eusebii hic textus esset, jure potiori Syncello suo adscribendum voluit, atque haec tantum in adnot. obiter assignavit, p. 26. ad 68. » Λίθους γὰρ ἐνθένδε. Eadem Eustathius quasi αὐτόπτης, vel saltem rei gestae ὁμόχρονος «. Verum ista Goari verba, quae *oculatum* testem, *coaevumque* declarant, magis ad Eusebium nostrum pertinent, quam ad Eustathium. Tandem ut Sync. et Eustathius iisdem verbis Eusebium nostrum descripserunt, ita et Cedrenus ad sensum eum excerpsit, quibusdam de se additis, cum dixit p. 15. A. » Ὅτι ἐν τῷ ὄρει τοῦ Λιβάνου ἰχθύες θαλάσσης εὑρέθησαν ἐν κοίλοις τόποις ὑδάτων, τὴν τοῦ κατακλυσμοῦ πιστούμενοι παγκοσμεθρίαν «. Quem locum sic reddidit Xilander. » In monte Libano pisces marini inventi sunt in cavis, quae aquas receperant: internecionem omnium animalium, quae diluvio accidit, testificantes «.

2 Lectorum nos commoditati consulentes, qui non pauca videre possunt menda numerica diversarum lectionum tam superius notata, quam in sequentibus a nobis notanda, operae pretium esse duximus, tabulas Eusebianas certis latereculis comprehensas legentium oculis subjicere; ita enim in aperto erit, quae nos ratio impulerit, alteram ut lectionem probaremus, alteram respueremus. Sex igitur tabulis, quarum tres, quod fuit ante Diluvium, tres vero quod postea effluxit spatium temporis continent, omnia complectemur ad normam Eusebii nostri.

Յետ ջրհեղեղին՝ ըստ եօթանասնից թարգմանութեան, Յերկրորդումն ամին. — *Post diluvium, juxta Septuaginta versionem. Anno secundo.*

ԵՕԹԱՆԱՍՆԻՑՆ։ — Τῶν SEPTUAGINTA.

ա. Սեմ որդի Նոյի ծնանի զարփաք։ — 1. Sem filius Noe generat Arphaxad:

Μετὰ τὸν κατακλυσμόν, κατὰ τὴν τῶν Ο'. Ἑρμηνείαν, ἔτους δευτέρου.

Σὲμ υἱὸς Νῶε γεννᾷ τὸν Ἀρφαξάδ, καὶ ἐπέζησεν ἔτη φ'. μέχρι

TABULA PRIMA EUSEBIANA, SECUNDUM LXX. ANTE DILUVIUM.

Anni Mundi											
0	Adam creatur.										
230	230	Seth nascitur, anno Adam 230.									
435	435	205	Enos nascitur, anno Seth 205.								
625	625	395	190	Cainan nascitur, anno Enos 190.							
795	795	565	360	170	Malalael nascitur, anno Cainan 170.						
930	930	700	495	305	135	Adam moritur annorum 930. anno Malalael 135.					
960	* *	730	525	335	165	Jared nascitur, anno Malalael 165.					
1122	—	892	687	497	327	162	Enoch nascitur, anno Jared 162.				
1142	—	912	707	517	347	182	20	Seth moritur annorum 912. anno Enoch 20.			
1287	—	* *	852	662	492	327	165	Mathusala nascitur, anno Enoch 165.			
1340	—	—	905	715	545	380	218	53	Enos moritur 905 annor. anno Mathusalae 53.		
1454	—	—	* *	829	659	494	332	167	Lamech nascitur, anno Mathusalae 167. vel 187.		
1487	—	—	—	862	692	527	365 * *	200	33	Enoch transfertur 365 annorum, anno Lamech 33.	
1535	—	—	—	910	740	575	—	248	81	Cainan morit. ann. 910. anno Lamech 81.	
1642	—	—	—	* *	847	682	—	355	188	Noe nascitur, anno Lamech 188.	
1690	—	—	—	—	895 * *	730	—	403	236	48	Malalael moritur 895. annorum, anno Noe 48.
1922	—	—	—	—	—	962 * *	—	635	468	280	Jared moritur 962. annorum, anno Noe 280.
2177 vel	—	—	—	—	—	—	—	890 vel	723 vel	535 vel	Lamech moritur annorum 723. juxta Euseb. (at secundum LXX.
2207	—	—	—	—	—	—	—	920	753 * *	565	753.) anno Noe 535. juxta Euseb. (secundum vero LXX. 565.)
2142	—	—	—	—	—	—	—	855	—	500	Japheth nascitur, anno Noe 500.
2144	—	—	—	—	—	—	—	857	—	502	Sem nascitur, anno Noe 502.
2242	—	—	—	—	—	—	—	955	—	600	98	Diluvium fuit anno Noe 600. Japheth, 100. Sem, 98. vivente adhuc Mathusala juxta praesentem computationem, anno nempe ejus 955. ita ut restent usque ad mortem ejus anni 14. obiit enim anno aetatis 969.
2243	—	—	—	—	—	—	—	956	—	601	99	1	Post annum fere desiit diluvium.
2256	—	—	—	—	—	—	—	969 * *	—	614	112	14	Mathusala moritur annorum 969.

2262. Vera epocha Diluvii.

Quum constanter tenenda sit haec summa aetatis Mathusalae ad fidem Sacrae Scripturae etiam juxta lectionem τῶν LXX. atque aliunde absurdum erit putare eum vixisse adhuc post diluvium, necesse est omnino recurrere ad alterum calculum ab Eusebio designatum, juxta nempe accuratiora exemplaria, in quibus ad normam textus Judaico-Hebraici Mathusala genuit Lamech anno aetatis suae 187. et superstes fuit ei annis 782. omnino vivens annos 969. quo posito, mors Mathusalae incidit in annum mundi 2256. Diluvium verò postponitur annis sex, incurrit enim in annum mundi 2262. ut palam tradit Africanus, idque comprobat interpretatio Arm. in Genesi.

սաղ. և եկեաց առ Հովաւ ամս Դ.
մինչև 'ց Ճ։ եր՝ որդ ամն փաղեկայ։

vixitque adhuc annis D. usque ad annum Phalec CI.

ρά. ἔτους Φαλέκ.

TABULA SECUNDA EUSEBIO-JUDAICA ANTE DILUVIUM.

Anni Mundi o												
	Adam creatur.											
130	130	Seth nascitur, anno Adam 130.										
235	235	105	Enos nascitur, anno Seth 105.									
325	325	195	90	Cainan nascitur, anno Enos 90.								
395	395	265	160	70	Malaleel nascitur, anno Cainan 70.							
460	460	330	225	135	65	Jared nascitur, anno Malaleel 65.						
622	622	492	387	297	227	162	Enoch nascitur, anno Jared 162.					
687	687	557	452	362	292	227	65	Mathusalem nascitur, anno Enoch 65.				
874	874	744	639	549	479	414	252	187	Lamech nascitur, anno Mathusalem 187. (Arm. cod. 167.)			
930	930 * * *	800	695	605	535	470	308	243	56	Adam moritur 930. annorum, anno Lamech 56.		
987	—	857	752	662	592	527	365 * * *	300	113	Enoch rapitur 365. annorum, anno Lamech 113.		
1042	—	912 * * *	807	717	647	582	—	355	168	Seth moritur 912. annorum, anno Lamech 168.		
1056	—	—	821	731	661	596	—	369	182	Noe nascitur, anno Lamech 182.		
1140	—	—	905 * * *	815	745	680	—	453	266	84	Enos moritur 905. annorum, anno Noe 84.	
1235	—	—	—	910 * * *	840	775	—	548	361	179	Cainan moritur 910. annorum, anno Noe 179.	
1290	—	—	—	—	895 * * *	830	—	603	416	234	Malaleel moritur 895. annorum, anno Noe 234.	
1422	—	—	—	—	—	962 * * *	—	735	548	366	Jared moritur 962. annorum, anno Noe 366.	
1556	—	—	—	—	—	—	—	869	682	500	Japheth nascitur, anno Noe 500.	
1558	—	—	—	—	—	—	—	871	684	502	Sem nascitur, anno Noe 502.	
1651	—	—	—	—	—	—	—	964	777 * * *	595	93	Lamech moritur annorum 777. annis 5. ante diluv.
1656	—	—	—	—	—	—	—	969 * * *	—	600	98	Mathusalem moritur 969. annorum. Ipso anno fuit Diluvium, anno Noe 600. Mundi 1656.
1657	—	—	—	—	—	—	—	—	—	601	99	1 Post annum fere desiit Diluvium.

բ. Արփաքսատ լեալ ամաց ՃԼԵ ից, ծնանի զսալա. և եկեաց առ նոր վաւ ամն ՆԹ. մինչև 'ց ՅԹ երորդ ամն ռագաւայ։

II. Arphaxad annos natus CXXXV. genuit Sala: et vixit adhuc annos CCCCIII. usque ad annum Ragau IX.

Ἀρφαξὰδ γενόμενος ἐτῶν ρλέ, γεννᾷ τὸν Σαλὰ, καὶ ἐπέζησεν ἔτη υγ΄. μέχρι Θ΄. ἔτους Ραγαῦ.

TABULA TERTIA EUSEBIO-SAMARITANA ANTE DILUVIUM.

Anni Mundi												
0	Adam creatur.											
130	130	Seth nascitur, anno Adam 130.										
235	235	105	Enos nascitur, anno Seth 105.									
325	325	195	90	Cainan nascitur, anno Enos 90.								
395	395	265	160	70	Malaleel nascitur, anno Cainan 70.							
460	460	330	225	135	65	Jared nascitur, anno Malaleel 65.						
522	522	392	287	197	127	62	Enoch nascitur, anno Jared 62.					
587	587	457	352	262	192	127	65	Mathusala nascitur, anno Enoch 65.				
654	654	524	419	329	259	194	132	67	Lamech nascitur, anno Mathusalae 67.			
707	707	577	472	382	312	247	185	120	53	Noe nascitur, anno Lamech 53.		
887	887	757	652	562	492	427	365 ***	300	233	180	Enoch rapitur 365. annorum, anno Noe 180.	
930	930 ***	800	695	605	535	470	—	343	276	223	Adam moritur 930. annorum, anno Noe 223.	
1042	—	912 ***	807	717	647	582	—	455	388	335	Seth moritur 912. annorum, anno Noe 335.	
1140	—	—	905 ***	815	745	680	—	553	486	433	Enos moritur 905. annorum, anno Noe 433.	
1207	—	—	—	882	812	747	—	620	553	500	Japheth nascitur, anno Noe 500.	
1209	—	—	—	884	814	749	—	622	555	502	Sem nascitur, anno Noe 502.	
1235	—	—	—	910 ***	840	775	—	648	571	528	26	Cainan moritur 910. annorum, anno Noe 528.
1290	—	—	—	—	895 ***	830	—	703	636	583	81	Malaleel moritur 895. annorum, anno Noe 583.
1307	—	—	—	—	—	847 ***	—	720 ***	653 ***	600	98	Diluvium, anno Noe 600. Eodem anno moriuntur Jared annorum 847. Mathusala annorum 720. et Lamech annorum 653.
1308	—	—	—	—	—	—	—	—	—	601	99	1 Post fere annum desiit Diluvium, et egressus est Noe cum suis de arca.

Գ. Սաղա լեալ ամաց ՃԼից, ծնանի զԵբեր. և եկեաց առ. հուաւ ամն. III. Sala cum esset annorum CXXX. generat Heber: vixitque postea ann.

Σαλὰ γενόμενος ἐτῶν ρλ'. γεννᾷ τὸν Ἔβερ, καὶ ἐπέζησεν ἔτη υς'. μέ-

TABULA QUARTA EUSEBIANA, SECUNDUM LXX. POST DILUVIUM.

Anni Mundi	Anni post Dil.	Anni Noe	Anni Sem									
2244	2	602	100	Arphaxad nascitur secundo post Diluvium anno, seu Anno Sem 100.								
2379	137	737	235	135	Sala nascitur, anno Arphaxad 135. (vulgò juxta LXX. Cainan nascitur anno Arphaxad 135. Sala nascitur anno Cainan 130)							
2509	267	867	365	265	130	Eber nascitur, anno Salae 130.						
2592	350	950 * * *	448	348	213	83	Noe moritur 950 annorum, anno Eber 83. (Arm. cod. 80. corrupte) annis 350 post Diluvium.					
2643	401	—	499	399	264	134	Phalek nascitur, anno Eber 134.					
2744	502	—	600 * *	500	365	235	101	Sem moritur 600 annorum, anno Phalek 101.				
2773	531	—	—	529	394	264	130	Ragau nascitur, anno Phalek 130.				
2782	540	—	—	538 * * *	403	273	139	9	Arphaxad moritur 538 annorum (al. 535. vel 465), anno Ragau 9.			
2905 vel 2908	633 vel 666	—	—	—	526 vel 529	396 vel 399	262 vel 265	132 vel 135	Seruch nascitur, anno Ragau 132. ita omnes codices τῶν LXX. excepto Eusebio, qui tam in Arm. quam in Gr. habet 135. quod tamen erroris convincitur ex summa Eusebiana, etsi Eusebius juxta mendosum numerum 135. continuat aliquos in sequentibus numeros.			
2915	673 Prat. 670	—	—	—	536 * * * Prat. 533	406 Prat. 403	272	142	10 vel 7	Sala moritur 536 annorum juxta Euseb. (at vulgò secundum LXX. 460) anno Seruch 10. ut exigit recta collectio Eusebiana, vel ut codices ejus Arm. et Gr. habent, 7.		
2982	740	—	—	—	—	473	339 * * *	209	77 vel 75 vel 74	Phalek moritur 339 annorum, anno Seruch 77. ut exigit recta ratio, vel 74. ut postulat mendosa continuatio supradictae differentiae, quamvis codices Euseb. Arm. et Gr. exhibeant 75.		
3035 vel 3038	793 vel 796	—	—	—	—	526 vel 529	—	262 vel 265	130	Nachor nascitur, anno Seruch 130.		
3073 vel 3076	831 vel 834	—	—	—	—	564 * * * vel 567	—	300 vel 303	168 vel 171	38 vel 41	Eber moritur 564. annorum (ut exigit rectus calculus Euseb. at juxta lectionem Cod. Arm. et Gr. dinumerantur anni 567) anno Nachor 38.	
3112 vel 3115	870 vel 873	—	—	—	—	—	—	339 * * *	207	77	Ragau moritur 339 annorum juxta rectam rationem, (vel 342, juxta mendosam dinumerationem) anno Nachor 77.	
3114 vel 3117	872 vel 875	—	—	—	—	—	—	—	209	79	Thara nascitur, anno Nachor 79.	
3184 vel 3187	942 vel 945	—	—	—	—	—	—	—	279	149	70	Abraham nascitur, anno Tharae 70. Firmissima haec conjectura Eusebii, qua septuagesimum Thar. annum Abrahae primum, connectit cum anno mundi 3184. ՀԽԴ. ՃՂԴ'. atque cum anno a diluvio 942. ՂԽԲ. ՀՄԲ'. luce clarius probat corrigenda ea esse, quaecumque supra corrigenda asseruimus, ideoque demonstrat ad nihilum redigi calculum variantem.
3233	991	—	—	—	—	—	—	—	328	198 * * *	119	49 Nachor moritur 198 annorum, anno Abrahae 49.
3235	993	—	—	—	—	—	—	—	330 * * *	—	121	51 Seruch moritur 330 annorum, anno Abrahae 51.
3284	1042	—	—	—	—	—	—	—	—	—	170	100 Isaac nascitur, anno Abrahae 100.
3319	1077	—	—	—	—	—	—	—	—	—	205 * * *	135 35 Thara moritur 205 annorum, anno Isaac 35.

ՆԷ. ՄԻՆՉԵ 'Ց Է ԵՐՈՐԴ ԱՄՍ ԱԵ. ՐՈՒՔԱՅ։ nos CCCCVI. usque ad annum Seruch VII.

χρις Ζ'. ἔτους Σερούχ.

TABULA QUINTA EUSEBIO-JUDAICA POST DILUVIUM.

Anni Mundi	Anni post Dil.	Anni Noe	Anni Sem											
1658	2	602	100	Arphaxad nascitur, secundo post Diluvium anno, seu anno Sem 100.										
1695	37	637	135	35	Sale nascitur, anno Arphaxad 35.									
1725	67	667	165	65	30	Heber nascitur, anno Sale 30.								
1757	101	701	199	99	64	34	Phaleg nascitur, anno Heber 34.							
1787	131	731	229	129	94	64	30	Ragau nascitur, anno Phaleg 30.						
1819	163	763	261	161	126	96	62	32	Serug nascitur, anno Ragau 32.					
1849	193	793	291	191	156	126	92	62	30	Nachor nascitur, anno Serug 30.				
1878	222	822	320	220	185	155	121	91	59	29	Thare nascitur, anno Nachor 29.			
1948	292	892	390	290	255	225	191	161	129	99	70	Abraham nascitur, anno Thare 70.		
1996	340	940	438	338	303	273	239	209	177	147	118	48	Phaleg moritur 239 annorum, anno Abr. 48.	
1997	341	941	439	339	304	274	—	210	178	148	119	49	Nachor morit. 148 annor. anno Abr. 49.	
2006	350	950	448	348	313	283	—	219	187	—	128	58	Noe morit. 950 annor. anno Abraham 58.	
2026	370	—	468	368	333	303	—	239	207	—	148	78	Ragau moritur 239 annor. anno Abr. 78.	
2048	392	—	490	390	355	325	—	—	229	—	170	100 vel 100	Isaac nascitur, anno Abraham.	
2049	393	—	491	391	356	326	—	—	230	—	171	101	1	Serug moritur 230 annorum, anno Isaac 1.
2083	427	—	525	425	390	360	—	—	—	—	205	135	35	Thare morit. 205 annorum, anno Isaac 35.
2096	440	—	538	438	403	373	—	—	—	—	—	148	48	Arfaxad moritur 438 annor. anno Isaac 48.
2108	452	—	550	—	415	385	—	—	—	—	—	160	60	Jacob nascitur, anno Isaac 60.
2123	467	—	565	—	430	400	—	—	—	—	—	175	75	15 Abrah. mor. 175 annor. de quo non agit hic Euseb.
2126	470	—	568	—	433	403	—	—	—	—	—	—	78	18 Sale moritur 433 annor. anno Jac. 18.
2158	502	—	600	—	—	435	—	—	—	—	—	—	110	50 Sem moritur 600. annor. anno Jac. 50.
2187	531	—	—	—	—	464	—	—	—	—	—	—	139	79 Heber morit. 464 annor. anno Jac. 79.

(1948) Quamvis Interpretes commentatoresque velint anno 70. Thare natum Aran primogenitum ejus, Abraham verò ipsius anno 120. at Eusebius firmiter habet continuationem sui calculi, firmata Abrahae nativitate anno mundi 1948. ՊՂԹԸ. ՍԱՄԻ. post diluv. 292. ՍՂԲ. ՍՄԲ'.

Ejusdem Abrahae annus primus anno mundi juxta versionem τῶν LXX.	3184
Juxta Judaicum exemplar.	1948
Differunt ergo annis.	1236
Eusebius tamen uno minus dixit, completos nempe annos in summam redigens.	1235 ՌՍԼԵ. ՌՍ'ԼԵ.

Դ. Եբեր լեալ ամաց ՃԼԴ իսկ, ծնաւ զԻ փաղէկ. և եկեաց առ զտուաւ զ

IV. Heber annum agens CXXXIV. genuit Phalec: ac deinde vixit annos

Ἔβερ γενόμενος ἐτῶν ρλδ'. γεννᾷ τὸν Φαλὲκ, καὶ ἐπέζησεν ἔτη υλγ'. μέχρις λή. ἔτους Ναχώρ.

Anni Mundi	Anni post Dil.	Anni Noe	Anni Sem	TABULA SEXTA EUSEBIO-SAMARITANA POST DILUVIUM.
1309	2	602	100	Arphaxad nascitur, anno post diluvium secundo, seu anno Sem 100.
1444	137	737	235	135 Sala nascitur, anno Arphaxad 135.
1574	267	867	365	265 130 Heber nascitur, anno Salae 130.
1657	350	950	448	348 213 83 Noe moritur 950 annorum, anno Heber 83. (Arm. cod. 80. corrupte)
1708	401	—	499	399 264 134 Phalek nascitur, anno Heber 134.
1747	440	—	538	438 303 173 39 Arphaxad moritur 438 annorum, (circa annum Salae 303. Arm. cod. corrupte ՃԼ. pro ՅԺ. aliter moreretur 215 annorum) anno Phalek 39.
1809	502	—	600	— 365 235 101 Sem moritur 600 annorum, anno Phalek 101.
1838	531	—	—	— 394 264 130 Ragau nascitur, anno Phalek 130.
1877	570	—	—	— 433 303 169 39 Sala moritur 433 annor. (circa annum Heber 303. Arm. cod. corrupte ՃԼ. pro ՅԺ. aliter moreretur 210 annorum) anno Ragau 39.
1947	640	—	—	— — 373 239 109 Phalek moritur 239 annorum, anno Ragau 109.
1970	663	—	—	— — 396 — 132 Seruch nascitur, anno Ragau 132.
1978	671	—	—	— — 404 — 140 8 Heber moritur 404 annor. anno Ragau 140. qui fuit Seruch 8. et quem potius debuit memorare Eusebius. (Hinc corrigendus cod. Arm. ubi legendum ՃԺ. pro ՃԼ.)
2100	793	—	—	— — — — 262 130 Nachor nascitur, anno Seruch 130.
2177	870	—	—	— — — — 339 207 77 Ragau moritur 339 annor. (erravit Prat. qui voluit 239.) anno Nachor 77.
				Prat. 239 Prat. 107
2179	872	—	—	— — — — 209 79 Thara nascitur, 79 anno Nachor.
2200	893	—	—	— — — — — 230 100 21 Seruch moritur 230 annor. anno 21 Tharae, (mendose Eusebii cod. Gr. et Arm. *Abrahae*)
2248	941	—	—	— — — — — — 148 69 Nachor moritur 148 annor. anno Tharae 69.
2249	942	—	—	— — — — — — — 70 Abr. nascit. anno Tharae 70.
2324	1017	—	—	— — — — — — — 145 75 Thara moritur 145 annor. anno Abrahae 75. id est primus annus vocationis, sive repromissionis.
	Prat. 1008			

(2249) Constantissima haec conjectura Eusebii, qua primum Abrahae annum, seu 70. Tharae connectit cum anno Mundi 2249. βσμθ'. ՍՄԽԹ. atque anno post diluvium 942. ϙμβ', ՂԿԲ. facillime suadet corrigenda ea, quae superius corrigi voluimus, aliter vix constaret haec annorum summa.

(2324) Ubi obiter animadverte, ideo desiderari in tabula Samaritana posteros Abrahae, sc. Isaac et Jacob, quoniam juxta hanc conjecturam nullus majorum Abrahae vitam duxit ultra septuagesimum quintum ejus annum; sed contra est in tabula τῶν LXX. juxta quos Thara vixit usque ad 135 annum Abrahae, qui erat 35 annus Jacob: omitto Judaicam tabulam, juxta quam Sale, Sem, et Heber post ipsum Abraham mortui sunt. Hoc ergo fuit in causa, cur diversae tabulae diversam mensuram continuationemque habuerint, ut per se patet.

ամն ՆԼ. և Երիս, մինչև 'ց ԼԸ ամն նաքորայ։

Է. Փաղէկ լեալ ամաց ՃԼ, ծնանի զռագաւ. և եկեաց առ նովաւ ամն ՄՀ. մինչև ցեօթանասանե-

cccxxx. et tres, usque ad xxxviii. annum Nachor.

v. Phalec annos natus cxxx. generat Ragau: et superstes fuit aliis annis ccix. usque ad [1] septuagesi-

Φαλὲκ γενόμενος ἐτῶν ρλ'. γεννᾷ τὸν Ραγαῦ, καὶ ἐπέζησεν ἔτη σθ'. (...) μέχρις οέ. ἔτους Σερούχ.

1 In serie Salae quo constantior est lectio uniformis Arm. et Gr. Ξ. ζ'. sc. vii. eo sibi minus constare Eusebium fatendum erit. Siquidem si Sala ante τεκνογονίαν annos vixit 130. postque superstes fuit annis 406. (ut Eusebius dicit) ergo obiit cum esset annorum 536. quoniam vero natus erat anno mundi 2379. (ut certus calculus Eusebianus declarat.) ergo mors ejus incidit in annum 2915. qui annus fuit Ragau *decimus*, non *septimus*, ut patet ex continuata serie tabularum: id quod et Prat. jam doctè animadvertens, mendum hic esse jure suspicatus est in uno vel altero numerorum υς'. et ζ'. Et quidem certum nobis videtur pro ζ', legendum ί. cum satis pateat hoc mendum profectum fuisse ex altero, quo nativitas Seruch ponitur apud Euseb. anno Ragau 135. pro 132. de quo iterum dicemus. Supra dixi de annis 406. *ut Eusebius dicit*, nam vulgatissima lectio τῶν ιxx. annos tribuit Salae post τεκνογονίαν 330. tantum; quamvis nonnulli codices exhibeant 335. quasi vero omnes anni ejus fuerint 460. vel 465. omitto Judaeos et Samaritanos, qui 433. tantum annos Salae adscribunt: quod si velit quis legere in Eusebio υγ'. ԾԳ. 403. pro υς'. ԾԶ. 406. omnes anni Salae sunt 535. centum annis plus quàm Jud. et Sam. tunc autem servatur constanter lectio Ξ. ζ'. Verum Prat. videtur ex una parte elegisse lectionem ί. pro ζ'. et ex altera parte supposuisse legendum υγ'. pro υς'. quorum unum vel alterum solum debuit eligere: hinc illius confusa verba p. 456. et tabula inconstans in linea mortis Salae.

In serie Heber iterum concordant Gr. et Arm. in num. υλγ'. ԾԼ. և Երիս. 433. quo tamen posito, mors Heber incideret in annum Nachor 41. sed quia 38. anno Nachor dixit Eusebius, ergo praecedens numerus debuit esse υλ'. ԾԼ. 430. tantum, ut notavit Goar in marg. Sync. Prat. verò textum ipsum corrigendum sibi putavit. Causa erroris Eusebii fuit praedictum mendum trium annorum in Seruch, quo semel admisso, tribus annis semper declinat a sua certa dinumeratione; ut satis declarat tabula nostra. Praetermitto Scaligerum, omnino depravate legentem ρλέ. 135. a quo deceptus et Capellus, eam, ut veram lectionem Eusebianam, usurpavit. Itaque juxta summam Eusebii, anni Heber omnino sunt 564. (centum anni minus quam Jud.) quamvis codices colligant 567. Communis lectio Septuagint. colligit 404. quae congruit cum Samarit. aliqui 504. cum post τεκνογονίαν communis lectio habeat annos 270. nonnulli vero habent. 370.

In serie autem Phalec, apud Sync. irrepsit numerus alienus, βψπ'. 2980. prout videtur, in declaranda mundi aetate; cujus causa Goar et Prat. (ut verbis utar ejusdem Prati) in partes omnes se versant, ut tres illas notas explicent, ac reipsa exitum non inveniunt. Sed nihil ad nos, ut pote minime notum Eusebio nostro, sicut etiam et Prat. id demum asserere vult; neque id novit Scal. ideoque praetermissum a nobis in Gr. textu. Quod autem addit Prat. pro οέ, 75. legendum οζ'. 77. satis docte judicavit; sed eo ipso corruit, quod etiam lectio nostra habet constanter eum numerum, eumque magis expresse per integram vocem հինգերորդ, *quintum*; sicut et Samuel noster habet ՀԷ. ex quo patet, sin minus Eusebium ipsum, saltem antiquum amanuensem ita habuisse, quod fugit Pratum, et hujus causa erroris est toties repetitum mendum: semel enim posito, quod Seruch natus fuerit anno Ragau 135. (at debuit 132), trium annorum varietas in aliis appareat necesse est. Ita quamquam etiam hoc in loco scribendum esset οζ'. ՀԶ. 77. quoad generalem calculum, sed quoad privatum (mendosum sane) reponitur οέ. ՀԵ. 75. Minus corrupte fuisset, si scriptum esset οδ'. ՀԴ. 74. ita enim privatus calculus certus est in suo ordine. Haec diximus ad conciliandas diversas Eusebii ratio-

բորդ հինգերորդ ամն սերուքայ։ Յաւուրս սորա բաժանեցաւ երկիր. վասն որոյ և նշանակէ իսկ զփալէկ յեբրայեցւոց բարբառն բաժանումն։ և սա յառաջ քան

mum quintum annum Seruch.

Hujus[1] diebus divisa est terra: ideoque Hebraica lingua Phalec (id quod) divisio, utique significat. Atque hic ante patrem suum moritur[2].

Ἐν ταῖς ἡμέραις Φαλὲκ διεμερίσθη ἡ γῆ, διὸ καὶ σημαίνει τὸ Φαλὲκ τῇ Ἑβραίων φωνῇ μερισμόν. Καὶ οὗτος πρὸ τοῦ πατρὸς

nes, confirmandosque codices Arm. et Gr. inter se satis convenientes; aliter commodius dici posset in Arm. irrepsisse Ե. pro Է։

1 Repono pronomen Arm. *suora*, սորա, *hujus*, pro mendoso nomine սերուքայ, *serucha*, replicato a librario: ubi Gr. textus expresse ac recte nomen ipsum praesefert Φαλέκ; cui adstipulatur et Samuel noster in describendo Eusebio. * Յաւուրս փալէկայ բաժանեցաւ երկիր։ In sequentibus nota, mancum reperiri Syncelli locum apud Goar et Scal. quod ex parte supplevit Prat. ex Ms. ut nominat, B. Sed velim scias, quod Prat. qui apud Goarum et Scal. legerat μερισμός in nominativo, postposuit eam lectionem, ac praelegit alteram commodiorem in accusativo μερισμόν, repertam, ut ait, in Ms. A. et B. attamen Interp. noster ita legit, ut legerunt Goar et Scal. ideoque vertit նշանակէ իսկ զփալէկ . . . բաժանումն, ad verb. *significat quidem Phalekum . . . Divisio*, id enim magis sonat σημαίνει τὸ Φαλὲκ . . . μερισμός. Commodior, inquam, est lectio Prati, tunc enim sonaret, նշանակէ իսկ փալէկն զբաժանումն, *significat Phalek Divisionem*, quod magis juvat ad facilem captum. Huc adde, quod obscurata est Arm. versio in vocibus interjectis τῇ Εβραίων φωνῇ. ubi cum oporteret reddi եբրայեցւոց բարբառով, videtur lectum ἡ Εβραίων φωνή, ideoque redditum in nominativo, եբրայեցւոց բարբառն, quamvis dici potest intercidisse articulum յ. nam egregie dicitur յեբրայեցւոց բարբառն pro եբրայեցւոց բարբառով. Ut ut sit, ita in hunc locum Chron. Pasch. p. 21. E. Ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Φάλεγ, διεμερίσθη ἡ γῆ. διὸ καὶ σημαίνεται Φάλεγ τῇ Εβραίων φωνῇ, Μερισμός. Κατὰ τοῦτον ἡ πυργοποιΐα συνέστη, καὶ ἀπὸ μιᾶς τῆς πάλαι διαλέκτου πολυφωνία γέγονε, καὶ ἡ καθέκαστον τῶν γλωσσῶν διαφορὰ, ὡς μέμνηται τούτων ἡ θεία γραφή. (Interp. Du Cange). » In diebus Phaleg, terra partita est: unde Phaleg Hebraeorum lingua, est Partitio (Gr. ad verbum, *significatur partitio*). Ejusdem tempestate, facta est turris aedificatio, et ab uno quod olim obtinuerat idiomate, multa linguarum genera conflata sunt, singulaeque ab invicem diversae, ut horum meminit Sacra Scriptura«. Similia, seu Eusebiana ipsà et S. Niceph. in Chronico suo descripsit totidem verbis. Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις Φαλὲκ διεμερίσθησαν. διὸ καὶ σημαίνει τὸ Φαλὲκ ὄνομα τῇ Εβραίων φωνῇ μερισμός. καὶ οὗτος πρὸ τοῦ πατρὸς τελευτᾷ. ἐπὶ τούτου ἡ πυργοποιΐα συνέστη, καὶ ἀπὸ μιᾶς τῆς πάλαι διαλέκτου πολυφωνία γέγονεν, καὶ ἡ καθ' ἕκαστον ἔθνος τῶν γλωσσῶν διαφωνία φησὶν ἡ θεία γραφή. (Interp. Goar) » In diebus Phalec homines divisi sunt ab invicem: unde et nomen Phalec divisionem (Gr. in nominat. *divisio*) Hebraeorum voce designat. Et hic prior patre moritur. Hujus tempore turris substructio caepta: et ex uno antiquo sermone varia loquendi genera deducta, et per gentes singulas linguarum diversitas enata est, ut divina scriptura testatur«. Adde Samuelem nostrum, sic in compendium Eusebii dicta redigentem. * Յաւուրս փալէկայ բաժանեցաւ երկիր. զի փալէկն բաժանումն լսի. և սա յառաջ քան զհայր իւր վախճանի։ Ա. սովաւ աշտարակաշինութիւնն եղև. և'ի միոջէ բարբառոյն 'ի բազումն բաշխեին ըստ ազգի ազգի լեզուաց նոցա. զորոց վկայեն ճոճեղէն գրոց և արտաքնոցն վիպասանք։

2 Neque nostra lectio, nec S. Niceph. haud secus ac Scalig. cognorunt illud δεύτερος apud Syncellum interim insertum, quo vult significare Phalec fuisse ordine secundum post Lamech, qui ante suum patrem mortuus est; id quod suspicamur Syncelli esse additamentum, rei declarandae causa: nam in nostro codice neque Lamech *primus*, neque *secundus* Phalec nominantur, et omissum pariter a Samuele nostro, tamquam res per se nota. Alterum vero illud

զիւր հայրն վախճանեցաւ։ Եւ սովաւ աշտարակագործութիւնն կազմեցաւ։ Եւ 'ի միոջէ բարբառոյ 'ի բազում խօսս բաժանէին. և ըստ իւրաքանչիւր ազգաց՝ ազգի ազգի լեզուք բաշխէին։ Եւ շատակեն զայս ճշեղէն գիրք. և համավկայ դաւանեն և արտաքնոյն մատեանք։ գրէ զայս բազմավէպն աղէքսանդրոս 'ի քաղդէացւոց մատենին. զնոյն ձև օրինակի և աբիդենոս. զորոց բարբառս 'ի քաղդէացւոց պատմութեանն յառաջագոյն հարի 'ի նամակի։ Եւ սակ յետ փաղեկայ,

Hujus aetate turris opificium peractum fuit: Et ab una lingua in multas divisi sunt, ac secundum unamquamque nationem diversi generis linguae dispartitae sunt. Id [1] memoriae produnt Divinae Scripturae, et idem testantur extraneorum quoque monumenta. Scribit enim hoc Polyhistor ipse Alexander in Chaldaeorum volumine; et eodem modo etiam Abydenus: quorum dicta jam antea in Chaldaeorum historia litteris mandavi. Post Phalec autem

զ. Ռագաւ լեալ ամաց ՃԼԵ ից, ծը-

VI. Ragau annum agens CXXXV [2]. ge-

τελευτᾷ (δεύτερος). Κατὰ τοῦτον ἡ πυργοποιΐα συνέστη, καὶ ἀπὸ μιᾶς τῆς (πάλαι) διαλέκτου πολυφωνία γέγονε, καὶ ἡ καθ' ἕκαστον ἔθνος τῶν γλωσσῶν διαφορά. . . .

Μετὰ δὲ τὸν Φαλέκ, Ραγαῦ γενόμενος ἐτῶν ρλέ. γεννᾷ τὸν Σερούχ, καὶ ἐπέζησεν ἔτη σζ'. μέχρις οζ'. ἔτους Ναχώρ.

πάλαι, quo signatur antiqua et prima lingua, cum constanter habeant tres Eusebii eclogarii, Syncellus scilicet, Niceph. et auctor Chron. Pasch. pro Eusebiano habendum putamus, quamquam desit in nostra lectione; potuit enim vel ex Gr. apographo, vel a cod. Arm. excidisse: itaque nec Samuel id observavit. Forte Interp. Arm. scripserat: Եւ 'ի միոջէ նախկին բարբառոյ, vel և 'ի միոջէ անտի վաղեմի բարբառոյ։

1 Sequentia usque ad Μετὰ δὲ τὸν Φαλέκ, սակ յետ փաղեկայ, omittuntur a Syncello aliisque eclogariis, utpote quae magis ad auctorem, quam ad eclogarium pertineant. Illud verò Μετὰ δὲ τὸν Φαλέκ, quod aeque legitur in Sync. et Niceph. quamvis in hoc fideliter reddiderit Goar, *At vero post Phalec*, in illo tamen phrasi usus, reddidit *Mortuo Phalec*: quae sane lata phrasis, quo familiarior est Goaro, eo magis fidem ei minuit, ac revera hic a veritate abhorret; necdum enim mortuus erat Phalec, cum Ragau genuit Seruch. Sed recte egit, quod ipse se in adnot. emendavit (si non alterius sit eruditi additio) p. 27. ad 69. » Μετὰ δὲ τὸν Φαλέκ, Non mortuo Phalec, sed ordine ad eum servato «. Praeterea observa filium Phalec a quibusdam appellari Ραγάμ, ab aliis Ραγάβ; noster ubique habuit Ραγαῦ, ut etiam apud Graecos usitatior est lectio: omitto quod a Latinis dicitur Rheu: sicut et Seruch, passim Sarug.

2 Ita omnino legit etiam Syncellus in Eusebio ρλέ. 135. neque aliter habet S. Nicephorus alter Eusebii eclogarius, sicut etiam Samuel noster inter Armenios; ita ut, sic constanter scriptum ab Eusebio fuisse minime dubitemus. Nihilominus postulat ratio, ut legatur ρλβ'. ՃԼԲ. 132. siquidem non solum ita habet communis lectio τῶν LXX. cum Arm. in Genes. sed etiam ipsius Eusebii calculus diligenter consideratus a diluvio usque ad Abraham omni ex parte hoc exigit, ut vides in tabula nostra Eusebiana. Et quidem tota difficultas in eo est, quod ex una parte luce clarius patet scribendum esse ρλβ'. ex altera vero omnino certum sit ab Eusebio scriptum fuisse ρλέ. Primum tantummodo animadverterunt viri critici Scal. Goar. Capell. et Prat. et hinc sine ulla dubitatione emendari hunc locum voluerunt. Ne omnes proferam, satis erit, quod Pratus habet pag. 460. » Numerum ve-

նանի զսերուք. և եկեաց առ նովաւ ամն մէ. մինչև 'ց հ է երորդ ամն նաքովրայ։

է. Սերուք լեալ ամաց ՃԼ-ից, ծնաւ նի զնաքովր. և եկեաց առ նովաւ ամն ՃԼ. մինչև 'ի ծ՝ երորդ ամն աբրահամու։

ը. Նաքովր լեալ ամաց հԹ-ուց, ծընանի զԹարա. և եկեաց առ նովաւ ամն ՃԺԹ. մինչև 'ի քառասնեերորդ Թ երորդ ամն աբրահամու։

Թ. Թարա լեալ ամաց հ-ից ծնանի զաբրահամ. և եկեաց առ նովաւ ամն ՃԼԵ. մինչև 'ց Լ ամն իսահակայ։

nuit Seruch: et vixit adhuc annos CCVII. usque ad annum Nachor LXX. (vel potius LXXVII) [1].

VII. Seruch annorum CXXX. generat Nachor: vixit autem postea annos CC. usque ad annum Abrahae LI.

VIII. Nachor annos natus LXXIX. generat Tharra: tum vixit adhuc annos CXIX. usque ad annum Abrahae XLIX [2].

IX. Tharra annum agens LXX. genuit Abraham: et postea vixit annis CXXXV. usque ad XXXV. annum Isaac.

Σερούχ γενόμενος ἐτῶν ρλ'. γεννᾷ τὸν Ναχὼρ, καὶ ἐπέζησεν ἔτη σ'. μέχρις νά. ἔτους Αβραάμ.

Ναχὼρ γενόμενος ἐτῶν οθ'. γεννᾷ τὸν Θάῤῥα, καὶ ἐπέζησεν ἔτη ριθ'. μέχρις οζ'. (lege μθ'.) ἔτους Αβραάμ.

Θάῤῥα γενόμενος ἐτῶν ό. γεννᾷ τὸν Αβραάμ, καὶ ἐπέζησεν ἔτη ρλέ. μέχρις λέ. ἔτους Ισαάκ.

τὸ ρλβ' ex emendatione Scaligeri et Goari substituimus pro ρλέ; quem mendosi praeferunt Mss. codices ". Sed pace dixerim doctissimorum criticorum, qui unam tantum difficultatis partem perpenderunt, unde codices, invite fortasse, culparunt; alteram minime expenderunt, ita reapse mendose ab auctore scriptum fuisse; id enim memoriae lapsu accidisse plane cernitur in continuatione calculi Eusebiani, ita ut cum semel concesserit Eusebius annos ρλέ. 135. retinendos pro ρλβ'. 132. in generatione Seruch a Ragau, pariter coactus est in aliis quoque patriarchis trium annorum variare calculum; hac enim methodo (quamquam mendosa) obitum Salae posuit anno Seruch 7. at debebat 10. Item Phalec mortuum dixit anno Seruch 75. vel 74. et debebat 77. Item annos tribuit Heber omnino 567, et debebat juxta suam rationem 564. etc. Quae omnia uniformiter lecta in Graec. et Armen. quis dixerit librariorum esse menda? quin potius ab auctore sponte in hoc erratum; qui error procedit a praedicto errore vel invite admisso, quia memoria, ut diximus, eum fefellit. Haec contra auctorem nostrum, ut veritas postulare videbatur, dicenda nobis fuerunt, ut in aperto sit fides Mss. Gr. et Arm. autographum ipsum prae se ferentium; et pariter ut notetur minus certa ea quorundam criticorum conjectura, qua omnes errores, quos deprehendunt, quasi a librariis profectos, emendare aggressi sunt. Tandem scias velim, quod quamvis correctius edidit Prat. in textu et in tabula sua 132 annos Ragau in generando Seruch, nihilominus corrupte duxit calculum suum in ipsa tabula ad mortem Salae; quasi supponeret praedictos annos Ragau non 132, sed 135. id est palinodiam canere.

1 Facile irrepsit in Arm. cod. հ երորդ pro հէ երորդ, quod postulat tam recta ratio, quam Gr. lectio οζ'. idemque probat Samuel noster juxta accuratiora exemplaria, quae exhibent հէ. ubi nonnulli codices (etsi antiqui) minus recte habent հԼ.

2 Apud Syncellum corrupte hic οζ', repetita, ut videtur, a librariis supralaudata lectione: erudite itaque monuerunt Goar, et Prat. mutandum hunc numerum in μθ'. 49. ut reapse habet Eusebius noster. Scaliger vix advertit mendum; eum imitatus Capellus aberrat a recto calculo in suis tabulis.

Ժ. Աբրահամու ամն առաջնորդ։ Այս էր հրէից ազգին նախնի նահապետ։ Ընդ սովաւ ասորեստանի և ամենայն ասիացւոց թագաւորեաց Նինոս, և Շամիրամ։

Յամսին 'ի ջրհեղեղէն յառաջին ամն աբրահամու լինին ամք ջեբ։ էին և յադամայ մինչև ցջրհեղեղն ամք։ սմխբ։ և ընդ ամենայն միանգամայն լինին վՀՁԴ։

x. Abrahae annus primus. Hic fuit gentis Judaeorum primus Patriarcha. Hujus aetate Assyriae et universae Asiae imperavit[1] Ninus, et Semiramis.

Simul a diluvio ad primum annum Abrahae sunt anni DCCCCXLII. Jam erant etiam ab Adam usque ad diluvium anni MMCCXLII. Simul omnes itaque sunt MMMCLXXXIV (anni).

Ըստ ըստ հրէական եբրայեցւոցն՝ յերկրորդ ամն յետ ջրհեղեղին։

Juxta vero (exemplar) Hebraicum, quod apud Judaeos est, Anno secundo post Diluvium.

ՀՐԷՈՑՆ։

JUDAEORUM.

Ա. Սեմ որդի Նոյի ծնանի զարփաքսադ։ և եկեաց առ նովաւ ամն Հ. մինչ'ց Ծ երորդ ամն յակոբայ։

I. Sem Noe filius generat Arphaxad: vixitque adhuc annos D. usque ad L.[2] annum Jacob.

Ἀβραὰμ ἔτος πρῶτον. Οὗτος ἦν ὁ τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους προπάτωρ. Κατὰ τοῦτον Ἀσσυρίας καὶ τῆς Ἀσίας πάσης ἐβασίλευσε Νῖνος, καὶ Σεμίραμις.

Ὁμοῦ ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ ἐπὶ τὸ πρῶτον ἔτος Αβραὰμ ἔτη ,υμβ'. Ἦν δὲ τὰ ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ ἐπὶ τὸν κατακλυσμὸν ἔτη ,βσμβ'. Τὰ πάντα συνάγεται ἔτη ,γρπδ'.

Κατὰ δὲ τὸ παρὰ Ἰουδαίοις Ἑβραϊκόν, Ἔτους δευτέρου μετὰ τὸν κατακλυσμόν.

Σὴμ υἱὸς Νῶε γεννᾷ τὸν Ἀρφαξάδ, καὶ ἐπέζησεν ἔτη φ'. μέχρις τοῦ νέ. ἔτους (lege ν'. ἔτους) Ιακώβ.

1 թագաւորեաց, in singulari, *regnavit*; non aliter habetur in Gr. ἐβασίλευσε, quod tamen Romanis auribus accommodare volens Prat. reddidit *imperabant*, in plur. eo quod de duobus sit sermo· sed poterat singulari quoque verbo uti, quod praecipue ad Ninum pertinet, et pro Semiramide iterum subauditur.

2 Mendosa r. lectio Sync. apud Goarum et Scal. νέ. 55. itaque cum recta ratio suadebat legere solummodo ν'. 50. ita absolute emendavit Prat. sicut etiam Goar monuerat in adnot. Ratio emendationis satis patet tam in Eusebio nostro, quam in tabula nostra: causa verò mendi fuit in Gr. Sync. (quamquam id latuit criticos) sequens vox ἔτους, cujus prima litera iterata, antecedentem numerum ν', effecit νέ. ita ut pro ν' ἔτους, facile irrepserit νέ. ἔτους.

Բ. Արփաքսադ լեալ ամաց լԵ ից, ծնանի զսաղա. և եկեաց առ նովաւ ամն նԳ. մինչև 'ց խԸ ամն սահակայ։

II. Arphaxad annos natus xxxv. generat Sala: et vixit adhuc annos ccccciii. usque ad xlviii. annum Isaac.

Գ. Սաղա լեալ ամաց երեսնից, ծընանի զԵբեր. և եկեաց առ նովաւ ամն նԳ. մինչև 'ց ըԹ ամն յակոբայ։

III. Sala cum esset annorum triginta, generat Heber: vixitque postea annos ccccciii. usque ad xviii.[1] annum Jacob.

Դ. Եբեր լեալ ամաց լԴ ից, ծնանի զփաղեկ. և եկեաց առ նովաւ ամն նԸ. մինչև 'ցհԹ ամն յակոբայ։

IV. Heber natus annos xxxiv. genuit Phalec: tum vixit adhuc annis ccccxxx. usque ad lxxix.[2] annum Jacob.

Ե. Փաղեկ լեալ ամաց Լ, ծնանի զՀռաւ գաւ. և եկեաց առ նովաւ ամն մԹ. մինչև 'ի խԸ ամն աբրահամու։

V. Phalec annum agens xxx. genuit Ragau: et vixit adhuc annis ccix. usque ad xlviii. annum Abraham.

Զ. Ռագաւ լեալ ամաց լԲ ուց, ծընանի զսերուք. և եկեաց առ նովաւ ամն մԷ. մինչև 'ց հԸ ամն աբրահամու։

VI. Ragau annos natus xxxii. genuit Seruch: vixitque postea annis ccvii. usque ad lxxviii. annum Abraham.

Է. Սերուք լեալ ամաց Լ, ծնանի զնաքորը. և եկեաց առ նովաւ ամն ՈՐ. մինչև 'յ ՃԱ ամն սահակայ։

VII. Seruch annorum cum esset xxx. generat Nachor: et vixit adhuc annis cc. usque ad i. annum[3] Isaac.

Ἀρφαξὰδ γενόμενος ἐτῶν λέ. γεννᾷ τὸν Σαλὰ, καὶ ἐπέζησεν ἔτη υγ'. μέχρι μή. ἔτους Ισαάκ.

Σαλὰ γενόμενος ἐτῶν λ'. γεννᾷ τὸν Ἔβερ, καὶ ἐπέζησεν ἔτη υγ', μέχρις ιή. (Scal. μή.) ἔτους Ιακώβ.

Ἔβερ γενόμενος ἐτῶν λδ'. γεννᾷ τὸν Φαλὲκ, καὶ ἐπέζησεν ἔτη υλ'. μέχρι οθ'. (Scal. θ'.) ἔτους Ιακώβ.

Φαλὲκ γενόμενος ἐτῶν λ'. γεννᾷ τὸν Ραγαῦ, καὶ ἐπέζησεν ἔτη σθ'. μέχρι μή. ἔτους Ἀβραάμ.

Ραγαῦ γενόμενος ἐτῶν λβ'. γεννᾷ τὸν Σεροὺχ, καὶ ἐπέζησεν ἔτη σζ'. μέχρις οή. ἔτους Ἀβραάμ.

Σεροὺχ γενόμενος ἐτῶν λ'. γεννᾷ τὸν Ναχὼρ, καὶ ἐπέζησεν ἔτη σ'. μέχρι πρώτου ἔτους Ισαάκ.

1 Iteratum mendum Gr. textus apud Sync. μέχρι μή, Scaliger iterum sibi conciliavit; mendum, inquam, a praecedenti generatione mutuatum: at nonnulli codices Syncellani, teste Prato, rectius ferunt ιή. 18. ut constanter fert et lectio nostra in Arm. ac reapse postulat continuatio praesentiscalculi, ut vides in Tabula quinta.

2 Hic solus Scaliger tertio laborat mendo, legit enim in Gr., θ'. 9. pro οθ'. 79. quod praeferunt Goar. et Prat. accurate juxta auctorem nostrum; neque aliter exigit recta ratio totius calculi: consule tabulam praedictam.

3 Sic constanter exhibet et Sync. per integram vocem πρώτου, usque ad *primum* annum α:

Ը. Նաքորը լեալ ամաց իլԹ ուց, ծը-
նանի զԹարա. և եկեաց առ նո-
վաւ ամն ՀԺԹ. մինչև 'ցիսԹ ամն
աբրահամու։

Թ. Թարա լեալ ամաց Հ ից, ծնանի
զաբրաամ. և եկեաց առ նովաւ
ամն ՀԵ (ՀԷ). մինչև 'ց ԼԵ ամն սա-
հակայ։

Ժ. Աբրահամու ամն առաջին։
Միանգամայն 'ի ջրհեղեղէն ցա-
ռաջին ամն աբրաամու ամք մՂԲ։
Այս ընդ ամենայն՝ յադամայ ամք
ռՉԽԸ։ Այրկբան է 'յ Հ իցն Թարգ-
մանուԹենէն ամօք ռմԼԵ իւք։

VIII. Nachor natus annos XXIX. genuit Tharra: et superstes fuit annis CXIX. usque ad XLIX. Abrahae annum.

IX. Tharra annum agens LXX. generat Abraham, et supervixit annis CV. (lege CXXXV.) [1] usque ad XXXV. annum Isaac.

X. Abrahae annus primus.
Simul a diluvio ad primum annum Abrahae anni CCXCII. Omnes autem ab Adam anni MDCCCCXLVIII. Discordat a LXX. versione annis MCCXXXV. [2]

Ναχὼρ γενόμενος ἐτῶν κθ'. γεννᾷ τὸν Θάῤῥα, καὶ ἐπέζησεν ἔτη ριθ'. μέχρι μθ'. ἔτους Ἀβραάμ.

Θάῤῥα γενόμενος ἐτῶν ὁ. γεννᾷ τὸν Ἀβραάμ, καὶ ἐπέζησεν ἔτη ρλέ, μέχρι λέ. ἔτους Ισαάκ.

Ἀβραὰμ ἔτος πρῶτον.

Ὁμοῦ τὰ ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ ἐπὶ τὸ πρῶτον ἔτος Αβραὰμ ἔτη συβ'. Τὰ δὲ πάντα ἀπὸ Ἀδὰμ ἔτη, ϡυμή. Διαφωνεῖ πρὸς τὴν τῶν Ο'. ἑρμηνείαν ἔτεσι ϡασλέ.

ubi tamen adversatur Prat, dicens. « Δευτέρου dicendum fuit, non πρώτου « : atque eo consilio absolute reposuit in Latina sua interpretatione *Secundum*; at sine sufficienti ratione, ita ut posset aeque sustinere *primum*, et *secundum*, siquidem ultimus annus Seruch 230, congruit cum anno Abraham 101. qui annus non absurde potest appellari tam *primus*, quam *secundus* Isaac annus: et quidem Eusebius supponit Isaac natum anno Abrahae 100, nihilo tamen minus tam centesimum, quam centesimum primum Abrahae annum, primum voluit nominari Isaac, nempe completum.

1 Pro ՀԵ 105. legendum omnino ՀԼԵ. 135. ut patet ex Gr. Sync. ρλέ. Adde quod etiam Arm. supra in computatione τῶν LXX. habuerat constanter ՀԼԵ. atqui nulla datur differentia in annis Tharae inter Jud. et LXX. juxta Eusebii sententiam: id facile colligitur etiam ex additis annis ԼԵ. 35. Isaac, qui 100. anno Abrahae natus est, et consequenter usque ad id tempus anni Tharae sunt 135. post natum Abraham: omnino 205.

2 Pariter etiam in Gr. legit Sync. ϡασλέ. 1235. ex quo patet genuinum Eusebianum esse textum; et quamvis continuata collectio annorum magis postulare videatur annos 1236. dicendum tamen quod Eusebius incompletos hos ducens, completos annos dixerit 1235. vel ex una alteraque parte exclusive, non inclusive dinumerarit, de more suo. Verum haec ratio Pratum minime persuasit, cum omnino voluerit legi 1236. atque, ut voluit, ita absolute emendavit in sua Latina interpretatione, MCCXXXVI. his in adnot. Gr. subjectis: » Ratio postulat ut legamus ϡασλϛ. ut in interpretatione nostra fecimus « . Verùm bona venia doctissimi viri (alioquin omnino commendabilis) dixerim, cur pro lubidine toties mutare ipsam lectionem aggreditur? non ne satis erat in adnot. propriam declarare sententiam? sed minus fortasse hic deliquit, quia Gr. textum intactum reliquit, quem alibi non semel corrumpere tentaverat. Et quidem hoc est quorundam criticorum mos deplorandus (ne quid gravius dicam), ut vix aliquid patiantur, quin vel in textu,

Իսկ ըստ Սամարացւոց Եբրայեանէն՝ յերկրորդ ամին յետ Լրհեղեղէն.

Juxta autem Hebraicum Samaritarum (codicem), Anno secundo post diluvium.

ՍԱՄԱՐԱՑԻՈՑ։

SAMARITARUM.

ա. Սէմ որդի Նոյի ծնանի զարփաքսադ. և եկեաց առ նովաւ ամս Ն. մինչև 'ի Ճա ամն փաղեկայ։

բ. Արփաքսադ լեալ ամաց ՃԼԵ ից, ծնանի զսաղա. և եկեաց առ նովաւ ամս Ճ (յգ). մինչև 'յ ԼԹ ամն փաղեկայ։

գ. Սաղա լեալ ամաց ՃԼ ից, ծնանի զեբեր. և եկեաց առ նովաւ ամս Ճ (յգ). մինչև 'յ ԼԹ ամն ռագաւայ։

I. Sem filius Noe generat Arphaxad: vixitque postea annos D. usque ad CI. annum Phalec.

II. Arphaxad natus annos CXXXV. [2] genuit Sala: vixitque adhuc annis LXXX. (lege CCCIII.) [3] usque ad XXXIX. annum Phalec.

III. Sala annum agens CXXX. genuit Heber: vixitque adhuc annos LXXX. (lege CCCIII.) [4] usque ad XXXIX. annum Ragau.

Κατὰ τὸ Σαμαρειτῶν Ἑβραϊκόν, Ἔτους β'. μετὰ τὸν κατακλυσμόν,

Σὴμ υἱὸς Νῶε γεννᾷ τὸν Ἀρφαξάδ, καὶ ἐπέζησεν ἔτη φ'. μέχρι ρά. ἔτους Φαλέκ.

Ἀρφαξὰδ γενόμενος ἐτῶν ρλ' (lege ρλέ) γεννᾷ τὸν Σαλά, καὶ ἐπέζησεν ἔτη τγ'. μέχρι λθ'. ἔτους Φαλέκ.

Σαλὰ γενόμενος ἐτῶν ρλ'. γεννᾷ τὸν Ἔβερ, καὶ ἐπέζησεν ἔτη τγ'. μέχρι λθ'. ἔτους Ραγαῦ.

vel saltem in interpretatione emendare pro lubidine praesumant; quorum utrumque damnandum. Etenim cum non omnes, qui legunt, possint intelligere Gr. textum, paucique reperiantur, qui adnotationes ipsas ubique, siquae tamen fuerint, consulant, Latinam tantum interpretationem evolvunt; quo accidit, ut plerumque Interpretis inventio pro auctoris ingenio accipiatur, et illa sit loco authentici testimonii apud posteros; quod non semel experti sumus.

1 Համարացւոց, probat lectionem Prati ad fidem, ut ait, Ms. B. Σαμαρειτῶν; cum Edd. minus certe praeferant Σαμαρικόν.

2 Optima lectio, cui suffragatur et textus Samaritanus: corrupte ergo codices Syncellani praebent ρλ'. 130. pro ρλέ. 135. ut bene animadverterunt ejus etiam editores Scal. et Goar. sicut etiam Capellus; quibus confisus Prat. edidit in ipso Gr. textu correcte ρλέ.

3 Hic contra, Gr. lectio Sync. accurate habet τγ'. 303. Arm. corrupte Ճ. 80. nescio an Interp. noster in suo apographo legerit π'. 80. pro τγ'. 303. an librarius Arm. scripserit Ճ. 80. pro յգ. 303. quod et iterum fecit in sequenti generatione.

4 Item, ut mox diximus, simili amanuensium errore irrepsit, vel π'. pro τγ', vel Ճ. pro յգ. consule tabulam sextam, ubi emendatum invenies calculum ad accuratam summam Eusebii accommodatum.

Դ. Եբեր լեալ ամաց ՃԼԴ ից, ծնաւ զՓաղէկ. և եկեաց առ նովաւ ամն ՃԽ(ՄԷ). մինչև 'ի ՃԽ ամն ռաւ գաւաց։

Ե. Փաղէկ լեալ ամաց ՃԼ ից, ծնաւ զՌաղաւ. և եկեաց առ նովաւ ամն ՃԹ. մինչև 'ի ՃԹ ամն ռաւ գաւաց։

Զ. Ռաղաւ լեալ ամաց ՃԼԲ ուց, ծնանի զսերուք. և եկեաց առ նովաւ ամն ՄԷ. մինչև 'ց ՀԷերոդ ամն նաքաւրայ։

IV. Heber annorum CXXXIV. genuit Phalec: et superstes fuit annis CC. (supple LXX.) [1] usque ad CXL. annum Ragau.

V. Phalec annos natus CXXX. genuit Ragau: vixitque postea annis CIX. [2] usque ad CIX. annum Ragau.

VI. Ragau annum agens CXXXII. genuit Seruch: vixitque adhuc annos CCVII. [3] usque ad LXXVII. annum Nachor.

Ἔβερ γενόμενος ἐτῶν ρλδ'. γεννᾷ τὸν Φαλὲκ, καὶ ἐπέζησεν ἔτη σό. μέχρι ρμ'. ἔτους Ραγαῦ.

Φαλὲκ γενόμενος ἐτῶν ρλ'. γεννᾷ τὸν Ραγαῦ, καὶ ἐπέζησεν ἔτη ρθ'. μέχρι ρθ'. ἔτους Ραγαῦ.

Ραγαῦ γενόμενος ἐτῶν ρλβ'. γεννᾷ τὸν Σερούχ, καὶ ἐπέζησεν ἔτη σζ'. μέχρις οζ'. ἔτους Ναχώρ.

1 Ignoratur, Interpres ne noster legerit in Gr. σ'. ideoque reddiderit ՃԽ 200. an potius librarius Arm. pro ՃԽ. σό. 270. (ut exhibet Gr. lectio Sync.) oscitanter exscripserit solum ՃԽ Quodvis dicas, errore haec lectio profecto non caret, atque ideo ad normam Gr. reducenda omnino est, id enim postulat sequens annus Ragau 140. cui comparatur ultimus annus Heber: consule tabulam sextam, ut minime dubites de rei veritate. De hoc tantum dubitari potest, nempe quod si Heber vixit usque ad annum Ragau 140. ut Eusebius affirmat, etiam ad octavum annum Seruch filii Ragau pervenerit necesse est, cum is natus sit anno patris, ut pergit Eusebius, 132. quare ergo auctor non dixit vixisse Heber usque ad 8. annum Seruch, sed potius voluit ejus patris annos in medium proferre? Neque frustra id quaeritur, cum in reliquis omnibus fere generationibus soleat Eusebius cum minori aetate conferre anteriores. Haec sane disquisitio certam hujus numeri notitiam infirmare videretur, nisi aliunde robur haberet. Verum tandem dicendum est, quod melius fecisset Eusebius, si annum Seruch 8. memorasset; non tamen male egit, cum induxit annum Ragau 140. qui cohaeret cum 8. Seruch.

2 Integrè id ipsum noscit Sync. ἔτη ρθ'. apud Goarum, quamvis Scal. ut minime necessarium suppresserit; cui adhaerere videtur Prat. ubi ait: „Apud Scaligerum desunt haec, ἔτη ρθ'. quae nec necessaria sunt". Omnino tamen retinenda ac fideliter observanda, ut accurate assignemus annorum numerum, quibus conficitur summa aetatis singulorum Patriarcharum, (quamquam id colligi potest ex iisdem sequentibus annis Ragau:) aliter, eadem de causa omittenda essent similia, quae etiam infra in Nachor et Tharra occurrunt annorum spatia, tanquam quae redundant; quae tamen vel ipse Scal. retinuit, neque Prat. ut non necessaria, exprobravit.

3 Ita constanter habet etiam Sync. in Mss. et Edd. σζ'. 207. „Sed (urget Prat. in adnot. p. 470) legendum omnino est ἔτη ρζ'". sc. 107. quod absolute in Lat. interpretatione sua expressit. Cur ita legendum esse dixeris? geminas affert rationes. „Nam ita, inquit, mors Ragau incidet in annum LXXVII. Nachor. Praeterea CVII. annos postquam genuerat, diserte tribuit Ragau textus hodiernus Samaritanus". Toto coelo errat vir criticus quoad primam suam causam, quapropter et secunda facile ruit; non enim *ita*, scilicet admissa nova lectione ρζ', mors Ragau incidet in annum LXXVII. Nachor, sed magis retenta genuina lectione Eusebii σζ'. siquidem Ragau natus est juxta Samaritanam

Է. Սերուք լեալ ամաց ՃԼԵ, ծնաւ նի զնաքովր. և եկեաց առ նովաւ ամն Ճ. մինչև 'ց իւն ամն աբրա համու (Խարայէ):

Ը. Նաքովր լեալ ամաց ՀԹ. ծնաւ նի զԹարա. և եկեաց առ նովաւ ամն կԹ. մինչև 'ի կԹ երորդ ամն Թարայի:

Թ. Թարա լեալ ամաց Ղ, ծնանի զաբրահամ. և եկեաց առ նովաւ ամն ՀԵ. մինչև ց ՀԵ ամն աբրահամու:

Ժ. Աբրահամու ամն առաջին:
Յ միասին 'ի ջրհեղեղէն ցառա-

VII. Seruch annorum CXXX. genuit Nachor: et superstes fuit annis C. usque ad XXI. annum Abrahae [1] (correctius, Tharrae).

VIII. Nachor annum agens LXXIX. generat Tharra: et vixit postea annos LXIX. usque ad LXIX. annum Tharrae.

IX. Tharra cum esset annorum LXX. genuit Abraham: vixitque adhuc annos LXXV. usque ad LXXV. annum Abrahae.

X. Abrahae annus primus.
Simul a diluvio ad primum annum

Σερούχ γενόμενος ἐτῶν ρλ'. γεννᾷ τὸν Ναχὼρ, καὶ ἐπέζησεν ἔτη ρ'. μέχρι κά. ἔτους Ἀβραὰμ (vel potius Θάῤῥα).

Ναχὼρ γενόμενος ἐτῶν οθ'. γεννᾷ τὸν Θάῤῥα, καὶ ἐπέζησεν ἔτη ξθ'. μέχρι ξθ'. ἔτους Θάῤῥα.

Θάῤῥα γενόμενος ἐτῶν ό. γεννᾷ τὸν Ἀβραὰμ, καὶ ἐπέζησεν ἔτη οέ. μεχρι οέ. ἔτους Ἀβραὰμ.

Ἀβραὰμ ἔτος πρῶτον.

Ὁμοῦ ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ ἐπὶ τὸ πρῶτον ἔτος Ἀβραὰμ ἔτη

tabulam anno post diluvium 531. (ut etiam Prat. fatetur in sua tabula), mortuus est autem anno 870, ut iterum ipse affirmat; quorum spatium efficit annos 339. ex quibus demptis annis 132 ante procreationem filii, remanent anni 207. non vero 107. ergo ut corrupta est lectio hodierna Samaritana, ita accurata illa Eusebii: quo et alter calculus certus redditur, quoniam Nachor natus est anno post diluvium juxta Samar. 793. ut confirmat etiam Prat. in tabula sua. Ragau vero, ut diximus, mortuus est anno 870. quorum spatium constituit annos 77. Sed in eo fallitur Prat. quod supponit Ragau omnino vixisse annos 239. atque ita diserte apponit in Tabula sua, eo quod sic repererit in hodierno textu Samaritano; quae tamen suppositio militat contra se, cum minime cohaereat supradictae supputationi quam ipse usurpat ad normam Eusebii; ita ut necesse habeat textum Samar. hodiernum emendare ad normam Eusebii potius quam Eusebium ei accommodare. Breviter dicam, textus hodiernus Samarit. confundit annos Phalec 239, cum annis filii sui Ragau; sive idem textus Judaicum sequitur exemplar, quod ambobus annos pariter assignat 239. at Eusebius certam lectionem Samaritanam eam esse impraesentiarum cernuit, quae cum lectione τῶν LXX. convenit, in 339. annis Ragau.

1 Tam Interp. Arm. quam Sync. aequè legerunt in Eusebio Ἀβραὰμ, sed reapse Eusebius scripserat, vel saltem debuit scribere Θάῤῥα, ut recta postulat ratio, suusque calculus; vide in tabula sexta. Id satis animadvertens Goar, emendavit Graecum textum, in margine tantum, apposito nomine Θάῤῥα, ac Latinam interpretationem emendate reddidit *Thara*. Prat. vero ipsum Gr. textum fidenter interpolavit: fidenter, inquam, non ita fideliter; eum debuisset aut parenthesi, aut in adnot. potius signare emendationem, quàm ipsum textum, quamvis emendate, interpolare. Aliter, sublata hac regula, nullus editor antiquorum codicum fidem integram unquam mereretur.

ջին ամն աբրահամու՝ ամք ջեր. որ-
ապ առ Եօթանասնից թարգմանու-
թեանն էր։

Եւ արդ՝ միաբանին ընդ մերում
ընթերցուածիս, որ 'ի շամրտացւոց
եբրայական գիրքն կրին, ըստ առա-
ջին ամացն աբելութեանց՝ նախ քան
զսրդէծնութիւնն. և երկբան են առ
հրէից եբրայականն ամք ոճ իւք.
քանզի էին 'ի ջրհեղեղէն և ցառա-
ջին ամն աբրահամու՝ որ ըստ հրէից
գրոց ամք մղ։ Իսկ եթէ երևին ըստ
բուն հնոյ եբրայական օրինացն, որ
մինչև ցայժմ իսկ առ շամրտացիսն
ողջ պահեալ գտանին, միաբան Եօ-
թանասնիցն թարգմանութեան, որք
'ի ջրհեղեղէն և ցաբրահամ ըստ հա-
րիւրաւոր ամացն որ առաջի կան, և
ըստ նոցին թուոց որդիս ծնանէին,
որ բանք 'ի դէպ իցեն ասել՝ զայնչափ
երիցագոյնսն և բազում ամս քան
զիւրեանց յետինսն կեցեալ, վաղվա-
ղասէր գալ յորդէծնութիւն. և ոչ ա-

Abrahae anni DCCCCXLII. quot (anni nimirum) erant in Septuaginta versione.

Congruit itaque cum nostra lectione, quae apud Samaritas habetur Hebraica Scriptura, quoad priores annorum traditiones [1], qui generationem filiorum praecedunt; discordat autem respectu Hebraici Judaeorum (exemplaris) annis DCL. erant enim a diluvio ad primum annum Abrahae juxta Judaeorum Scripturam anni CCXCII. Quoniam igitur cernitur juxta primigeniam antiquam legem Hebraeorum hucusque apud Samaritas integre asservatam, haud secus ac Septuaginta versionem, eos, qui a diluvio usque ad Abraham fuerunt, ad aequalitatem centenariorum annorum, qui adsunt, et (tunc demum) juxta eorum (annorum) numerum filios generasse; quomodo potest dici, tam antiquiores, et pluribus annis viventes

ριμβ', ὁπόσα ἦν καὶ κατὰ τῶν Ο' ἑρμηνείαν.

Συνᾴδει τοίνυν τῇ παρ' ἡμῖν ἀναγνώσει ἡ παρὰ Σαμαρείταις φερομένη Ἑβραϊκὴ γραφὴ κατὰ τὰς πρώτας τῶν ἐτῶν ἀποδόσεις, τὰς πρὸ τῆς παιδοποιΐας. διαφωνεῖ δὲ πρὸς τὸ Ἰουδαίων Ἑβραϊκὸν ἔτεσι χν'. ἦν γὰρ τὰ ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ ἐπὶ τὸ πρῶτον ἔτος Αβραὰμ κατὰ τὴν τῶν Ἰουδαίων γραφὴν ἔτη συβ'. Ἐπεὶ τοίνυν φαίνονται κατὰ τὸ παλαιότατον Ἑβραϊκὸν, ὃ δὴ παρὰ Σαμαρείταις ἔτι καὶ νῦν σώζεται, τῇ τῶν Ο' ἑρμηνείᾳ συμφώνως, οἱ ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ καὶ ἐπὶ Ἀβραὰμ μετὰ τὰς προκειμένας τῶν ἐτῶν ἑκατοντάδας καὶ τὸν ἐπὶ τούτοις ἀριθμὸν παῖδας ποιησάμενοι, ποῖος ἐρεῖ λόγος τοὺς τούτων πρεσβυτέρους, καίπερ ἔτεσι πολὺ πλείοσι τῶν μετὰ ταῦτα βεβιωκότας, τάχιστα ἐπὶ τὴν παιδοποι-

1 Arm. potest etiam verti commodius, *quoad priorum annorum editiones*, sed tamen respectu Gr. τὸ առաջին copulandum cum աբելութեանց, neque cum ամաց; aliter legendum esset in Gr. κατὰ τὰς πῶν πρώτων ἐτῶν ἀποδόσεις, pro eo, quod nunc legitur κατὰ τὰς πρώτας τῶν ἐτῶν ἀποδόσεις: ut ut sit, cuncta haec cum sequentibus tam libere Goar in latinum transtulit, ut omnino differat a nostro textu, qui fere ad verbum cum Gr. congruit.

ռաւել ըստ եօթանասնից համարելոյ ժամանակն։ Այլ զայն իսկ ցածուն խորհուրդք բերին իմանալ, զի հարկ է խոստովան լինել՝ թէ 'ի հրէից ոչ երբն սխալ է յաղամայ մինչև ցաբրահամու ժամանակն, բաց յերիցն, զյարեդեանցն ասեմ։ Իսկ առ 'ի շամուտացւոցն՝ միայն մինչև ցջրհեղեղն. քանզի 'ի ջրհեղեղէն մինչև ցաբրահամ միաբանք գտանին ամքն կրելոյ առ 'ի յեօթանասնից աւանդեալ ամացն դրոշմաւորութեան։

quàm sui posteri, citius filiis procreandis operam dedisse, ac non potius (id fecisse) juxta rationem temporis a Septuaginta recognitam? Id ipsum profectò et matura cogitatio [1] exhibet intelligendum; ita ut fateri necesse sit, quod in Judaeorum scriptura ab Adam usque ad Abrahae tempora erratum sit, praeter tres illos, Jaredi inquam comites. Samaritanum autem (exemplar errasse) tantummodo usque ad diluvium: etenim a diluvio [2] usque ad Abraham anni iidem reperiuntur cum annorum descriptione apud Septuaginta tradita [3].

Եւ արդ՝ կարի իսկ յայտ է, թէ հրէից եբրայականն սխալ է. քանզի այնպէս զնոյն ձև 'ի ժամանակն աբրահամու և նոյի գումարէ զթիւն,

Porrò satis clarè constat erratum esse in Judaeorum (exemplari) Hebraico: namque eadem ratione temporibus Abrahae et Noe numerum col-

ἴαν ἐλθεῖν, καὶ μὴ μᾶλλον κατὰ τοὺς παρὰ τοῖς Ο'. σεσημειωμένους χρόνους; τούτων δ' οὐ καὶ ὁ σώφρων λογισμὸς ὑποβάλλει νοεῖν, ὥστε ἀνάγκη διημαρτῆσθαι ὁμολογεῖν τὴν μὲν παρὰ Ἰουδαίοις γραφὴν ἐν τοῖς ἀπὸ Ἀδὰμ καὶ ἐπὶ Ἀβραὰμ χρόνοις, ἐκτὸς τριῶν περὶ τὸν Ἰάρεδ, τὴν δὲ παρὰ Σαμαρείταις ἐν τοῖς ἀπὸ Ἀδὰμ καὶ ἐπὶ τὸν κατακλυσμὸν μόνοις. τὰ γὰρ ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ καὶ ἐπὶ τὸν Ἀβραὰμ ἔτη σύμφωνα εὕρηται τῇ παρὰ τοῖς Ο'. φερομένῃ τῶν ἐτῶν σημειώσει.

Ἄντικρυς δὲ φαίνεται διημαρτημένως ἔχειν τὸ παρὰ Ἰουδαίοις Ἑβραϊκόν. συνάγει γὰρ κατὰ τὸ αὐτὸ τοῖς χρόνοις τὸν Ἀβραὰμ

1 Ցածուն՝ quamvis apprime sonat *humilis*, *vilis*, verum sumitur etiam pro *modesto*, *sobrio*, *vigili*, ac *prudenti*, quare et hic ex serie verborum significat *prudens* vel *matura*, sicut etiam Gr. habet ὁ σώφρων λογισμὸς (որ է՝ զգաւն. կամ խոհական խորհուրդ), quod apud Goarum *humanus sensus* exprimitur, et apud Prat. *recta ratio*.

2 'Ի ջրհեղեղէն in casu ablativo, probat genuinam lectionem Prati juxta Ms. B. ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ: quod et Goar in margine notaverat erudite, interim in textu corrupte habens ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ: ubi Scal. magis depravate legit ἐπὶ τὸν κατακλυσμόν, quo sensus evertitur.

3 Ludovicus Capellus in Chron. Sacr. p. 7. ad tab. IV. haec habet. » Cur autem, inquit, hic potiùs, quàm in antecedentibus decem Patriarchis, qui ante Diluvium vixerunt, Samariticus codex sequutus sit calculum τῶν LXX, non verò Hebraeum codicem, causam divinare non possum«: nunc discere causam poterat ab Eusebio, si tamen audire volet; quod dubitamus, cum Capellus omnino imminuere studeat auctoritatem lectionis Septuaginta; sicut Eusebius plus aequo Judaicam accusat.

զոր և ՝ի՛ մի՝ ի պատմութեանց յանդիման կացուցանէ։ Զի եթէ ըստ հրէից գրոց՝ ի ջրհեղեղէն և ցաբրահամ գտանին ամք մՂբ. քանզի էր կեաց Նոյ ըստ նոցա համարոյն յետ ջրհեղեղին ամն յԾ, յայտ է թէ ճգեաց զկեանսն մինչև ցյինսներորդ և ութերորդ ամն աբրահամու։ Բայց մարթի և այլազգ՝ի վերայ հասանել յոռութեան հրէից օրինակացն, յերեսնեւեանսն գրելոյ յառաջ քան զաբրահամ յորդէծնութիւնս գալ. յորժամ և ոչ որ յետ աբրահամուն պատմեցին՝ գտանին նախ քան զերեսուն ամ եկեալ յորդէծնութիւն։

Եւ արդ՝ յամենայն կողմանց իսկ յայտ է, թէ եօթանասնիցն թարգմանութիւն՝ի հին և յանսխալ օրինակաց եբրայեցւոցն թարգմանեալ։

ligit, quod vix uila[1] historiarum exponit. Si enim secundum Judaeorum scripturam a diluvio usque ad Abraham reperiuntur anni ccxcii. siquidem juxta eorum supputationem vixit[2] Noe post diluvium annos cccl. manifestum erit (eumdem) vitam produxisse usque ad quinquagesimum octavum annum Abrahae. Verùm alio etiam modo licet Judaeorum exemplarium pravitatem deprehendere; (nempe ex eo) quod illos, qui Abraham praecesserunt, annos triginta natos liberis operam dedisse scribunt; quando nec eos quidem, qui post Abrahamum referuntur[3], ante trigesimum annum liberis procreandis operam dedisse reperies.

Constat itaque omni ex parte interpretationem Septuaginta ex antiquis et incorruptis Hebraeorum exemplaribus desumptam fuisse; ideo-

καὶ τὸν Νῶε, ὅπερ οὐδεμία παρίστησιν ἱστορία. Εἰ γὰρ κατὰ τὴν Ἰουδαίων γραφὴν ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ καὶ ἐπὶ Ἀβραὰμ ἔτη τυγχάνει συβ', ἔζησεν δὲ Νῶε κατὰ τοὺς αὐτοὺς μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ἔτη τύ, δῆλος ἐστι παρατείνας τὴν ζωὴν μέχρι νή. ἔτους Ἀβραάμ. Ἔστι δὲ καὶ ἄλλως τὴν ἀτοπίαν συνιδεῖν τῶν παρὰ Ἰουδαίοις ἀντιγράφων, ἀπὸ τοῦ τριακονταετεῖς ἀναγράφαι τοὺς πρὸ τοῦ Ἀβραὰμ πεπαιδοποιημένους, ὁπότε οἱ μετὰ τὸν Αβραὰμ ἱστοροῦνται πρεσβύτεροι τῶν λ', ἐτῶν ἐπὶ τὴν παιδοποιΐαν ἐλθεῖν.

Πανταχόθεν τοιγαροῦν τῆς τῶν Ο'. ἑρμηνείας ἐκ παλαιᾶς, ὡς ἔοικε, καὶ ἀδιαστρόφου Ἑβραίων γραφῆς μεταβεβλῆσθαι συνιστα-

1 Եւ ոչ մի, ad syllabas, probare videtur lectionem Goari separatim editam οὐδὲ μία, sed commode etiam cohaeret cum altera junctim usurpata οὐδεμία, ut aliis placet.

2 Scal. minus recte legit hic ἐξῆς, pro ἔζησε sive ἔζησεν, quod alii correctius ferunt juxta Arm. id enim recte sonat եկեաց.

3 Պատմեցին narraverunt, fortassis legendum պատմին, aut potius պատմին, narrantur; nam ita sonat Gr. ἱστοροῦνται, atque ita certa elicitur sententia. Verùm totum Gr. textum Prato placuit ita vertere: " quando qui Abrahamum subsequuti sunt, referuntur generasse demum post illam aetatem ". Goar paulo aliter rem expressit: " quod annis 30. solum natos homines ad prolem suscipiendam ante Abraham convolasse, Abraham verò nepotes nonnisi annis triginta majores illi primum laborasse describat ".

ցաւ. և նմանագոյնս և մեք զնոյն 'ի կիր արկցուք 'ի ժամանակագրու-թիւնս՝ որ առաջի կայ։ Եւ մինաս-

que, ut par erat, nos quoque eadem utemur in praesenti Chronographia[1]. Cum praesertim et ipsa Christi Ec-

μένης, εἰκότως ταύτῃ καὶ ἡμεῖς κεχρήμεθα κατὰ τὴν παρούσαν χρονογραφίαν. ὅτε μάλιστα καὶ ἡ καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης ἁπλω-

1 Haeclegerat Scaliger, eaque manifesta, quibus auctor pollicetur se codicem τῶν LXX. constanter imitaturum; at quia sinistro judicio non auctori nostro, sed Syncello haec adscripsit, ideo non potuit animadvertere maximum errorem, quo supponit Eusebium ubique Judaicum exemplar anteferendum putasse, non tamen iis, quae promiserat, satisfecisse; id quod non semel repetit in annotationibus ad Gr. Euseb. sed plane apertius p. 402. ad 3. » Haec trium codicum inter se collatio (Scaligeri sunt verba) ideo ab Eusebio instituta, ut ostenderet duabus reliquis editionibus solam codicis Hebraici Judaeorum anteferendam esse: quod quum proposuerit, non tamen sequutus est. Nam dinumeratio temporum ab Adam ad Diluvium, secundum Judaeos colligit annos duntaxat MDCLVI. ipse autem putat MMCCXLII, quae est Septuaginta interpretum summa, in quo manifesto contra hypothesin facit; atque eo nomine à Georgio laudatur simul, et vituperatur: alterum, quod tot annos ab Adam, ad Diluvium ponit, quot ex dinumeratione septuaginta interpretum colligi possunt: alterum, quod professus se Judaeos sequi, in partes Septuaginta Seniorum transit, quae fuit maxima Eusebii ἀλογιστία, vitium illi scriptori solemne «. Tota errat via vir criticus, immo arrogantissimus. Tota sane est mera conjectura, quae nullo plane innititur fundamento, ita ut vir tam acris ingenii neque Eusebii mentem assecutus sit, et praeterea in Syncello a se toties ventilato hallucinatus sit. Syncellus ubique hoc tantum objicit Eusebio, quod cum professus fuerit Septuaginta lectionem sequi, (ut vere professus est, velit nolit Scal.) voluerit tamen ab ea discedere quoad Cainan secundum, quem S. Lucas memorat; quippe qui omnino conticuit nomen hujus Cainan, et consequenter decurtatam annorum dinumerationem collegit a diluvio usque ad Abraham; quod annuit ipse Eusebius, ubi dixit in prooemio Canonis *minorem* se numerum retinuisse, scilicet inter varias τῶν LXX. lectiones, eam potius sibi praeelegisse, quae annos continet minores, quàm quae admisso secundo Cainan, dilatant spatium temporis. Caput ergo erroris Scaligeri (fortasse et Syncelli) id fuit, quod *minorem* numerum de Judaico calculo intellexit: sed gratis, cum nullibi viderit Eusebium Judaico calculo usum, sed ubique altero, qui communiter habetur apud Scriptores velut genuina τῶν LXX. hypothesis. Sed pro nobis fusius egit Prat. in suis observationibus contra conjecturas Scaligeri et Vallarsii inter se adversantes. Interim verò satis erit objicere Scaligero, simulque Vallarsio, illa Syncelli verba p. 53. C. ubi dicit de Eusebio, τῇ γὰρ πλεοναζούσῃ τῶν δύο, τῆς τε κατὰ τὸ Ἑβραϊκόν, τῆς τε παρὰ Σαμαρείταις, ἐκδόσει τῶν ὁ. κέχρεται, ὡς φησιν ἐν τῷ πρώτῳ λόγῳ. (Interp. Goar). » Superexcedente siquidem septuaginta Interpretum calculo usus, utrumque, alium, cum qui penes Hebraeos, tum penes Samaritanos, ut computum abdicat, idem ipse libro primo testatur «. Haec inquam satis confutant Scaligerum, qui nescivit Eusebium calculo τῶν LXX usum, non autem Judaico; nec minus Vallarsium perstringunt, qui negavit primum Chronologiae Eusebianae librum extare, quo posito, in multas abiit absurditates. Non est hujus loci disquirere, an recte senserit Syncellus de loco Eusebii in prooemio Canonis, ubi duplices ἀποδόσεις inducuntur, ἡ μὲν πλίθουσα, ἡ δὲ ἐλλείπουσα, scilicet traditiones annorum, una *excedens*, altera *deficiens*; sed id nobis propositum est demonstrare, quod vel ipse Syncellus demonstrat verbis Eusebii, eum non Judaicum, sed τῶν LXX. calculum constanter tenuisse, ἐκδόσει ait τῶν ὁ. κέχρεται ὡς φησιν ἐν τῷ πρώτῳ λόγῳ: ad verbum, *traditione septuaginta utitur* (Eusebius), *ut ait in primo sermone*; quo praesens locus designatur quam clarissime, quod tamen fugit Scaligerum, adeo ut praesentem Eusebii locum ex integro sub nomine Syncelli citans in adnot. p. 413. hinc cum Syncello ipso acriter pugnat. Adeant, qui velint, locum, et videant cui potius congruat nomen Aristarchi, quo vult Scal. Syncellum notare.

ամդ զի և եկեղեցի իսկ քոի՝ որ ընդ ամենայն տիեզերս տարածեալ է, զնա միայն կրե. զոր և կենարարին մերոյ առաքեալք և աշակերտք'ի քնե առանդեցին 'ի կիր արկանել։

Այլ արդ՝ գտանին ըստ եօթանասնից՝ յադամայ մինչև ցջրհեղեղն ամք սմ՚նբ. և 'ի ջրհեղեղէն և ցառաջին ամն աբրահամու՝ ամք ջ՚նբ. և ընդ ամենայն՝ ամք վ՚ձ՚ղ։

Իսկ ըստ հրէից եբրայականին՝ յադամայ մինչև ցջրհեղեղն՝ ամք ռ՚ոծզ. և 'ի ջրհեղեղէն ցառաջին ամն աբրահամու՝ ամք մ՚ղբ. և ընդ ամենայն ամք ռ՚ջ՚խ՚ը։

Այլ ըստ շամրտացւոց եբրայականին՝ յադամայ մինչև ցջրհեղեղն՝ ամք ռ՚յ՚է։ և 'ի ջրհեղեղէն ցառաջին

clesia per universum terrarum orbem diffusa, illam solummodo teneat; quam [1] et Salvatoris nostri Apostoli ac Discipuli ab initio utendam tradiderunt.

Reperiuntur itaque secundum Septuaginta versionem ab Adam usque ad diluvium anni MMCCXLII. et a diluvio ad primum annum [2] Abrahae DCCCCXLII. Omnes simul anni MMMCLXXXIV [3].

Juxta vero Judaico-Hebraicum (exemplar), ab Adam usque ad diluvium anni MDCLVI. et a diluvio ad primum annum Abrahae anni CCXCII. Omnes anni simul MDCCCCXLVIII.

At secundum Samaritano-Hebraicum, ab Adam usque ad diluvium anni MCCCVII. et a diluvio ad primum

μένη Χριστοῦ Ἐκκλησία ταύτῃ προσέχει, τῶν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἀποστόλων τε καὶ μαθητῶν ἀρχῆθεν ταύτῃ χρῆσθαι παραδεδοκότων.

Ἐστὶ τοίνυν κατὰ τοὺς Ο', τὰ μὲν ἀπὸ Ἀδὰμ ἐπὶ τὸν κατακλυσμὸν ἔτη ,βσμβ'. τὰ δὲ ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ ἐπὶ τὸ πρῶτον ἔτος Ἀβραὰμ ἔτη υμβ'. τὰ πάντα ἔτη ,γρπδ'.

Κατὰ δὲ τὸ παρὰ Ἰουδαίοις Ἑβραϊκὸν ἀπὸ Ἀδὰμ ἐπὶ τὸν κατακλυσμὸν ἔτη ,αχυς'. ἀπὸ δὲ τοῦ κατακλυσμοῦ ἐπὶ τὸ πρῶτον ἔτος Ἀβραὰμ ἔτη συβ'. τὰ πάντα ἔτη ,αυμή.

Κατὰ δὲ τὸ παρὰ Σαμαρείταις Ἑβραϊκὸν, ἀπὸ Ἀδὰμ ἐπὶ τὸν κατακλυσμὸν ἔτη ,ατζ'. ἀπὸ δὲ τοῦ κατακλυσμοῦ ἐπὶ τὸ πρῶ-

1 Pro զոր, Goar legit in Gr. αὐτῇ. Scal. ταύτῃ, cui adhaesit et Prat. ad fidem Ms. A. attamen codex B. ipso Prato teste, habet ταύτην, quod ultimum magis cohaeret cum lectione Arm. in casu accusativo.

2 Aeque juvat lectio Prati, quam observavimus, juxta Mss. A. et B. perinde ac Goari habentis ἕως τοῦ πρώτου ἔτους.

3 Iterum hujus loci meminit Sync. p. 74. A. his verbis. » Εὐσέβιος τῷ ,γρπδ'. ἔτει τοῦ κόσμου φησὶ τὸν Ἀβραὰμ γεννηθῆναι. σφάλλεται ὁ Εὐσέβιος ἐν τοῖς ἀπὸ Ἀδὰμ ἕως Ἀβραὰμ χρόνοις, τὰ ρλ'. ἔτη τοῦ δευτέρου Καϊνᾶν μὴ στοιχειώσας υἱοῦ Αρφαξάδ, ὃν οἱ ὁ. ἀριθμοῦσι, καὶ τὸ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγέλιον ιγ'. ἀπὸ Ἀδάμ. (Interp. Goar) «. Eusebius anno 3184. Abraham natum scribit. Signandis ab Adam usque ad Abraham annis decipitur Eusebius, Cainan (adde, secundi), filii Arphaxad, quem Septuaginta numerarunt, et Evangelium Lucae 13. ab Adam ponit, centum trigenta annis silentio suppressis «. Eodem argumento confutat Africanum, qui ab Adam ad primum Abrahae annum recensuit annos 3202. Ipse autem Syncellus recenset annos 3312. admisso nempe Cainan secundo.

ամն աբրահամու՝ ամք ՉԽԲ. և ընդ ամենայն՝ ամք սմխթ։

Եւ յառաջնմէ ամէն աբրահամու մինչև ցմովսէս և ցելսն հրէից յեգիպտոսէ՝ միաբան ըստ ամենայն թարգմանացն լինին ամք ՇԵ. որք թուին զայս ձև օրինակի։ Յամին Ե երրորդի եօթանասներորդի կենացն աբրահամու, որ յայտնեցաւ նմա ՅԾ՝ զաւակի նորա տալ խոստացաւ զերկիր աւետեաց։ քանզի գրեալ է՝ թէ աբրահամ էր ամաց ՀԵ և հնգից՝ յորժամ ել'ի խառանէ. և առ աբրաամ զսարա կին իւր, և զղովտ զեղբօրորդի իւր։ Եւ'ի նոյն յարեալ ասէ միըստ միոջէ գիրն. և երևեցաւ ՅԾ աբրահամու, և ասէ ցնա. զաւակի քում տաց զերկիրս զայս։ Եւ արդ՝ լինին յառաջին տիոցն աբրահամու՝ ամք ՀԵ. և յեօթանասնէ հինգերորդէ ամէն աբրահամու մինչև ցելսն հրէից յեգիպտոսէ՝ ամք ՆԼ։ Զսոյն և առաքեալն սլօղոս վկայէ. Զկտակն ասէ՝

annum Abrahae, anni DCCCCXLII. Simul omnes anni MMCCXLIX.

Atque a primo anno Abrahae usque ad Moysen et egressum Judaeorum de Aegypto concorditer juxta omnes interpretes conficiuntur anni DV. qui ita numerantur [1]. Anno quinto supra septuagesimum vitae Abrahae, cum ipsi apparuisset Deus, semini ejus terram promissionis daturum se pollicitus est: etenim scriptum est, quod» Abraham erat annorum LXXV. cum egressus est de Charan. Et sumpsit Abraam Saram mulierem suam, et Lot filium fratris sui«. Et iisdem addens, singillatim Scriptura dicit: » Et apparuit Deus [2] Abrahae, et ait illi: Semini tuo dabo terram istam«. Itaque a prima aetate Abrahae conficiuntur anni LXXV. (sc. usque ad hanc promissionem Dei); et a septuagesimo quinto anno Abrahae usque ad egressum Judaeorum de Ae-

τον ἔτος Ἀβραὰμ ἔτη υμβ'. ὁμοῦ τὰ πάντα ἔτη ,βσμθ'. . . .
Ἄβραμ δὲ ἦν ἐτῶν ἑβδομηκονταπέντε, ὅτε ἐξῆλθεν ἐκ Χαρράν. Καὶ ἔλαβεν Ἄβραμ Σάραν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ τὸν Λὼτ υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. Genes. XII. 4. 5. . . . Καὶ ὤφθη κύριος (Euseb. legit ὁ Θεὸς) τῷ Ἄβραμ, καὶ εἶπεν αὐτῷ, τῷ σπέρματί σοῦ δώσω τὴν γῆν ταύτην. Ibid. ν. 7. . . . Διαθήκην προκεκυρω-

1 Haec ex parte transcripsit Steph. Asolicus Arm. Scriptor. lib. 1. cap. 1. Juvat locum ipsum describere, ut conferatur cum nostro codice. * Ընդ որ թուէն զայս ձև օրինակի։ Յամի հինգերորդի եօթանասներորդի կենացն աբրահամու յայտնեցաւ նմա ՅԾ, և զաւակի նորա տալ խոստացաւ զերկիրն աւետեաց։ Եւ արդ՝ լինի յառաջին տիոցն աբրահամու ամք հԵ. և 'յ հԵ ամէն աբրահամու մինչև ցելն յեգիպտոսէ՝ ամք ՆԼ։ Զսոյն և առաքեալ ասէ. զկտակն ասէ՝ որ յառաջագոյն հաստատեալ էր ՅՀ, օրէնքն՝ որ յետ ՆԼ ամի եկան, ոչ կարէն խափանել։ Similia repetit Euseb. in Canone. Ad utrumque locum, sed maxime ad praesentem refertur Syncelli ecloge ab Eusebio p. 79. E. » Εὐσεβίου. Τῷ υκ. ἔτει, ἀπὸ τοῦ ε. καὶ ὁ. ἔτους Αβραὰμ, ἤτοι ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς παροικίας αὐτοῦ εἰς γῆν Χαναάν, ἕως τοῦ πά. ἔτους Μωσέως καὶ ἀπ' Αἰγύπτου πορείας τοῦ Ισραὴλ ἀπαριθμεῖ. (Goar) » Ex Eusebio. Annos quadringentos triginta ab Abrahae quinto supra septuagesimum, id est, a primo migrationis ejus in terram Chanaan, usque ad 81. Moysis et exitus Israel ex Aegypto retro recenset (Eusebius)«.

2 In Genesi, ut Gr. habet κύριος, ita et Arm. տէր, et Lat. *Dominus*.

որ յառաջագոյն հաստատեալ էր յայ, օրէնքն՝ որ յետ ՆԼ ամի եղեն՝ ոչ կարեն խոտել սուտ 'ի խափանելոյ զաւետիսն։ Եւ զնովիմբ ածեալ ասէ. քայց աբրահամու աւետեաց շնորհեաց ՅԾ։ Յնանսի աբրահամու որդի իսահակ 'ի Ճ որդումն ամին նորա, յետ իւր ամաց խոստացելոց աւետեացն նմա յայ։ Եւ այլ ևս պակաս գտանին մինչև ելն յեգիպտոսէ ամք նե. զի լինիցին յաւետեացն մինչև ցայն ժամանակ ամք ՆԼ։

gypto, anni ccccxxx. Id ipsum et Apostolus Paulus testatur: » Testamentum, inquit, jampridem a Deo confirmatum [1], lex, quae post cccc. et xxx. annos facta est, non potest improbare ad impediendam repromissionem «. Atque addit dicens: » Abrahae autem per repromissionem donavit Deus «. Nascitur (autem) Abrahae filius Isaac anno suo centesimo, post xxv. annos repromissionis, quam Deus fecerat ipsi. Praeterea etiam usque ad egressum de Aegypto desunt anni ccccv. ut sint a promissione ad id usque tempus anni ccccxxx.

Յայլ որ յայտնեցաւն աբրահամու ՅԾ, դարձեալ երևեալ նմա՝ ասէ, թէ գիտելով գիտասջիր, զի պանդըխտեսցի զաւակ քո յերկիր՝ որ ոչ իւր իցէ. և ծառայեցուսցեն զնոսա և չարչարեսցեն ամն Ն։ Յոյժ հաստատութեամբ յիշատակեաց զզաւակէն. և զի մի իսահակայ համարիցիմք

Verum, qui Abrahae apparuit, Deus, rursum ipsi apparens dixit: » Sciendo scies, quod peregrinabitur semen tuum in terra, quae non sua sit, et in servitutem redigent eos, et male afficiant [2], annis cccc «. Summa quidem constantia mentionem fecit seminis: ne (ergo) Isaaco tribuamus

μένην ὑπὸ τοῦ Θεοῦ (εἰς Χριστὸν), ὁ μετὰ ἔτη τετρακόσια καὶ τριάκοντα γεγονὼς νόμος οὐκ ἀκυροῖ, εἰς τὸ καταργῆσαι τὴν ἐπαγγελίαν. Galat. III. 17. . . . τῷ δὲ Ἀβραὰμ δι' ἐπαγγελίας κεχάρισται ὁ Θεός. Ibid. v. 18. . . Γινώσκων γνώσῃ, ὅτι πάροικον ἔσται τὸ σπέρμα σου ἐν γῇ οὐκ ἰδίᾳ, καὶ δουλώσουσιν αὐτοὺς, καὶ κακώσουσιν (αὐτοὺς, καὶ ταπεινώσουσιν αὐτοὺς) τετρακόσια ἔτη. Genes. XV. 13.

1 Illud εἰς Χριστόν, quod praefert Gr. lectio in textu S. Pauli, vix cognovit Eusebius, sicut etiam neque Vulg. Lat. hodie cognoscit; praefert tamen versio Arm. ibi: * զկտակն յառաջագոյն հաստատեալ յայ 'ի քրիստոս, օրէնքն՝ որ յետ չորեքհարիւր և երեսուն ամի եդան, ոչ կարեն խափանել ||, etc. De voce autem Arm. աւետիք, obiter nota apprime sonare *annuntiationem*, seu *jucundam famam a nuntio prolatam*, sed quum Latinis familiare sit *repromissio* in sacris litteris, idem et nos servavimus. Gr. vox ἐπαγγελία utrumque aeque probat.

2 Nescio an decurtando citaverit Eusebius Gr. textum, ita ut omiserit ea, quae inclusimus parenthesis nota, vel ita abbreviatum reperit in suo codice; ad quem sane prope accedit Vulg. Lat. ubi tantum habetur, » et subjicient eos servituti, et affligent «: at Arm. lectio in Genesi integre fert cum Gr. * և ծառայեցուսցեն զնոսա և չարչարեսցեն և տառապեցուսցեն զնոսա ||:

զԺամանակս , նշանակեցաւ և առ
Էլիւք որդւոցն իսրայէլի յերկրէն Է
գիպտացւոց նէ ամեայ ժամանակն։
«Բանզի այսպէս ասէ գիր. զոր բնա
կեցին յեգիպտոս և յերկրին քանա
նացւոց ինքեանք և հարք իւրեանց՝
ամն նէ. և եղև յետ նէ ամացն Էլին
զօրութիւնքն տէն յերկրէն եգիպ
տացւոց գիշերի։ Այս քանզի են ընդ
ամենայն նէ ամ յոյ աւետեացն հէ
տէ՝ որ եղեն յեօթանասներորդում
հինգերորդում ամի տիոցն աբրաա
մու, ապա յայտ իսկ է թէ յառաջին
ամէն աբրահամու մինչև ցմովսէս և
ցելսն յեգիպտոսէ են ամք չԷ. զորս
և մանր իսկ թուեն ոմանք զայս ձև

tempora, indicatum est etiam sub egressum filiorum Israel de Aegypto illud ccccxxx. annorum tempus. Ita enim ait Scriptura. » (Habitatio) [1] quam habitarunt in Aegypto, et in terra Chananaeorum ipsi et patres eorum, anni ccccxxx. et factum est post annos ccccxxx. exierunt virtutes Domini de terra Aegyptiorum nocte «. Quoniam vero omnes anni jaminde a Dei promissione facta septuagesimo quinto anno aetatis Abrahae, sunt ccccxxx. constat ergo [2] a primo anno Abrahae usque ad Moysen et exitum de Aegypto annos esse DV. quos quidem nonnulli minutatim ita dinume-

(ἡ δὲ κατοίκησις τῶν υἱῶν Ισραὴλ) ἣν κατῴκησαν ἐν (γῇ) Αἰγύπτῳ καὶ ἐν γῇ Χαναὰν, αὐτοὶ καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν, ἔτη τετρακόσια τριάκοντα. Καὶ ἐγένετο μετὰ τὰ τετρακόσια τριάκοντα ἔτη, ἐξῆλθε πᾶσα ἡ δύναμις κυρίου ἐκ γῆς Αἰγύπτου νυκτός. Exod. XII. 40. 41.

(S. Niceph. Patr. Chron. 316.) καὶ κατὰ μέρος δὲ οὕτως ἔχει.

1 Anteriorem Scripturae loci partem ab Eusebio vel a librariis praetermissam intercludi parenthesis nota placuit; sicut etiam vocem γῇ ante Αἰγύπτῳ, quoniam Euseb. legit tantum ἐν Αἰγύπτῳ; quem et secutus est et S. Niceph. in Chron. ut etiam Vulg. Lat. in Exod. habet *in Aegypto*. At Arm. lectio ibi habet ad normam Gr. յերկրին եգիպտացւոց, sc. ad verb. ἐν γῇ Αἰγύπτιων: sicut et Sync. ἐν γῇ Αἰγύπτῳ, p. 101. Illud verò αὐτοὶ καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν, ab Eusebio usurpatum, quamvis neque Vulg. Lat. neque vulgata editio τῶν LXX. habeat, nihilominus quidam vetusti codices Gr. exhibent, sicut etiam Arm. lect. ibidem. Omitto abbreviatam interpretationem Vulg. Lat. *Quibus expletis*, pro iterandis illis verbis, Καὶ ἐγένετο μετὰ τὰ τετρακόσια τριάκοντα ἔτη. Sicut etiam pro adverbio νυκτός, *nocte*, in calce periodi apposito, Vulg. Lat. novam inchoavit periocham: *Nox iste est*, etc.

2 Haec iisdem fere verbis transcripsit Asolicus noster statim post alterum fragmentum superius citatum, dicens. * Ապա յայտ է թէ յառաջին ամէն աբրահամու մինչև ցմովսէս և ցելսն յեգիպտոսէ՝ են ամք չԷ. զոր և իսկ թուեն զայս ձև օրինակի. Աբրահամ՝ չԷաալ ամաց Ճ. ծնանի զսահակ։ Սահակ ամաց. Լ. ծնանի զյակոբ։ Յակոբ ամաց ձՂ. ծնաւ զլևի։ Ղևի ամաց խՂ. ծնաւ զկահաթ։ Կահաթ ամաց կԷ. ծնաւ զամրամ։ Ամրամ ամաց Հ. ծնաւ զմովսէս 'ի յոգեբայ (կամ՝ 'ի յոքաբեթայ) կնոջէ իւրմէ։ Մովսէս ամաց Ճ. հանէ զԺողովուրդն յեգիպտոսէ։ Մի անգամայն յառաջին ամէն աբրահամու մինչև ցելսն ամք չ. և Է։ և յայգամայ՝ վկայ ||։ Nil juvat reddi in Latinum, cum minime differat ab Auctore nostro, praeter ultimum calculum, de quo mox videbis. Verum similia repetit et Samuel noster ex eodem Eusebio. Nec aliunde descripsit ea, quae in Gr. loco reposuimus, S. Niceph. Patriarcha, qui initio verborum quae citavimus, haec praemiserat, καὶ κατὰ μέρος δὲ οὕτως ἔχει. sc. *et singulatim quidem ita habet*; sive ut reddit Goar: » Hi verò per partes ita colliguntur «. In calce vero ita ab-

օրինակի, եթէ Աբրահամ լեալ ամաց Ճ՚ից՝ ծնանի զԻսահակ։ Եւ Իսահակ լեալ ամաց Կ՚ից՝ ծնանի զՅակոբ։ Յակոբ լեալ ամաց ՃԼԵ զԼեւիից՝ ծնանի զՂեւի։ Ղեւի լեալ ամաց խԶ՚ից՝ ծնանի զԿահաթ։ Կահաթ լեալ ամաց կԳ՚ից՝ ծնանի զամրամ։ Ամրամ լեալ ամաց Հ՚ից՝ ծնանի զՄովսէս։ Մովսէս լեալ ամաց Ճ՚ից՝ հանէ զժողովուրդն յԵգիպտոսէ։ Մինչեւ ամանայն՝ յառաջնմէ ամէն աբրահամու մինչև ցելն յԵգիպտոսէ ամք շԵ։ Եւ ընդ ամենայն՝ յաւամայ մինչև ցելն յԵգիպտոսէ ըստ եօթանասնիցն ամք վոՃԹ։ Եւ ըստ

rant. Abraham cum esset c. annorum, genuit Isaac. Et Isaac cum esset annorum LX. generat Jacob. Jacob cum annorum esset LXXXVI. genuit Levi. Levi cum esset XLVI. annorum, genuit Cahath. Cahath cum esset annorum LXIII. generat Amram. Amram cum annorum esset LXX. genuit Moysen. Moyses cum esset annorum, LXXX. eduxit populum de Aegypto. Simul a primo anno Abrahae usque ad egressum de Aegypto omnes anni DV. Summa vero annorum ab Adam usque ad exitum de Aegypto, juxta LXX. anni MMMDCLXXXIX [1]. Et secundum Judaeos,

Ἀβραὰμ γενόμενος ἐτῶν ρ΄. γεννᾷ τὸν Ισαὰκ, Ισαὰκ γενόμενος ἐτῶν ξ΄. γεννᾷ τὸν Ιακάβ. Ιακὼβ γενόμενος ἐτῶν πζ΄. γεννᾷ τὸν Λευί. Λευὶ γενόμενος ἐτῶν μϑ΄. γεννᾷ τὸν Καάθ. Καὰθ γενόμενος ἐτῶν ξ΄. γεννᾷ τὸν Ἀμράμ. Αμρὰμ γενόμενος ἐτῶν οέ. γεννᾷ τὸν Μωϋσῆν. Μωϋσῆς γενόμενος ἐτῶν π΄. ἐξάγει τὸν λαὸν ἐξ Αἰγύπτου. Συνάγεται οὖν τὰ πάντα ἀπὸ μὲν πρώτου ἔτους Ἀβραὰμ ἐπὶ τὴν ἐξ Αἰγύπτου πορείαν ἔτη φβ΄. (Ἀπὸ δὲ τοῦ κατακλυσμοῦ ͵αφπ΄). Από δὲ Αδὰμ κατὰ τοὺς ο΄. ἔτη ͵αχπϑ΄. κατὰ δὲ ἄλλους . . . .

breviat Niceph. Eusebii dicta, nonnullis a se intersertis. Συνάγεται οὖν τὰ πάντα ἀπὸ μὲν πρώτου ἔτους Αβραὰμ ἐπὶ τὴν ἐξ Αἰγύπτου πορείαν ἔτη φβ΄. ἀπὸ δὲ τοῦ κατακλυσμοῦ ͵αφπ΄. ἀπὸ δὲ Αδὰμ κατὰ τοὺς ο΄. ἔτη ͵αχπϑ΄. κατὰ δὲ ἄλλους . . . . « hoc est: » Colliguntur itaque omnes quidem a primo Abrahae anno usque ad profectionem ab Aegypto, anni 502. a diluvio autem 1580. ab Adam vero secundum LXX. anni 1689. secundum alios . . . . (desunt sequentia) «. ubi pro φέ. 505. mendose habetur φβ΄. 502. ut nihil dicam de annis 1689. pro queis debuit signare 3689. ut videbis in sequenti adnot.

1 Optima lectio. Constat enim omnino ex diversis Eusebii calculis annos numerari ab Adam usque ad Exodum juxta LXX. 3689. siquidem toties dixit auctor Diluvium contigisse anno mundi 2242. exinde vero usque ad Abrahae annum primum 942. ac deinde usque ad Exodum, 505. quorum summa conficitur 3689. Ita haec collegit etiam Samuel noster sincerus Eusebii eclogarius, ubi dixit. * Եւ առնին յառաջին ամէն աբրահամու մինչև ցելն յԵգիպտոսէ ալգք ՃԼ, ամք շԵ. յաւամայ ալգք ԼՃ, ամք վոՃԹ ‖ • (կամ որ նոյն է՝ ըստ այլ օրինակաց, ՃԼ. ո. ՃԹ.) sc. » Efficiuntur autem a primo Abrahae anno usque ad exitum ab Aegypto generationes VIII. anni DV. ab Adam vero generationes XXVIII. anni MMMDCLXXXIX «. Mendose itaque habetur apud Niceph. ͵αχπϑ΄. 1689. pro ͵γχπϑ΄. 3689. Goar intactum reliquit locum Nicephori, sed in adnotationibus sic emendandum judicavit cum praemissis numeris, ita tamen ut et ipse animi pendeat. p. 79. ad 316. » Ἔτη φβ΄. Fallitur: φιά. colligere debuerat. Contius 505. subducit. Από δὲ τοῦ κατακλυσμοῦ ͵αφπ΄. Scaliger ͵αφλ΄. quam vitiose. Contius cum Anastasio Regio et Miscella 1587. quam accurate. Anni quippe 1587. aliis 2242. ad diluvium additi, summam 3829. conficiunt: quam eamdem 2242. ad diluvium, et a diluvio ad Abraham

հրէից՝ ամք սնծգ։ Եւ ըստ շամարիտացւոց՝ ամք սչծգ։

Եւ յետ մովսիսի վախճանելոյն մինչև ցսողոմոն և ցտաճարին կազմած՝ այլազգ դատաւորացն գիրք, որով միաբանէ և նուիրական առաքեալն պօղոս 'ի գործս առաքելոցն։ և այլազգ թագաւորութեանն պատմութիւնն և եբրայեցւոց խտրութիւնն աւանդէ։ Լաւ լիցի ըստ իւրաքանչիւր մի ըստ միոջէ անցանել։ և որ զարդարն ցուցանէ՝ զայն ընդունել։

Նախ զայսու իսկ նախ չէ պարտ առանց քննութեան անցանել, որպէս և ափրիկանոս 'ի հինգ ժամանակագրութեան գիրս կարգեաց։ Եւ թուի ինձ՝ թէ կարի իսկ մեծամեծս սխալէ յայսոսիկ, որ առաջիս կան։ Քանզի յելից մովսիսի մինչև ցսողոմոն և ցտաճարին երուսաղէմի շինուած՝ ժողովէ ըստ իւրում իմն առանձինն թուոց՝ սմն չխդ։ և զմեծ մասն առանց վկայութեան եդեալ սխալէ, ոչ միայն հակառակ ՅԾԵՂԷՆ գրոցն խօսելոյ այլ զի և զժպրհուանոս 3822.) Contii itaque textus juvat Eusebium nostrum quoad secundum numerum, si pro 3698. quod manifestus error typographi fuit, legas 3689. id enim colligit Eusebius, ut jam diximus. Primus autem numerus a Contio usurpatus 3809. ad eos pertinet, qui admittunt Cainan secundum cum annis 130. quo sensu et Asolicus noster collegit annos ՎԼԹ. 3809. ut supra vidimus. Syncellus annos septem et amplius posuit nempe 3816. vide pag. 101. quamvis Gr. textus corruptus inveniatur; debuit fortasse reponere 3819. cum Cainan adscribat annos 130. decem nimirum plus quam alii, qui solum 120. annis admissis, calculum reducunt in 3809.

anni MMCCCCLIII. Juxta vero Samaritas, anni MMDCCLIII.

Post obitum vero Moysis usque ad Salomonem ac templi aedificationem, aliter quidem Judicum liber, cui etiam divus [1] Apostolus Paulus in actis Apostolorum suffragatur; aliter vero Regni historia (sc. Regum liber) Hebraeorumque discrepans traditio tradit. Expedit singula singillatim percurrere, atque id, quod veritatem ostendat, amplecti.

Primum verò, illud quoque haud licebit absque examine praeterire; quomodo nempe et Africanus ipse in quinque Chronologiae libris disposuerit. Et quidem, ut mihi videtur, quam maxime in his rebus, quae adsunt, hallucinatus est: etenim ab Exodo Moysis usque ad Salomonem et templi Herosolymitani aedificationem, colligit juxta suum privatum calculum annos DCCXLIV. Atque ex majori parte sine auctoritate procedens, oberrat; non eo tantum, quod con-

1082. et ab Abraham ad profectionem ex Aegypto 505. una juncti componunt ». Sed libera videtur haec Goari censura cum suis conjecturis, nam Niceph. (exceptis librariorum mendis) non alio modo discrepat ab Eusebio, nisi admittendo Cainan secundum annis 133. quos annos si addas supra 1447. quot numerantur juxta Eusebium a diluvio ad Abraham, accurate colliguntur anni 1580. ergo per se non recipit correctionem lectio Niceph. ,αφπ'. De tertio numero, qui nobis curae est, haec ex aliis notavit Goar, » Απὸ δὲ Αδὰμ κατὰ τοὺς ό. Anastasius Regius et Miscella lacunam occurrentem replent scribentes: *secundum alios autem* 3829. quae Auctoris sententia est. Contii textus clarior: Ab Adam vero secundum 70. ter mille octingenti novem, secundum alios 3698 ». Ubi nihil ad nos de numero 3829, an Nicephori nec ne sit sententia, (ejus enim calculus videtur prodere

1 Նուիրական, sonat *sacratus*, vel *dicatus*, usurpatur verò ab Interprete nostro, ut passim edocemur, pro Gr. ἱερός, sc. *Sacer*, sed quia minime conveniebat dici in Lat. *Sacer Apostolus*, *divus* vel *sanctus* nobis placuit.

թեան իմն իրս 'ի կիր արկանէ. քնաւ և զհարիւր իսկ ամաց յանձնէ մուծանէ։ Վասնզի դնէ աւելի ամն. զծերոցն որ յետ յեսուայ կացին՝ ամն Լ. և յետ սամիսոնի զընկերհաշտութեանն ամն ին. և դարձեալ զիսա զաղութեանն ամն Լ։ Վասյսչափ ամն աւելի առանց վկայութեան եդեալ զանխուլ՝ բազում ամաց յանձխութիւն յանձնէ մուծանէ։ 'ի մէջ մով-

tra Divinam Scripturam loquitur, sed quod temeritatis quidpiam adhibet, centum utique annos omnino de suo intrudens [1]. Siquidem plus annorum inserit: pro Senioribus, qui post Josue extiterunt, annos (nempe) xxx. Nec non post Samsonem pro Democratia [2] annos xl. et rursum pacis annos xxx. Tot quidem annos abundantiores sine auctoritate clanculum insi-

1 Huc spectat Syncelli locus in pag. 139. ubi aliqua ex parte tentat Africanum purgare adversus Eusebium, dicit enim: » Εὐσέβιος δὲ μόνος ὁ Καισαρεὺς τὰ τῶν πρεσβυτέρων οὐ παρέλαβεν. ὁ δὲ Αφρικανὸς ἔτη λ'. αὐτοῖς ἀπένειμεν, ᾧ πλεῖστα ἐπεγκαλεῖ ὁ Εὐσέβιος, ὡς μεγάλα, φησί, διαμαρτάνοντι, καὶ τολμηροτάτῳ πράγματι ἐπιχειρηκότι, πρὸς τούτοις ἄλλα ὁ. ἔτη, μ'. μὲν τὰ τῆς ἀναρχίας, λ'. δὲ τα τῆς εἰρήνης οἴκοθεν παρεμβαλόντι, τὰ ὅλα ρ'. ἀλλ' ὁ μὲν Αφρικανὸς περὶ τούτων ὡς διαφωνουμένων ἐν τέλει τοῦ έ. λόγου καθομολογεῖ. (Interp. Goar) » Seniorum annos Eusebius Caesariensis solus in numerum haud retulit: eisdem verò annos 30. assignavit Africanus, quem pluribus insequitur Eusebius, ceu lapsum in errorem, et negotium vires proprias superans aggredi ausum: quodque demum annos 70. interregni nimirum 40. et triginta pacis, et universim centum annorum summam interposuerit, reum omnino traducit. Africanus certe de istis quasi plenam confessionem ad invicem non continentibus rationem reddit, et oppositionem fatetur ad libri 5. calcem «. Satis bene sensum expressisse videtur Lat. Interp. ita tamen late, ut omnino obscurata sint ipsa, quae Syncellus citat, Eusebii verba; quae debuit distinguere per verbum φησί, *dixit*, sc. ὡς μεγάλα usque ad τὰ ὅλα ρ'. quae respondent illis in Arm. dictis, և զնեմ մասն առանց վկայութեան եդեալ սիալ։ . . . զժամրնութեան իմն իրս 'ի կիր արկանէ. քնաւ և զհարիւր իսկ ամաց յանձնէ մուծանէ. քանզի դնէ աւելի ամն, զծերոցն . . . ամն Լ . . զընկերհաշտութեանն ամն ին, և դարձեալ զիսաղաղութեանն ամն Լ։ Contra verò Scaliger nimis stricte sumpsit Syncelli locum, quasi integre Eusebii verba in medium protulerit; sed quia in tertia persona loquitur Sync. Scaliger ausus est rem inducere in Eusebii personam, ad libitum insertis etiam ipsius Syncelli verbis alienis, p. 34. hoc pacto. Τὰ μὲν Ιησοῦ τοῦ Ναυῆ, καὶ τῶν μετ' αὐτὸν πρεσβυτέρων ἡ γραφὴ παρεσιώπησεν, ἡ δὲ ἄγραφος συνήθεια τοῦ μὲν Ιησοῦ κζ', τῶν δὲ πρεσβυτέρων ιή. παρέδωκεν, ὁ δὲ Αφρικανὸς ἔτη λ'. αὐτοῖς ἀπένειμεν, μεγάλα διαμαρτὼν, καὶ τολμηροτάτῳ πράγματι ἐπιχειρηκώς, πρὸς τούτοις ἄλλα ὁ. ἔτη τε, μ'. τὰ τῆς ἀναρχίας, λ'. δὲ τὰ τῆς εἰρήνης οἴκοθεν παρεμβάλλων, τὰ ὅλα ρ'. Porro Syncellus ipse iterum memorat hunc locum p. 64. A. alio consilio, ut nempe tum Eusebium, tum Africanum repudiet. Siquidem postquam conquestus esset de Eusebio, eo quod Cainan secundum praetermiserit, deinde pergit hoc tenore: ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Αφρικανὸς διήμαρτεν, μὴ στοιχείωσας τοῦτον τὸν δεύτερον Καϊνᾶν, ὅθεν καὶ ἐν τοῖς ἀπὸ Ιησοῦ τοῦ Ναυῆ, καὶ τῶν πρεσβυτέρων, ἕως Ηλεὶ καὶ Σαμουὴλ ἠναγκάσθη ἔτεσι προσθεῖναι χρόνους ἐγγὺς ρμ'. περὶ ὧν ὁ Καισαρεὺς Εὐσέβιος οὗτος σφόδρα αὐτὸν καταμέμφεται τελειοτέρως σφαλεὶς ἐν ταύτῳ, καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς, ὡς προδεδήλωται, ἕως τῶν ηθ'. (Goar. Interp.) » Africanus pariter, eodem secundo Cainan non numerato, deflexit a vero; quo factum est, ut a Jesu Nave Seniorumque temporibus, usque ad Heli et Samuel annos, circiter 140. addere fuerit coactus: eo vero tanti erroris incusato Caesariensis Eusebius gravius multo, cum in hoc, tum in reliquis, annis, ut manifestatum est, 99. lapsus erravit «.

2 Vox ընկերհաշտութիւն, quae ad verbum sonat *sociale pactum*, vel *conciliatio*, supponitque pro *statu populari*, in Canone usurpatur ab Interp. nostro pro Δημοκρατία, *Democratia*: interim vero videtur reposuisse pro ἀναρχία, *anarchia*, ut habetur in Gr. apud Sync. ita ut poteramus reponere cum Goaro *interregnum*.

սիսի ժամանակացն և սողոմոնի թագաւորութեանն լինել ասէ աւելի քան ղեօթնհարիւր և ղէ՝ ամս։

Պարտ է զմտաւ ածել զազգսն՝ որ առաջի եղեն՝ թէ որչափոյք էին, և անտի 'ի միտ առնուլ զանվաւերակսն բանիցն Ճարտարանս։ Օր թէ յաբրահամէ մինչև ցդաւիթ ազգք չորեքտասանք իցեն, և անդէն իսկ առ մովսէսիւ մեռասանելորդ ազգն անցեալ էր. առ որով նաասոնն որդի ամինադաբայ Ճանաչէր իշխան ազգին յուդայ. և նա անդէն յանապատին վախճանէր. քանզի մի յայնցանէ էր՝ որք յեգիպտոսէն ելին, և յառաջնումն հանդիսի թուոյ անցանէին. յայտ է թէ յայլ հինգ ևս ազգ յետ նաասոնի մինչև ցդաւիթ պակաս էին 'ի թուոյն։ քանզի նաասոն ծնաւ զսաղմոն. և նա զբոոս. և նա զովբէդ. և նա զյեսսէ. և նա զդաւիթ։ Լաւ արդ՝ որ բանք իցեն ասելոյ, թէ 'ի հինգ ազգսն յետ մովսիսի՝ Է ամաց թիւ ժողովիցի։ Օր թէ հասարակ ոք ըստ իւրաքանչիւր ազգաց արանցն զժամանակն բաժանիցէ, գտանին ամք ՃԷ՝ լեալ իւրաքանչիւր ուրուք յառաջքան զորդեծնութիւնն. և զայն ոչ ոք 'ի լաւիմացաց երբէք յանՃն առնուցու։ Քանզի մովսէս իսկ 'ի գլխովին ՃԷ՝ ամեայ վախճանէր. և նորին յաջորդն յեսու ՃԺ՝ ամեայ վՃարէր. և նախն քան զնոսա յովսեփայ ընդ ամենայն կեանսն ՃԺ՝ ամ հասանէր կեալ. և առ նոսա և հինն իսկ յակոբ՝ որ և իսրայէլն անուաանէր, և ամենայն հրէիցն նահապետ

nuans, multorum annorum frequentiam a semetipso interserit: adeoque inter Moysis tempora et Salomonis regnum plus quam septingentos et XL. annos esse dicit.

Oportet igitur serio animadvertere generationes praecedentes, quotnam fuerint; ex eoque deprehendere invalidorum verborum commenta. Si enim ab Abraham usque ad David quatuordecim sunt generationes, et tempore ipsius quidem Moysis undecima generatio jam finita erat, sub quo Naasson filius Aminadab princeps tribus Judae agnoscebatur; et ipse ibidem in deserto mortem obiit, cum ex illis esset, qui de Aegypto sunt egressi, in primaque publica dinumeratione adscripti fuerant (sc. supra vigesimum annum erant). Constat itaque, quod quinque aliae generationes a Naasson usque ad David deerant a calculo. Naasson enim genuit Salmon; ipseque Booz; et ille Obed; isque Jesse; et ipse David. Qua ergo ratione dici potest, in quinque generationes post Moysen DCC. annorum numerum colligi posse? Etenim si quis pro cujuslibet generationis viris (sc. pro iis quinque post Naasson) tempus illud (DCC. annorum) aequaliter distribuet, inveniet quemlibet ante prolis generationem annorum fuisse CXL. quod sane nemo sanae mentis [1] admittet. Siquidem vel ipse quoque Moyses non amplius quam CXX. annorum mortuus est; ejusque successor Jesu CX. anno obiit; atque iis anterior Joseph totam vi-

1 Ita visum est exprimere vocem լաւիմաց, quae ad verbum sonat *bene intelligens*, seu *recte cogitans*, *maturus consilio*; et congruit cum Gr. εὔγνως.

էր, ընդ ամենայն ՃԼԵ ամ է-
կեաց։

tam ad cx. annos duxit; immo his antiquior ipse Jacob, qui etiam Israel nominabatur, omniumque Judaeorum Patriarcha fuit, omnino annos vixit CXLV.

Եւ արդ՝ որ բանք 'ի դէպ իցեն ասելոյ, թէ ևս 'ի խոնարհ և յետ Մովսիսի այնչափ ժամանակս ունէք հասանէր կեալ, որչափ վերագոյն Ճառեցաք։ Եւ Լուկ ափրիկանոս յայսմ այսպէս սխալեաց։ Բայց կղեմէս 'ի յեսովայ Մովսիսի յաջորդէն մինչև ցտաճարին կազմած, գումարէ ամս ՇԾԴ. զորմէ մարթի յառաջին մատենէն նորա ուսանել։ Իսկ Ճշմարիտն առաքեալն պօղոս 'ի գործս առաքելոցն 'ի հրէից հրապարակախօսութեանն ասէ, թէ քակեաց յեսուս ազգս Է յերկրին քանանացւոց, և ժառանգեցոյց նոցա զերկիրն. և յետ նՃ ամաց ետ նոցա դատաւորս մինչև ցսամուէղ մարգարէ. և անտի յառաջ խնդրեցին թագաւոր. և ետ նոցա զսաւուղ որդի կիսեայ այր յազգէն բենիամենի ամս Խ. և փոխեաց զնա, և յարոյց նոցա զդաւիթ։

Quomodo ergo congruum erit dicere, quod inferius, postque Moysen, tantum temporis quisque vivere potuerit, quantum superius narravimus (sc. CXL.)? Africanus igitur in hac parte ita erravit. Clemens vero (Alexandrinus) a Jesu Moysis successore usque ad templi aedificationem colligit annos DLXXIV. quod a primo ejus libro (stromatum) ediscere licet. At divinus Apostolus Paulus in actis Apostolorum publicum ad Judaeos sermonem habens ait; quod „Destruit Jesu gentes septem in terra Chananaeorum, et praebuit eis terram ipsam possidendam: postque CCCCL. annos dedit ipsis Judices usque ad Samuel Prophetam. Et exinde postulaverunt regem; et dedit illis Saul filium Cis, virum de tribu Beniamin annis XL. et demutavit eum, et suscitavit illis David“ [1].

(Καὶ) καθελὼν ἔθνη ἑπτὰ ἐν γῇ Χαναάν, κατεκληροδότησεν αὐτοῖς τὴν γῆν (αὐτῶν). καὶ μετὰ ταῦτα ὡς ἔτεσι τετρακοσίοις καὶ πεντήκοντα ἔδωκε κριτὰς ἕως Σαμουὴλ τοῦ προφήτου. Κἀκεῖθεν ᾐτήσαντο βασιλέα, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς (ὁ Θεὸς) τὸν Σαοὺλ υἱὸν Κὶς ἄνδρα ἐκ φυλῆς Βενιαμὶν, ἔτη τεσσαράκοντα. Καὶ μεταστήσας αὐτὸν, ἤγειρεν αὐτοῖς τὸν Δαβὶδ (εἰς βασιλέα) (*Act.* XIII. 19—22.)

1 Vel paulo aliter legit Euseb. Gr. textum Act. vel obiter excerpens aliqua interpolavit. Placet hic describere et versiones Arm. ac Lat. vulg. in Act. ut cum lectione Eusebiana conferantur. * Եւ քակեալ ազգս եօթն յերկրին քանանու՝ ժառանգեցոյց նոցա զերկիր նոցա իբրև ամս չորեքհարիւր և յիսուն. և յետ այսորիկ ետ նոցա դատաւորս մինչև 'ի սամուէլ մարգարէ։ Եւ անտի յառաջ խնդրեցին թագաւոր, և ետ նոցա զսաւուղ որդի կիսեայ՝ այր յազգէ բենիամենի ամս քառասուն։ Եւ իբրև փոխեաց զնա, յարոյց նոցա զդաւիթ թագաւոր ||։ || Et destruens gentes septem in terra Chanaan, sorte distribuit eis terram eorum, quasi post

Հայս առաքեալ ասէ։ Եւ ժողովին ըստ նմա ժամանակն յետ յիսովայ յամս շՀԸ։ Դատաւորացն 'ի նՃ ամ մինչև ցսամուէլ. որպէս նա ասէ բովանդակ. և 'ի նոյնս յորժամ ընդ սամուէլիսն յաւելուցու շաւուղի թ ամն. և դաւթայ ըստ նմին օրինակի թ. և սողոմոնի Դ մինչև 'ի շինուածն տաճարին. միանգամայն ըստ առաքելոյ՝ 'է յեսովայ մովսիսի յաջորդէն մինչև ցսողոմոն լինին ամք շՀԸ։ Իսկ թէ և զմովսիսին ևս յաւելուցուս զքառասուն ամ յանապատին, և զյեսովայ որդւոյ նաւեայ 'զիՀ ամն. միանգամայն ընդ ամենայն լինիցին ըստ առաքելոյ համարոյն ամք Ռ։ Եւ ոչ այսչափ միայն, այլև դատաւորայ գիրքն միաբան լինիցին առաքելոյ. քանզի զդատաւորաց ժամանակն և նա 'ի նՃ ամ գումարէ՝ մինչև ցսամուէլ. քանզի կայ և անդ միըստ միոջէ այսպէս։

Haec Apostolus ait. Et juxta ipsum colligitur summa temporis post Josue ad annos DXXXIV. Judicum (nempe) ad annos CCCCL. usque ad Samuel, uti ipse (Apostolus) integre refert. Quum autem iis addantur anni Saul XL. cum (annis) Samuel annumerati, atque assimiliter etiam (anni) David XL. et Salomonis IV. usque ad templi aedificationem; summatim insimul juxta Apostolum, post Josue Moysis successorem usque ad Salomonem sunt anni DXXXIV. Quod si etiam pro Moyse addes annos quadraginta in deserto, atque pro Josue filio Nave XXVII. annos, omnes simul juxta Apostoli supputationem erunt anni DC. Neque id tantum, sed etiam Judicum liber cum Apostolo consonus erit: etenim Judicum tempora ille etiam textus in CCCCL. annos colligit usque ad Samuel: nam et inibi singillatim ita habetur.

'Ի դատաւորացն գրոց։

Ex Libro Judicum[1].

Յետ յեսովայ տիրեցին այլազգէքն.	ամն	Ը։	Post Josue dominati suut Alienigenae.	ann.	VIII.
Գոթոնիէլ.	ամն	Խ։	Gothoniel.	ann.	XL.

(Euseb. Praep. Evang. x. 14. Et S. Niceph. Chron.)

. . . . ἐκράτησαν ἀλλόφυλοι ἔτεσιν ὀκτώ. (Niceph. ἔτη ν΄.)
Γοθονιὴλ ἔτη μ΄.

quadringentos et quinquaginta annos, et post haec dedit Judices usque ad Samuel Prophetam. Et exinde postulaverunt regem, et dedit illis Deus Saul filium Cis, virum de tribu Benjamin, annis quadraginta. Et amoto illo, suscitavit illis David regem „.

1. Hoc laterculum iterum in Serie Regum inferius ab auctore afferendum, repetit ipse ad sensum in x. Lib. Praep. Evang. cap. XIV. Inter vero caeteros scriptores S. Niceph. in Chron. magis vestigium Eusebii premit in digerendis his nominibus annisque; quibus ex locis placuit Gr. textum supplere.